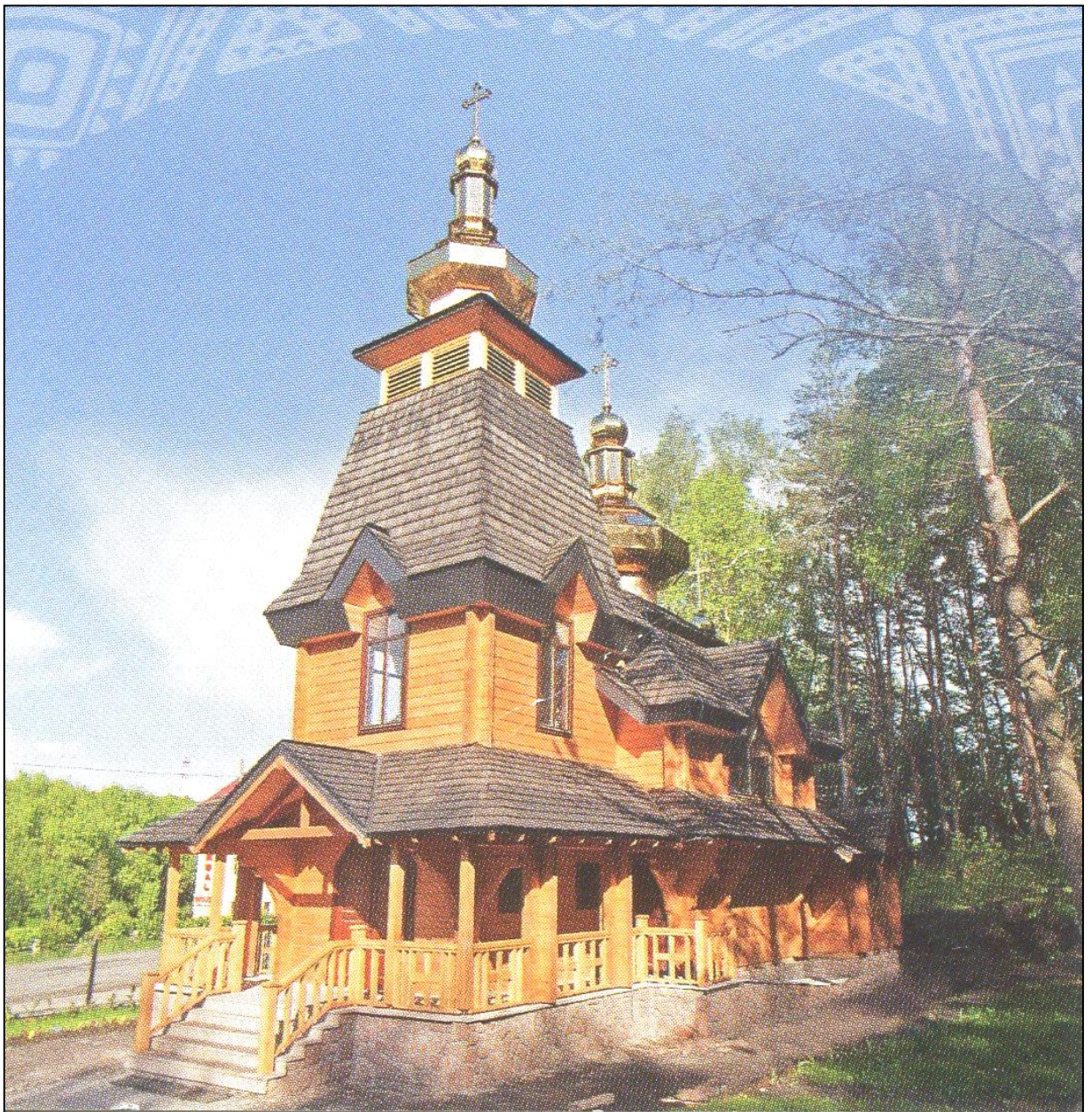

Микола Барна
Любов Барна
Ольга Барна

**ЛЕМКІВСЬКА
ЦЕРКВА
Вознесіння Господнього
у Тернополі**

**Микола Барна
Любов Барна
Ольга Барна**

**ЛЕМКІВСЬКА
ЦЕРКВА
Вознесіння Господнього
у Тернополі**

Монографія

**Тернопіль
ТзОВ «Терно-Граф»
2021**

УДК 378.4(477.74)096

ББК 28.5

Б 25

Рецензенти:

- Кир Василій Семенюк** — архієпископ і митрополит Тернопільсько-Зборівський УГКЦ.
О. І. Венгринович — голова Тернопільського обласного товариства Всеукраїнського об'єднання «Лемківщина», заслужений працівник культури України.
В. В. Місько — кандидат історичних наук, доцент, декан історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

*Рекомендовано вченою радою
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(протокол № ? від 25.09.2019 р.)*

Б 25 **Барна Микола, Барна Любов, Барна Ольга. Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі: монографія.** Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2021. 220 с.: іл.

Матеріали та світлини надали: отець Василь Шафран, отець Степан Левчик, І. С. Фалатович, Марія Тройчак, парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього.

Використані матеріали Центрального державного архіву України у Львові, Державного архіву Львівської області, архіву гміни Сенькова (повіт Горлиці, Польща), світлини з фотоальбому Я. М. Фалатович. Історія будівництва лемківської церкви «Вознесіння Господнє»: фотоальбом. Тернопіль, 2017. 32 с.: + кольор. іл., власні світлини авторів, літературні та інші джерела.

ISBN 966 — 8631 – 22 – 6.

У духовному та культурному житті лемків, надсянців, холмщаків, підляшців, які мешкають у Тернополі та Тернопільській області, відбулись істотні події: у 2015 році в Тернополі було відкрито пам'ятний знак до 70-річчя депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя (Польща) на територію УРСР; у місті Тернополі було споруджено і на свято Покрови Пресвятої Богородиці 14 жовтня 2015 року відкрито лемківську греко-католицьку церкву, яка 9 червня 2016 року була освячена і названа лемківською греко-католицькою церквою Вознесіння Господнього; опубліковані книги та наукові дослідження відомих лемків: Миколи Мушинки, Івана Красовського, Миколи Барни, Івана Челака, Ігоря Дуди, Степана Антоніва, Василя Антоніва, Андрія Тавпаша, Марії Тройчак, Ярослави Галик та ін., присвячених Лемківщині, лемкам та окремим лемківським селам. Усі ці події спонукали авторів до написання монографії «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі».

У монографії наведені короткі біографічні статті та світлини першого священика лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі — отця Василя Шафрана, отця Степана Левчика – священика церкви св. Василя Великого, архітектора лемківської церкви — Олександра Івановича Джули – лемків за походженням, а також короткі біографічні дані і світлини парафіян, котрі коштами та безпосередньою участю долучилися до спорудження лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

ISBN 978-966-457-247-4.....© М. М. Барна, Л. С. Барна, 2021
© ТзОВ «Терно-граф», 2021

80-річчю

депортації українців з Лемківщини, Надсяння,
Холмщини, Підляшшя на територію східних і
західних областей колишньої УРСР

П Р И С В Я Ч У Є Т Ь С Я

З М І С Т

ЗАМІСТЬ ПРОЛОГУ „ЛЕМКІВСЬКІЙ ЦЕРКВІ «ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВОГО»	
ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ.....	
ПЕРЕДМОВА.....	
УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ.....	
РОЗДІЛ 1.	
ЦЕРКОВНІ ХРАМИ ЛЕМКІВЩИНИ, НАДСЯННЯ,	
ХОЛМЩИНИ ТА ПІДЛЯШШЯ.....	
1.1. Історичний нарис про походження лемків [за 23, с. 11—23].....	
1.2. Історія Перемиської Єпархії.....	
1.3. Архітектура лемківської церкви.....	
1.4. Церкви Перемиської Єпархії на території теперішньої Польщі.....	
1.5. Церкви Апостольської Адміністрації Лемківщини.....	
1.5.1. Деканат Мушинський.....	
1.5.2. Деканат Грибівський.....	
1.5.3. Деканат Горлицький.....	
1.5.4. Деканат Дуклянський.....	
1.5.5. Деканат Риманівський.....	
1.5.6. Деканат Короснянський.....	
1.5.7. Деканат Буківський.....	
1.5.8. Деканат Сяніцький.....	
1.5.9. Деканат Динівський.....	
1.5.10. Церкви злучених Єпархій Перемиської, Самбірської і Сянійської.....	
1.5.11. Деканат Лупківський.....	
1.5.12. Деканат Тіснянський.....	
1.5.13. Деканат Літовищівський.....	
1.5.14. Деканат Балигородський.....	
1.5.15. Деканат Устрицький.....	
1.5.16. Деканат Ліський.....	
1.5.17. Деканат Добромільський.....	
1.5.18. Деканат Бірчанський.....	
1.5.19. Деканат Нижанківський.....	
1.5.20. Деканат Перемиський.....	
1.5.21. Деканат Порохницький.....	
1.5.22. Деканат Медицький.....	
1.5.23. Деканат Радимнянський.....	
1.5.24. Деканат Ярославський.....	
1.5.25. Деканат Краковецький.....	
1.5.26. Деканат Любачівський.....	
1.5.27. Деканат Сінявський.....	
1.5.28. Деканат Лежайський.....	
1.5.29. Деканат Чесанівський.....	
1.5.30. Деканат Равський.....	
1.5.31. Деканат Угнівський.....	
1.5.32. Деканат Белзький.....	
1.6. Неіснуючі та інші церкви.....	
1.7. Церкви, перетворені на костели.....	
1.8. Зруйновані церкви.....	
РОЗДІЛ 2.	
ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	

2.1. Основа джерельної бази.....	
2.2. Енциклопедичний словник Лемківщини, монографії, словники, довідники, лемківські календарі про Лемківщину та лемків.....	
2.3. Архівні матеріали.....	
2.4. Наукові праці відомих лемків про Лемківщину та лемків.....	
РОЗДІЛ 3.	
РЕЛІГІЙНІ ДІЯЧІ – ВИХІДЦІ З ЛЕМКІВЩИНИ.....	
3.1. Видатні релігійні діячі – вихідці з Лемківщини.....	
3.2. Отець Анатолій Дуда – священник лемківської церкви св. Володимира і Ольги у Львові – виходець з лемківської родини.....	
3.3. Церковні храми м. Тернополя.....	
3.4. Церкви м. Тернополя, в яких Богослужіння проводять вихідці з лемківських родин.....	
3.4.1. Отець Степан Левчик – магістр теології, священник церкви св. Василя Великого – виходець з лемківської родини.....	
3.4.2. Отець Василь Шафран – священник лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього – виходець з лемківської родини.....	
3.5. Нерукотворний образ Господа Нашого Ісуса Христа з Едесси.....	
РОЗДІЛ 4.	
ПЕРЕДУМОВИ ЩОДО СПОРУДЖЕННЯ ЛЕМКІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ У ТЕРНОПОЛІ.....	
4.1. Християнська культура в житті лемків.....	
4.2. Лемківська церква св. Володимира і Ольги у Львові.....	
4.3. Богослужіння отця Анатолія Дуди – Квасняка в лемківській церкві у Львові та в різних церквах м. Тернополя.....	
4.4. Обласне товариство «Лемківщина».....	
4.5. Ідея щодо будівництва лемківської церкви у Тернополі.....	
РОЗДІЛ 5.	
БУДІВНИЦТВО ЛЕМКІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ У ТЕРНОПОЛІ.....	
5.1. Проект лемківської церкви.....	
5.2. Архітектор лемківської церкви у Тернополі.....	
5.3. Будівництво лемківської церкви.....	
5.4. Проект розбудови всього комплексу греко-католицької лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.....	
РОЗДІЛ 6.	
ОСВЯЧЕННЯ ТА БОГОСЛУЖІННЯ В ЛЕМКІВСЬКІЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЬОГО У ТЕРНОПОЛІ.....	
6.1. Відкриття лемківської церкви Вознесіння Господнього.....	
6.2. Освячення лемківської церкви Вознесіння Господнього.....	
6.3. Богослужіння в лемківській церкві Вознесіння Господнього.....	
6.4. Церковний комітет.....	
6.5. Хор лемківської церкви.....	
РОЗДІЛ 7.	
ЖЕРТВОДАВЦІ ТА ПАРАФІЯНИ ЛЕМКІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЬОГО У ТЕРНОПОЛІ.....	
7.1. Жертводавці та парафіяни греко-католицької лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.....	
7.1.1. Жертводавці греко-католицької лемківської церкви Вознесіння Господнього.....	
7.1.2. Парафіяни греко-католицької лемківської церкви Вознесіння Господнього.....	
ПІСЛЯМОВА.....	
ПОДЯКА.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК.....	

ЛЕМКІВСЬКІЙ ЦЕРКВІ «ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВОГО» ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

Церковний дзвін скликає до молитви,
В духовне коло всі спішити звикли.
І кожен погляд до Отця звертає,
Молитва спільна зло перемагає.

Хай храм звело краплина до краплини
Відоме товариство «Лемківщина».
Хто скільки міг, той тим і докладався,
Щоб храм духовний світлом увінчався.

У парку між зеленою красою
Чекає церква і мене з тобою.
Із названою «Христове Вознесіння»
Вона дає поживу для спасіння.

Несемо паску, п'єм свячену воду,
Ця церква — символ лемківського роду.
Це — голос предків, чудодійні ліки,
Що нас усіх єднатиме довіку.

Така ошатна, затишна й красива.
Спасибі, Боже, що поміг це диво
В здоров'ї спорудити в Твоїй волі.
Велика це подія в нашій долі.

Немов торкнулись серцем тої днини,
Де в своїй хаті лемківська родина
Була щаслива і молилась Богу,
Аж поки не покликала дорога...

Немов коріння, зрізане до крові...
Ми до вигнання не були готові...
Лишили сад, калину край колодця,
І церкву, де молились наші бабці.

Спасибі, Боже, що не дав умерти
І світ чужий поміг сльозу утерти.
Хай церква душі приведе до Бога,
Що зачерствіли невідомо з чого.

Та нашу церкву, що усім як мати,
Чиясь рука хотіла зруйнувати.
Мабуть, що поруч Матінка стояла
Й під свій омофор церкву заховала.

Не слава, не багатства Богу треба –
Любов до ближнього лиш приведе до неба.
Тож дай, Всевишній, всім у мирі жити
Й Тебе не словом – серденьком любити.

ПЕРЕДМОВА*

Два крила, якими підноситься
людський дух в безкраї простори
– це віра і наука.

*Патріарх Йосиф Сліпий.
Бог, Церква, Україна.
Тернопіль: Джура, 2012.
С. 6.*

Приставаючи до написання монографії «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі», передовсім автори торкнулися історії лемківської церкви та історії Перемиської Єпархії на території теперішньої Польщі, а також постаралися коротко висвітлити історію походження лемків, їх культури та звичаїв і торкнулися дуже болючого питання щодо кровавої депортації лемків, надсянців, холмщаків і підляшців з прадідівських земель на територію колишньої УРСР і особливо дуже важливого духовного питання — збереження цвинтарів у лемківських селах, особливо в тих, які стерті з лица землі.

... Ще тривали запеклі бої з фашистською Німеччиною на фронтах Другої світової війни (перемогу над Німеччиною проголошено 9 травня 1945 року), а за 8 місяців до її закінчення, тобто 9. 09. 1944 року комуністичні режими двох держав — Радянського Союзу і Польщі, а вірніше між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного визволення була підписана «Угода про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі», що поклала початок нової трагедії в центрі Європи — депортації декількох сот тисяч ні в чому не винних людей з їх прабатьківських земель [11, с. 4–5].

Про депортацію лемків із Лемківщини дуже правдиво написав український поет лемко Василь Ковальчук — уродженець села Злоцьке Ново-Санчеського повіту Краківського воєводства, який у 1945 р. разом з батьками був депортований у Кіровоградську область, а в 1960 р. закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка:

...Ридали потічки, волали вершини,
Як злочин чинили тирани-мужі:
Нас виривали із гір Лемковини, —
Тільки не вирвали гір із душі.

Тож ти, Лемківщино, не туж сиротливо —
Живе Україна, а кривда в ганьбі.
І лемки, як діти твої незрадливі,
Плекатимуть вірність Україні й тобі.
(Київ, 1998 — 2000).

Це була страшна трагедія для лемків і всіх українців, котрі жили упродовж кількох століть на своїй богом даній святій Землі, в селах, що являють собою гірські соціоекосистеми, які потрібно зберегти разом з їх своєрідною етнокультурною спадщиною, під якою розуміються їхні культурні й духовні цінності – місцеві говори, оригінальність народних традицій, релігійних обрядів, словесного й музичного фольклору, пісенної та співної традиції, народного одягу й інші характерні етнографічні ознаки, на якій народилося не одне покоління лемків, надсянців, холмщаків і підляшців, етнокультурна спадщина яких є певним внеском у етнокультурну реліквію нації й тому її потрібно зберігати загальнодер-

Примітка. *Кожен розділ монографії починається з епіграфа, в якому автори зробили спробу, по можливості, сконцентрувати весь його зміст. жавних мотивів [63, с. 17–19].

Але найбільша в історії Лемківщини трагедія це – депортація у 1944–1951 рр. із прадідівської Вітчизни на чужину та руйнація понад трьох сотень сіл із їхньою спадщиною: наявність в цих селах греко-католицьких чи православних церков, а в деяких селах, напр., в селі Радоцина Горлицького повіту водночас було дві церкви: греко-католицька Косми і Дам'яна, побудована у 1898 р. та православна церква, побудована у 1930 р., каплиць, плебаній, доглянутих і впорядкованих цвинтарів, народних шкіл, читалень, сільських старостатів, Просвіт, самодіяльних театральних товариств, склепів тощо. І все це надбане десятиліттями та століттями тяжкою працею було зруйновано: розібрано, знищено та спалено, а на цвинтарях порозбивані надгробні кам'яні фігури, повалені металеві хрести. І так по всіх селах, з яких були депортовані лемки, надсянці, холмщаки і підляшці.

У монографії наведені короткі дані про історію та архітектуру лемківської церкви, а також розповідається про історію Перемиської Єпархії на території теперішньої Польщі та наведені кількісні показники парафій, світлини церков деяких Деканатів Перемиської Єпархії, звідки походять парафіяни та їх батьки лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Вам, шановні парафіяни, бажаємо знайти в пропонованій монографії світлину чи хоча би графічне зображення церкви Вашого села, де Ви народилися чи народилися Ваші предки. Оскільки дві церкви в Радоцині: греко-католицька Косми і Дам'яна 1898 року, в якій хрестили співавтор цієї монографії — Миколу Барну і православна церква 1930 року, де молилися мої предки і батьки та рідний брат Петро 1929 року народження, який пропав безвісті у січні 1945 року, на жаль, не існують, як не існує і село Радоцина.

Досягнення в галузі освіти, науки, мистецтва, літератури та релігійної діяльності є духовною культурою любого суспільства і відображає рівень інтелектуального, морального та соціального його розвитку.

У цьому контексті первинним є християнство, яке почало активно запроваджуватися у сферу людської діяльності з початком нової ери. Християнство стало першоосною духовної культури лемків. Водночас мешканці Низьких Бескидів протягом століть збагачували релігійну обрядовість власними самобутніми елементами.

Значну увагу в монографії приділено відомим релігійним діячам України — вихідцям з Лемківщини. У книзі розкриваються передумови, що сприяли розвитку ідеї щодо необхідності та доцільності спорудження лемківської церкви у Тернополі, наведені світлини, в яких відображений процес будівництва лемківської церкви та наведені прізвища та імена жертводавців і прізвища, імена та по батькові парафіян лемківської церкви Вознесіння Господнього, поміщені короткі біографічні дані, а декотрих і їх світлини.

Пропонована Вам, шановні читачі, монографія покликана в якійсь мірі розповісти про ту велику любов до Бога і втраченої Вітчизни, яку несуть з болем у серці депортовані з етнічних земель, а також про мрію спорудити у Тернополі лемківську церкву. Власне, роздуми над історією свого краю викликають не тільки ностальгію, а й змушують задуматися над будучиною, зокрема над тим, а що ми передаємо із вітцівських заповітів своїм нащадкам. Однозначною відповіддю на поставлене запитання, як нам вбачається, є спорудження лемківської трибанної дерев'яної церкви, куди можуть приходити на Богослужіння Святих Літургій всі мешканці м. Тернополя та туристи, які люблять бувати на Тернопільщині.

Спираючись на доступні документи, свідчення багатьох людей, ми намагалися розповісти про те, як завдяки терпінню, устремлінню, наполегливості й працьовитості усіх депортованих з прадідівської землі, котрі спочатку виношували ідею щодо доцільності та необхідності спорудження лемківської церкви в Тернополі, а відтак спільними зусиллями спорудили храм — триумф віри і справедливості. Наш Храм — це живий приклад того, як мрія стає реальністю.

Для того, щоб наша історія про благословенний куточок нашої землі — Лемківщину з її краєвидами, людьми, милим родинним патріархальним укладом життя не стала

домислом, мусимо її вивчати і доносити до людей через книги. Такою книгою, на нашу думку, є пропонована Вашій увазі, шановні читачі, монографія про лемківську церкву і її парафіян, котрі постають із вміщених тут коротких біографічних нарисів чи світлин. Лемківщина ввійшла у свідомість одного із співавторів цієї книги (Миколи Барни) з дитинних літ і залишилася вічно живою пам'яттю. Бо потім йому довелося пережити те, що й усім його землякам: насильне виселення з родинних гнізд, руїну прабатьківських осель, тотальне спустошення рідного краю й рідної його Радоцини, велику наругу над могилами предків.

Сталася непоправна трагедія: зникла з лиця Землі одна з найяскравіших етнічних віток українського народу. Вчинили цю наругу над лемками-українцями польські шовіністи за допомогою сталінських сатрапів задля очищення від інонаціонального елементу польської держави. Лемки відчують свою духовну, національну єдність з Україною («міцна галузка древа України»), та все ж їхні Бескидські гори з вічнозеленими лісами й дзвінкими потоками, рідні хижі й предківські могили залишилися осиротілими в руках чужинців й сьогодні Лемківщина перебуває «забута Богом, у страшній руїні».

Лемки мріють повернутися в рідні краї. І є це їхньою найзаповітнішою мрією. Та ба! Либонь тільки поетичною мрією, бо розрослися коріння в нових етнічних теренах України, вирвати їх тепер було б нелегко. Отож, залишається туга за втраченою домівкою, яка постає перед внутрішнім зором у все нових і нових образах — спогадах, почуваннях, асоціаціях [74, с. 5].

Сам намір створити цю книгу – невелику за обсягом про будівництво лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі – одне з небагатьох яскравих свідчень про долю найзахіднішої вітки українського народу – лемків. Це свого роду ода любові до свого краю і свого народу. Кожен поміщений тут спогад чи опис про пережите є глибоко індивідуальний зі своїми епізодами і пережитими долями.

«Ми вдячні Богу, – пише у своїй книжці о. Степан Левчик. Церква св. Василя Великого. Хресна дорога Ісуса. Хресна дорога Марії. Тернопіль: Джура, 2011. 36 с., що зробив нас свідками цього великого Чуда. ...Кожна мить у храмі свідчить про наш духовний ріст, про те, що Бог живе між нами...».

Завершення написання монографії «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі» припадає на кінець 2018 – початок 2019 рр., коли відбувалися знакові події в духовному житті українського народу – 15 грудня 2018 року на Об'єднавчому соборі у Святій Софії Київській під патронатом Вселенського Патріарха Варфоломія відповідно до всіх православних канонів було створено нову Православну церкву України, а її предстоятелем, Митрополитом Київським і всієї України обрано колишнього митрополита Переяславського та Білоцерківського Української православної церкви Київського патріархату Епіфанія (Думенка) [62, с. 4].

«До речі, після Об'єднавчого собору 15 грудня 2018 року Вселенський Патріарх Варфоломій офіційно проголосив, що присутність Московського патріархату на території України не відповідає канонам, очільник РПЦ в Україні Онуфрій втрачає право йменуватися Київським митрополитом, а всі православні громади в Україні мають увійти до складу єдиної помісної Православної церкви України» [62, с. 5].

«5 січня 2019 року Його Всесвятість Вселенський Патріарх, архієпископ Константинополя–Нового Рима Варфоломій у патріаршому соборі Святого Георгія в Константинополі урочисто підписав Томос – документ про надання Православній церкві України автокефалії. 6 січня – передав його предстоятелю церкви Епіфанію та Президентові України Петру Порошенку «для вічного доказу та постійного представлення». Церква нашої країни стала 15-ою в диптиху – повному переліку помісних православних церков світу» [62, с. 8].

«Уперше її предстоятель Блаженніший Епіфаній співслужив зі Вселенським Патріархом Варфоломієм і отримав з його рук Томос – як грамоту про визнання самостійності української церкви.

Звершилася велика історична справа, у якій Бог був з нами, і ми були з Богом. Автокефальна Православна церква України отримала Томос від Вселенського Патріарха.

Господь побачив та оцінив наполегливу боротьбу українського народу за свою самостійність. Він почув наші молитви. Він належно воздав нам по трудах наших. Йому стало так угодно, щоб Його Всесвятість Вселенський Патріарх Варфоломій і синод Константинопольської Церкви-Матері сказали омріяне, довгоочікуване «так»! незалежній церкві в Україні.

Сьогоднішня подія в історії нашої країни збережеться в одному ряду з Володимировим Хрещенням та проголошенням Незалежності. А православний світ запам'ятає день, коли до родини церков-сестер увійшла повноправна церква України.

Томос для нас – фактично ще один Акт проголошення незалежності України. Він довершить утвердження самостійності української держави, укріпить релігійну свободу, міжконфесійний мир. Він посилить права і свободи громадян... Особливо тих, котрі перебували поза спілкуванням зі вселенським православ'ям і яких несправедливо таврували неканонічністю.

Тепер цей історичний документ – одна з найголовніших наших українських реліквій. Ось довгоочікувані слова Томосу: «Однодумно визначаємо та проголошуємо, щоб уся Православна церква, що знаходиться в межах політично сформованої та цілковито незалежної держави України разом із священними митрополіями, архієпископіями, єпископіями, монастирями, парафіями та всіма в них церковними установами, котра знаходиться під покровом Засновника Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви Боголюдини Господа і Спасителя нашого Ісуса Христа, – існувала віднині канонічно автокефальною, незалежною та самоврядною. Ми закликаємо всі світові Православні церкви визнавати її як сестру та згадувати під іменем «Святиша Церква України», як таку, що має своєю кафедрою історичне місто Київ» [62, с. 6].

...Це стало можливим зусиллями десятків мільйонів українців, які в Україні і по всьому світові молилися, молилися багато поколінь, щоб Господь нам подав незалежну, автокефальну помісну церкву. І Господь почув нас... [62, с. 6].

«Історія українського християнства охоплює різні християнські традиції. Візантійський обряд успадкували не лише православні, а й греко-католики. Українська греко-католицька церква постала наприкінці XVI століття в результаті переходу православних єпископів під опіку Рима як першої апостольської столиці, оскільки Константинополь втратив свою могутність, потрапивши під владу Туреччини.

Попри непрості відносини в минулому, сьогодні обидві спадкоємиці грецьких традицій демонструють унікальний зразок братньої любові й толерантності.

Наприклад, Патріарх Філарет ушановував річницю пам'яті таких видатних греко-католиків, як Андрей Шептицький та Любомир Гузар. А нинішній глава УГКЦ Святослав Шевчук щиро вболівав за виборювання автокефалії українським православ'ям.

Гарні відносини пояснюються просто: обидві церкви мають спільні цінності. Серед них, зокрема, сильна та єдина християнська держава та об'єднана українська церква.

Про це, зокрема, свідчить заповіт греко-католицького Патріарха Йосифа Сліпого (1892–1984 рр.).

Йосиф Сліпий став єпископом, коли в Галичину зайшли радянські війська. Він був ув'язнений радянською владою та пробув у таборах 18 років. Звільнений за наполяганням Ватикану, решту свого життя провів за кордоном.

Витяги з його заповіту, які є і настановою, і пророцтвом, як для греко-католиків, так і православних України.

«Найближчими нам за вірою і кров'ю є наші православні брати. Нас єднає традиція рідного християнства, спільні церковні й народні звичаї, спільна двотисячолітня культура! Нас єднає спільне змагання за самобутність рідної Церкви, за її Повноту, якої видимим знаком буде Патріархат Української Церкви.

Усі ми, католики і православні боремося за повстання нашої Церкви і за її духовну силу в Україні і в країнах поселення наших вірних. І всі ми несемо важкий Господній хрест, сповідуючи Христа!

Отож заповідаю вам усім: моліться, працюйте і боріться за збереження християнської душі кожної людини українського роду і за весь Український нарід і просіть Всемогутнього Бога, щоб Він допоміг нам завершити нашу тугу за єдністю і наші змагання за церковне об'єднання у постанні Патріархату Української Церкви!».

Патріарх Йосиф казав українцям: «Ставайте всі в обороні прав Української католицької церкви, але бороніть права Української православної церкви, так само жорстоко знищеної чужим насиллям!.. Брак єдності, неначе первородний гріх закрався до душ тих, що повинні бути світильниками. Він, цей гріх, неначе злодій, проліз звідсіль і в нашу Страдну церкву на рідній Землі. Брак почуття і розуміння єдності в основних питаннях життя Церкви і Народу – це наше нещастя, це наш споконвічний гріх!

Першу частину його заповіту виконано: Україна стала незалежною...

Що ж до церков, то вони з'єднані одна з одною у Христовій любові. Поки що це, можливо, перший етап великого об'єднання?»

Автори монографії вважають, що книга буде цікава лемкам і не лемкам та їх нащадкам, які зможуть дещо довідатися про те, що у місті Тернополі на початку ХХІ ст. зусиллями переселенців з Польщі та місцевих громадян шляхом безпосередньої фізичної участі та матеріальної пожертви певних коштів споруджено тридільну, дерев'яну лемківську церкву Вознесіння Господнього. Тепер маємо свою церковцю, де отець Василь Шафран – лемко за походженням, духом і розумом править Святі Літургії до Господа Бога, просячи в нього заступництва, здоров'я, щастя, злагоди і миру лемкам, надсянцям, холмщикам, підляшцям й усьому українському народу та незалежній соборній Україні.

Микола Барна,
Любов Барна.
Квітень 2019 року.

РОЗДІЛ 1.

ЦЕРКОВНІ ХРАМИ ЛЕМКІЦЬЩИНИ, НАДСЯННЯ, ХОЛМЩИНИ ТА ПІДЛЯШШЯ

Пустинна без лемків моя Лемківщина.
Чи двір, чи могилу нелегко знайти.
І церква, — ця роду свята берегиня,
Здіймає до неба не наші хрести.

*Василь Ковальчук
«Побачення з Лемківщиною»*

О. Маріє, вислухай молитви наші, і нехай до Тебе долинуть всі благання наші.

Пресвята Діво Маріє Лемківщини, молися за нас, що до Тебе прибігаємо! Амінь.
Образ Лемківської Богородиці [69, с. 58].

1.1. Архітектура лемківської церкви

Важливою ділянкою дерев'яного будівництва українців Західних Карпат є тридільні (бабінець, нава, вівтар) зрубно-каркасні з високою вежею-дзвіницею церкви. Суворість дерев'яної церкви з впливом готичної архітектури спостерігаємо саме у Західних Карпатах. Простота форм, різке стремління до висоти від найнижчої бані (купола) над вівтарною частиною через центральний купольний верх до стрункої, найвищої, звершеної куполом вежі над бабинцем, що надає споруді особливої величі і динамічності, переконують, що Лемківські церкви прийняли високу дзвіницю, яка, виростаючи понад верх нави, змінила давню симетрію споруди, захитала рівновагу мас триверхової церкви, але зате надала мальовничості розподілі цих мас. Головний тягар споруди падає тут на першу її частину — бабінець. Число заломів верху лемківської церкви не більше трьох. Енергія лемківської церкви втілена у художній розподіл мас і багате оформлення звершальних елементів (бань). Народні майстри знайшли вдале поєднання національних засобів української народної архітектури з бароковими [37, с. 655—656].

Церква набуває звичайної мальовничості у своїй новій формі. Від найнижчої бані над захристією, через середню вищу і до найвищої дзвіниці розподіл мас створює незабутню ілюзію різного устремління до висоти, до небес. Початково в середині вежі підвішувалися дзвони і вежа відповідала своїй назві. Зазнаючи руйнівної дії від сили звукових і технічних коливань, конструкція вежі поступово деформувалася і вимагала дочасної реконструкції. На превеликий жаль, лемківська дерев'яна церква XII–XV ст. не збереглася.

У XVII–XIX ст. дзвони у більшості церков переносяться до окремої прибудови, але вежа і надалі зберегла свою початкову назву — «дзвіниця». На північних схилах Західних Карпат (Польща) у 30-х роках XX ст. нараховували 275 дерев'яних церков.

Найкраще представляє класичний тип лемківської церкви храм з 1612 р. в с. Поворозник біля Криниці (Західна Лемківщина). Споруді властиві тонкі симетричні форми. Це прекрасний, уповно завершений храм, який не міг виникнути сам собою, а мав, без сумніву, своїх попередників [35].

Поворозницька церква св. Апостола Павла — це найстаріша церква на західній Лемківщині. Церкву, яка перед виселенням лемків до УРСР та на західні землі Польщі, нараховувала 1000 парафіян, нині використовують поляки як костел [32].

У часи Київської Русі в Західних Карпатах почалося формування архітектури типового лемківського храму, який характерний самобутніми, глибоко мистецькими, архітектурно-декоративними особливостями. У своїй основі тридільної зрубної конструкції лемківський храм зберіг основні ознаки давньої української церкви, в якій найвищою банею була середня, а дві бічні — рівні нижчі. Починаючи із XII–XIV ст. конструкція верхів українського храму в Західних Карпатах зазнала засадничих змін. Зодчі повністю відійшли від канонів симетрії верхів. Очевидно, під впливом західної готичної культури одна з нижчих бань, що над бабинцем (вхідною частиною храму), пертворилась на високу вежу-дзвіницю. І хоч новий тип церкви позбавлено симетрії верхів, зате знайдено цікаве вирішення у розподілі мас. Тягар попереднього храму з його центральної частини — нави — переноситься на передню — бабінець з високою вежею-дзвіницею.

Отже, упродовж століть лемки витворили унікальну, неповторну, оригінальну архітектуру триглавих (трибанних, тризубих, тридневаних, тридільних, трикупольних — «як сходи до неба») лемківських церков, аналогів яких немає у світі, і які, на щастя, ще збереглися на Лемківщині в західнохристиянському стилі, з вежами, куполами, банями, хрестами... [Лемки, т. 1, с. 297].

Лемківська церква св. Апостола Павла 1612 р. в селі Поворозник. [32, с. 35]

Лемківські дерев'яні церкви є своєрідним поєднанням, синтезом, східно- і західнохристиянської сакральної архітектури. Своєрідністю виділяється також старовинна скульптура придорожніх та надгробних фігур і хрестів Лемківщини, які встановлювали на пам'ять про визначні або трагічні події. В селах часто траплялися каплички, збудовані в тому ж стилі.

У цивілізованому світі ніхто не нищив і не руйнував українських церков, як зробили поляки в 1938 році і від 1947 року до сьогодні. Тільки на Холмщині та Підляшші зруйновано в 1938 році понад 130 православних українських церков [53].

Збереглися від часів варварського нищення лемківських храмів церкви у таких селах: Котань (XVIII ст., одна з найкрасивіших на Лемківщині, її копія збудована у Львові –

лемківська церква св. Володимира і Ольги), Квітень (Горлицьке) – церква 1700 р., одна з найцінніших пам'яток Лемківщини, Дубне (XIX ст.), Ліщини Горлицькі (1835), Білянка Горлицька (1772 р., пізньобароковий іконостас), Жиня (1795, бароковий іконостас), Овчари Горлицькі (церква 1653 р.), Висова (1779 р.), Ястрябик (церква св. Луки 1856 р.), Лабова (мурована церква 1784 р., різьба рококо), Щавник (1841, образи – «Преображення Господнє» та Ісус у гробі» – 1729 р.), Злоцьке (1867, образ «Оплакування Христа» – XVII ст.), Вірховня Велика (1821 р.), Ганчова (1871), Жегестів, Милик, Андріївка, Войкова (кінець XVIII ст.), Ізби, Брунари, Чорна, Фльоринка, Устя Руське (Горлицьке), Шляхтова, Білцарева, Богуша, Кам'яна, Сквиртне та інших.

Туристи з цілого світу приїжджають до Польщі та Словаччини подивуватися із краси й незвичайності лемківських церков. Та чи багато хто з нас їх бачив? Або чи знає про чудо об'явлення Божої Матері бідній лемчині Фірейці Дем'янчиківій на горі Явір біля Висової у 1925–1929 роках, де б'є чудодійне джерело, де ще стоїть старенька церковка Покрови Пресвятої Богородиці і куди прибувають щороку тисячі прочан на відпуст (прошу) у свята Покрови, Різдва і Успіння Богородиці, а особливо на свято Петра і Павла?.. Тоді об'явилося пророцтво Богородиці про долю лемків, «їх будучність, що викине їх ворог із рідної хати і розкине по всьому світу, як живе срібло» [17].

Водночас не збереглися не лише церкви, але й не збереглися цілі лемківські села: Баниця, Вислочок, Волтушова, Граб, Довге, Липна, Липовець, Незнаєва, Радоцина, Чорне, Ясель (Яселко) та десятки й сотні інших.

1.2. Історичний нарис про походження лемків [за 32, с. 11—23]

В історичній (і не лише історичній) літературі протягом досить тривалого часу (вже понад декількох століть) дискутується питання: хто такі лемки?, звідки вони прийшли? яка їх мова, культура, звичаї? Не будемо заглиблюватись в сутність цих питань, бо за фахом автори пропонованої Вам, шановні читачі, монографії не історики, а біологи. Але попри все, перед нами дві прекрасні, духовно багаті, написані з великим болем у серці і великою любов'ю до втраченої Лемківщини книги, двох відомих лемків:

Один з них — Антонів Степан Федорович, який народився у с. Ославиця Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща).

Другий — Іванусів Олег Володимир народився у с. Вацевичі біля Дрогобича Львівської обл. Його тато і мама народилися і тривалий час жили на Лемківщині, тобто за походженням він також лемко:

1. Іванусів Олег Володимир. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії / Олег Володимир Іванусів. — St. Catharines: Видання св. Софії релігійного товариства українців католиків Канади, 1987. — 350 с. (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).
2. Антонів Степан Федорович. Усвідомлення Лемківщини вісника прадавньої України / С. Ф. Антонів. — Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. — 184 с. (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??)
3. Антонів Василь Федорович. Переднє слово до книги Степана Антоніва Усвідомлення Лемківщини вісника прадавньої України (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Перш, ніж перейти до аналізу історичного нариса про походження лемків, взятого з книги Олега Володимира Іванусіва. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії / Олег Володимир Іванусів. — St. Catharines: Видання св. Софії релігійного товариства українців католиків Канади, 1987. — С. 11—23, доцільно навести слова відомого вченого в галузі медицини, доктора медичних наук, професора, академіка, заслуженого діяча науки Російського Федеративного Союзу, голови ради Товариства української культури «Славутич», м. Москва, лемка, який народився у 1936 році в с. Ославиця Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща), котрий у 1945 році разом зі своєю великою

родиною переніс весь тягар кровавої депортації з Лемківщини на територію колишньої УРСР. Його слова взяті із переднього слова до книжки свого рідного брата Степана Федоровича Антоніва «Усвідомлення Лемківщини вісника прадавньої України», де на стор. 4—6 він торкнувся питання про походження лемків, їх мову, культуру і звичаї. Ось як він про це пише:

«...Наша мова, як і наша земля, дані нам Богом (дар Божий). Формувалась вона разом зі становленням і формуванням нашого народу, що бере свій початок в глибині тисячоліть. Страшні кроваві бурі, вітровії, бушували над нашою землею. Зі Сходу на Захід і з Заходу на Схід через наші терени з вогнем і мечем прокочувались ворожі навали, але наш народ зберіг свою землю і рідну прадавню мову.

Вбивати мову – це злочин (злий чин) проти людства, а в першу чергу – проти народу – творця і носія мови. В Україні невігласи нелюди сотнями літ копають (беруть) яму для нашої прадавньої мови. Відомо більше 250 обіжників з указами царів та можновладців білої, червоної, а тепер вже й чорної Московських імперій зла про заборону нашої мови. Нічого не маємо проти московського язика, але коли цим язиком в Україні користуються як могильною лопатою, щоб швидше і глибше закопати нашу мову – душу народу. Народ без душі (бездушний) існувати не може.

Людина, що втратила, забула чи занехаяла рідну мову – втратила частину своєї душі, або всю душу, значить – втратила імунітет проти вірусу, що спричиняє важку і небезпечну епідемію, яка вже бушує над світом – денаціоналізацію.

Мова – це одна з найголовніших складових духовності народу. Народ, що втратив мову приречений, асимілюється і перестає існувати. Це добре знають наші вороги. Лінгвоцид веде до геноциду. Саме тому основне вістря ненависті білої, червоної, а тепер чорної імперії зла було і є спрямованим проти нашої прадавньої і вічно молоді, даної нам Богом мови. Нам нав'язували і нав'язують язик в Україні – це могильна лопата для нашої мови, а значить для України. Мову, кожне її слово нам треба берегти як зіницю ока.

Прикладом стійкості в збереженні рідного слова і чистоти генофонду, на мою думку, може бути Лемківщина. Лемки – як жива гілка українського народу, в надзвичайно важких умовах (тривала відірваність від материнської основи, не завжди дружелюбне, нерідко і вороже довкілля) зберегли свою рідну прадавню мову».

Ось так патріотично та з глибоким знанням поставленого питання: хто такі лемки?, звідки вони прийшли? яка їх мова, культура, звичаї? і з великою синівською любов'ю до своєї матері-Вітчизни Лемківщини Василь Антонів — визнаний лікар за професією, котрий повертає людям найцінніше — здоров'я, а як лемко серцем і розумом глибинно порушив питання про мову, водночас переконує нас щодо майбутнього Лемківщини, стверджуючи: Лемки були, Лемки сут, Лемки будуть!

До наведеної цитати відомого лікаря Василя Антоніва про мову вважаємо за необхідне навести слова про мову із науково-популярного видання одного із авторів цієї монографії Миколи Барни «Радоцина в моєму серці. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. — 240 с.», котрий, зсилаючись на авторитетні висловлювання про мову на сторінці 15—17 пише:

«Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова, ота схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування», — писав про мову відомий український письменник Панас Мирний.

Для лемків «схованкою людського духу, його багатою скарбницею, в яку вони склали і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування» є неповторна лемківська говірка, яка «належить до говірок української мови і свідчить про древність української мови, яка вже в часи неоліту функціонувала на теренах Подніпрів'я, Карпат, Бескиду, Пряшівщини [11, с. 16].

Михайло Драгоманов про рідну мову писав: «... Українська мова в багатстві й гнучності форм не поступається ані жодній із сучасних літературних мов слов'янства» [11, с. 16].

Професор Іван Огієнко — митрополит Православної Автокефальної Церкви Іларіон — визначний український вчений, автор багатьох наукових релігійних і мовознавчих праць у статті «Наука про рідномовні обов'язки» писав: «Рідна мова — це найважливіша основа, що на ній зростає духовно й культурно кожний народ, ... рідна мова — то сила культури, а культура — сила народу, ... тільки рідна мова приносить людині найбільше й найглибше особисте щастя, а державі — найсильніші патріотичні характери. Без добре виробленої рідної мови нема всенародної свідомості, без такої свідомості нема нації, а без свідомої нації — нема державности, як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку і виявлення» [11, с. 16].

Рідна мова, за словами академіка НАН України Івана Дзюби, — це найособистіша і найглибша сфера обстоювання свого я [11, с. 16].

А ось як пише відомий український поет-лемко Б.-І. Антонич про мову:

«Слухай: Батьківщина свого сина кличе
найпростішим, неповторним, вічним словом.

У воді відбилися зорі і обличчя,
кароокі люди і співуча мова» [11, с. 48].

«Для мене, корінного лемка, — пише Микола Барна [11, с. 48], лемківська говірка, за словами С. Воробкевича, — це:

Мово рідна, слово рідне,	Як ту мову мож забути,
Хто Вас забуває,	Котрою учила
Той у грудях не серденько,	Нас всіх ненька говорити,
Тільки камінь має.	Ненька наша мила.

Всесвітньо відомий біохімік Ервін Чаргаф, характеризуючи цивілізованість народу, писав: «Для мене існує три ознаки, за якими я визначаю цивілізованість народу: як він обходиться з деревами; як він поводить з своїми дітьми і старими; як він ставиться до своєї мови» [59, с. 11].

За словами талановитого вченого аграрія і лінгвіста, за покликанням душі і серця Степана Антоніва [4, с. 271—272]:

«Основним рушієм мовної експансії прамови з України в Європу було харчове виробництво основних хлібних злаків та випасне конярство. Вагомим складником успішної історичної експансії з України на Захід носіїв прамови була мова оріїв – праукраїнців. Слідом за експансією носіїв прамови настала локальна мовна диференціація, в результаті якої формувалась сім'я споріднених мов. Носії прамови пересувались швидко на конях, несли з собою знання про харчове виробництво і цим мали величезну перевагу над мисливцями – збиральниками. В результаті всі західноєвропейські мови крім баскської, замінились на індоєвропейську групу мов, що утворились під впливом прамови з України.

Українська мова і її різномаяття діалектів створена розумними людьми, носіями Божих знань, які в словах бачили Божу дію. В українській мові кожна її літера, її корені, архетипи і особливо коли ми розмовляємо чи пишемо українською мовою, то ми зразу звертаємось до Господа Бога і таким чином дякуємо і прославляємо його як творця насправді Божої мови. Це відчув і підтвердив наш геній, душа України, пророк, поет Тарас Шевченко:

Ну що б здавалося слова ...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!... Знать от Бога
І голос той і ті слова
Ідуть між люди.

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС

З'ЯСУВАННЯ

А тепер переходимо до аналізу історичного нариса, взятого із відомої книги Олега Володимира Іванусіва. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії, де на основі літературних джерел дуже правдиво розкрито питання щодо походження лемків. Тут історія західних українців, галичан, нащадків слов'янського племені Білих Хорватів. Ці люди жили щонайменше тисячу літ на землях, що тепер творять частину Польщі. Згідно з історією, вони жили в українській державі 360 років, під польським пануванням 420 та під австрійським наглядом 155 років. Сорок років тому (*донині 75) польський уряд виселив цих людей з їхніх прадідних земель до Української РСР або в інші частини Польщі. Часи виселення були дуже жорстокі, бо люди оборонялися всякими засобами, щоб залишитися. В польській літературі ще донині відносяться до них як до «бандитів». Питання є: Хто є бандити — чи люди, котрі обороняли себе перед виселенням з прадідних земель, чи ті, що прийшли їх викоренити?! [32, с. 11].

А. ПОЛІТИЧНИЙ НАРИС

1.2.1. Передісторичний період (до 981 року)

Після мандрівки народів по Європі до VI століття, на терені, який відображений в книжці (західна Галичина), замешкало плем'я, яке сьогодні називають «Білі Хорвати». На схід від них жили інші східнослов'янські племена, як Дуліби, Поляни і Дерев'яни, а на захід від них жили західнослов'янські племена, як Ляхи, Чехи і Словаки [32, с. 11].

1.2.2. Київське і Галицько-Волинське князівство (981—1340 рр.)

В десятому столітті Київське князівство розрослося на східних границях, а на заході Володимир Великий завоював і прилучив Білих Хорватів до Київського князівства в 981 році. Київська Русь стояла високо в ті часи, а спільна мова сприяла гармонійному життю з'єднаних слов'янських племен. Володимир Великий (980—1015) добре правив державою та зміцнив її подружжями своїх дітей з династичними родинами своїх сусідів. Найважливішою подією під час його князівства було прийняття християнства як державну релігію в 988 році.

Наступний князь Святополк (1015—1019) покликав свого тестя, короля Болеслава з Польщі, до помочі проти свого брата Ярославла. За це Святополк подарував Болеславові частину західного погрпниччя, себто західної Галичини.

У 1019 році Ярослав (1019—1054) переміг Святополка і Болеслава і відібрав землі, подаровані Болеславові. Ярослав Мудрий списав закони у славній «Руській Правді». Адміністрацію князівства він передав своїм шістьом синам — Із'яславові, Святославові, Всеволодові, Ігореві, Вячеславові й Ростиславові, якому припала Галичина. Ростислав володів до 1066 року, коли його струїв візантійським намісником.

У 1084 році, за згодою київського князя Всеволода (брата Ростислава), сини Ростислава — Рюрик, Володар і Василько (1084—1124) перебрали владу над Галичиною. Ці три окремі Галицькі князівства — Перемиське, Звенигородське і Тереховлянське — з'єднав у Галицьке князівство син Володаря Володимирко (1124—1153), зі столицею в Галичі. Ярослав Осмомисл, син Володимирка володів Галичиною до 1187 року. Після смерті Ярослава володів його син Володимир (1187—1199), котрий був останній з роду Ростиславичів.

---

*Примітка. Олег Володимир Іванусів. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії. — St. Catharines: Видання св. Софії релігійного т-тва українців католиків Каради, 1987 — 350 с. Тому від 1944 до 1987 р. публікації книжки становить 43 р., а від 1944 р. до 2019 р. — публікації монографії: Микола Барна, Любов Барна. Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі становить 75 років. Галичини й Волині і приєднали їх до Польщі.

Після смерті Володимира Ярославича, Роман Мстиславич (1199—1205), внук Київського князя Володимира Мономаха, з'єднав Галичину і Волинь в одну державу.

Зі смертю Романа почалася через малоліття синів Романа — Данила і Василька — внутрішня незгода між князями, що тривала протягом 40 років. Цю незгоду використали мадяри й поляки, захоплюючи собі сусідські землі. Коли Данило підріс, він відібрав утрачені землі. Остання його перемога над злученими військами Польщі й Мадярщини була в 1245 році. Наступним володарем держави був Юрій (1301—1315), син Льва. Він прийняв титул короля Русі і перемовив царгородського патріарха створити окрему Галицьку Митрополію в 1303 році. По Юрію I володіли його два сини — Андрій і Лев (1315—1325), які вміло розвивали торгівлю зі західною Європою.

Данило погодився на церковну унію з римською церквою, і за це римський папа Іннокентій VI прислав йому корону. Данила коровано в Дорогичині в 1253 році. Переказ каже, що король Данило заснував Львів, майбутню столицю Гвличини. Після смерті Данила, його син Лев (1264—1301) став князем Галицько-Волинської держави. Як і його батько Данило, Лев визнав зверхність Золотої Орди татар і платив їм данину.

Останнім Галицько-Волинським князем був Болеслав Тройден, який прийняв ім'я Юрій (1325—1340). Його отруїли бояри в 1340 році [32, с. 11, 13].

. 1.2.3. Під Польщею (1341—1764)

Смерть Юрія припинила існування галицької держави. Незабаром Угорщина захопила Закарпаття, а Польща Холмщину (1349 р.). Опісля польські й литовські армії здобули решту

Так і почалося життя українців Галичини під польською владою. На прилучені до Польщі землі насувалися польські вельможі зі своєю службою, польські й німецькі колоністи, німецький і єврейський міський елемент та польське римо-католицьке духовенство. Треба згадати, що всі землі і майна на завойованих теренах перейшли у власність польського короля або його підданих. Більшість населення була в кріпацтві і під загрозою мусіла виконувати волю своїх панів. Справи ще більше погіршилися по Люблинській Унії в 1569 році. Внаслідок цієї унії ще більше української території попало під польську адміністрацію [32, с. 13].

1.2.4. Під Австрійською Адміністрацією (1765—1918)

Коли Польща розпалася в 1764 році, то Галичина і Холмщина були прилучені до Австрії, а решту українських земель забрала Росія. Галичина стала окремим провінцією Австрії під адміністрацією цісарського намісника.

Відмінно від Польщі Ю Австрія почала дбати про розвиток набутих земель, і українці переживали деяке культурне, релігійне й господарське відродження, хоч влада в Галичині й надалі була в польських руках, залишках польської держави.

В цьому періоді бачимо заснування університету у Львові (1784 р.), перші публікації в українській мові (1837 р.) та скасування панщини 16 травня 1848 р.

У 1850 році Австрія скасувала конституцію і протягом наступних 10 років багато українських діячів попало в тюрми як вороги уряду. У 1868 р. австрійський уряд передав адміністрацію Галичини полякам. Це сповільнило культурний розвиток народу і тривало до 1914 року [32, с. 13].

1.2.5. Між Світовими війнами (1918—1939)

Війна між Австрією й Росією почалась 1 серпня 1914 року. Протягом наступних чотирьох років вона принесла жахливе спустошення. Після війни, 1 листопада 1918 року, Галицькі землі оформились як Західно-Українська Республіка. Польща з допомогою Антанти післала війська і зайняла Галичину. Перемир'я закінчилося тим, що Рада Амбасадорів у Парижі 15 березня 1923 року признала Галичину, Холмщину і Підляшшя

польськими, з умовою впровадження автономії для цих територій. Рішення Ради Амбасадорів дало Польщі 120.000 квадратних кілометрів території і 6.5 мільйонів населення.

Українці знали заздалегідь, а решта світу довідалася пізніше, що Польща ніколи не дасть автономії Галичині чи іншій частині України. Навпаки, Польща старалася репресією і терором придушити національний, культурний і господарський розвиток українських земель. Протести українських політичних партій не приносили успіху. А коли постали таємні організації, то то поліція карала населення військовим і поліційним терором. Провідні діячі були ув'язнені та ізольовані в кримінальному таборі в Березі Картузькій. Треба сказати, що Польща перша впровадила кацетні табори і що українці були першими в'язнями в кацетному таборі Береза Картузька.

Шкільництво так само потерпіло. Частину шкіл з українським навчанням переведено на польську мову, а деякі на двомовне навчання. Труднощі були так само в університетському навчанні: допущених в університет студентів було 90% поляків, а тільки 10% українців і євреїв.

Бачучи силу опору українського народу в їх релігії, польський уряд кинувся нищити церкви. Статистика показує, що на Холмщині було 383 церкви. До 1939 року:

- 111 було закрито,
- 59 розвалено й знищено,
- 150 перемінено на костели,
- 63 залишилось для ужитку для пюдей.

Трохи інша ситуація була на Лемківщині, що була включена до Краківського воєводства. Про це є згадка в історії Перемиської Єпархії [32, с. 13, 15].

1.2.6. Друга світова війна і теперішній час (1940—1986)

Німецько-Польська війна, що почалася 1 вересня 1939 року, тривала всього три тижні і закінчилася тим, що Західна Галичина (Лемківщина) і частини Підляшшя опинилися під німецькою окупацією. Всі інші землі забрав Радянський Союз. Галицькі землі німці включили в Генеральну губернію з центром у Кракові. Тут, в Кракові, функціонував Український Центральний Комітет (УЦК), який репрезентував українців чи їхні інтереси перед урядом губернії.

22 червня 1941 року почалася Німецько-Радянська війна. Німці швидко просунулися на схід і приєднали решту Галичини до Генеральної Губернії. Під час окупації німці виловлювали молодих чоловіків і жінок і відсиляли до Німеччини на роботи у фабриках і господарствах. Часто німці публічно розстрілювали десятки чи навіть сотні людей, щоб контролювати населення терором.

Цей період не тривав довго, бо вже восени 1944 року фронт повернувся, і майже всі українські землі зайняли радянські війська. ...

Відколи фронт пересунувся на захід (від пізньої осені 1944 до кінця 1946 року), на тих землях відбувалися неймовірні події. Ситуація була ще гіршою, ніж за татарського лихоліття...

Треба зазначити, що польський уряд видав в той час закон, яким він перебрав у свою власність всі маєтки, записані на українські громади. Це включало всі церкви, приходські будови, разом із землею, читальні, кооперативи та інше.

Не можна забувати долю людей, які поверталися додому з німецьких фабрик і господарств. Їх було досить багато і везли їх цілими потягами. Ці потяги не зупинялися у Західній Галичині, а їхали просто через Перемишль за границю до Української РСР.

Коли лихоліття закінчилося, то приблизно 65 % українського населення було вивезено на схід. Точне число переселенців встановити тяжко, бо ті, що точно знають, про це, то мовчать, Польські джерела подають, що на теренах Західної Галичини вони перебрали 1.062.000 населення українського роду. З цього числа вказують, що 700.000 вивезено до Української РСР, а 362.000 залишилося.

Радянські джерела наводять дані, що з Польщі прибуло 482.800 осіб, а Український історичний журнал твердить, що було прийнято 385.700 емігрантів. Знову ж Польща, яка твердила, що 362.000 осіб українського походження було заишилося, показує статистика, що всього 180.000 осіб українського походження знаходиться тепер у Польщі. Коли все порівняти, то з обох боків границі бракує грубі тисячі людей.

Останнє лихоліття почалося 17 травня 1947 року, коли під гаслом акції «Вісла», всі залишки українців мали бути виселені на північні й західні землі Польщі. Ці землі були відібрані від Німеччини. Ця акція не була така жорстока як попередня. Люди діставали звичайно 24-48 годин часу спакуватися, і тоді їх везли залізницею до нової місцевості. Господарі в новій місцевості діставали кусок поля та господарські будівлі, які були в поганому стані. Добрі господарства були вже забрані поляками, яких Польща репатріювала з Росії та України. Люди не дуже відпиралися, бо знали, що не їдуть на схід, і тому піддавалися властям, які їх вивозили. Хоч акція «Вісла» тривала майже цілий рік, все ж більшість населення була перевезена протягом перших трьох місяців...

Не можна забути і не згадати тут про пам'ятники, поставлені польським воїнам, які загинули, виганяючи українських людей з їхніх прадідівських земель. А де ж пам'ятники людям, які загинули під час вигнання? Їх було багато більше, і їхні діяння були багато більш шляхетним ділом!

Як наслідок виселення — сьогодні сотні людей українського роду порозкидані по цілій Польщі. Їх дальше підозрюють і польський уряд контролює їх релігійний, політичний та національний розвиток.

1.2.7. Сьогоднішній стан

За такої поведінки польського населення та уряду більшість українського майна (приватного і суспільного) була знищена. Це нищення набирало різних форм. Відразу після війни багато церков і інших громадських будівель було спалено, а частину залишених церков і будівель розібрали на будівельний матеріал, який використали на стайні, колгоспні (PGR) будинки тощо. Частина церков була продана за дешеві гроші з умовою, що купець до даного часу мусить розібрати будівлю і вивезти матеріал. Виглядає, що польський уряд сам не хотів нищити церков, а віддавав цю працю приватним підприємцям. Також певна частина церков була залишена протягом 40 років, коли через відсутність догляду дерево зігнило, мури замокли й спорохніли, а в кінці будівля впала або її розібрали для загальної безпеки.

Інші церкви чи будівлі були перетворені в магазини на різні речі, як штучний навіз, сіно, збіжжя, вугілля, різні механізми тощо. Велика кількість церков була передана для використання латинською церквою. Деякі з них були відновлені, а інші «златинізовані», де всю обстановку східного обряду викинено і спалено, а запроваджено латинську.

Частина церков була передана для використання православної церкви. Ці церкви звичайно відновлені і використані в східному стилі. Лише кілька церков використовує українська католицька церква.

Б. РЕЛІГІЙНИЙ НАРИС

1.3. Історія Перемиської Єпархії (32, с 17–24)

Перемиська Єпархія була греко-католицькою і була частиною «Греко-Католицької Галицької Провінції» на чолі з митрополитом у Львові. Сьогоднішня назва церкви є «Українська Католицька Церква». Слово «Церква» уживається в розумінні місця Богослужіння східної церкви, католицької чи православної. Слово «Костел» уживається як місце Богослужіння римо-католицької церкви.

Вчені доказують, що християнство прийнялося спочатку на Закарпатті, потім в Галичині, а пізніше в інших частинах України. Перемишль був другим центром на Україні і єпископською столицею. Галичина прийняла християнство з південного сходу ще за часів

Кирила і Мефодія. Видатний вчений-філолог, лемко за походженням, академік НАН України, професор Пряшівського університету Микола Мушинка у своїй книжці «Лемко на фоні Радоцини. До 50-ліття Володимира Шуркала» пише: «Це, мабуть, найзахідніший пам'ятник Кирилу і Мефодію на українських землях» [Мушинка, с.43]. На стор. 44 Микола Мушинка біля пам'ятника Кирилу і Мефодію на цвинтарі села Радоцини з таким надписом: «Найзахідніший пам'ятник Кирилу і Мефодію на українських землях, побудований 1921 року». ... Далі автор пише: «Вибираючи кам'яні відламки пам'ятника з трави, В. Шуркала дивився на них оком будівельника і зауважив: «Пам'ятник розбитий, однак всі його частини є тут. Можна буде відремонтувати його, тим більше, що барельєф Кирила і Мефодія збережений досить добре!».

Всі ці матеріали вказують, що там стояла церква, побудована близько 900 року. Аналогічно і в Новому Санчі старинні римо-католицькі костели були церквами східного обряду за часів св. Мефодія. За часів Кирила і Мефодія східна церква опанувала Краківські землі, і вчені доводять, що святині в Кракові, на Вавелю, були церкви. Так само розкопки біля замку в Перемишлі підтверджують ці припущення. Вплив Східної Церкви у Велико-Моравії припинився після смерті Мефодія в 885 році, коли Моравський Король Святополк вигнав з князівства наслідників Мефодія. Вигнані місіонери пішли в інші краї, що включали Україну і Польщу. Вчені наводять 899 рік як рік заснування перемиського Єпископства, а в 909 році мала вже існувати перша церква. Коли в 981 році Володимир Великий завоював Білих Хорватів, а з ними і Перемишль, то там вже був єпископ, і релігійне життя було високо поставлене.

З включенням Галичини до Київської держави і після прийняття християнства в 988 році, релігійне життя на теренах Перемиської Єпархії просунулось вперед. Першу катедру в Перемишлі збудував князь Володар на замковій горі, за мурами в 1119 році; її присвячено Святому Іванові Хрестителю. Відтак постало Галицьке єпископство (близько 1150 року) і на його престіл був переведений Перемиський Єпископ. Про ці давні часи точних дат та імен неможливо віднайти. Першим Єпископом у Перемишлі, про якого є дані, був владика Антоній Добриня Ядренкович (1218—1225).

На території Перемиської Єпархії, що сьогодні знаходиться в границях теперішньої Польщі, жило 540.000 українців греко-католицької віри. Вони молилися Богові в 689 церквах і були зорганізовані в 363 парафіях.

З цих чисел можна довідатися, що:

- пересічна парафія мала близько 1500 парафіян;
- до пересічної парафії належало дві церкви, тобто матірня і одна дочірня;
- пересічно одна церква служила майже 800 вірним;

На сьогоднішній час із 689 церков, які існували в 1939 році,:

- 346 церков (50,2%) вже зруйнованих, або в такому стані, що реставрувати їх неможливо;
- 245 церков (35,6%) перебрали римо-католики і використовують їх як костели;
- 61 церква (8,9%) ще стоїть в доброму, або можливому, стані, але закриті або використовуються на несакральні цілі;
- 28 церков (4,0%) перебрала і використовує Православна церква;
- 9 церков (1,3%) використані як музейні експонати української церковної архітектури. Деякі з них стоять на первісному місці, а деякі перевезено на музейні площі, напр., церква Різдва Богородиці із села Ріпки Горлицького повіту переміщена в Сяноцький музей народної архітектури, де вона експонується і тепер.

Бачучи силу опору українського народу в їх релігії, польський уряд кинувся нищити церкви. Статистика наводить, що лише на Холмщині було 383 церкви. До 1939 року: 111 було закрито, 59 розвалено й знищено, 150 перемінено на костели, 63 залишилось для ужитку людей.

Трохи інша ситуація була на Лемківщині, що була включена до Краківського воєводства.

Після насильного вигнання українців у 1945—1947 рр. з Польщі на територію колишньої УРСР, польський уряд і населення взялися за руйнацію українського майна (приватного й громадського). Це нищення набирало різних форм. Багато церков і інших громадських будівель було спалено. Відтак велику частину залишених церков і будівель розібрали на будівельний матеріал, який використали на стайні, колгоспні (PGR) будинки тощо. Частина церков була продана дешево з умовою, що покупець мусить до встановленого часу розібрати будівлю і вивезти матеріал. З цього виходить, що польський уряд сам не хотів нищити церкви, ає віддав цю справу приватним підприємцям. Значна частина церков була залишена про-тягом 40 років, коли через брак догляду дерево зігнило, мури замekli й спорохнєвіли, а в кінці будівля сама впала й розвалилася. Деяка частина церков та інших будівель були перетворені в магазини для різних речей, як штучний навіз, мінеральні речовини, сіно, збіжжя, вугілля, різні машини та інструменти тощо. Велика частина церков передана для використання латинською церквою. Деякі з них були відновлені, а інші «златинізовані», де всю обстановку східного обряду викинено і спалено, а встановлено латинську. Частина церков була передана для користування православної церкві. Ці церкви звичайно відновлені і утримані в східному стилі. Лише кілька церков використовує українська католицька церква [32, с.17].

1.3. Церкви Апостольської Адміністрації Лемківщини

З метою припинення дальшого поширення православ'я Ватикан в порозумінні з урядом Польщі декретом св. Конгрегації для Східних Церков з 10 лютого 1934 р. заснував Апостольську Адміністрацію Лемківщини, вилучивши для неї з Галицької митрополії 9 лемківських деканатів: Буківський, Горлицький, Грибівський, Синівський, Дуклянський, Короснянський, Мушинський, Риманівський, і Сянїцький. Першим апостольським адміністратором з осідком у Риманові-Здрою був призначений о. д-р Василь Масцюх, уродженець Нової Веси у Новосанчівщині [37, с. 652—654].

Згідно польського плану це було зроблено для швидкої асиміляції і злуки цих деканатів з латинською церквою. Доцільно зазначити, що лемки виявилися духовно та етнічно сильною частиною українського народу. Одинадцять років після створення Апостольської Адміністрації польський уряд побачив справу асиміляції як програму. На противагу цьому польський уряд зробив ще жорстокіший вчинок — він насильно вивіз усіх лемків, а також і українців з інших територій Перемиської Єпархії або до УРСР, або на поселення на західні землі Польщі. Їх прадідні землі заселено поляками.

В монографії наведені кольорові ксерокопії лемківських церков із монографії Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні. — Онтаріо: St. Catharines, 1987. — 350 с., але лише з тих сіл, з яких є жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі — вихідці з Лемківщини або їх нащадки, чи хоч один з батьків яких народився в Лемківщині.

1.3.1. Деканат Мушинський

Парафій —	18
Церков —	26
Парафіян —	22.600

Криниця село — лемківське село у Новосанчівському повіті, розміщене на віддалі 3 км від Криниці. Історичні відомості про Криницю походять із XVI ст., бо у 1851 р. мушинський староста дозволив парохіві закупити рілля Тимка Лучковича «на вічні часи». У середині XVII ст. згоріла і церква, і приходське господарство. В 1651 р. вірні побудували дерев'яну церкву, а в 1865 р. — муровану [37, с. 322].

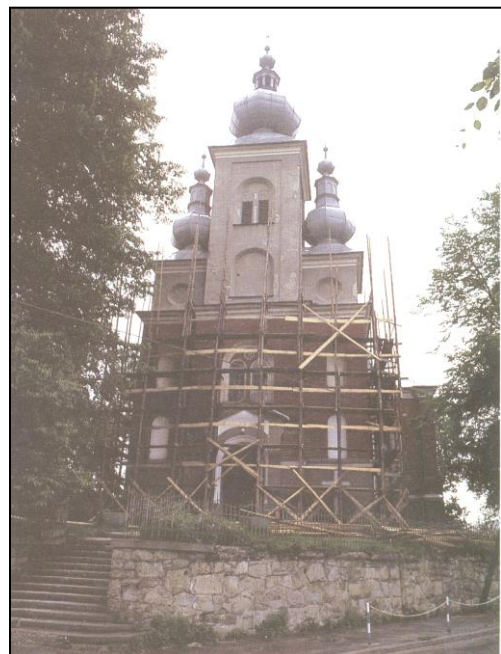
В Криниці, 8 листопада 1821 р. народився Йосиф в сім'ї о. Теодозія Сембратовича. Йосиф студіював теологію у Відні й Римі (біографічну довідку див. у розділі 3. Релігійні діячі — вихідці з Лемківщини, с.??). Доцільно відмітити, що з Криниці також походив

відомий маляр–примітивіст «Никифор Криницький» (Никифор Дровняк, 1895—1968) і там похований [32 с. 31].

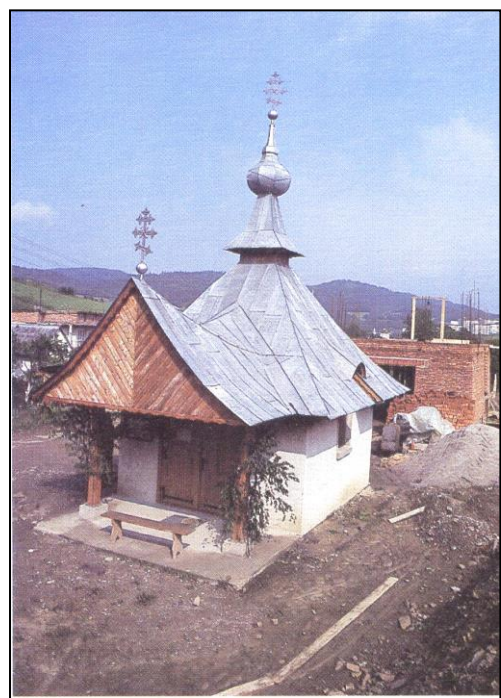
Окрім того, 23 листопада 1939 р. в Криниці народився Олександр Іванович Венгринович — громадський діяч, заслужений працівник культури України, голова Тернопільського обласного відділення Всеукраїнського об'єднання «Лемківщина». У 1945 р. разом з батьками був депортований в УРСР, зокрема м. Монастирська Тернопільської обл. [біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці і парафіяни, с.??].

Церква Богоявлення Господнього 1872 р. в селі Криниця [32, с. 31].

Українська православна капличка св. Володимира Великого 1986 р. в с. Криниця (на задньому плані видно мури церкви, яку громада думає закінчити до 1988 року, як свій похвальний проект відмічення 1000-річчя хрещення України) [32, с. 301].

Поворозник — село у Новосанчівському повіті (Лемківщина, Польща), розміщене на віддалі 3 км від Криниці. Перша згадка про село (п. н. Powrozniki) походить з 1531 р. (З. Штібер). У 1930 р. тут жило 1040 лемків, 15 поляків і 15 євреїв. Під час Першої світової війни 11 мешканців села вивезено у концентраційний табір в Талергоф. Після пацифікаційного виселення лемків у 1945 р. до УРСР та 1947 р. на західні землі Польщі місцевість втратила характер лемківської оселі [Енци. слов. Лемк., с. 497—498].

Лемківська церква св. Апостола Павла 1612 р. в селі Поворозник — це найстаріша церква на Західній Лемківщині) [32, с. 35].

Лемківська церква св. Апостола Павла 1612 р. в селі Поворозник – це найстаріша церква на Західній Лемківщині [32, с. 35].

1.3.2. Деканат Грибівський є

Парафій — 10
Церков — 18
Парафіян — 10.800

1.3.3. Деканат Горлицький

Парафій — 18
Церков — 35
Парафіян — 17.800

Баниця — лемківське село Горлицького повіту Краківського воєводства, неподалік села Чорне. Засноване наприкінці XVI ст. Перша згадка про існування проходить з 1629 р. Наприкінці 30-х років дві третини мешканців села перейшла на православ'я, тоді і була побудована капличка, яка після виселення лемків занепадала. В 1943 р. німці у відплату на партизанські дії розстріляли всіх мешканців Баниці, народжених 1922 року. В 1945 — 1947 рр. всіх жителів села було депортовано на територію УРСР, а саме в село Підзамочок Бучацького р-ну Тернопільської обл. [37, с. 33].

В с. Баниці 10 квітня 1943 року народився Бігуняк Володимир Васильович — відомий опіковий хірург, доктор медичних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України, професор Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, керівник МП «Комбустіолог», жертводавець лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??)

Один із співавторів цієї монографії Микола Барна згадує:

«Мені пригадується автомобільна поїздка вдвох з Володимиром Васильовичом Бігуняком у його рідне село Баницю. Йому було два роки, коли нас у 1945 році виселили з рідних земель і, звичайно, він нічого не пам'ятає про своє село. Я старший від нього і пам'ятаю не лише своє село, а й навіть його село, що розташоване в 6 км від моєї Радоцини, оскільки неодноразово на возі я їздив з батьком через Баницю та Баницький вершок до Горлиць. Так називалася гора в Баниці, після якої починався спуск і рівна дорога аж до Горлиць. До того я вже декілька разів побував в Горлицях і Радоцині. Важко передати те почуття, яке охопило його, коли він уперше вступив на поріг двоповерхової батьківської хати, що лише вона збереглась у гарному селі Баниця. До речі, батько Володимира Васильовича був знаним в окрузі ковалем з художньої ковки металу і побудував нову хату незадовго до початку Другої світової війни (Польща була окупована фашистською Німеччиною 1 вересня 1939 року). Ми довго ходили навколо хати, шукаючи місце під грушкою біля студні (криниці), де, за розповіддю мами Володимира Васильовича, була закопана його пуповина. У їхній хаті мешкав поляк, який на другому поверсі облаштував кімнати готельного типу для студентів-біологів Вроцлавського університету, котрі кожного літа приїжджають на навчально-польові практики з ботаніки та зоології. ...Тепер, зустрічаючись із Володимиром Васильовичем, часто згадуємо неповторну поїздку на Лемківщину та в наші рідні села Радоцину і Баницю, які зтерті з лиця землі [Радоцина в моєму серці, с.]. Село Баниця нині не існує. Немає і церкви. Відсутнє зображення (світлина чи графічне зображення церкви в Баниці біля с. Чорне) в книзі Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні».

Бортне — село Горлицького повіту Краківського воєводства. Засноване, правдоподібно, в середині XVI ст. Дехто пов'язує його назву зі словами «бортис» (вирубувати ліс). Але найбільш ймовірно назва села походить від старослов'янського «бортъ» – (вулик). Етимологічно з ним пов'язане польське слово «bartniki», що означає бджолярі. Церкву св. Косми і Дам'яна збудовано тут у 1842 р. До війни у селі існувала двокласна школа з руською (українською) мовою навчання, діяли дві читальні ім. Качковського.

У 1843 р. в Бортному народився Тома Полянський – єпископ, професор пастирського богослов'я в Перемишлі (від 1872), призначений єпископом у 1885 р., автор численних праць з релігійної тематики: «Учебник католицької» релігії» (Львів, 1876), «Пастирське богослов'є» (Відень, 1877), «Розправа о духованім урядовім стилі» (Відень, 1878), Краткосе богослов'є (Ужгород, 1890). Помер у 1896 р. З Бортного походить дід і батько Дмитра Бортянського — українського композитора, співака, диригента, з діда-прадіда лемка.

В с. Бортне 7 липня 1936 року народився Комара Іван Степанович — літератор, громадський діяч, член Тернопільського товариства «Лемківщина» (від 1990), член церковного комітету лемківської церкви, у 2013—2016 рр. брав активну участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, жертводавець і парафіянин лемківської церкви та поет-початківець, поетичну збірку «Світло зірки»

презентував у липні 2017 р.(біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Окрім того, 5 серпня 1938 року в с. Бортне народився Феленчак Ярослав – товариш співавтора цієї монографії Миколи Барни, з яким разом тривалий час жили після депортації в с. Скоморохи Велико-Бірківського (нині Тернопільського) району і разом пасли корови, а нині підтримують дружні товариські взаємини та відвідують час-від часу Лемківські ватри в Ждині та Монастирських Тернопільської області. Пригадується випадок, згадує Микола Барна, коли одного разу ми зустрілись на Лемківській ватрі в Ждині і під час розмови Славко промовив, що хоче відвідати родину в Бортному. Після мого запитання, а як ти доберешся до Бортного?, Славко відповів: Пішки через гору. Ми вдвох з дружиною Любою відразу запропонували їхати з нами, коли ми будемо повертатися до Горлиць, де в готелі ми зупинилися. Він погодився і ми втрьох побували в Бортному. О так несподівано я вперше побував в Бортному – лемківському селі, яке нині існує і в ньому живуть лемки.

До 1945 р. Бортне було найвидатнішим осередком каменярства. З місцевого пісковика бортнянські майстри створювали не лише побутові речі (точила, бруси, плити), але й великої художньо-мистецької вартості надмогильні пам'ятники, придорожні хрести, каплички.

Частину лемків-бортнян у 1945 р. депортовано в УРСР, інших — у 1947 р. на західні землі Польщі. Згодом з місць виселення у Польщі повернулося до села близько 30 родин.

У Бортному в 1983–1987 рр. проходив щорічний фестиваль пісні і музики лемків «Ватра» [37, с. 63].

Церква св. Косми і Дам'яна 1842 р. у с. Бортне [32, с. 52].

Церква св. Косми і Дам'яна у с. Бортне. Цією церковцею користується місцева українська православна парафія. на нігде не зареєстрована, тому невідомо, коли була збудована [32, с. 300].

Воловець — лемківське село Горлицького повіту Краківського воєводства. Назва, можливо, походить від того, що в місцевості та околиці займалися торгівлею волів. Перша згадка про село відноситься до 1581 р.

За Йосифінською метрикою з 1787 р., в селі на той час мешкали родини з прізвищами: Барна, Вовк, Дудко, Туз (по 3 родини), Полянський, Глушко, Гаталевич (по 2 родини) та інші.

У міжвоєнному 20-річчі тут діяла однокласна школа з українською мовою навчання. За даними з 1935 р., у Волівці мешкало 700 лемків.

Церква Покрови Пречистої Богородиці 1880 р. у Воловці була дочерньою парафії в Кривій. Воловець мав багато більше населення, ніж Крива, і це було причиною суперечок, які закінчилися тим, що в 1927 році церква у Воловці перейшла на православ'я. Після війни вона була довгий час замкнена. Сьогодні православні далі вживають її. Церква потребує ремонту. [Енци. слов. Лемк., с. 113], [32, с. 58].

Слушно відмітити, що у Воловцю 10 вересня 1941 року народився Горбаль Микола Андрійович [біографічну довідку див. у 7 розділі. Жертводавці і парафіяни лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, с. ?].

Церква Покрови Пречистої Богородиці 1880 р. у с. Воловець [32, с. 58].

Ганчова — лемківське село Горлицького повіту Краківського воєводства. За Біцькою хронікою, село засноване 1528 р.

Стара церква мала 200 років, коли під керівництвом місцевих майстрів Діонізія Микуляка і Матвія Фаціци у 1871 р. побудовано на місці старої нову церкву Покрови Пречистої Богородиці. Перед Другою світовою війною в церкві було понад 750 вірних. Нині церкву використовує православна громада [32, с. 54].

Наприкінці XIX ст. багато селян подалося на еміграцію в США і Канаду. Першим виїхав Михайло Дуркот, згодом М. Феціца, Е. Дошна та ін. У 1938 р. в селі відкрито пам'ятник до 950-річчя Хрещення Київської Русі. Тяжко пережили селяни час Другої світової війни, зокрема німецьку окупацію. У червні 1941 р. почалися в селі масові арешти. Подібні події повторилися в липні 1943 р. За зв'язок з партизанами були закатовані в Яслі вчителька Олександра Вислоцька, її брат Мирослав та кравець Микола Дуркот.

У січні 1945 р. село зайняли війська СРСР. Близько 30 молодих людей мобілізовано до Червоної армії. Відзначилися в боях і нагороджені орденами і медалями СРСР і Польщі І. Ковальчик, П. Калакула. Не повернулися з фронту М. Вандзіляк, А. Микуляк.

У 1945 р. більшість селян виселено до УРСР. Вони опинилися у Великому Ходачкові, Монастириському і Бучацькому районах Тернопільської обл. Невелику кількість лемків вигнали аж у Миколаївську обл. Діти переселенців здобули середню і вищу освіту, деякі з них стали працювати на керівних посадах у різних ділянках народного господарства. І. Штекля закінчив Львівський політехнічний інститут, нині працює інженером у Червонограді, О. Ковальчик після закінчення Львівського університету став викладачем Тернопільського фінансово-економічного інституту, його брат Семен — юрист. Мистецтвознавець Ігор Дуда закінчив Академію мистецтв у Ленінграді (нині Санкт Петербург), працює доцентом факультету мистецтв Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, водночас обіймає посаду директора Тернопільського обласного художнього музею.

Тих селян, яких не виселено в УРСР, депортовано у 1947 р. під час операції «Вісла» на західні землі Польщі. Після 1956 р. деяким ганчів'янам пощастило повернутися в рідне село. Поселилися тут також з інших лемківських сіл, зокрема з Фльоринки, Ріпок та інших. У 1960 р. в Ганчовій мешкало близько 150 лемків [37, с. 130—131].

В Ганчовій 22 січня 1800 року народився о. Петро Дуркот. Він став патріархом славного лемківського священичого роду [32].

Окрім того, в селі Ганчова 10 березня 1940 року народився Ігор Микитович Дуда — мистецтвознавець (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква Покрови Пречистої Богородиці 1871 р. в с. Ганчова [32, с. 54].

Ждиня — село Горлицького повіту Краківського воєводства близько словацької границі. Ведення метрик мешканців започаткував 5 червня 1768 р. парох о. Василь Менцінський — біцький і списький декан. Згідно з інвентарем 1778 р., в церкві зберігалися цінні срібні предмети, що їх згодом перебрав австрійський уряд. Під час Першої світової війни кількох селян і пароха о. Т. Дуркота вивезено до Талергофського концентраційного табору. Після Другої світової війни у 1945 р. 20 родин виселено в УРСР. У 1947 р. під час операції «Вісла» всіх лемків держава депортувала на західні землі Польщі. Від 1991 р. в Ждині відбувається щорічний фольклорно-етнографічний фестиваль «Ватра» [37, с. 206].

Церква Покрови Пречистої Богородиці тривалий час була замкнена, а тепер її використовує православна громада [32, с. 59].

В Ждині 3 березня 1941 року народився Спьяк Петро Степанович — активний , будівельник, жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у

Тернополі (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

3 березня 1942 року народився Спак Павло Степанович — активний член церковного комітету, жертводавець, будівельник і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

???? народився Спак Микола Степанович — активний будівельник, жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква Покрови Пречистої Богородиці 1795 р. в с. Ждиня [32, с. 59].

Пантна — село Горлицького повіту Краківського воєводства, розміщене на віддалі 10 км від Горлиць. Походження назви села досі не виявлене. Перша згадка про місцевість походить з 1581 р. Ще до Другої світової війни тут стояла стара дерев'яна церква, збудована в 1700 р. Вона розпалася, лише її дзвіниця залишилася [32, с. 68].

У 1916 р. в селі побудовано муровану церкву св. Матері Параскевії (до 1945 р. дочірня до парафіяльної в с. Маластові — 2 км) [Ен. сл. Лемк., с. 473]. Перед церквою стоїть хрест святкування 950-річчя християнства в Україні.

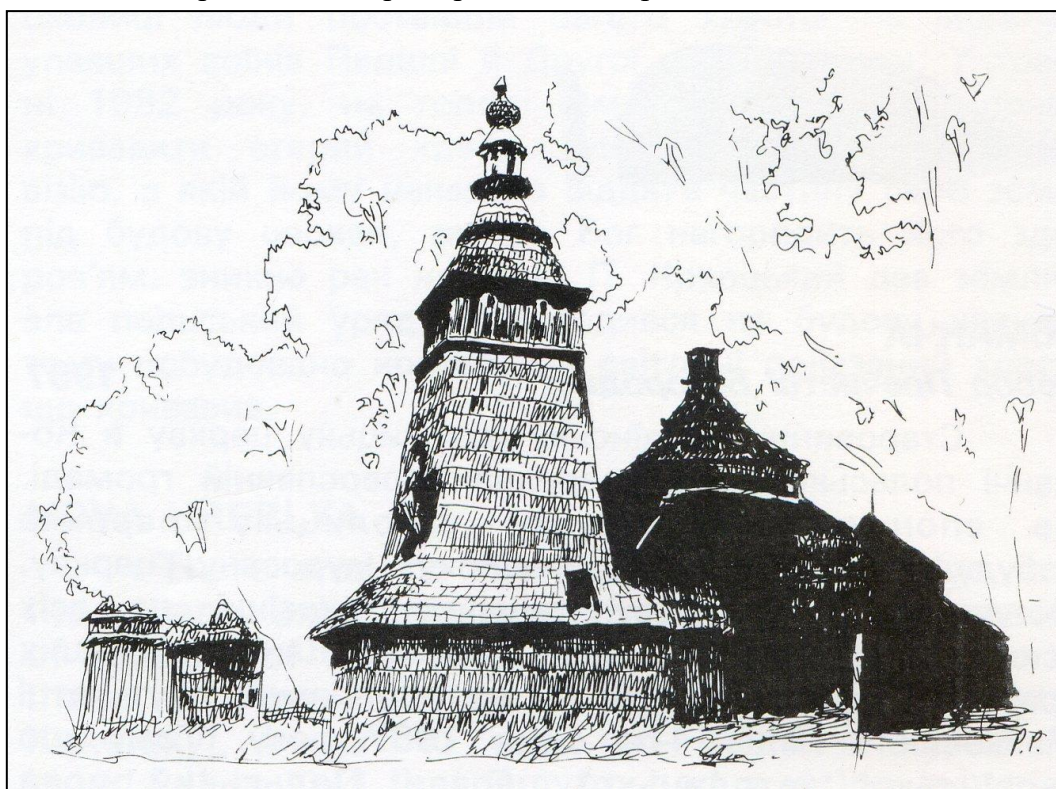
Треба підкреслити, що ця церква представляє рідкісну співпрацю між польською римокатолицькою і українською греко-католицькою церквами, якої, на жаль, тяжко знайти на території Польщі. На церкві є напис, що вона є дочірною української греко-католицької парафії в Команчі, а також дочірною української греко-католицької парафії в Маластов. Українці відправляють о дев'ятій годині зранку, а поляки о четвертій по полудні [23, с. 68].

В селі Пантна Горлицького повіту Краківського воєводства 19 лютого 1941 року народилася Бубняк Анна Іванівна (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква св. Матері Параскевії 1916 р. в с. Пантна [32, с. 68]

Церква св. Матері Параскевії 1700 р. в с. Пантна (графічне зображення) [32, с. 306]

Прислоп — село в Горлицькому повітів Краківського воєводства (Лемківщина, Польща), розміщене на віддалі 16 км від Горлиць. Назва, очевидно, географічного походження — від назви гірського хребта.

Це одна з найдавніших лемківських осель. У парафіяльних актах згадується під 1554 роком. У 1736 р. тут побудували церкву Архангела Михаїла. Село становило самостійну руську парафію і лише в 1791 р. приєднане до пізнішої, але більшої Новиці. За Йосифінською метрикою з 1787 р., в селі на той час проживали родини з прізвищами:

Адам'як (2), Журав (2), Капелюх (3), Махапляк (4), Паранич (2), Ткачик (2), Цап (3), Цапик (2), Цимбалик (3), Шмайда. У 1935 році в селі мешкало 250 лемків.

Після насильної депортації лемків у 1947 р. церкву переобладнано на костел. Після 1956 р. кільканадцять родин лемків повернуло до села і після 1967 р. тут наново повстала греко-католицька парафія, яка після 1984 р. переобрала церкву і ґрунтовно відновила. [37, с. 515].

В Прислопі церква св. Архангела Михаїла – це дочерна Новиці. Прислопська церква у поганому стані, але хтось в селі про неї дбас: поздіймали хрести та понакривали бляхою діри, щоб вода не затікала. Церкву, мабуть, ніхто не використовує.

Доцільно відмітити, що в Прислопі у 1912 р. народилася Байса (дівоче прізвище Баволяк) Євгенія Іванівна – мати Колишак (дівоче прізвище Байса) Ольги Максимівни (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни, с. ?) [32, с. 69].

Церква св. Архангела Михаїла 1736 р. в с. Прислоп [32, с. 69]

Пстружне — невелике село Горлицького повіту Краківського воєводства, розміщене на віддалі 10 км від Горлиць. Межує з селами: Драгошів, Ропиця Руська, Мацина і Бодаки. Назва від риби «пструг» (форель), яка водилася в річці, що протікає через село.

Історичні джерела про початки села не збереглися. Деякі історики припускали, що оселя виникла у XV ст. (Ю. Тарнович), перша історична згадка про село відноситься до 1665 р. (пише про неї З. Штібер). За Йосифінською метрикою з 1787 р. в селі на той час жили родини з прізвищами: Бодак, Вархолик, Гнатик (4), Дикий, Козак (2), Копча (2), Млинар, Стацак (2), ТИлявський, Тхір, Цуцура, Шипула, Шопа, Шпак. У міжвоєнну пору XX ст. тут було 45 хат з 256 мешканцями-лемками (1935), діяла однокласна школа з руською (українською) мовою навчання, працювала олійня. Село славалося будівельними майстрами, музикантами. У 1945 р. лемків виселили на територію УРСР, а саме в село Лошнів та інші

села Теремовлянського і Чортківського р-нів Тернопільської обл. Після виселення лемків по II світовій війні в селі залишилось 10 хат (1965) [37, с. 525].

В селі Пстружне народилися Ковтко Єлисей Юркович і Ковтко Варвара Григорівна — батьки Панцьо (дівоче прізвище Ковтко) Стефанії Єлісеєвни — професора, завідувача кафедри української мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Про церкву нічого не згадується в монографії «Церква в руїні. Вся інформація про село Пстружне наведена з Енциклопедичного словника Лемківщини, с. 525.

Ріпки — село Горлицького повіту Краківського воєводства, розміщене на віддалі 35 км від Горлиць. Назва, очевидно, виникла від слова «ропа». Перша згадка про село походить з 1581 р. У 1610 р. в селі була збудована тризрубна дерев'яна церква. Рік побудови нової церкви Різдва Пречистої Богородиці — 1759. За даними на 1935 р., в селі було 59 господарств і налічувалося 384 лемків. Після насильної депортації лемків у 1945—1947 рр. у селі зажили поляки. У 1994 р. в Ріпках мешкали дві лемківські родини [Е.с.лс. 542].

Згодом церкву перемістили в Сяноцький музій народної архітектури, де вона експонується і тепер [70].

В с. Ріпки 24 березня 1944 року народився Григорій Томкович Криницький — академік Лісівничої академії наук України, перший віце-президент ЛАН України, заслужений діяч науки і техніки України, відмінник освіти України, почесний лісівник України, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри лісівництва, проректор Національного лісотехнічного університету України, видатний та знаний в Україні та країнах СНГ вчений-лісівник (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці і парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?).

А

Б

Церква Пречистої Богородиці 1759 р. в с. Ріпки (А – світлина з природи; Б – графічне зображення церкви за 32, с. 307)

Розділля — село в Горлицькому повіті Краківського воєводства, розміщене на віддалі 11 км від Горлиць. За даними 1935 р. тут жило 700 лемків і 33 поляків. Джерело про початки села і його історію не вдалося виявити. Перша історична згадка про село відноситься до 1581 р. У 1786 р. тут побудовано церкву Різдва Пречистої Богородиці. Церква була поставлена коштами місцевого землевласника — Евариста Куропатницького. Церква мурована в мішаному стилі. Тепер її використовує православна громада. Після насильного виселення

лемків до УРСР та в 1947 р. на західні землі Польщі місцевість опустошила. У 1956 р. частина лемківських родин повернулася на рідні пороги. Тепер це мішане етнічне село.

В селі Розділля 25 серпня 1937 року народився Бубняк Микола Андрійович — активний будівельник, жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці і парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?).

Церква Різдва Пречистої Богородиці 1786 р. в с. Розділля [32, с. 69]

Сквіртне – село Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Церква в Сквіртному св. Косми і Дам'яна 1837 р., поставлена на площі чотирьох гектарів, була дочірною парафії у Регетові Вижньому. Для утримання священика вона була вивінчувана чотирма гектарами поля і 12 га лісу.

Доцільно зазначити, що в Сквіртному вчителював Юрковський Микола Сильвестрович, який народився у 1900 р. в с. Радоцина. Під час Першої світової війни він навчався в Горлицькій гімназії. Його викликали в Горлиці на військовий набір. Комісія його визнала непридатним для військової служби, однак тут же запропонувала вступити в польський «легіон». За відмову його заарештували і відправили в Талергофський концлагер, куди він прибув увечері 12 вересня 1914 р. Після Талергофської в'язниці він повернувся в Радоцину і продовжив навчання в Горлицькій гімназії. В 1945 р. Микола Юрковський був депортований в м. Пирятин Полтавської обл., де працював вчителем німецької мови в Пирятинській середній школі до 1956 р. Він мав прекрасну гімназійну підготовку, досконало знав німецьку мову та вільно володів нею. За це його любили учні, а серед вчителів він користувався великою заслуженою повагою. Талергофська в'язниця, депортація з Лемківщини на чужину не могли

не позначитися на його здоров'ї. У 1956 р. Микола Сельвестрович тяжко захворів. Молодший брат Павло, який мешкав в селі Рудно біля Львова, перевіз старшого брата до себе. Микола Сельвестрович дуже багато робив для відродження лемківської культури.

Один із співавторів цієї монографії (Микола Барна) згадує: «Мені пощастило спілкуватися з Миколою Сельвестровичом під час вступної кампанії у Львівський лісотехнічний інститут. У розмові з Миколою Сельвестровичом я одержав від нього підтримку щодо вступу у Львівський лісотехнічний інститут, мудрі настанови та поради, які знадобилися мені в житті, за що я Миколі Сильвесровичу дуже вдячний і про них не один раз згадую» [11, с. 170—171].

В Сквiртному 21 листопада 1944 р. народилася Малецька (по чоловікови Бiдник) Надія Іванівна. Сім'я із п'яти чоловік, як і всі лемки Сквiртного у 1945 р. були переселені в села Сасинівка і Красний хутір Пирятинського району Полтавської області. У 1946 р. переїхали в с. Йосипівку Тербовлянського р-ну Тернопільської обл.

Церква св. Косми і Дам'яна 1837 р. в с. Сквiртне [32, с. 72]

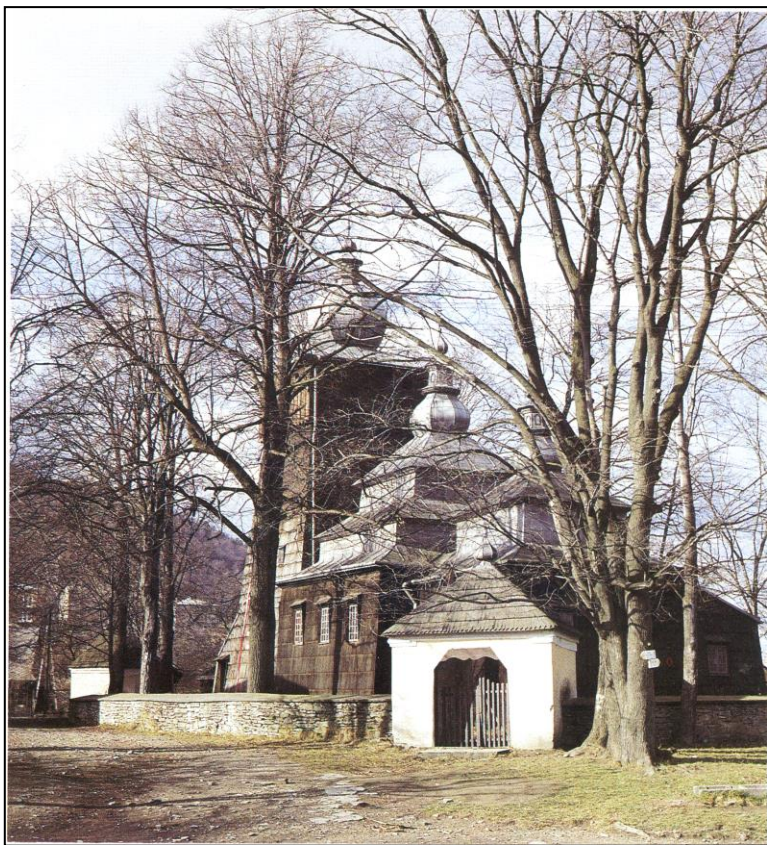
Устя Руське (Горлицьке) — давнє село в Горлицькому повіті Краківського воєводства (Лемківщина, Польща), розміщене при гостинці Горлиці—Висова. Польський уряд перейменував Устя Руське на Устя Горлицьке. Назва походить від сплину двох річок — Ропи і Ждиньки. Перша історична згадка походить з 1359 р. Історія парафії сягає початків 1529 року. Треба зазначити, що економічні причини змушували населення роз'їжджати. Так, до 1909 р. половина населення (500 осіб) виїхали до Америки шукати заробітків.

Церква св. Матері Параскевії побудована в 1786 р. У 1947 р. поляки переобладнали її на костел. Церкву в Устю Горлицькому вико-ристовують поляки римо-католики, а каплиця на цвинтарі розпадається.

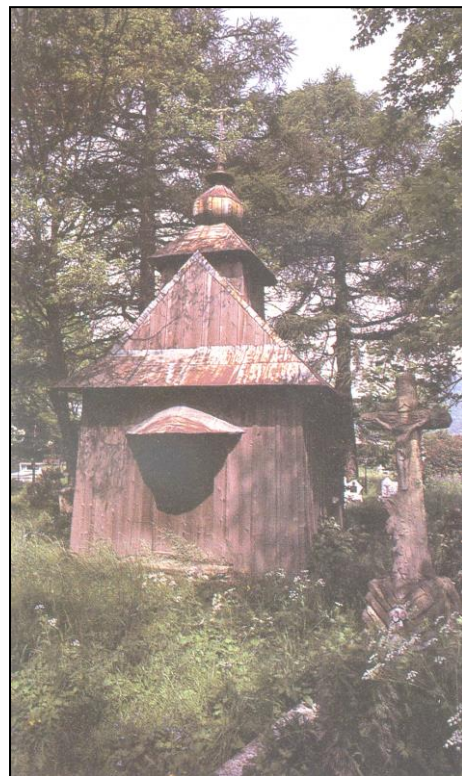
У 1945 р. частину селян поляки виселили до УРСР, лемків, які ще залишилися, під час акції «Вісла» у 1947 р. депортували на західні землі Польщі. Кілька лемківських родин повернулося з вигнання до Устя [37, с. 629].

Доцільно зазначити, що в Устю Горлицькому народився Андрейчин Антон — батько Андрейчина Михайла Антоновича — відомого українського вченого в галузі медицини — інфекційні хвороби — доктора медичних наук, професора, академіка АМН України, заслуженого діяча науки і техніки України.

Окрім того, в Устю Горлицькому народились Войтович Борис Миколайович — член церковного комітету лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі та мати Тройчак Ірини Василівни??(біографічні довідки див. у розділі 7. Жертводавці і парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?с.?).

А

Б

Церква св. Матері Параскевії 1786 р. (А) [23, с. 73] і цвинтарна Каплиця 1879 р. (Б)
в с. Устя Горлицьке [32, с. 73]

1.4. Деканат Дуклянський

Парафій — 17
Церков — 28
Парафіян — 17.800

Барвінок — село Короснянського повіту неподалік польсько-словацького кордону на Дуклянському перевалі. Перша згадка про село датована 1581 р. До 1815 р. тут існувала самостійна руська парафія. Тоді ж приєднано село Барвінок до Зиндранови. Стара церква згоріла в 1790 р., нову — Різдва Пречистої Богородиці — побудовано в 1816—1821 рр.

У 1849 р. через Барвінок проходили царські війська для розправи над угорськими повстанцями. До кордону їх проводжав сам цар Микола I; він брав участь у богослужінні в сільському храмі. За даними 1935 р., в селі проживало 432 лемки, 108 поляків, 32 євреї.

Між Барвінком і Тилявою 13.08.1942 р. гітлерівці розстріляли 500 євреїв з Риманова, Дуклі і Яслиська. На цьому місці стоїть скромний пам'ятник.

Після Другої світової війни у 1945—1947 рр. лемків депортовано в УРСР, зокрема с. Ягільниця Чортківського р-ну Тернопільської обл. та на західні землі Польщі. В 1959 р. до села повернулося 10 осіб — лемків.

Із села Барвінок походить Василь Тройчак — батько Тройчак Ірини Василівни — активної парафіянки лемківської церкви Вознесіння Господнього (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква в с. Барвінок не збереглася, відсутнє графічне зображення церкви Різдва Пречистої Богородиці 1821 року в атласі Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні».

Граб — село Ясельського повітвйфу Краківського воєводства (Лемківщина, Польща), розташоване біля польсько-словацького кордону в гірській котловині. Через село проходить гостинець у Словаччину.

Назва села походить, напевно, від грабових лісів, які тут зростають. За переказами, перші мешканці села, русини прийшли сюди з угорської долини (Закарпаття), витіснені звідти мадярами. Перша історична згадка про Граб походить з 1490 року (Rejestr robogowy z woj. Rzeszjwskiego z r. 1629. Wrocław. 1). У 1633 р. власник мисцівського ключа дїбр Кохановський надав привілей для місцевого духовенства. Збереглися численні перекази про повстання Кошута у 1849 р. та похід російських військ на Угорщину. Церква св. Косми і Дам'яна збудована в 1809 р., у 1820 р. тут засновано школу. В 1859 р. в селі нараховували 180 дітей шкільного віку, але ходили в школу 42. Вчив дяк Андрій Малаховський за оплату 117 золотих і 60 грейцарів річно.

Село дуже потерпіло під час Першої світової війни. До Талергофу вивезено 17 осіб, з них троє померло. У міжвоєнний час тут розгорілася боротьба за перехід мирян у Православну Церкву. В Грабі ще довший час після Другої світової війни стояла стилева лемківська церква. Однієї ночі церква згоріла «без причини». Тепер на місці церкви стоїть мала капличка

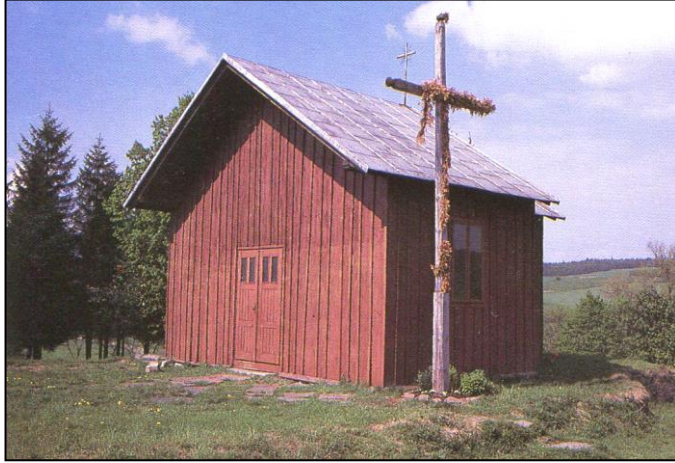
У 1945 р. мешканців с. Граб виселили на територію колишньої УРСР, а інших депортовано на північно-західні землі Польщі. Частина населення залишилася завдяки тому, що під час примусового виселення вони переховувалися на Словаччині. Церква була знищена, всі цінності розкрадені, зруйнований цвинтар. Після 1956 р. до села повернуло 14 лемківських родин. Приблизно стільки ж у селі нараховують польських родин [37 с. 152; 32, с. 76, 308].

Під час Другої світової війни в Дуклінській операції через село Граб проходила лінія фронту між радянськими і німецькими військами. Село Граб було звільнене від німецьких загарбників на початку січня 1945 р.

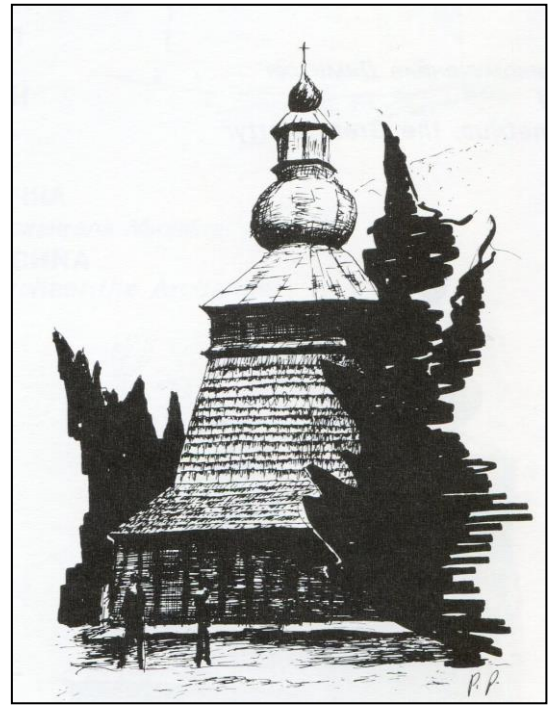
В с. Граб у 1901 р. народився Максим Байса — батько Колишак Ольги Максимівни (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??). Максим Байса під час Першої світової війни став незрячим інвалідом, котрому Polskij Zwjonzek Inwalidskij в селі Чорне побудував двоповерховий дерев'яний будинок площею 600 м² із зашкльеними верандами на два поверхи та відкритими балконами.

Під час Другої світової війни через село Граб проходила лінія фронту між німецькими та радянськими арміями. У зв'язку з цим мешканців с. Граб евакуювали в ближні лемківські села: Чорне, Радоцина, Липна та ін. Після успішного наступу радянських військ на початку січня 1945 року, німецькі війська залишили с. Граб і через села Радоцину, Ждиню і Конечнотину перейшли на територію Словаччини до міста Бардиїв.

В Грабі ще довший час після Другої світової війни стояла стилева лемківська церква. Частина населення залишилася завдяки тому, що під час примусового виселення вони переховувалися на Словаччині. Однієї ночі церква згоріла «без причини». Тепер на місці церкви стоїть мала капличка [32, с. 76].

А

Б

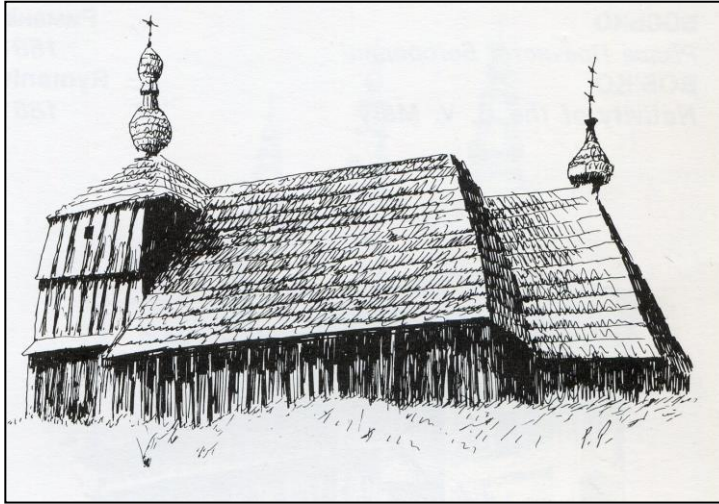
Мала капличка на місці церкви св. Косми і Дамяна 1809 р. в с. Граб (А)
[23, с. 76] і (Б) графічне зображення церкви [32, с. 308]

Жидівське — лемківське село Ясельського повіту Краківського воєводства. Розміщене у вузькій долині потоку Крамна при давньому торговельному шляху зі Жмигорода до Зборова, Бардієва і Пряшева. Перша згадка про село відноситься до 1541. Назва села, правдоподібно, віддзеркалює той факт, що вона на початковій стадії існування належала якійсь жидівській родині. У 1880 р. в селі мешкало 430 лемків і 12 жидів. Під час Першої світової війни (1914) майже все село було спалене австрійцями. Тоді ж згоріли всі парафіяльні документи. За даними з 1935 р. в селі жило 380 лемків. У 1945 р. всі мешканці села були виселені в УРСР і його історія обірвалася. Свідченням того, що тут колись було село, є зруйнований цвинтар з навмисне порозбиваними пам'ятниками [Енци. слов. Лем., с.].

З Жидівського походить маляр і активний учасник громадського життя, член Ради Львівського товариства «Лемківщина» Дмитро Солинка (1934—2009), а також Михайло Давид – товариш шкільних років співавтора монографії Миколи Барни, обидва мешкали в с. Скоморохи Велико-Бірківського району (нині Тернопільського району) Тернопільської обл.

Церква в Жидівському була дочерною с. Тиханя, де сьогодні на місці колишнього села діє державне господарство плекання овець. У Жидівському залишилися лише деякі надгробні хрести та біля придорожньої каплички хрест з церковці. Колись тут була парафія, що нараховувала 300 вірних.

Церква Вознесіння Христового не існує. Наводимо лише графічне зображення церкви із книги Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні, с. 309», а також капличку з хрестом з церковці [32, с. 76].

А ..... Б
 Церква Вознесіння Господнього 1922 р. в с. Жидівське –
 графічне зображення (А) [23, с. 309] і придорожня
 капличка з хрестом з церкви — світлина з натури (Б) [32, с. 76]

Зиндранова — лемківське село Короснянського повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща), розташоване на віддалі 2 км від головного шляху через Дуклянський перевал, на висоті 500 м н. р. м. Околиця лісисто-гориста. Перша історична згадка про село походить з 1581 р.

Перша церква стояла у верхньому кінці, а другу поставили у 1818 р. в нижньому кінці місцевості. У 1897 р. побудували церкву св. Миколая Чудотворця з багато різьбленим іконостасом. До 1941 р. в селі жило 175 родин: крім лемків, три родини євреїв (розстріляні німцями), 5 родин циган, які працювали ковалями, були музикантами, вчили грати на музичних інструментах місцевих хлопців. Під час Другої світової війни німці вивезли з села понад 200 юнаків і дівчат на роботи до Німеччини [37, с. 233—234].

Із Зиндранови походить мати Граничного Ярослава Васильовича. На світлині внизу бачимо одну з небагатьох церков, поставлених після Другої світової війни. Ця церква присвячена тисячоліттю християнства в Україні і була поставлена заходами місцевого господаря М. Гоча. Хоч будована з цегли, церква відзначається своєрідним лемківським тризрубним стилем. Вона є власністю місцевої української православної парафії.

А

Б

Церква св. Миколая Чудотворця: (А) — 1986 р. в с. Зиндранова [32, с. 303].
 (Б) — графічне зображення церкви св. Миколая Чудотворця 1897 р. [32, с. 309].

Мисцова — село в Короснянському повіті, розміщене на віддалі 36 км від Коросна, 13 км від Дуклі. Село розтягнулося над річкою Вислокою, оточене горами. За переказом, перші поселенці прийшли сюди зі сальників, що біля поблизького Змигороду і, правдоподібно, від слова «місце» (гарна місцевість) дано назву оселі. У 1796 р. в селі побудували нову церкву св. Матері Параскевії. В Мисцовій перед і під час Другої світової війни був парохом о. Стефан Фалаш, народжений 1890 року, а висвячений 1923 року. Зараз же при кінці Другої світової війни польські бандити вбили його.

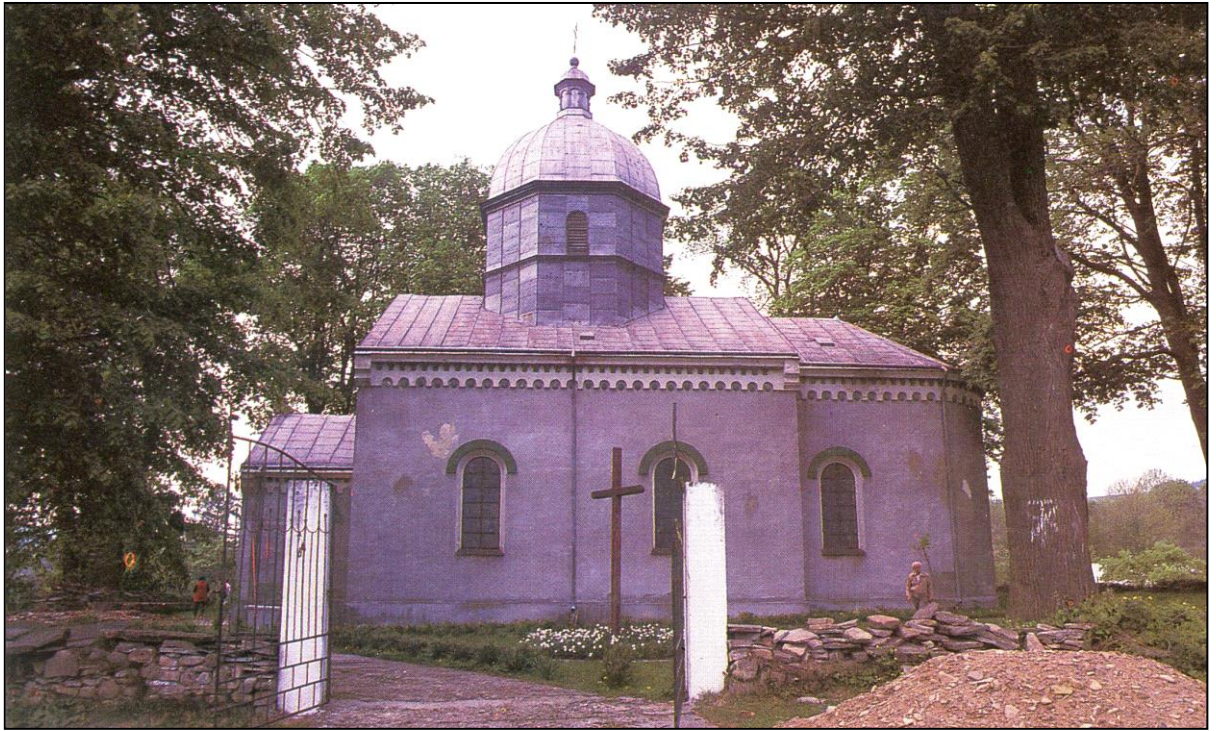
У 1945 р. більшість мешканців села виселили до УРСР, зокрема у Дніпропетровську обл. (нині Дніпровська обл.). У Кобиловолоках Збараського р-ну на Тернопільщині лемки організували хор «Конар Лемківщини». Після депортації лемків у Мисцову поїхали поляки. Церкву переобладнали на латинський костел. Цвинтарна капличка цілком запущена [Енци. слов. Лемк. с. 407—408, Церква в руїні, с. 80].

З Мисцови походили член-кореспондент АН України Василь Кітик (1923—1984), лемківський поет на еміграції Іван Дикий (1919—1975) [Енци. слов. Лемк. с. 408].

У селі Мисцова ???? народилася Трач (дівоче прізвище — Ванько) Парасковія Федорівна — журналіст, активний учасник будівництва лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, її жертводавниця.

Парасковія Федорівна вкладає багато зусиль і праці щодо поширення художньої літератури про Лемківщину, депортацію лемків з прадідівської землі на чужину, про Бескиди, відомих лемків, а нині активна парафіянка лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, с.??).

Церква св. Матері Параскевії 1796 р. в селі Мисцова [32, с. 80]

Каплиця св. о. Миколая в селі Мисцова [32, с. 80]

Тилява — село в Короснянському повіті. За переказами село існувало вже на початку XIII ст. і називалося тоді Тернява. Найстаріша історична згадка про Тиляву відноситься до 1486 р. У другій половині XVIII ст. в селі побудовано кам'яну церкву (1787). У 1880 р. в селі жило 851 мешканців, з них 802 греко-католики, 22 римо-католики і 26 євреїв. Село славилося садами. Під час важких боїв в Першу світову війну село було спалене мадярами. Після війни селяни почали відбудовувати село. Село Тилява відоме гострими релігійними конфліктами між лемками православними і лемками греко-католиками. На селянському вічу 16 листопада 1926 р. ухвалено, що Тилява і сусідня Терстяна переходять на православ'я.

У 1945 р. майже всіх лемків депортували до УРСР, в Станіславську (нині Івано-Франківська) та Тернопільську області, Частина живе на Львівщині. Нині у Тиляві, за винятком кількох лемків, живуть поляки. Церква у Тиляві була довгий час замкнена і їй грозило знищення. Тепер вона відремонтована і її використовують як костел поляки римо-католики, добудовано православну капличку [37; 32].

Із Тиляви походить Панцьо Іван Данилович — батько Панця Івана Івановича — відомого лемка, державного і громадського діяча Тернопілля, жертводавця і парафіянина лемківської церкви Вознесіння Господнього (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква Різдва Пречистої Богородиці 1787 р. в с. Тилява [32, с. 75].
Її використовують як костел римо-католики.

Липна — невелике лемківське село в Горлицькому повіті, розташоване на трасі із Ждині до Радоцини. Найменування походить від назви дерева (липа), яких тут багато. Перша історична згадка про село відноситься до 1665 р. У 1885 р. в селі побудовано церкву Різдва Пречистої Богородиці. У 1936 р. в селі проживало 135 лемків. У 1945—1947 рр. липняни були депортовані в УРСР, Львівську та Тернопільську області. Після виселення лемків село і церква не існують. [Енци. слов. Лемк., с. 361]. Не вдалось відтворити церкву чи її графічне зображення за книгою Олега Володимира Іванусіва. Церква в руїні. 1987 р., хоч на стор. 309, де наведені графічні зображення неіснуючих церков Лемківщини, наведена коротка інформація: Липна. Церква Різдва Пречистої Богородиці 1885 р. Дуклянського деканату.

Серед липнянів було багато музикантів, що славилися на всю округу. Підтвердженням тому є Феленчак Андрій — батько Феленчака Василя Андрійовича, який народився 20 березня 1947 року в с. Басівка Пустомитівського р-ну Львівської обл. Нині це відомий в Україні музикант — народний артист України, який у 1982 р. закінчив музичний факультет Таджикицького державного інституту мистецтв з присвоєнням кваліфікації «концертний виконавець, соліст оркестру, викладач, артист камерного ансамблю» (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?)

Радоцина — лемківське село в Горлицькому повіті, розташоване на відстані 35 км від Горлиць, на границі зі Словаччиною. У 1935 р. тут мешкало 437 лемків. Джерела про заснування села не збереглися. Перша відома історична згадка відноситься до 1665 р. За Йосифінською метрикою з 1787 р. в селі на той час жили родини з прізвищами: Гелетка (2), Гнатків (4), Гричашко, Гус (3), Демчак (2), Кавка, Косар (2), Кулинич (2), Лапікурка (3), Лемцьо (2), Павелко, Перехста, Петриляк, Плясконь, Сенко (2), Сливик, Сохран, Стах, Турко (2), Турчик (2), Шута (2), Ясінський. У 1859 р. в Радоцині діяла приходська школа, в якій вчив І. Пилат. Із 62 селянських дітей шкільного віку в школі навчалося 23. У 1898 р в селі побудовано церкву св. Косми і Дам'яна. Під час I світової війни австрійці вивезли до концентраційного табору в Талергофі 12 осіб, серед них вчителя Миколу Юрковського і дідуся по мамі співавтора цієї монографії М. М. Барни — Кравчицького Івана.

У 18 травня 1945 р. лемків Радоцини депортовано до колишньої УРСР, а саме: Долинський район Кіровоградської обл. (нині Кропивницької обл.), але 10 родин зуміли повернутися. Їх у 1947 р. під час акції «Вісла» насильно вивезли на західні землі Польщі. Дві лемківські родини проживали тут до 1979 р. Тепер село не існує. Не збереглися і дві церкви [37, с. 526]

У багатьох літературних джерелах [Діячі Лемківщини, Енци. слов. Лемк., Радоцина в моєму серці] наводяться дані, що в Радоцині Горлицького повіту, Польща у 1789 р. народився Йосиф Ярина — філософ, літературознавець, поет.

Навчався в гімназіях в Бардієві, Кошицях, після яких закінчив Віденський університет з двома докторськими дипломами з філософії та теології. Про нього, людину великих здібностей і великого таланту, свідчить той факт, що в 25 років він став професором філософії та богослов'я філософського факультету Львівського університету. Й. Ярина — автор творів історично-філософського напрямку, літературних рецензій, поетичних творів, наукових розвідок. Писав переважно латинською та німецькою мовами. Помер 15.09.1817 р. у Львові і захоронений на Личаківському цвинтарі.

У книзі одного із авторів цієї монографії Микола Барна. Радоцина в моєму серці. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2011, с. 27 наведена етимологія села Радоцина та історичні дані про заснування села:

Стор. 27. «Назва мого села дуже гарна, але разом з тим і загадкова. Тому я довго шукав етимологію цього слова, але точної відповіді так і не знайшов. Радоцина — складне слово, що походить від слів: Ра, до і цина. Слово Ра трансформувалось із древньоруського, що означає — Бог сонця, яке буквально тлумачиться «Бог дає життя». Між іншим, літера «Р» в українській мові на початку її творення мала божественну суть, як за зображенням, так і звучанням, і була своєрідним паролем українського етносу. Друга половина цього слова — до

– прийменник, що означає по відношенню до чого, до когось, будь-кого і третє – цина, «цено» походить від грецької κοῖνος – спільно, разом, сукупно – частина складних слів, що означає: загальний, угруповання чого-небудь, сукупність, а по відношенню до людей означає спільнота, тобто «Бог сонця до спільноти», або «Бог дає життя всім разом» – «Бог дає життя спільноті». Логічно припустити, що на нових поселеннях, особливо в горах, перші мешканці зверталися до Бога, щоб він благословив їх на нове життя в нових незвичних для них умовах і щоб вони перебували під його покровом. Можливо слово Радоцина походить від двох слів: Радо – прислівник і цина, що означає «Радість всім», «Радість спільноті». Але це лише моє трактування етимології слова «радоцина» і від нього назви мого села «Радоцина». Водночас не виключаю іншої етимології цього слова.

Це ж саме можна сказати про сусіднє село Радошиці, назва якого внаслідок полонізації трансформувалась із древньоруського «Радо жити – Ра дає життя», яке буквально тлумачиться «Бог дає життя». І таких поселень з дохристиянськими назвами на Лемківщині дуже багато.

Стор. 28. «За літературними джерелами перша письмова згадка про Радоцину відноситься до 1595 року. Реєстри податків за 1629 і 1680 роки свідчать, що село, скоріше за все, належало до малих. У XVI ст. Радоцина була власністю Стадницьких із Змигорода. Пізніше досить часто змінювалися власники, відповідно Хлевіцькі, Любомирські, Сімінські. У 1636 році громада змінила священика («попа»), що свідчить про те, що в селі містилася православна святиня, яка входила до складу Перемиської єпархії. Коли Радоцина прийняла постанову Брестської Унії не відомо, мабуть, це відбулося після 1692 року, коли унію прийняв єпископат Перемиський. У XVIII ст. відбувалася розбудова Радоцини. У 1758 році тут знаходилася, розміщена на пагорбі по середині села, трибанева дерев'яна церква і плебанія священика. На той час в селі нараховувалося 389 мешканців, що порівняно з кількістю 33 мешканців у 1665 році говорить про великий приріст населення.

У Йосифінській 1787 р. і Францисканській 1819 р. метриках виступають прізвища голів господарських дворів села Радоцини в кінці XVIII — початку XIX ст., зокрема Барна, Кавка, Чан, Турко, Демчак, Стах, Шута та ін.

А ось як пише про Радоцину талановитий аграрій і лінгвіст, пемко з Ославиці — Степан Антонів (кандидат сільськогосподарських наук, провідний науковий співробітник, завідувач лабораторії насінництва і насіннезнавства багаторічних трав Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН України, автор 5 книг і понад 150 наукових праць) у своїй книжці: Антонів Степан. Усвідомлення Лемківщини вісника прадавньої України / С. Ф. Антонів. — Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. — 184 с. — С. 35:

«4.14. Радоцина – українське село Лемківщини, що зараз у Горлицькому повіті Підкарпатського воєводства Польщі. Назва його носить дохристиянські корені нашої історії буття українців-лемків. Утворена вона із трьох слів, а саме Ра (Бог) до (дає) чин (цин), дію. Звук «ч» в лемківській говірці наближений до звуку «ц» тому Радочина трансформувалось в Радоцина».

У 1931 році Радоцина займала понад 9.66 км². У 1936 році в селі мешкало 435 православних, 2 греко-католики, єврейська родина, що утримувала склеп, циганська родина, що займалася ковальством, 28 римо-католиків (військові пограничної застави), функціонувало два магазини, один з яких належав лемкам, а другий — єврейській родині. Згідно з «Шематизмом Греко-католицького духовенства апостольської адміністрації Лемківщина» (Львів, 1936) в середині 30-х років XX ст. в Радоцині мешкало 655 людей: 625 православних, 28 римо-католиків (вояки прикордонної служби), 2 греко-католики. Під час Другої світової війни в минулій польській пограничній заставі розмістився німецький постерунок Grenschutz.

Радоцина була звільнена від німецьких окупантів 19 січня 1945 р. Друга світова війна ще тривала. Тому в Польську армію людову в січні-лютому цього ж року були призвані і відправлені на фронт радоциняни, зокрема: Петро Барна (мій двоюрідний брат, який після війни повернувся в Радоцину, а його батьки, як і всі радоциняне, були виселені в

Кіровоградську обл. (нині Кропивницька обл.). Тепер він мешкає з родиною в м. Зеленій Гурі в Польщі), Іван Курилович, Микола Пиртко, Дмитро Плясконь, Петро Чан та Яцків.

У 1945 р. більшість мешканців завдяки радянської агітації та примусу місцевої влади виїхала до Радянської України. Виселено їх в Кіровоградську та інші області, зокрема Одеську, Миколаївську звідки більша частина переїхала ближче околиць м. Львова та в Тернопільську область, звідки 10 родин у 1946 р. повернулися до Радоцини. У 1947 р. ці родини були примусово переселені під час акції «Вісла» на колишні німецькі землі (*Zemie odzyskane*). Перед акцією «Вісла» в Радоцині було 27 мешканців, які повернулися з України та з Другої світової війни. Через деякий час тут функціонував відділ органу покарання з Вишоватки. Спустошене село стало райом для жебраків та мародерів. Після примусового виселення радоцинянів протягом багатьох років тут господарюють PGR. У 1955 р. пусті і зруйновані будівлі розібрала громадська організація WOP. В цьому ж році розібрано як греко-католицьку, так і православну церкви. Матеріал з розібраних церков був використаний для побудови господарських будівель PGR в Ясюнці. В кінці 50-х років в давньому будинку школи мешкали дві лемківські родини: Семен Кавуля з дружиною Іриною і Олександр Суховацький з дружиною Юлією (дівооче прізвище Турко), але в 1973 р. вони за певних обставин залишили це мешкання. Неподалік місця, де стояла православна церква, в центрі села збереглася кам'яна капличка та кілька кам'яних і залізних придорожніх хрестів з кінця XIX або початку XX ст., рештки пивниць і здичавіли фруктові дерева. При повороті в неіснуюче село Липну, недалеко лісового готелю (шкільно-відпочинковий осередок лісгоспу) стоїть великий дерев'яний хрест з 1936 р., поставлений місцевою православною парафією на місці попереднього з 1899, як пам'ять про скасування панщини в Радоцині, хоча скасування панщини у Східній Галичині відбулося 15 травня 1848 р.

Моєї рідної Радоцини сьогодні немає. Радоцина зруйнована, «зо земльов зрівняна». Знищені дві церкви (греко-католицька Косми і Дам'яна і православна), залишились лише мури народної школи. Поетеса Анна Щерба у вірші, присвяченому 50-літтю від дня народження Володимира Шуркала [23] пише:

Радоцина плаче — чорний ворон криче

Там на Лемківщині –
Радоцина – село,
Де люди оддавна
Жыли сой весело.

Пуста Радоцина
Смутно тужыть, плаче.
Навет чорный ворон
Там жалібно криче.

Пришли чужы люди,
Гет вшыткых выгналы,
А прекрасне село
Зо земльов зрівняли

Де сьте, радоцинці,
Газдове гір, полів?
Коли вы зо світа
Вернетесь домів.

Бы сьте в Радоцині
Зас загадували:
Рідні гори, ліси,
Співом звеселяли?!

А

Б

Село Радоцина: А — світлина трибанної греко-католицької церкви Косми і Дам'яна 1898 р. Б — Фрагмент села Радоцини із картини Дмитра Солинки «Радоцина». На передньому плані праворуч православна церква 1930 р., за нею — трибанна греко-католицька церква св. Косми і Дам'яна 1898 р. Справа внизу — капличка перед православною церквою.

Святкова Велика – село в Ясельському повіті, Польща, розміщене на віддалі 35 км від Ясла. У 1935 р. тут жило 850 мешканців. Село знаходиться на висоті 434 м над рівнем моря. До II світової війни вселі була греко-католицька церква, православна каплиця (невелика частина селян у міжвоєнну пору ХХ ст. перейшла на православ'я), початкова школа, два кооперативи (закладені за старпніям Й. Звірика), читальня.

Походження та назви села не в'яяснено. Також не відомо про дату заснування села і перших його мешканців, хоч народні перекази свідчать про те, що перші поселенці прибули сюди з південних схилів Карпат. У всякому разі це одне з найдавніших лемківських сіл, що існували вже у XIV ст. (Ю. Тарнович). У 1510 р. село було власністю А. Стадницького і належало до Біцького староства. Тоді там було 19 господарств (1 родина безземельна) і солтиство. Згодом місцевість належала землевласникові Кохановському, князю Любомирському, що надали селу певні привілеї, а також наділили селян певними обов'язками. За Йосифінською метрикою з 1787 р., в селі на той час жили родини з прізвищами: Баган, Базарник (2), Барна, Борик (3), Бринда, Вархол (3), Галда (2), Глуханич (2), Гула, Гулик, Гутира, Грацонь (9), Дзяд, Дзядик (2), Дилин, Дорославич, Дран (2), Кілко, Кітик, Кобан, Колдра, Костич, Кохан (3), Куруц, Лабик, Лип, Лип'ян (2), Майхрич (6), Мойсей, Найдух, Нестер (2), Нога (2), Пейко, Пиркович, Пікош (2), Русин (4), Сенчак, Скуба, Смереканич, Талпаш, Трохановський, Феленчак, Хомик (6), Чулик, Чурила, Ярощак.

У 1757 р. у Святковій Великій було побудовано церкву св. Архангела Михаїла. Після насильного виселення церква стояла замкнена 39 років. Коли в 1986 році її перебрала римокатолицька церква, то дах вже затікаві треба було ремонтувати. Олег Володимир Іванусів у своєму альбомі «Церква в руїні. Загибель церков Перемиської єпархії» на стор. 82 пише: «Я придивлявся, як клали нову цинкову бляху на цей дах. Легко було пізнати, що працю виконували не-бляхарі».

У 1830—1873 рр. в селі чотири рази панувала епідемія холери, тричі великий голод, а після дуже суворої зими 1845 р. була повінь. Біда була причиною еміграції селян за океан.

Лтше окремих вдалося доробитися незначного маєтку.

Є свідчення, що у 1849 р. в селі була парафіяльна школа, в якій вчилася 42 дітей. У 1882 р. побудовано державну школу. Першим вчителем в ній був Анатоль Прислопський. Серед пізніших вчителів були Захарій Станчак (запровадив «Шкільну хроніку»), Й. Звірик — дуже заслужена для Святкової людина. Викладовою мовою в школі була українська.

Під час Пешої світової війни австрійці спалили майже половину села (від Святківки по школу). Частина селян виїхала разом з російськими військами на схід до Ростова-на-Дону. Святков'яни роз'їхалися на заробітки по всій Україні і Росії. Деякі з них згодом повернули у рідне село. Андрій Колдра і Михайло Лабик були вивезені австрійцями до концентраційного табору в Телергофі.

Після розпаду Австро-Угорської імперії у 1918 р. та під впливом визвольної війни українського народу, короткочасним відродженням української держави на Лемківщині теж почався рух за самовизначення. У Святковій 17 листопада 1918 р. було скликане віче (народна рада), на якому ухвалено створити «Лемківську республіку». Покликано до життяч «Руську народну раду». Польська влада в недовгому часі ліквідувала «Раду». За конфесійною приналежністю переважали греко-католики. У 1927 р. частина селян перейшла на православ'я.

Орних земель у селян Святковоїв було мало (сіяли овес, ячмінь, оркш), було зате багато пасовиськ і лук, тому селяни тримали багато рогатої худоби — тваринництво було головною ланкою їхнього господарства, працювали в лісі.

У 1945 р. мешканців Святкови виселили до УРСР в різні місцевості Львівської та Станіславської (нині Івано-Франківська область), а деяких з них в Сталінську обл. (нині Донецька обл.), звідки згодом нелегально, втративши своє скромне останнє добро переїжджали у західні частини України.

Сьогодні у Святковій мешкає кілька лемківських і польських родин [37 с. 562—563; 32, с. 82].

У Святковій Великій 2 березня 1934 року народився Тавпаш Андрій Іванович (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?)

Церка св. Архангела Михаїла 1757 р. в селі Святкова Велика [32. с. 82]

Чорне – село в Горлицькому повіті, Польща, розміщене на віддалі 30 км від Горлиць. Назва оселі походить від такої ж назви річки, що протікала в нижньому кінці села. Щоб доїхати з Чорного до сіл Довге, Незнайова, Радоцина чи Липна, то необхідно було їхати через невеликий міст, прокладений над невеликою річкою Чорна.

Перша історична згадка про село відноситься до 1665 р. Джерела про історію села не виявлені, а парафіяльні документи згоріли. За Йосифінською метрикою з 1787 р. в селі проживали тоді родини з прізвищами: Баб'як, Баволич, Барна (4), Василько (3), Гиба, Гричишак, Дзюбак, Дід, Єдинак, Кавка, Кавчак (3), Ківадра, Крайняк, Кряк (2), Ксенич, Кудла, Куруц, Кусала (2), Майнич, Пастирко, Пац (2), Переш (3), Пирч, Полянський, Прислопський, Проць, Роздільський, Сокіл, Тхір (3), Шевчик, Шутак (2).

У 1789 р. тут побудували церкву св. Великомученика Димитрія. Від середини ХІХ ст. була тут так звана тривіальна школа, в якій у 1859 р. з 63 дітей шкільного віку навчалося 21. У міжвоєнну пору ХХ ст. діяла тут початкова двомовна школа, читальня Качковського. В Чорному у 1927 р. ціла парафія перейшла була на првослав'я. У 1935 р. в селі мешкало 300 лемків і 4 поляків.

Після депортації більшості лемків у 1945 р. на територію колишньої УРСР та депортації у 1947 р. останніх 9 родин у Вроцлавське воєводство, село фактично не існує. Церква заплучена, але в кінці 90-х років ХХ ст. вона передана для скансену в Новому Санчі. По-польськи село звалось Czarne [37, с. 668—669].

Один із співавторів цієї монографії М. М Барна згадує: У селі Чорне переважна більшість лемків будувала свої хати за лемківським стилем, характерною його особливістю було те, що під одним високим дахом, вкритим здебільшого гонтами були розміщені всі житлові (кімнати для проживання, кухня) і господарські (стайня, стодола, січкаря тощо) приміщення. Проте, серед лемківських хиж виділявся один будинок не лише в Чорному, але серед житлових будинків кількох навколишніх сіл...

Мій батько, після смерті моєї мами у 1942 р. одружився вдруге у сусіднє з Радоциною село – Чорне на вдові, в якої чоловік – інвалід помер під час операції. В мачохи був двоповерховий дерев'яний будинок (600 м²), із зашкеленими на два поверхи верандами, стайня (70 м²), стодола (40 м²), які *Polskiej Zwjonzek Inwalidskiej* побудував їх Максиму Байсі – незрячому інвалідові Першої світової війни. Окрім того, мачуха мала землю (4, 60 га), фруктовий сад. В будинку проживала сім'я із шести чоловік (двоє батьків і четверо дітей), а до Другої світової війни в ньому містилися склеп (магазин) з пивним погрібом та пошта. Який це був будинок говорить такий факт. Під час Дуклінської операції (м. Дукля в 42 км від Горлиць) у Другій світовій війні (з серпня 1944 р. до 19 січня 1945 р.) німці нашу сім'ю виселили з будинку у стайню, де ми спали на нарах разом з худобою, а в будинку розташувався німецький штаб фронту (в 3-х км від лінії фронту), що посилено охоронявся (навколо будинку розмістили танки, бронетранспортери, військові автомобілі, мотоцикли). Будинок охороняли німецькі солдати-автоматчики, які розмістилися у кімнатах першого та другого поверху і цілодобово несли караульну службу. На другому поверсі розмістилося командування фронту. Непрошені гості квартирували в нашому будинку до 19 січня 1945 р., коли радянські війська почали свій наступ.

Пошта у нашому будинку функціонувала і під час Другої світової війни, окрім періоду, коли в ньому знаходився штаб німецького фронту, аж до депортації лемків – 12 липня 1945 р. та обслуговувала села: Чорне, Незнайову, Довге, Липну та Радоцину. Поштаркою, як її називали лемки Чорного та навколишніх сіл, працювала полька Гелена Сандецька родом із сусіднього польського села Сенькови, неподалік від Горлиць. У 1989 р. я зустрічався з пані Геленою в Сенькові в її будинку. Я її впізнав. Симпатична, інтелегентна, в літах полька розповідала, що після війни закінчила економічний факультет Краківського університету, а відтак упродовж багатьох років викладала у Вищій торговій школі (коледжі) в Горлицях, де отримала вчене звання професора. На час нашої зустрічі вона була на пенсії.

І ще одне доповнення до вищенаведеної інформації. Лемків із Чорного, в тому числі і родину Миколи Барни (6 чоловік – двоє батьків і четверо дітей) депортували 12 липня 1945

р., на свято Петра і Павла, на територію колишньої УРСР, а саме: село Криштопівка Близницького р-ну Харківської обл., де ми прожили до липня 1946 р.

Лемків із Радоцини депортували 18 травня 1945 р. в Долинський район Кіровоградської обл., про що детально описано в двох книжках:

1. Барна Микола. *Curriculum vitae* / Микола Барна / Укладачі Л. С. Барна, Н. В. Герц. Автор передмови академік НАН України К. М. Ситник. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. — 288 с.: іл.
2. Барна Микола. *Радоцина в моєму серці* / М. М. Барна. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. — 240 с.: іл.

Окрім того, в с. Чорне 20 травня 1938 року народилася Ольга Колишак (дівоче прізвище Байса) — зведена сестра одного із співавторів цієї монографії – Миколи Барни (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?)

Церква св. Великомученика Димитрія 1789 р. в с. Чорне [32, с. 83]

1.4.5. Деканат Риманівський

Парафій — 16
Церков — 29
Парафіян — 19.100

Вислочок — село Сяніцького повіту, Польща. Назва від р. Вислочок. До 1945 р. тут жили лемки. За переказами, первісна назва — Горішня Тернова. В 1435 р. воно згадується вже як Вислочок. Самостійну парафію у Висліку знесено 1848 р. і церкву приєднано до

парафії с. Тернавки. У міжвоєнну пору тут була однокласна школа з українською і польською мовами навчання, читальня «Просвіти», кооператив «Верховина». Великою повагою серед селян користувався парох Тернавки о. А. Бескид (помер у 1926 р.) — активний учасник та організатор громадського життя.

У 1945 р. всіх мешканців Висліка виселено до УРСР, село було спалене і перстало існувати. Через кілька років долину, де існувало село, забудували поляки, які прибули із Спіша. Новозбудоване село зберегло стару назву. Збереглося, обгороджене камінним муром, місце, де стояла дерев'яна церква [Енци. слов. Лемк., с. 101—102].

Церква св. Великомученика Димитрія 1818 р. не збереглася, також відсутнє графічне зображення церкви в атласі Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії».

У селі Вислочок 15 березня 1937 року народився заслужений машинобудівник України Теленцьо Василь Юрійович (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?)

Окрім того, у с. Вислочок 15.01 1939 року народилася Пида (дівоче прізвище Беляк) Ганна Михайлівна – мати Петра Юрійовича Пиди (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Волтушова — невелике село Сяніцького повіту. До другої світової війни тут проживало 200 мешканців-лемків. Після Другої світової війни всіх лемків насильно депортовано на територію колишньої УРСР, зокрема, в Тернопільську обл, а село згодом було спалене. Село Волтушова нині не існує і живе тільки в історичній пам'яті

Церква Покрови Пречистої Богородиці 1899 року в 50-ті роки ХХ ст. була розібрана і нині не існує [37]. Не має графічного зображення церкви і в книзі Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні».

В селі Волтушова 17 травня 1942 року народився Іван Степанович Фалатович— голова церковного комітету лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Дальова — одне з найстаріших сіл Сяніцького повіту Львівського воєводства (Лемківщина, Польща), розташоване над річкою Яселкою біля містечка Яслиська. У давнину називалося «Високе місто», засноване, напевно, в часах Галицького князівства, а може й Київської Русі

Назва села походить, мабуть, від слова «даль», єв. «долина» або від імені «Далей» (давня назва — Далей). За джерелом з 1363 р., Грицько Заревич отримав право на локалізацію села Грицьова Воля над річкою Ясель. Від 1443 р. село називалося Дальова (Akta grodzkie i ziemskie). «У 1943 р. король Володислав Ягайло... подарував руські народні добра містечко Яслиська і села: Короликова, Біскупці, Далей і Нову Ясьонку в землі руській (in terra Rusicae), що лежать у землі Сяніцькій, Перемиському єпископові латинського обряду Янушові...» (за Д. Зубрицьким. *Границі між: польським і руським народом.* — Львів, 1849).

У 1880 р. тут жило 710 греко-католиків і 50 римо-католиків.

Узимку 1914—1915 рр. в околицях Яслиська і Дальови мали місце завзяті бої між австрійськими і російськими військами. У 1931 р. в селі згоріла стара дерев'яна церква св. Матері Параскевії, а нову побудували у 1933 р. Вона ще не була викінчена всередині в 1946 р., коли почалося насильне виселення українців, і польський уряд церкву замкнув. Сьогодні вона ще далі замкнена і без догляду занепадає [Церква в руїні, с. 90]. Нині у Львові зберігається цінна колекція ікон з XV—XVII ст. із села Дальови.

У 1945 р. мешканців села виселено на територію колишньої УРСР. Залишилося кілька лемківських родин (в основному змішаних). Лемківський характер села залишився лише в історії [37, с. 167].

З Дальови вийшов інженер Іван Крупей. Окрім того, з с. Дальова походить Барна (дівоче прізвище Джула) Євдокія — мати українського поета і письменника Барни Володимира Андрійовича (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква св. Матері Параскевії 1933 р. в с. Дальова [32, с. 90]

Завадка Риманівська (з присілком Абрамів) — досить велике лемківське село Сяніцького повіту, розміщене на віддалі 45 км від Сянока, 20 км — від Риманова. Межує з Тилявою, Терстяною, Церговою, Любатовою та Кам'янкою.

Історичні дані стверджують, що село розбудувалося на початку XIV ст., а в 1587 р., згідно з привілеєм, переведене з руського на волоське право. Спочатку називалося Тирстянка (мабуть, від назви потоку). Назва «Завадка», напевно походить від слова «завада» (перешкода). Насправді, в'їздові до села з Дуклянського перевалу перешкоджає гірська річка Яселка, що у час дощів широко розливалася. Ще перед 1566 р. стояла тут церква, в якій правив о. Вартоломей Лісковський. Від землевласника Русовича селяни купили з призначенням на церковну власність, рілля та пасовище. У 1885 р. збудовано нову церкву Покрови.

За Йосифінською метрикою з 1788 р., в селі на той час нараховували 138 номерів (хат). Найбільш поширені прізвища селян у 1788 р.: Заганич (5 родин), Кобеля (5), Баль (4), Пельо (4), Митрейко (4), Гринейко (3), Гресько (3), Зогуля (3).

У 1928 р. побудовано тут чотирикласну дерев'яну школу, а після двох років мурований громадський будинок, в якому містилася читальня «Просвіти», кооперативна крамниця. У 1935 р. в Завадці (з Абрамовом) мешкало 1150 лемків. Під час німецької

окупації чимало селян охопив рух опору. Загинув Іван Бобер, а Федір Вовк був замучений у німецькому концентраційному таборі. Багато молоді вивезли на примусові роботи до Німеччини.

У 1945 р. мешканців села виселили в УРСР на Тернопільщину (Чортківський, Терехівський р-ни), Львівську (Золочівський р-н). Останнього священика Ростислава Шумило поляки вбили. Греко-католицьку церкву Різдва Пречистої Богородиці римо-католики використовують для своїх потреб. Вихідці із села Завадки Риманівської працюють у різних професіях, є серед них працівники науки і культури.

Із Завадки Риманівської походить Торонський Олекса (1838—1901) — етнограф — лемкознавець, педагог, письменник, автор цінної праці «Русини — лемки» (1860), повісті «Ганця». Уродженцем села є поет на еміграції Василь Челак. З Завадки походять батьки поета Романа Вархола.

У 1936 р. в селі проживало 1150 жителів, 1 римо-католик, 4 євреї, 2 ортодокси. [Енци. слов. Лемк., с. 217].

Із Завадки Риманівської походять Граничний Василь — батько Граничного Ярослава Васильовича, Турко Василь Григорович — активні парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі (біографічні довідки див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Окрім того, із Завадки Риманівської походить Михайло Шафран — дідусь о. Василя Шафрана — священика лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Церква Покрови Пречистої Богородиці 1885 р. в с.Завадка Риманівська [32, с. 88]

Кам'янка — (Риманівська) — невелике лемківське село в Ясельському повіті (Польща), розташоване на 2-3 км на захід від від гостинця Риманів-Яслиська між Короликом Волоським і Шклярами. Село простяглося з заходу на схід на підніжжі гір Верх і Кичера. Перша згадка про село відноситься до 1526 р. (А. Fastnacht. *Osadnictwo ziemi sanockiej...*, с. 147). Назва, правдоподібно, походить від «каменя», «кам'яної гори». Напередодні II світової війни в селі проживало близько 75 родин. Стільки ж нараховували садиб.

На початку ХХ ст. в селі побудували дерев'яну школу з однією класною кімнатою і помешканням для вчителя. Однією з вчительок була Стася Кмецикевич. З її ініціативи засновано громадську крамницю (кооператив).

Стара церква, побудована у 1702 р. простояла 220 років. У 1922 р. побудували нову церкву Перенесення Мощів св. Миколая.

Значна кількість мешканців в кінці XIX — на початку XX ст. емігрувала за океан. Одним з довголітніх емігрантів, який побував у Бразилії, Аргентині, Уругваї, Канаді був Михайло Барна — народний різбяр, столяр. Повернувшись з еміграції, жив у с. Вілька, а потім в Україні (помер у 1962 р.). Повернулися з еміграції й інші, серед них Іван Турко та Іван Зозуля. Частина селянських родин була безземельна або малоземельна (Пайзя Барна, Анастасія Барна, Анна Бабій). До заможних господарів зараховувалися Іван Кузьмик, два Федори Барни, Михайло Явиляк, Федір Кирпан, Іван Фрич, які мали по 20–25 моргів ріллі.

Селяни вирощували в основному овес, ячмінь, , а також жито, пшеницю, картоплю.

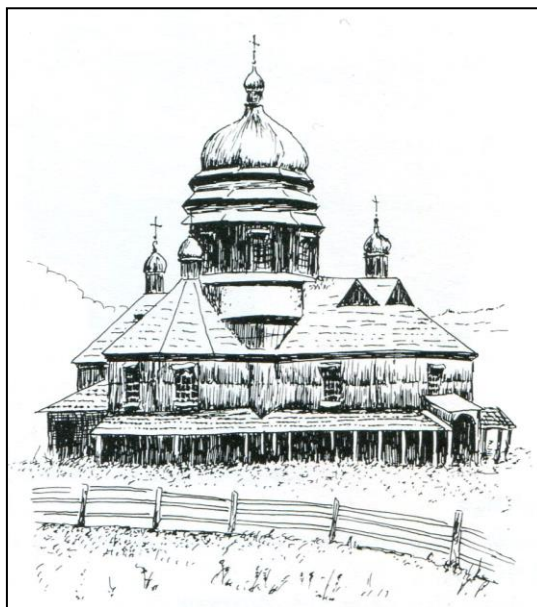
Крім рільництва, мешканці села займалися додатковим промислом заготівлі та перевезення лісоматеріалів, виготовленням знарядь сільськогосподарської техніки (кузня, пасіка). Іван Рабій і Василь Кіт займалися кравецтвом. освідченим будівельником і ковалем був також Іван Делімант, який після виселення до УРСР, понад 20 років працював ковалем на Львівському автобусному заводі.

На всю околицю славилися сільські музиканти брати Григорій, Федір та Іван Коти, а також Михайло Прокопик, Іван Челак. Музичні інструменти (скрипки, контрабаси) самостіно виготовляв Григорій Кіт.

Першими селянськими дітьми, які здобули освіту за межами села, були Андрій Барна (навчався у Сяноці і Львові), Василь Кіт, Григорій Явиляк (курси книговодів у Львові). Під час німецької окупації (1939—1944) селяни протистояли злу. Вони переховували військовополонених — втікачів з концентраційного табору в Риманові. Внаслідок важких боїв восени 1944 р. майже все село було спалене. Загинули Параска Фрич, Василь Камінський. Потерпіли мешканці села під час нападів на нього польських банд. Від їхніх рук загинули Іван Кобеля, Михайло Барна, Іван Челак, Василь Бобрик.

У 1945 р. мешканців Кам'янки виселили до УРСР, згодом рештки села (близько 10 хат і церква) були остаточно знищені. Кам'яничани в більшості проживають у Золочівському районі на Львівщині (села Червоне, Ясенівці, Болешин, Фільварки, Струтин, Зозулі, Ялиховичі), а також у Ягольниці, Чорткові, Товстому, Буданові, що на Тернопільщині.

Зазначимо, що в Кам'янці — (Риманівській) — Ясельського повіту в 1912 р. народився Фалатович Степан — батько Фалатовича Івана Степановича — голови церковного комітету лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, а також Барна Андрій — батько Барни Володимира Андрійовича — відомого українського поета і письменника (біографічні довідки див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.?, с.?).

Церква св. Миколая Чудотворця 1922 р. в с. Кам'янка — (Риманівська) — графічне зображення [32, с. 310]

Королик Волоський — лемківське село в Сяніцькому повіті, що розмістилося побіч шляху Риманів–Яслиська на віддалі 37 км від м. Сцянока. Перші історичні дані стверджують, що оселя була закладена у 1389 р., яка отримала назву Короликова. Згодо первісну назву змінили на «Королик», що поділився на «Волоський» і «Польський», Назву «Волоський» прийнято для тієї частини села, де першим парохом був Прокіп Волох, який у 1558 р. заснував тут руську парафію. У 1843 р збудовано церкву Перенесення Мощей св. Миколая. У Королику Волоському жили виключно лемки. Станом на 1935 р. тут мешкало 590 осіб. У 1945 р. лемків виселили до УРСР, в основному у Тернопільську і Львівську області. Село було спалене.

В с. Королик Волоський народився Джула Іван Федорович — батько Джули Олександра Івановича — архітектора лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Село Королик Волоський перестало існувати, а церква Перенесення Мощей св. Миколая з 1843, хоч трактується як пам'ятник сакральної архітектури, стоїть обездоленою, понищеною [37, с. 303—304].

Церква дуже занепала і вже 40 років її використовують на склад штучного навозу та сіна для худоби. Село було спалене, а пізніше зоране і призначене для державного рільничого господарства. Перед виселенням парафія мала майже 600 вірних [32, с. 87].

Церква св. Отця Миколая 1843 р. у с. Королик Волоський [23, с 87]

Липовець — село в Сяніцькому повіті, Польща, розміщене на віддалі 49 км від Сянока. У 1935 р. тут жило 650 лемків. За переказами, село заложене у XV ст. перселенцями із Закарпаття. Назва походить від липового лісу, який ріс на території села. У селі була стара дерев'яна церква св. Миколая з 1640 р. В 1931 р. побудовано нову церкву. В 1929 році селяни — греко-католики перейшли на православ'я. Після Другої світової війни липівчан виселили до УРСР. Нині село і церква не існують [Енци. слов. Лем., с. 361].

В селі Липовець 10 грудня 1939 року народився Гирило Микола Павлович — жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??) — батько Гирила Олега Миколайовича — проректора з соціально-економічного розвитку Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Графічне зображення церкви св. Миколая Чудотворця 1640 р. в с. Липовець [32, с. 311]

Одрехова — село в Сяніцькому повіті (Лемківщина, Польща). Перші документальні згадки про село відносяться до початку XIV ст. Народні перекази і легенди свідчать, що селяни в давнину жили там вільно, мали власні ліси, пасовища. За князювання Володимира Святославича в село княжин боярин, який збудував з селянами оборонний замок під горою Патрією. Згодом спровадив християнського проповідника для поширення тут і зміцнення Христової Церкви. Біля замку побудовано дерев'яний храм. На початку 40-х рр. XIII ст. татари напали на село, спалили замок і церкву.

У 40-х рр. XIV ст. Галичина, в тому й Лемківщина, були загарбані Польщею. Село Одрехова перейшло у власність короля, який надав йому певні привілеї. Згодом село перейшло у власність сяніцького старости Мнішка, що значно погіршило економічне становище мешканців. Люди Одрехови неодноразово скаржилися королеві на жорстокість шляхти, але король не став в обороні підданих. Розгнівані селяни спалили дідичеві склади з зерном.

У 1790 р. спалили панський палац, гуральню, але від пожежі згоріла також майже половина села.

За Йосифінською метрикою 1787 р., в Одреховій найбільш поширені родини з прізвищами: Барна (5), Бек (2), Бенчик (3), Бренчмак, Бурштин, Верней (3), Вовк (3), Воробель, Воробчик, Галько (2), Гараус, Гнатик (4), Голютяк, Гринчак, груб'як, Гулайда (3), Гуска, Гута, Драч (3), Дуцяк, Завійський (4), Зиньо, Зиньчак, Зіник, Зятик (3), Кавовчик, Капрал, Кастранець, Кияк (3), Ковальчик, Коник (5), Конкевич (4), Коруц, Костик, Котик, Кушнір, Кушнірчик, Лаб'як (4), Лазорко, Лайтар, Лиско, Мадара (4), майчик, Мигаль (4), Мидян, Милян (6), Милянчин, Митрусик, Одрехівський (2), Олеяр, Полиця (5), Пастушинський, Пінчар, Понтус, Поточак, Русин (2), Сеньків, Серединський (6), Сивик (5), Скробала (4), Скробалишин, Слюсар, Стецик, Страхоцький, Струс, Фецик, Цап (3), Цапик (2), Цеплий (2), Цимбала, Цуприк (6), Шафран (5), Яцканин, Яцканич (2).

Важливою подією для всієї Лемківщини було заснування в Одреховій у 1892 р. першої читальні «Просвіти».

Значні спустошення в селі спричинила Перша світова війна. У 20-х рр. XX ст. село відбудувалося і нараховувало близько 500 садиб.

В місцевості діяли три читальні «Просвіти», три крамниці, кілька сільських оркестрів зі смичковими інструментами. Друга світова війна принесла селянам велику шкоду. Багато селян вивезли на роботу до Німеччини, котрих ув'язнили в концентраційних таборах Освенціма, Матгаузена. Після війни село зазнало найнесповіданішого страшного удару: у 1946 р. мешканців Одрехови польська держава виселила на територію колишньої УРСР, а саме: в Тернопільську та Львівську області.

Виселенці довго вросли в новий ґрунт. З роками група молоді закінчила вищі навчальні заклади, здобувши висококваліфіковані спеціальності: вчитель, лікар, агроном, інженер, економіст, мистецтвознавець та ін. Серед них Іван Майчик — диригент і композитор, Ярослав Цуприк — працівник радіокомітету в Києві, Степан Страхоцький — соліст Львівського академічного театру опери та балету, Володимир Верней — викладач Тернопільського музичного училища імені Соломії Крушельницької, Іван Оліяр — економіст торгівлі — викладач Тернопільського кооперативного технікуму. Багато вихідців з Одрехови працюють у різних галузях науки.

Церква в Одреховій св. Йоана Хрестителя 1817 р. — це однонавна мурована базиліка з окремою мурованою дзвіницею. Ця церква була поставлена за старанням тодішнього пароха о. Теодора Пацлавського і патрона Станіслава Урбанського. Церква, що насильним виселенням місцевих українців мала 2500 вірних, відновлена і її тепер використовують поляки як костел

В с. Одрехова 5 травня 1939 року народився Оліяр Іван Миколайович (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ?)

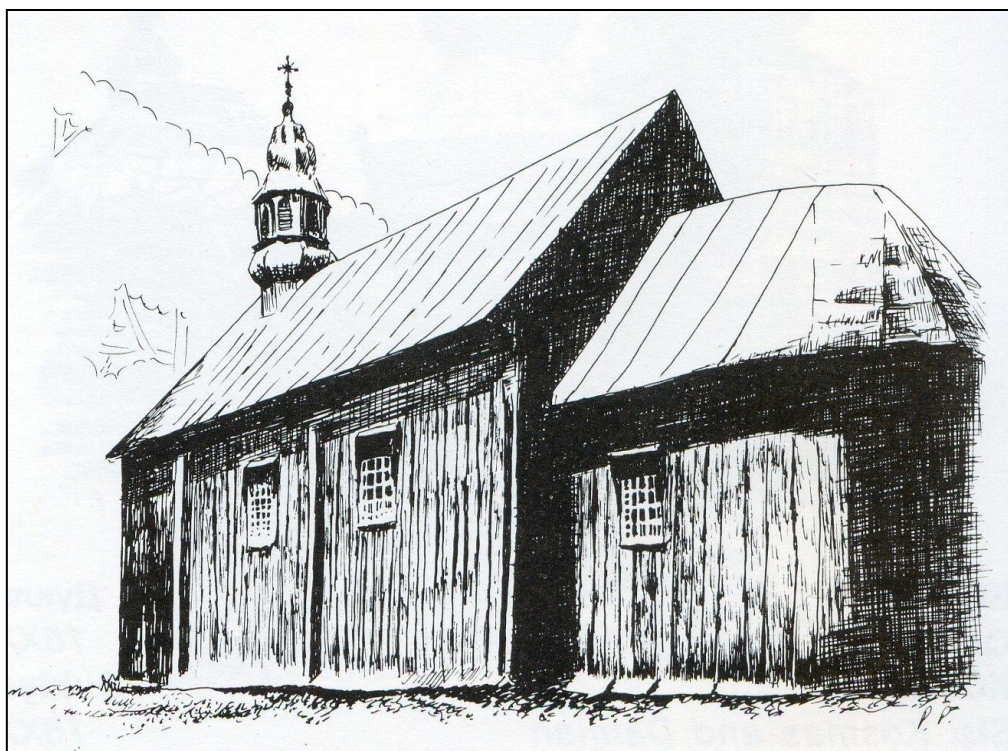

А
Б
Церква св. Йоана Хрестителя 1817 р. (Б) і дзвіниця (А)
в с. Одрехова [32, с. 89]

Яселко (Ясель, Ясілка) — лемківське село у колишньому Сяницькому старостві, Короснянському воєводстві, розташоване на віддалі 35 км від м. Сянока. Датою заложення оселі вважається 1559 рік. Назва села походить від місцевої річки Яселки. У 1935 р. тут проживало 370 лемків. У 1725 р. селяни збудували дерев'яну церкву св. Архангела Михаїла. У 1792 р. закрито парафію і приєднано церкву (як дочірню) до Мощанця. У 1818 р. відновлено парафію і приєднано до неї дочірню церкву с. Рудавка Ялиська. Під час Першої світової війни згоріли парафіяльні будинки. У 1945 р. лемків було депортовано в УРСР, Підволочиський та ін. райони Тернопільської обл. Після виселення лемків церкву 1725 р. знищено. Лише одну ікону XVI ст. передано до історичного музею в Сяноці. Зруйновано цвинтар, Село припинило своє існування [37, с. 708].

Доцільно зауважити, що в с. Яселко народився Тройчак Іван — батько Тройчак Марії Іванівни, яка народилася в с. Магдалівка Підволочиського р-ну Тернопільської обл. — відомої поетеси-лемкині (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Графічне зображення церкви св. Архангела Михаїла 1725 р. в с. Яселко [32, с. 310]

1.4.6. Деканат Короснянський

Парафій — 7
 Церков — 8
 Парафіян — 7100

Ріпник — село в Короснянському повіті Польща, розміщене на віддалі 15 км від Коросна. У 1935 р в селі мешкало 374 лемків і 8 поляків. Як свідчать перекази, у селі колись були поселені полонені запорожці.

Руська парафія існувала тут вже у 1581 р. Дата побудови першої церкви невідома. Вірогідна згадка про дерев'яну церкву є з 1701 р. В 1914 р. побудовано муровану церкву св. Матері Параскевії. В церкві зберігся «Службник» з 1681 р. В селі колись було кілька корчем, внаслідок чого ширилось п'янство. В 1882 р. при церкві створено «Братство тверезості». Це не подобалось власникам корчм і вони з помсти ще того ж самого року хотіли спалити церкву та парафіяльні шпихлірі. В Ріпнику і околиці було майже 1500 вірних.

В селі Ріпник 2 лютого 1937 року народився Колодійчук Іван Йосипович — активний парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с. ???).

А

Б

Церква св. Матері Параскевії 1914 р. в с. Ріпник (світлина з натури А) і дзвіниця , з якої знято риштування після ремонту (світлина з натури Б) [32, с. 94]

Посада Яслиська — мішане польсько-лемківське село у Сяніцькому повіті (Лемківщина, Польща), розміщене біля містечка Яслиська. Є підстава вважати, що у XV-XVI ст. воно розпалося на села Дальова і Посада Яслиська. Перша згадка про Посаду Яслиську походить з 1552 р. Отже, разом з Яслиськами Посада Яслиська належала до римокатолицького єпископства. За даними на 1935 р., тут жило 210 лемків.

За Йосифінською метрикою з 1787 р., в селі на той час жили родини з прізвищами: Білас (3), Дульський (2), Дунчак (2), Костич (4), Михалик (2), Поцалко (3), Фарбанець (2), За даними на 1935 р. тут жило 210 лемків. 210 лемків.

У 1945 р. усіх лемків виселили до УРСР, за винятком 10-ти родин, які в 1947 р. в ході Акції «Вісла» депортовано в Кошалінське та Ольштинське воєводства. Після виселення лемків у селі зажили поляки [Енци. слов. Лем., с. 510].

Водночас ні в Енциклопедичному словнику Лемківщини [37], ні в монографії Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні» [32] нічого не сказано про церкву та її долю. Висловлюємо припущення, що, мабуть, церква вже не існує.

1 липня 1932 року в селі Посада Яслиська народився Михайло Миколайович Фіцула — відомий український вчений-педагог (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

1.4.7.

Деканат Буківський

Парафій — 11
Церков — 25
Парафіян — 13.300

Вислік Великий — велике село, одна з найдавніших руських осель Сяніцького повіту Львівського воєводства (Польща). У XVII ст. поділилося на дві парафії: Вислок Горішній та Вислок Нижній з присілком Черешнів. Назва — від ріки Впеквпислік, що бере тут свій початок.

Початкова історія села невідома. Перша згадка походить з 1461 р. («Акта гродські та земські»). Згідно з переказами, село заснували біженці, які переховувалися на шляху до Лупкова. Окремі археологи припускають, що на горбі, де с тоїть нижньовислицька церква, збереглося давнє городище, а навпроти церкви колись мав стояти дуже багатий замок «з мідяним боїщем і золотою аркою».

За Йосифінською метрикою з 1787 р., в другій половині XVIII ст. найбільш поширеними тут були прізвища: Лещин, Пінчак, Русин, Кордан, Гнатко, Кулик, Старанчак, Процьо, Опришко, Кахнич, Чепко.

У 1850 р. в Нижньому Вислоці побудовано церкву св. Онуфрія, а в 1874 р. у Вислоці Горішньому — церкву Зішестя Святого Духа. В обох частинах Вислока Великого існували двомовні школи, читальні «Просвіти». У 1880 р. тут нараховувалося 1988 мешканців, з них 1940 — українці.

У листопаді 1918 р. після розпаду Австро-Угорщини, місцевий парох Шпилька Пантелеймон керував організаційними заходами, які довели до створення з навколишніх сіл окремої адміністративної державної одиниці під назвою «Східнолнмківська Республіка» («Вислицька Республіка», «Команецька Республіка»), що приєдналися до ЗУНРу. Проіснувала вона трохи більше двох місяців, а потім була розгромлена польським військом.

Після Другої світової війни багато родин переселено в Україну. У 1975 р. тут нараховувалося 100 садиб, в яких жили в основному польські поселенці з околиць Кракова. Лише кілька лемківських родин мешувло у горішній частині села. Церкву Зішестя Святого Духа у Вислоці Горішньому розібрано у 1947 р., матеріал з неї використано для побудови моста в Команчі. Занедбано давнє кладовище біля церкви.

У Вислоці Великому народилися: о. Дмитро Блажейовський і Куземко Михайло Іванович — дідусь Татарина Андрія Михайловича — голови Тернопільського міського товариства Всеукраїнського об'єднання «Лемківщина» (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Кожушне — присілок села Височани Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща) на віддалі 23 км від Сянока. Назва, очевидно, пов'язана з виробництвом місцевими майстрами кожухів. Присілок відомий з 1583 р. (А. Фастнахт).

На початку 1935 р. тут проживало 25 лемків, 6 поляків, 5 євреїв (Шематизм Лемківщини) [37, с. 291].

Нічого не сказано про наявність церкви та депортацію лемків. Але оскільки це невеликий присілок Височан, то деяку інформацію про останнє наводимо із Енциклопедичного словника Лемківщини, с. 102.

Зауважимо, що в с. Кожушне 15 квітня 1941 року народився Коруц Василь Миколайович (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Височани — село Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Назва, можливо, пов'язана з тим, що село розташоване на висоті (на пагорбі).

Перша згадка про село відноситься до 1424 р. (АГЗ, XI), коли його власником був Андрій. У 1429—1447 рр. село належало Іванові (Iwanowi), що свідчить про руський характер оселі. Польський дослідник А. Фастнахт сумнівається в тому, що власники з руськими іменами походять з «русських ще часів», бо «надання на користь русинів після 1340 р. не були рідкістю». З цим твердженням можна погодитись (зрештою, воно не суперечить руських коренів місцевості), але виникає сумнів наступне судження Фастнахта, у якому він робить висновок, що «окремі волохи (румуни), які отримували надання сіл, носили руські

імена». В умовах панування Польщі така позиція для волохів була б явно не корисною. У 1452 р. власницею. Вуисочан стала Анна Височанська.

За Йосифінською метрикою з 1787 р., в селі на той час проживали родини з прізвищами: Савка, Головатий, Кірик, Дзюбак, Шостко, Ярош та інших. У 1810 р. тут збудовано церкву св. Параскевії (дочірня церква в Полонній).

У ХХ ст. в міжвоєнну пору тут існувала двокласна двомовна школа. Станом на початок 1935 р. нараховувалося 412 українців та 2 поляки.

Після депортації корінних мешканців села тут поселено поляків [Енци. слов. Лем, с. 102—103].

Про церкву у с. Височани нічого не сказано, а в альбомі «Церква в руїні» на стор. 313 лише наведена коротка інформація: Височани. Церква св. Матері Параскевії 1810 р. Деканат Буківський. Ні світлини, ні графічного зображення церкви не наведено.

Враховуючи те, що церква св. Параскевії у Височанах – це дочірня церкви в Полонній, тому інформацію про с. Полонну наводимо із Енциклопедичного словника Лемківщини, с. 500.

Полонна — село Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща), розміщене на віддалі 23 км від Сянока. За станом на 1935 р. в селі жило 1170 лемків і 9 поляків.

Село існує від 1400 р. Місцевий фільварок був оточений земляними валами, ровами, будувалися просторі пивниці і коридори для охорони населення від татарських орд. Найстарша дерев'яна церква стояла у нижній частині села. Пізніша дерев'яна церква стояла на місці старого цвинтаря. За народними переказами, мешканці села закрилися в церкві перед татарами. Татари спалили церкву разо з селянами. На цьому місці побудовано каплицю, а в 1790 р. поруч збудовано муровану церкву Покрова Пресвятої Богородиці.

За Йосифінською метрикою з 1787 р., в селі на той час жили родини з прізвищами: Базар (2), Вархол (4), Голик (3), Когут (3), Михальцьо (3), Місьо (3), Шеремета (4), Юринко (2), Янко. У міжвоєнну пору ХХ ст. в селі діяла двокласна двомовна школа, засноване товариство «Апостольської молитви», читальню «Просвіти», кооператив «Надія». Після насильницької депортації лемків у 1947 р. у селі стали жити поляки [Енци. слов. Лем, с. 500].

Переказ каже, що за татарського лихоліття люди поховалися до старої дерев'яної церкви, а татари спалили її разом з людьми і священником. Подібне сталося за польського лихоліття 1945—1947 рр., коли населення було вивезене, а села спалені, щоб зробити місце на польські державні колгоспи (PGR). Церкву перемінили на господарський будинок: зняли дах, обнизали старі муровані стіни, а тоді знову покрили, щоб з неї зробити стайню.

Олег Володимир Іванусів у своїй книжці «Церква в руїні» на сторінці 101 відмічає: в третій частині знайдете рисунок оригінальної церкви (с. 312). Село Полонна було вивезено і спалене 28 березня 1946 року. З дочерних церков у Височанах і Кам'яному нічого не залишилося.

Церква Покрови Пречистої Богородиці 1790 р. в с. Полонна [32, с. 101], з якої зробили стайню для польського державного колгоспу (PGR)

Графічне зображення оригінальної церкви Покрови Пречистої Богородиці 1790 р. в с. Полонна [32, с. 312]

1.5. Церкви злучених Єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької

1.5.1 Деканат Лупківський

Парафій —	11
Церков —	25
Парафіян —	13.300

Ославиця. Село розташоване у мальовничій долині однойменної річки на шляху Сянік – Лпків, який пролягає через перевал до Словаччини і далі на захід. Село було засноване у 1526 р. на волоському праві, яке підпало під королівську власність. Одним із перших у тій місцевості поселилися в 1511 р. Яків Воцинка з Радошиць, а також селяни, котрі прибули з Дальови, Суровиць, Одрехови, Мощанець та ін.. Правдоподібно пізніше поселилися тут і мігранти з Галичини, що свідчать характерні для цієї території Антонів, Даньків, Паньків, Величко, Грицько, які в інших селах Лемківщини у XVII—XVIII ст. не зустрічалися.

В Ославиці була збудована церква св. Архангела Михаїла (1821 р.). Важливою подією в історії села було будівництво у 1872 р. залізничної колії, що проходила через село і з'єднала Сяніччину з Угорщиною та іншими країнами Європи. На це Австрійський уряд виділив з державної казни великі кошти. Багато ослави чан мали змогу працювати на будівництві колійової дороги, переважно на прокладанні тунелю через Лупківський перевал та кам'яного тракту із Сянока до Словаччини і далі на захід, так званої цісарської дороги. Окрім цього, молодь села отримала можливість їздити на роботи в інші країни Європи, а згодом до Америки.

У цей непростий історичний час, дбаючи про майбутнє своїх дітей, ослави чани за власні кошти у 1885 р. побудували народну початкову школу. Вона дала поштовх молоді до знань, виховувала любов та повагу до батьківського краю, рідного слова, традицій. В Ославиці, крім корінного українського населення, жили три польські, одна осіла циганська і чотири жидівські родини. Останні ще до війни виїхали на захід в Австрію.

Ославиця із середнього українського села, в якому налічувалося 157 дворів до переселення, перетворилася у польське поселення з одним 10-ти квартирним будинком ППР і двома фермерськими господарствами.

Після війни була пограбована, а згодом зруйнована ославицька церква, понижені й сплюндровані пам'ятні фігури і хрести на цвинтарі та придорожні хрести. Щороку ославичани їдуть на прабаб'яцьку землю у рідне село Ославицю, щоб відвідати свій рідний край, упорядкувати цвинтар, засвітити свічки, помолитися на могилах своїх предків.

Необхідно відмітити, що в с. Ославиця народилися, а відтак стали відомими вченими в галузі медицини та аграрної науки:

24.12.1936 р. Антонів Василь Федорович – відомий вчений оторялінголог.

21.09.1943 р. Антонів Степан Федорович – відомий вчений – аграрій і лінгвіст (біографічні довідки див. у розділі 7. Жертводавці і парафіяни, с. 77), а також

12.06.1944 р. Антонів Петро – кандидат сільськогосподарських наук, провідний науковий співробітник, який окрім цього зумів відтворити історію свого рідного села у книжці «Ославиця Сяніцької землі»[37, с. 468—469; 3].

Графічне зображення церкви св. Архангела Михаїла 1821 р. в с. Ославиця [32, с 311].

- 1.5.2. Деканат Тіснянський
- 1.5.3. Деканат Літовищівський
- 1.5.4. Деканат Балигородський

Парафій — 11
 Церков — 33
 Парафіян — 16.200

Балигород. Перед Другою світовою війною прекрасна мурована балигородська церква мала понад 500 парафіян. Від 1949 року, після насильного виселення українців, її перемінено на магазин. Вона запущена, мури розпадаються, вікна повибивані і дах протікає. Не відомо, як довго вона ще постоїть [23, с. 146].

До речі, в селі Балигород Ліського повіту 7 лютого 1935 року народився Роговський Роман Васильович — парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, який брав активну участь у її будівництві, жертводавець і парафіянин (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква Успення Пречистої Богородиці 1829 р. в Балигороді [32, с.146]

Суковате — лемківське село в Сяніцькому повіті. Назва, очевидно, від поняття «сук» (сукувате дерево). Джерела про його заснування та історію не виявлено.

У 1826 р. тут побудовано церкву (греко-католицька) св. Архангела Михаїла, яка була знищена після 1945 р. Залишився прицерковний цвинтар. У 1938 р. тут мешкало 779 лемків греко-католиків. Після насильного виселення у 1945—1947 рр. лемків, село припинило своє існування. Не збереглася і церква. У книзі Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні» відсутня світлина церкви чи хоч би її графічне зображення. На сторінці 322 лише зазначено, що церква св. Архангела Михаїла 1826 р. належала до Балигородського деканату.

В селі Суковате 8 лютого 1939 року народилася Запаранюк Марія Антонівна — активний член обласного товариства «Лемківщина», член церковного комітету та його скарбник під час будівництва лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. 7 лютого 1935 року в цьому ж селі народився Роговський Роман Васильович — парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, який брав активну участь у її будівництві, жертводавець (їх біографічні довідки див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Тисовець — лемківське село в Ліському повіті. Назва, очевидно, від назви дерева «тис» (тисове дерево). Джерела про його заснування та історію не виявлено. У книзі Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні» [23] відсутня світлина церкви, але на стор. 321 наведене графічне зображення церкви Успення Пречистої 1830 р.

Доцільно відмітити, що в селі Тисовець народився Тхорик Петро — батько Тхорика Івана Петровича. Сім'я Тхорика Петра у 1945 р. була переселена в с. Папірня Тербовлянського р-ну Тернопільської обл.

Церква Успення Пречистої Богородиці 1830 р. в с. Тисовець, графічне зображення [32, с. 321]

1.5.5. Деканат Устрицький

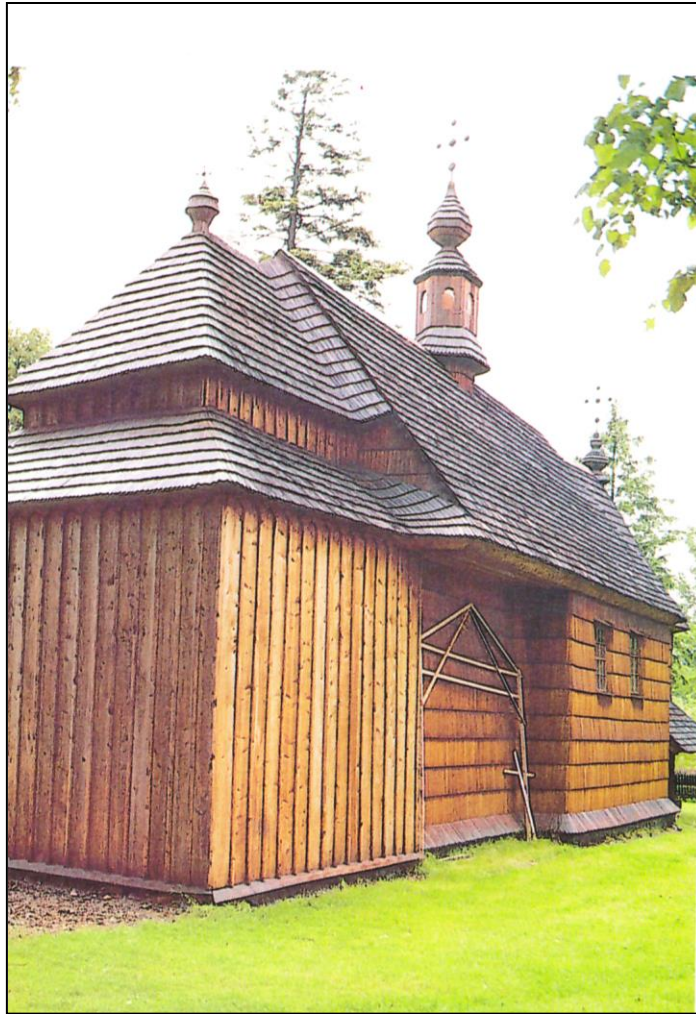
Парафій — 12
Церков — 25
Парафіян — 19.400

Устіянова й Устіянова Долішня — обидва лемківські села в Сянському повіті, але в Енциклопедичному словнику Лемківщини інформація про них відсутня.

Водночас Олег Володимир Іванусів у своєму альбомі «Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії. — St. Catharines: Видавець «св. Софія» релігійне товариство українців католиків Канади, 1987. — 350 с.; корльор. іл.» на сторінці 163 наводить таку інформацію: Устіянова й Устіянова Долішня (тут церква св. Матері Параскевії 1838 р. вже не існує) разом мали 1800 парафіян. Після виселення українців, церква в Устіяновій дуже занепала. Щойно в 1971 році її перебрали поляки і відновили в 1973 році [32, с. 163].

Доцільно відмітити, що в Устіяновій народився Михайло Сабрам — батько Ольги Михайлівни Пасеки (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква св. Матері Параскевії 1838 року в с. Устіянова [32, с. 163]

Устрики Долішні — лемківське село в Сяніцькому повіті (Лемківщина, Польща).

З початком століття при церкві Успення Пречистої Богородиці 1847 року в Устриках було товариство «Відродження», що мало майже тисячу членів, завданням якого була боротьба з пияцтвом. Товариство гарно просперувало, що було не до вподоби власникам корчем. Перед Другою світовою війною та перед виселенням українців в Устриках Долішніх було 2200 євреїв, 1400 українців та 800 поляків.

Від 1952 до 1985 років церкву в Устриках Долішніх використовували як магазин. У 1985 році вона почала знову бути Божим Храмом, коли нею почала користуватися зорганізована українська католицька парафія. В 1986 році церква вже була дещо відновлена і в ній відправлялися Богослужіння в неділі та свята. Перед церквою стоїть хрест, поставлений 1938 року, з нагоди 950-ліття християнства в Україні. Треба вірити, що в 1988 році тут буде поставлений другий хрест для відзначення 1000-ліття християнства, а також сорокової річниці ганебного вигнання українського населення з їхніх прадідних земель.

Треба зазначити, що Української католицької церкви польський уряд не визнає. Тому також легальним власником нашої церкви є польський римо-католицький костел, який саме дав дозвіл українській католицькій громаді в Устриках Долішніх використовувати церкву для своїх відправа.

В Устриках Долішніх народилася Ірина Зінкевич — мати Ольги Михайлівни Пасеки (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква Успення Пречистої Богородиці 1847 р. в с. Устрики Долішні [32, с. 164]

1.5.6. Деканат Ліський

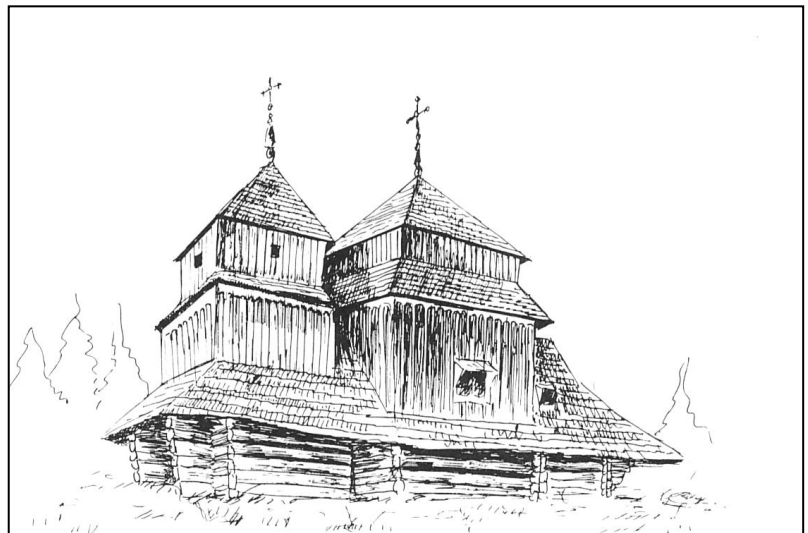
Парафій — 15
Церков — 32
Парафіян — 21.800

Бібрка — село в Ліському повіті, віддалене 15 км від Ліська. Греко-католицька церква Положення Ризи Пресвятої Богородиці побудована в 1830 р. [Енци.слов. Лемківщ., с. 52]. Оце вся інформація, наведена в Енциклопедичному словнику Лемківщини. В ньому нічого не сказано ні про село, ні про церкву.

Водночас у книзі Олега Володимира Іванусіва на стор. 323 наведена графічна ілюстрація церкви Положення Ризи Пречистої Богородиці 1600 р. [Енци. слов. Лем. с. 52; Цер. в руї, с. 323].

В селі Бібрка Сяніцького повіту народилася Рилик Марія Михайлівна — бабуся Татарина Андрія Михайловича — голови Тернопільського міського товариства Всеукраїнського об'єднання «Лемківщина» (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Графічне зображення
церкви Положення Риз
Пречистої Богородиці 1600 р.
в с. Бібрка [32, с. 323]

1.5.7. Деканат Добромильський
1.5.8. Деканат Бірчанський

Котів — лемківське село в Новосанчівськогму повіті Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Походження назви, можливо, пов'язане з поняттям «кіт», «коти» (тварина) або прізвищем «Кіт». Опис границь з 1531 р. ще не називає Котова. За давнішими писемними джерелами місцевість ця мала появитися як оселя в 1577 р. Щоправда, в акті від 1676 р. «Костова Врля»(А. Фастнахт). Йосифінська метрика з 1787 р. подає, що в селі на той час проживали родини, серед яких найбільше було з прізвищами: Пеляк (3), Вислоцький, Стафин, Полоняк, Сова (по 2). В 1935 р. нараховували тут 367 лемків і близько 150 поляків. У міжвоєнному часі ХХ ст. в селі діяли двомовна початкова школа, кооператив «Віра», читальня ім. М. Качковського.

До виселення лемків, церква св. Анни в Котові мала 350 парафіян. Після виселення лемків у 1945 р. церква простояла пустою і запусченою. Завалилася частина її даху. Церкві грозить тотальна руїна.

Після війни, по виселенню лемків, дерев'яна греко-католицька церква св. Анни 1925 р. була перетворена на склад місцевого колективного господарства (PGR) і доведена до цілковитої руїни. Збереглися дві кам'яні каплички (1994). У селі зажили поляки.

Зазначимо, що в селі ???? народився Іван Петрович Пеляк — батько Петра Івановича Пеляка — відомого керівника ФГ «Вікторія – 92» (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква св. Анни 1925 р. в с. Котів [32, с. 183]

Ліцава Горішня. До парафії в Ліщаві Горішній ще належали дочерні церкви в Ліщаві Долішній і в Ліщавці. Ні одна з них вже не існує. На світлинах — руїна церкви в Ліщаві Горішній. Церква св. Архангела Михаїла 1794 року зруйнована, а залишилась мурована придорожня капличка [32, с. 186].

А

Б

Руїна церкви св. Архангела Михаїла 1794 р. в с. Ліцава Горішня (А). Мурована придорожня капличка в с. Ліцава Горішня (Б) [32, с. 186].

Ліцава Долішня — село біля Перемишля (Польща). Відсутня інформація про село в Енциклопедичному словнику Лемківщини Івана Красовського, Івана Челака. — Львів: Астролябія, 2013. — 751 с., іл. 16 с. Також відсутня інформація про церкву в Ліщаві Долішній (відсутні світлини церкви з натури та її графічне зображення) в альбомі Олега Володимира Іванусіва. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії. — St. Catharines: Видання св. Софії релігійного товариства українців католиків Канади, 1987. — 350 с.: кольор. іл., за винятком короткої інформації, наведеної на стор. 326: Церква св. Архангела Михаїла 1904 року, що належала до Бірчанського деканату.

В Ліщаві Долішній у 1909 році народився Костюшко Йосип Михайлович — батько Бутницької (дівооче прізвище Костюшко) Ольги Йосипівни, котрий проживав в селі Ліцава Долішня, але в 20 років влаштувався пекарем в одній з пекарень Перемишля. Там працював до переселення в Україну. (Біографічну довідку Бутницької Ольги Йосипівни див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, с. ?).

1.5.9.	Деканат Нижанківський
1.5.10.	Деканат Перемиський
1.5.11.	Деканат Порохницький
1.5.12.	Деканат Медицький
1.5.13.	Деканат Радимнянський
1.5.14.	Деканат Ярославський

Парафій — 14
 Церков — 25
 Парафіян — 26.7 00

Ришкова Воля — село Ярославського повіту (Польща). Церква в Ришковій Волі разом із селом Сурмачівкою, де церкви не було, мала майже 2000 вірних. Тому що поляки латинники мали недалеко свій костел, церква довгий час стояла неужитою. Коли в 1980-х

роках зайшла потреба другого костела, то поляки перебрали церкву, відновили її і перемінили на костел.

Зазначимо, що в Ришкській Волі 5 лютого 1939 року народився професор Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя Проць Ярослав Іванович (біографічну довідку див. у розділі 7. Жертводавці та парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього, с.??).

Церква св. Архангела Михаїла 1896 р. в с. Ришкова Воля [32, с. 234]

1.5.15. Деканат Краковецький

1.5.16. Деканат Любачівський

1.5.17. Деканат Сінявський

1.5.18. Деканат Лежайський

1.5.19. Деканат Чесанівський

1.5.20. Деканат Равський

1.5.21. Деканат Угнівський

1.5.22. Деканат Белзький

1.6. Неіснуючі та інші церкви

В цьому параграфі наведені інформації про:

1.6.1. Церкви, перетворені на костели

За даними Олега Володимира Іванусіва [23], після вигнання українців із лемківських сіл, в яких жили, або відтак поселилися поляки, українські церкви були перетворені на костели і в них відправляються Богослужіння для римо-католиків, зокрема в деканатах:

Деканат Грибівський

Село Поляни. Церква св. Архангела Михаїла 1820 р. Після евакуації українського населення поляки перемінили її на свій римо-католицький костел.

Деканат Мушинський

Село Вірховня Велика. Церква св. Архангела Михаїла 1821 р. Церкву забрали поляки римо-католики для свого вжитку. Вони її відновили.

Село Войкова. Церква св. Косми і Дам'яна 1792 р. Церкву перебрали поляки римо-католики в 1984 р. і перед нею поставили новий «місійний хрест»

Село Зубрик. Церква євангеліста Луки 1885 р. Церква потребує ремонту і вживається як польський костел.

Село Жегестів. Церква св. Архангела Михаїла 1920 р. Церква стала власністю польських римо-католиків після вивезення лемків у 1946 р. до УРСР.

1.6.2. Зруйновані, або занедбані церкви в неіснуючих лемківських селах

Олег Володимир Іванусів у своїй знаменитій праці «Церква в руїні» [23] наводить графічні зображення 128 церков, хоч назви всіх зруйнованих церков за його даними сягає 226.

У цьому параграфі наведені дані щодо зруйнованих лемківських церков у неіснуючих селах Лемківщини, Надсяння, Холмщини та Підляшшя. Кольорові фотографії не збереглися, а рисунки відтворені художником із чорно-білих фотографій або рисунки відтворені за розповіддю очевидців. Нижче в межах декількох деканатів наводимо назву села, церкви, рік її побудови. Окрім того, О. В. Іванусів наводить назви деяких сіл і церков, але без світлин чи графічного зображення церкви (вони позначені курсивом), зокрема:

Деканат Балигород

Село Радева. Церква св. Николая Чудотворця 1904 р. Село і церква знищені.

Деканат Горлицький

Село Регетів Вижній. Церква св. Архангела Михаїла 1865 р. Село і церква не існують.

Деканат Грибівський

Село Балична. Церква св. Архангела Михаїла 1792 р. Село і церква знищені.

Село Чертижне. Церква св. Архангела Михаїла 1791 р. Село і церква знищені.

Деканат Дуклянський

Село Гирова, церква Покрови Пречистої Богородиці 1870 р. Після депортації лемків село заселили поляки. Церква вже декілька десятиліть стоїть опущена і в дуже поганому стані

Село Граб. Церква св. Косми і Дам'яна 1809 р. В Грабі ще довгий час після Другої світової війни стояла стилева лемківська церква. Під час примусового виселення частина населення залишилася завдяки тому, що переховувалися на Словащині. Однієї ночі церква «без причини» згоріла. Тепер ні село, ні церква не існують.

Село Довге. Церква св. Великомученика Димитрія 1898 р. Село і церква знищені.

Село Дошниця. Церква св. Великомученика Димитрія 1790 р. В Дошниці 3 вересня 1835 року народився кардинал Сильвестер Сембратович. Біографічну довідку читайте. у розділі 3. Релігійні діячі–вихідці з Лемківщини, с.??). Церкви тепер ніхто не вживає, а будівля занепадає.

Село Жидівське, церква Вознесіння Христового 1922 р. На місці колишнього села діє державне господарство плекання овець. Село знищене. Церква нині не існує, біля придорожньої каплички хрест з церквці.

Село Липна. Церква Різдва Пречистої Богородиці 1885 р. Село і церква знищені.

Село Незнаєва (Незнайова). Церква св. Косми і Дам'яна 1780 р. Село і церква не існують.

Село Радоцина. Греко-католицька церква св. Косми і Дам'яна 1898 р. і православна церква 1930 р. як і село нині не існують.

Село Ростайне. Церква Косми і Дам'яна 1921 р. В селі живе невелика кількість поляків. Церква була знищена після виселення лемків у 1947 р.

Деканат Риманівський

Село Воля Вижня. Церква св. Великомученика Димитрія 1891 р. Село і церква знищені.

Село Дошно. Церква Різдва Пречистої Богородиці 1885 р. Село і церква знищені.

Село Волтушова. Церква Покрови Пречистої Богородиці 1899 р. Село і церква не існують.

Отже, із вищенаведеного витікає, що велика кількість лемківських сіл і церков після насильного виселення лемків була піддана руйнації. Внаслідок чого цілі села і їхні святині нині не існують.

Водночас доцільно зауважити, що більшість деканатів Перемиської Єпархії знаходилася в етнографічних границях поселення українців. Тут населення в 1939 році ділилося на:

- українців 65%
- поляків 25%
- євреїв 8%
- інших 2%

Наведені цифри відносяться до всього населення. Доцільно зазначити, що більшість поляків і євреїв жили в містах, а українці — в селах. Коли розділити населення на міщан і селян, співвідношення стає наступним:

СЕЛЯНИ	МІЩАНИ
українці 75%	українці 16%
поляки 20%	поляки 50%
євреї 3%	євреї 33%
інші 2%	інші 1%

Деякі деканати Перемиської Єпархії знаходилися поза етнографічними межами поселення українців. У 1939 році українці становили там близько 10% населення. Треба однак зазначити, що за княжих часів території цих деканатів були цілковито заселені українцями. Під час польської окупації цих теренів (1341—1764 рр.) більшість населення спольщилося і перейшло на латинську віру. Тут так само знаходилося населення, яке вважало себе україн-

цями, але були латинської віри. Рівно ж знаходилися й інші, що вважали себе поляками, а були греко-католицької віри.

Цікаво зазначити, що українці були віддані Богоматері і 240 церков (34,5%) були віддані під її опіку. Ці 240 церков поділялися на:

- Покрови 72
- Різдва 70
- Успення 48
- Інші 50.

Наведені нижче дані показують, що патрони церков, які були менш популярні:

Архангела Михаїла	86	(12,3%)
Ісуса Христа	71	(10,2%)
Св. Миколая	59	(8,5%)
Св. Параскевії	55	(7,9%)
Св. Димитрія	53	(7,6%)
Св. Козми і Дам'яна	25	(3,6%)
Св. Івана Хрестителя	15	(2,2%)
Св. Юрія	13	(1,9%)
Св. Івана Богослова	10	(1,4%)
Св. Петра і Павла	8	(1,1%)
Пресвятої Трійці	8	(1,1%)
Інші (менше, ніж 1%)	46	(6,7%)

РОЗДІЛ 2.

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕНЬ

Тебе благаєм кожен днину:
Порви загради з днів війни,
Верни нас в рідну Лемківщину
І самобутність сохрани!

Василь Хомик
Лемківська молитва

2.1. Основа джерельної бази

У процесі спеціального історично-наукового пошуку авторами досліджено, вивчено та проаналізовано велику кількість літературних та архівних джерел, що включають монографії, словники, довідники, лемківські календарі та публікації про Лемківщину (історія культових споруд тощо), періодичну наукову літературу з різних галузей духовного життя лемків, їх мови, культури, віросповідання (журнали, наукові вісники, наукові записки, збірники наукових праць, бюлетені, щорічники) та архівні матеріали.

2.2. Енциклопедичний словник Лемківщини, монографії, словники, довідники, лемківські календарі про Лемківщину та лемків

Важливий блок надрукованих матеріалів становлять монографічні праці, словники та довідники, що зберігаються у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України, Львівської державної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника, Львівського національного університету імені Івана Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Окрім того, велика кількість монографічних праць використана з власної бібліотеки авторів монографії.

Оскільки кількість монографічних праць, словників і довідників, присвячених різним аспектам лемківської тематики сягає понад 120, і частина їх наведена у списку використаних джерел, то в цьому розділі наведені здебільшого словники, довідники та монографічні праці, що торкаються історичних аспектів лемківських храмів та духовного життя лемків.

1. Діячі науки і культури Лемківщини. Довідник. Львів : Думка світу, 2000. С. 95.
2. З історії фестивалів (прес-реліз. Програма. 1-2 серпня 2009 р. Монастириськ). Тернопіль : «Терно-граф», 2009. 20 с.: іл.
3. Історія Південної Лемківщини. Лемківщина. Земля – Люди – Історія – Культура. Т. 1. Нью-Йорк, 1988. С. 149–212, 241–276.
4. Лемки: трагедія в центрі Європи на тлі Великої перемоги. Київ : Київський дім, 2002. С. 16–33.
5. Лемківська церква святих Володимира і Ольги у Львові (до 15-річчя існування). Львів : Фондація Енциклопедії України. Видавництво «МС», 2007. 64 с.
6. Лемківський календар. 2008. Львів: Сполом, 2007. 232 с.
7. Лемківський календар на 2009 р. Львів : Сполом. 2008. 264 с.
8. Лемківський календар на 2010 рік / Альманах. Львів : Сполом. 201. 264 с.
9. Лемківський календар. 2011. Львів : Сполом, 2007. 232 с.
10. Лемківський календар на 2012 р. / Альманах. Львів : Сполом. 2008. 264 с.
11. Лемківський календар на 2013 рік / Альманах. Львів : Сполом. 2010. 264 с.
12. Лемківський календар. 2014. Львів : Сполом, 2007. 232 с.
13. Лемківський календар на 2015 р. / Альманах. Львів : Сполом. 2008. 264 с.

14. Лемківський календар на 2016 рік: альманах / наук. ред. Микола Литвин; [ВТ «Лемківщина», Фондація дослідження Лемківщини у Львові]. Львів, 2015. Ч. 65. 252 с.: іл. (Б-ка Лемківщини).
15. Лемківський словничок. Тернопіль : Астон, 2011. 370 с.
16. Лемківський словничок. Близько 2200 слів і виразів. Тернопіль ТОВ «ІВП» Лтд, 1997. 48 с.
17. Лемківщина. Матеріальна культура. Краків, 1941. 286 с.
18. Лемківщина. Список населених пунктів. Додаток до карти. Львів : Львівська академія друкарства, 2009. 48 с.; іл.
19. Незабутня Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки. Нариси про лемківські села Святкову Велику, Святкову Малу (Святківку), Свіржову Руську, Котань і Крампну. Львів : Думка світу, 2004. 160 с. : іл.
20. Не зміліє криниця добра ! (про спонсорську підтримку лемківського відродження). Київ : Київський дім, 2002. С. 51–54.
21. Про Тернопіль. Тернопіль : ТОВ «Типографія «Вольф», 2010. 32 с. : іл.
22. Радоцина в моєму серці. Тернопіль : «Підручники і посібники», 2011. 240 с. : іл.
23. Радоцина плаче. Криниця. Горлиці. Сянік. 2002. 2–3. 26 с.
24. Роздуми про нескорену Лемківщину. Лемківщина. 2004. Т. 25, № 4 (99). С. 26.
25. Curriculum vitae. Тернопіль : «Підручники і посібники», 2008. 288 с.
26. Трагедія українців Польщі. Тернопіль, 1997. 346 с.
27. Туристичний Тернопіль. Тернопіль : Вид.-інфор. дім «Діана плюс», СПД ФО Максимів, 2009. 36 с.
28. Український орфографічний словник: Близько 165 тис. 5-е вид., перер. і допов. Київ : Довіра, 2006. 940 с.
29. Усвідомлення Лемківщини вісника прадавньої України. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 184 с.
30. ЦДІА України у Львові. Йосифінська метрика 1787. Радоцина. Фонд № 19. Опис № 11. Справа № 32. П. 1. На 100 арк. Грунтові метрики поземельного прибутку, описи границь громади, правила фасіювання нив, сумарії та ін. документи. с. Радоцина.
31. ЦДІА України у Львові. Францисканська метрика. с. Радоцина. Фонд № 20. Опис № 11. Од. зб. № 250.
32. Цне мі ся за тобом, моя Лемківщино. Дрогобич : Коло, 2006. 68 с.
33. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії. St. Catharines : Видання св. Софії, 1987. 350 с.
34. Gorlice i okolice. Przewodnik. Warszawa : Wyd-wo «Sport i Turystyka», 1976. 208 S.
35. Inwentaryzacja łemkowskich cmentarzy w niestniejących wsiach na terenie gminy Sękowa. Część pierwsza : Banica, Długie, Lipna (stan na 31.10.2002 r). Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis», 2003. 44 S.: il.
36. Inwentaryzacja cmentarzy łemkowskich w niestniejących wsiach na tereni gmin Sękowa i Uście Gorlickie. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis» w Gorlicach, 2007. 322 S.: il.
37. Opuszczone wsi Ziemi Gorlickiej. Gorlice, 1993. 146 S.
38. Pamiątki i Zabytki Kultury ukraińskiej w Polsce. Warszawa, 1993. 510 S.
39. Szlakiem nieistniejących wsi lemkowski. Warszawa : Rutenika, 2006. 124 S.

У них розглянуто різні питання щодо історії та становлення Лемківщини, окремого етносу українського народу – лемків, їх віросповідання, лемківських сіл, цвинтарів у неіснуючих лемківських селах тощо. Ці матеріали дали змогу розглянути загальні тенденції архітектури лемківських храмів, історії Перемиської Єпархії, руйнації лемківських сіл, церков і цвинтарів після бруталної депортації українців з території Польщі на територію колишньої УРСР.

Проведений аналіз літературних джерел говорить про те, що, по-перше, кількість праць, присвячених Лемківщині й лемкам з кожним роком зростає, по-друге, питанням дослідження лемківської тематики, особливо духовного стану лемків, надсянців, холмшаків і

підлящів нині приділяється все більша увага як з боку окремих авторів, так і з боку окремих видавництв та університетів України, по-третє, це дозволяє проводити більш детальний та глибокий аналіз трагедії середини ХХ ст. в центрі Європи – депортації українців з прабатьківських земель на територію східних і західних областей колишньої УРСР.

Цінними джерелами, які були використані в написанні монографії є видання:

1. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики. 253 000. Вид. випр., доп. / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2008. 896 с.
2. Загнітко А. П., Щукіна І. А. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.
3. Словник іншомовних слів. Київ : ???, 1955. 756 с.
4. Словник іншомовних слів / ; за ред. чл.–кор. АН УРСР О. С. Мельничука. Київ : Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. 776 с.

2.3 Архівні матеріали

Вагоме значення для трактування подій в історії Лемківщини, лемків і особливо їх депортації з прабатьківських земель на чужину важливе значення мають архівні матеріали. З цією метою було виявлено та введено до наукового обігу значну кількість важливих документів, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ, Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського НАН України, Державному архіві Львівської області, Тернопільському державному обласному архіві та в гміні Сенькова Горлицького повіту Краківського воєводства.

2.5. Наукові праці відомих лемків про Лемківщину, Бескиди та лемків

Вагоме значення при написанні цієї монографії мають використані авторами різні видання відомих лемків, які живуть і працюють у різних установах і вищих навчальних закладах Тернополя, Львова, Тернопільської і Львівської областей та й за кордоном (Олег Володимир Іванусів, Микола Мушинка) і своєю діяльністю збагачують різні галузі науки, культури, мистецтва, медицини, педагогіки, освіти та релігії. Передовсім це Енциклопедичний словник Лемківщини, Церква в руїні, монографії, словники, довідники, навчальні посібники, науково-популярні, літературно-художні видання академіка НАН України, професора Пряшівського університету (Словаччина) Миколи Мушинки, заслужених діячів науки і техніки України, Барни Миколи Миколайовича, Криницького Григорія Томковича, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки України Бігуняка Володимира Васильовича, Панцьо Стефанії Єлісеєвни, заслуженого діяча культури України, доцента Дуди Ігоря Микитовича, народного артиста України, доцента Феленчака Василя Андрійовича, заслуженого працівника промисловості України Тавпаша Андрія Івановича, кандидата наук, провідного наукового співробітника Антоніва Степана Федоровича, відомого історика-етнографа, лемкознавця Красовського Івана, голови Фондації дослідження Лемківщини (з 2003 р.) Челака Івана, поетеси, лікаря фітотерапевта, гомеопата Тройчак Марії Іванівни, о. Степана Левчика, а також книжки із власних бібліотек авторів та власні науково-популярні видання одного із авторів цієї монографії – Миколи Барни: «Сurriculum vitae» (2008) і «Радощина в моєму серці» (2011), які були покладені в основу при написанні цієї монографії.

Тому ми вважаємо, що доцільно тут навести бібліографію цих видань із світлинами обкладинок та їх інформацією про зміст. Це дозволить читачам мати повнішу уяву про цитовані джерела та їх авторів, які прославилися дослідженнями різних аспектів з історії створення лемківських храмів у Західних Карпатах, Перемиської Єпархії, культури Лемківщини, витоків лемківського народу, який, за словами науковців, «вважається творцем істини оріїв (історії) – однієї з найдавніших цивілізацій світу»[Степан Антонів, с.].

Першим із використаних першоджерел ми помістили альбом Олега Володимира Іванусіва. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії, в якому наведені кольорові світлини церков, що збереглися і використовуються українцями чи поляками та чорно-білі графічні зображення церков, які зруйновані і під час поїздок пана Олега Володимира Іванусіва з дружиною Боженою Іванусів у 1984–1986 рр. по існуючих і неіснуючих селах Лемківщини, вони вже були знищені. Шкіци неіснуючих церков виконав маляр Роман Раделицький з світлин до котрих треба було уживати багато уяви.

Олег Володимир Іванусів. Церква в Руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії розповідає і ілюструє світлинами сьогоденний стан церков

Перемиської Єпархії, які знаходяться на території теперішньої Польщі.

Автор старався відвідати всі 690 церков, які знаходяться в 650 місцевостях. Тут ви знайдете світлини чудових перлин лемківської й бойківської церковної архітектури, а також болісних залишок церков, які були знищені з тієї чи іншої причини.

Працю й труд, вложені в цю книжку, я вважаю своїм вкладом у святкування тисячоліття християнства в Україні. Сподіваюся, що вона викаже світським і релігійним чинникам велику кривду, яку зазнало населення Перемиської Єпархії. Вірю, що доля їхніх нащадків буде набагато кращою.

Вам, читачам, бажаю знайти в цій книжці світлину з церкви з Вашої місцевості, чи з місцевості Ваших предків. Церкви, де молилися мої предки, на жаль, вже не існують.

Церква в Маляві показана на обгортці. Церковні стіни розпадаються від хімічного впливу штучних навозів, що тут їх тримали протягом сорока років. Церковний хрест, застромлений на святилищі, показаний на задній частині обгортки.

Степан Антонів

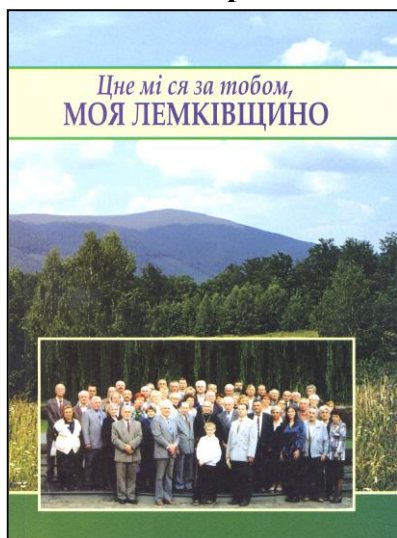

Історія, витоки походження назви лемки, їх мови, топонімів, родових прізвищ, віночок пісень.

Українська мова, її лемківська говірка, земля Лемківщини зберігають надзвичайно архаїчні слова, назви, імена, прізвища, пісні, міфи, легенди, які народ проніс крізь тисячоліття і є творцем істини оріїв (історії) – однієї з найдавніших цивілізацій світу.

...Українська мова є материнською мовою всіх мов індо-європейської групи. Сергій Піддубний («*Таємниці української давнини*», 2007 р., с. 59) твердить, що в «українській мові закодована філософія Вищого чи, як його ще називають, Вселенського Розуму».

Володимир Байса

Василь Ковальчук

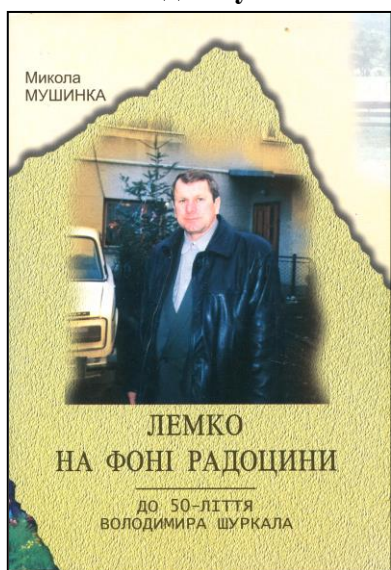
Моя Лемківщина

Живу у квітучій моїй Україні,
Де соловейків чарує наспів.
Та маю коріння в землі Лемківщини
І серце моє поділилось навпіл.

Моя Лемківщина в намисті лісів,
В стрічках голубих порічкових,
Немов наречена з весілля весіль,
Де тихі цілунків розмови.

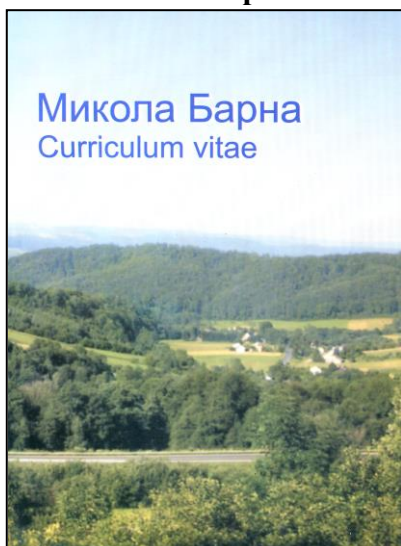
Багато країв, де розкішна природа,
Що око милує й наснагу дає.
Та лиш Лемківщини вражаюча врода
Загоює зболене серце моє.

Микода Мушинка. Лемко на фоні Радоцини

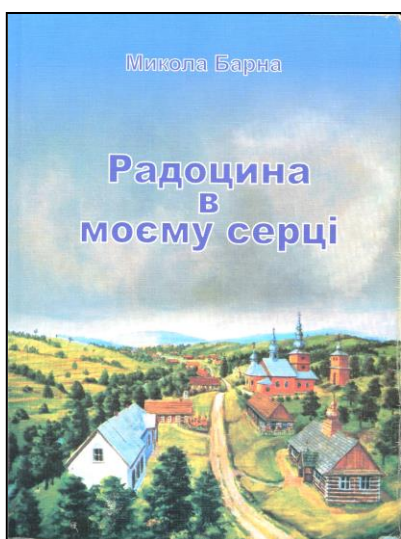
У книзі розповідь про лемка, народженого в Україні, який своєю вітчизною вважає місце народження своїх батьків — нині вже не існуюче село Радоцину на Лемківщині. Та не лише про нього, але й про трагічну долю сотень тисяч його співвітчизників, яких у 1945—1947 рр. було вигнано з рідних земель. В. Шуркало проінятий фантастичною ідеєю: відбудувати село, стерте з лица землі. Він стверджує: «Радоци-на практично не існує, але для мене найдороща у світі».

Микола Барна

У науково-популярному виданні «Микола Барна. Curriculum vitae» наведені основні біографічні дані та напрями виробничої, наукової, педагогічної і громадської діяльності вченого-ботаніка Миколи Миколайовича Барни. Подано бібліографію праць ученого, ксерокопії документів та фотографії із сімейного архіву.

Микола Барна

У книзі «Радоцина в моєму серці» розповідається про трагічну долю лемків одного із сотень лемківських сіл – села Радоцини Горлицького повіту, примусове виселення яких у Кіровоградську (нині Кропивницьку) область тодішньої УРСР відбулося 18 червня 1945 р. Наведено прізвиська голів 116 господарських дворів і всіх 484 мешканців, які ешеломом 774 із залізничної станції Горлиці були відправлені в Кіровоградську область та трагедію повернення радоцинянів у 1946 р. у Львівську та Тернопільську області. Велику увагу приділено сьогоденню лемків – вихідців з Радоцини та інших сіл Горлицьких Бескидів на теренах України.

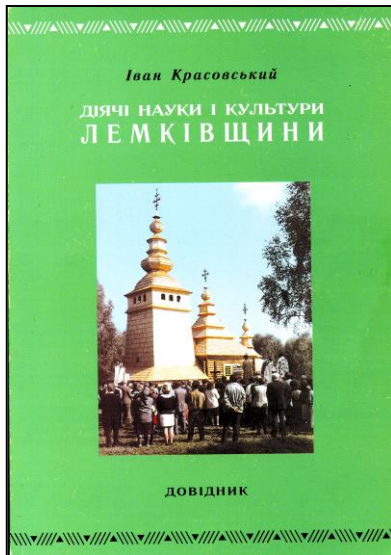
Іван Комара

Перша збірка віршів «Світло зірки» тернопільського літератора Івана Комари, уродженця Лемківщини, розкриває багатогранність людського життя із його справжніми цінностями та проблемами. Тут репрезентовано твори, які омилюють почуття людської гідності, авторське вболівання за долю депортованих краян – лемків, за рідне слово, оспівують красу рідного краю прадідів – Лемківщини, щирі синівську любов до рідної Вітчизни, кривної землі, високість почуттів, чарівність природи гір Бескидів.

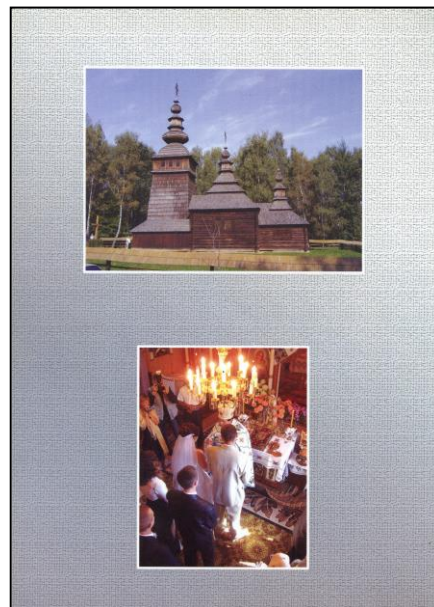
Іван Красовський

Довідник «Ліячі науки і культури Лемківщини» складають такі розділи:

- I. Історія і етнографія.
- II. Мистецтво (живопис, скульптура, різьба по дереву і каменю, музика і співоче мистецтво).
- III. Церква, культура.
- IV. Література.
- V. Педагогіка, інші науки.
- VI. Українські вчені, і культурні діячі про Лемківщину.
- VII. Польські і чеські вчені про Лемківщину.

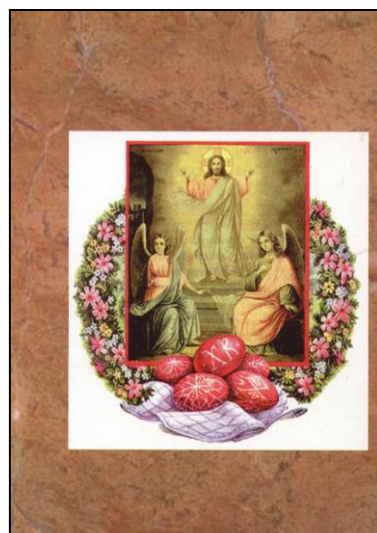
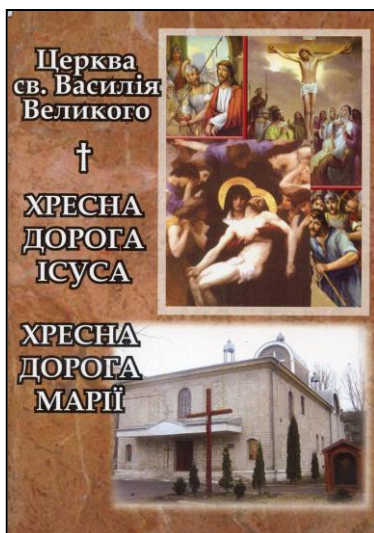
Іван Красовський

В науково-ілюстративному виданні «Лемківська церква святих Володимира і Ольги. До 15-річчя заснування» на фоні забудови Музею народної архітектури у Львові розкрито сторінки історії спорудження лемківської церкви у Львові, яка була збудована у 1991–1992 рр. за кошти-пожертви Божени і Олега Іванусівих (Канада), лемків-ських організацій та окремих громадян.

Лемківська церква святих Володимира і Ольги у Львові була освячена 13 вересня 1992 р.

Отець Степан Левчик

Церква св. Василя Великого. Хресна дорога Ісуса. Хресна дорога Марії. Тернопіль : Джура, 2011. 64 с.

Історія Церкви св. Василя Великого бере свій початок з 1996 року (освячена на Пасху) як кінотеатр «Мир». Я завжди в своїх роздумах відкриваю в Цьому велику силу Бога, що робить справи, які неможливо збагнути нашому розуму: – ще кільканадцять літ тому це був кінотеатр, як ідеологічний інструмент тоталітарної

системи, яка постійно боролась із Богом, і нині – храм як триумф віри і справедливості. Наш Храм – це живий приклад і велике свідоцтво, куди повинна йти людина сьогодні. Вибирати між двома дорогами Правди і Фальшу, Добра і Зла.

Ми вдячні Богу, що зробив нас свідками цього великого Чуда. ...Кожна мить у храмі свідчить про наш духовний ріст, про те, що Бог живе між нами. Ми хочем, щоб «Новий світ» був в дійсності «Новим». Осередком, чи серцем тих Нових Людей, де є церква і наш Храм.

Великим надбанням церкви св. Василя Великого у Тернополі є Плащаниця (рис. нижче), яка намальована в XVIII ст. на території Лемківщини і була призначена для одного із храмів, де служила до 1946 р.

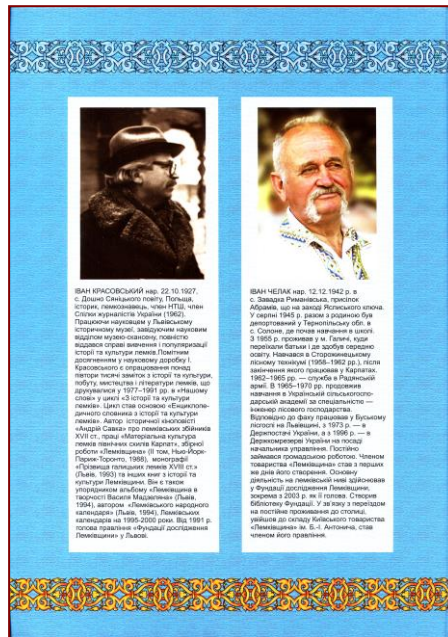
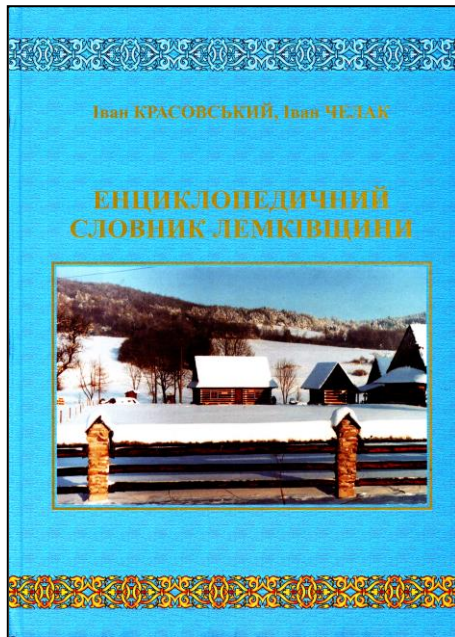
Лемківська плащаниця XVIII ст., що знаходиться у церкві св. Василя Великого у Тернополі

Акція «Вісла» 1946–1947 рр., депортація лемків із їхніх земель стала також і причиною депортації духовної. Плащаниця із вірними поїхала в Німеччину, була духовною реліквією і пам'яткою для вивезених людей про рідну Церкву і громаду. У 1995 р., перебуваючи в Німеччині, Владика Василь Семенюк отримав її в дар від вірних для Церкви в Україні. А в 1996 р. Владика передав її нашій церковній громаді, де вона зберігається понині і виставляється щорічно на передодні Великодних. свят.

Нині в Храмі діє духовно-лікувальний центр, функціонують церковна бібліотека, катехизаційний зал, в якому навчаються релігії діти, проходить підготовка до першого причастя, влітку працює молодіжний табір, організуються духовні заняття в ігровій формі.

Весною 2008 року була освячена Хресна дорога навколо церкви. ...Кожен, хто вкладав свою частинку в цю Святиню, належить до тих людей, які будували її із своєї віри. Бо по іншому це не можливо збагнути.

Іван Красовський, Іван Челак. «Енциклопедичний словник Лемківщини»

став результатом досліджень історії Лемківщини, які І. Красовський розпочав ще у другій половині 50-х років ХХ ст. На початку 90-х років І. Красовський провів додаткове опрацювання, вивчаючи нові та літературні джерела, пам'ятки в музеях України, Польщі та Словаччини. У словник увійшли матеріали з історії та культури лемків, про визначних діячів, історію

лемківських сіл тощо.

Українці Західних Карпат, хоч і були надовго відірвані від материнської культурної, політичної, національної течії та центрів новітньої державотворчої думки, незважаючи на кордони, черпали свою енергіюдуховну силу, почуття національної гідності зі спільної історичної скарбниці українського народу. Далеко в Карпатах ширились і міцніли ідеї Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та інших синів ті дочок України. Уже в 1898 р. на Лемківщині почали засновуватися читальні та філії «Просвіти», поширювалися гасла «Руської трійці».

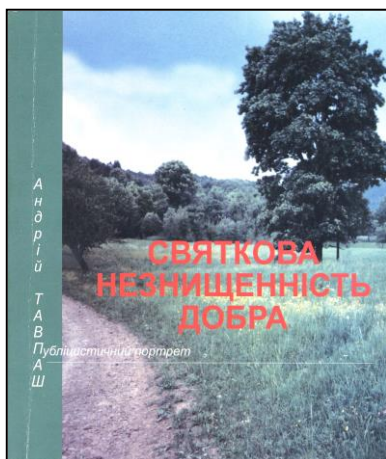
Отож історично зрозумілим є той факт, що після розпаду Австро-Угорської імперії в листопаді 1918 р. проголошено створення Східнолемківської Республіки з осередком у Команчі. У перші дні існування її керівники прийняли декларацію про приєднання до Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Польські збройні сили жорстоко розправилися з Республікою.

Друга світова війна принесла лемкам багато горя: спалено села, знищено пам'ятки архітектури, а, насамперед, загинуло багато людей, зокрема молоді. Страхіття війни продовжили в Західних Карпатах польські підпільні формування, а також військо і поліція.

Акти терору, спрямовані проти корінного населення, були елементами широкомасштабного процесу, що мав на меті втілити в життя концепцію тодішньої польської влади – повністю ліквідувати в межах Польщі українську національну меншість, український етнос. Розпочав з акції виселення лемків в Україну. УК 1945–1946 рр. більшу частину лемків (понад 200 тисяч) було депортовано на Схід. Не менш трагічною була доля тих 100 тисяч лемків, які залишилися в рідних Карпатах. Навесні 1947 р. у результаті пацифікаційної акції «Вісла» їх насильно вивезено і розпорошено на північно-західних землях Польщі.

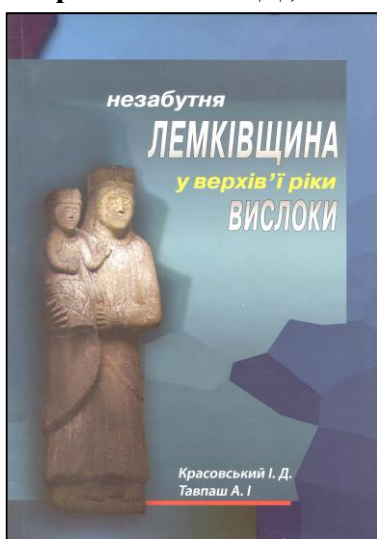
Андрій Тавпаш

Літературно-художнє видання – це розповідь про сучасного керівника, талант якого багатогранно розкрився в час становлення державної незалежності України, розбудови її економіки – президента, генеопльного директора знаменитої Львівської кондитерської фірми «Світоч» Андрія Івановича Тавпаша, його непростий життєвий шлях, світоглядні основи громадянина і патріота – людини, що робить справу знаюче і відповідально. Подано також історико-красназавчу розвідку про рідне село на Лемківщині Святкову Велику, матеріали сімейного архіву.

А. І. Тавпаш є гідним сином славної Лемківщини, яким захоплюються та намагаються наслідувати нащадки лемків.

Красовський І. Д., Тавпаш А. І.

У передмові «Джерела людської пам'яті» до цієї книги письменник Ігор Гургула пише: «Ще ніхто не винайшов механізму знищення людської пам'яті, особливо того місця, де у пам'яті біль... Біль від несправедливост, біль за втраченим і навіки незворотним...»

Гори наче похилилися, у сумерках заходу сонця ховали свої сльози за людьми, які споконвіку жили з ними дружно і тепер їх назавжди покидали...

Хто б ти не був, читачу, ким би ти не почувався на етнічних острівках великого українського моря гуцулом, лемком, подолянином, поліщуком, слобожанином — ніколи, ні на мить не треба забувати, що існує хоч і сплюндрований, знищений, принижений і розграбований, але ще живучий острів українства – Лемківщина ...»

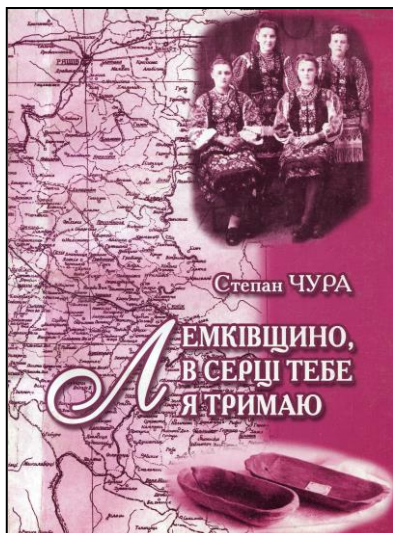
Іван Красовський, Дмитро Солинко

Автори цієї розвідки, використавши цікавий історичний матеріал, аргументовано спростовують теорії окремих польських вчених щодо походження лемків, переконливо доводять, що лемки – споконвічна частина українського народу, розповідають про той шлях, яким йшли лемки з часів Київської Русі до наших днів. Сподіваємося, що ця книжка зацікавить не тільки вихідців з Лемківщини, але й широке коло читачів.

Степан Чура

Автор розповідає про життя та діяльність лемків в окупованій польськими і німецькими загарбниками території, насильницьку депортацію із споконвічних їхніх земель на територію УРСР і примусову колективізацію на Тернопільщині.

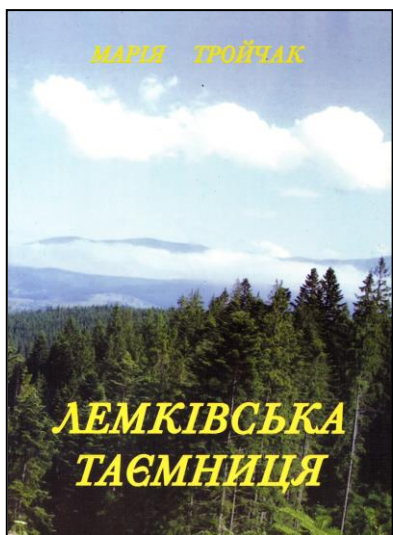
Від автора

Не так давно в електричці я почув від чоловіка похилого віку нарікання на відсутність літератури про життя лемків на теренах Польщі і під час їх дикого переселення на Україну. Він приводив власні свідчення кривавої трагедії, твореної каральними органами Польщі і радянськими військами над переселенцями в період депортації. «Наше покоління скоро вимре і всі свідчення забере з собою в могилу, – жалівся він. — Невже у нас немає грамотної людини, котра змогла би описати нашу трагічну історію для патріотичного виховання

молодого покоління?...».

Ці й інші слова пасажир електрички зворушили мене, зарядили імпульсом енергії., я, як учасник багатьох подій, вважав себе винуватцем, тому вирішив взятися за перо.

Марія Тройчак

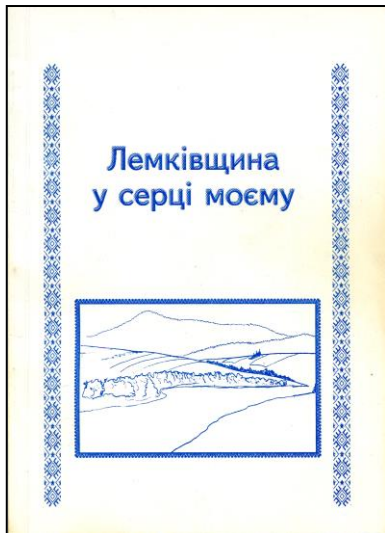

Від редактора В. Барни: «Лемківська таємниця» – перша книга літераторки Марії Тройчак із Тернополя. Це відчувається із першого розділу творчого доробку «Лемківський храм», до якого увійшли твори, які пройняті щирою любов'ю до рідного батьківського коріння, до Лемківщини — землі предків, що тисячоліттями жили у горах Бескидах. Вірші народилися після перших відвідин авторки краю своїх батьків, які були депортовані звідти на Тернопільщину після Другої світової війни внаслідок акції «Вісла».

Другий розділ книги «Батьківська дорога – лемківський слід» увібрав спогади літераторки із подорожі Лемківщиною разом із своїми побратимами по долі-недолі. Цікаві і наступні розділи книжки, представлені кольоровими ілюстраціями, що відображають сутність буття Марії Тройчак – Хомишак, яка народилася в подільському селі Магдалівка Підволочиського

району на Тернопільщині, а батьки якої походять із села Яселко Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Та й вона сама серцем і розумом – справжня лемкиня – возвеличує у своїй поезії красу і велич прабатьківської землі – Лемківщини.

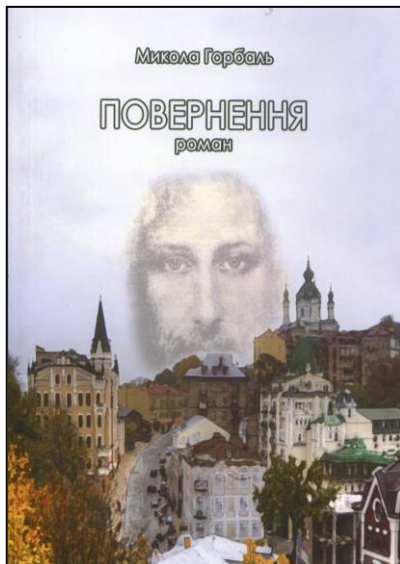
У «Післямові» літературно-художнього видання Марія Іванівна Тройчак зазначає: «Святому Духові передаю все єство – душу і тіло, діло та слово. Нехай він опікується мною, наповнює мою душу, хай водить мене дорогами життя за руку, керує розумом і серцем так, як він того хоче і як для мене з Богом буде найкраще...».

Ця маленька книжечка, що з'явилася у світ напередодні III Конгресу Світової Федерації Українських Лемківських Об'єднань, який вперше проводиться у Києві, містить різнопланові публікації столичних та львівських авторів. Об'єднує їх свята любов до землі своїх предків – Лемківщини, що зазнала наруги двох тоталітарних режимів – радянського та польського.

Автори сподіваються, що видання сприятиме ознайомленню громадськості з вчиненою над лемками, іншими польськими українцями, несправедливістю, що їх прагнення дійдуть до розуму і серця можновладців, послужать відродженню Лемківщини.

Микола Горбаль

Повернення. Роман. Харків: ТОВ «Видавництво права людини», 2015. 360 с.

Як і кожного року, на лемківській ватрі в Монастириськах 5 серпня 2017 р. зустрів багато краян–лемків, серед яких був і Андрій Іванович Тавпаш, який розмовляючи зі мною, дістав із течки книжку: «Микола Горбаль. Повернення» і запитав мене: «Чи Ви читали цей роман?». На що я відповів, що не читав і навіть не знаю, коли він вийшов друком, хоч Миколу Горбала і його праці цитую в своїй монографії: «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі», яку думаю завершити в наступному році. На моє запитання: «Де можна придбати цей роман?» Пан Тавпаш відповів, «А ось і сам Микола Горбаль перед нами». Пан Микола зі своїм колегою привітались із нами і на моє запитання: «Пане Миколо, Андрій Іванович рекламує Ваш роман, а де його можна придбати? Представляючи свого

колегу, пан Микола мовив: це мій книгоноша, в нього ви можете придбати мій роман. Через хвилину–дві я тримав в руках роман Миколи Горбала «Повернення».

А тепер за рядками прочитаного роману. В передмові автор зазначає: «Саме у не простій суспільній атмосфері народжувався цей твір. Та, попри все – це роман про одне світле кохання і не тільки...».

Звичайно, що художній твір, а тим більше роман, не може обминути вічної проблеми людства: світлого, ніжного, щирого чи болючого, безвідповідного, трагічного кохання.

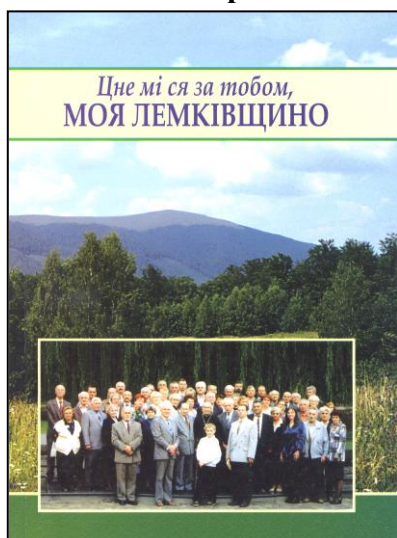
Як біолог, в статті хочу торкнутись трьох проблем, які автор, посилаючись на першоджерела, дуже вдало змалював на загальному суспільно-філософському полотні свого роману: закону Всесвіту, вселенського (колективного) розуму і пророцтва Божого Провидіння, що дали автору закінчити роман оптимістично: над нашим зболеним десятиліттями лемківським краєм, пролився дощ благодаті Божої.

Віват, пане Миколо, за чудовий художній твір, який я читав зі сльозами на очах!

Ось така моя коротка рецензія на роман «Повернення» Миколи Горбала – відомого українського письменника й поета – лемка за походженням, лемка серцем й розумом, українського дисидента, учасника руху шістдесятників, багаторічного політв'язня, політика, активного громадського діяча.

Володимир Байса

Василь Ковальчук

Моя Лемківщина

Живу у квітучій моїй Україні,
Де соловейків чарує наспів.
Та маю коріння в землі Лемківщини
І серце моє поділилось навпіл.

Моя Лемківщина в намисті лісів,
В стрічках голубих порічкових,
Немов наречена з весілля весіль,
Де тихі цілунків розмови.

Багато країв, де розкішна природа,
Що око милує й наснагу дає.
Та лиш Лемківщини вражаюча врода
Загоює зболене серце моє.

Іван Дуфенюк

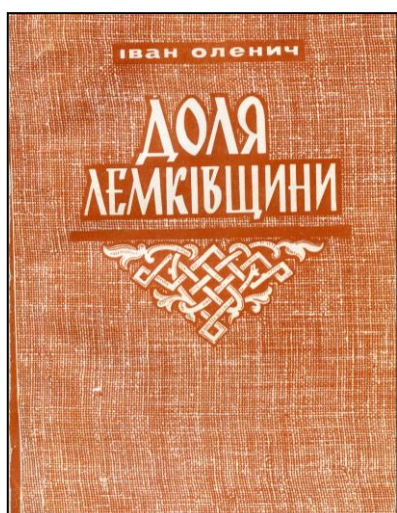
Славись родоводу

Ця книга одно з багатьох яскравих свідчень про долю українського народу після Другої світової війни, доказове звинувачення катам і ненависникам українців, зокрема, найзахіднішої вітки нашого народу — лемків. Водночас, дане видання — щира, опоетизована повість про мужність і стійкість, що рівні найвищому подвигу – подвигу в ім'я торжества життя! Це за великим рахунком, ода любові до свого краю і свого народу. Напевно, вже сам намір створити цю книгу – невелику за обсягом епопею про життя і долі громади українців, вирваних із праотчих осель на мальовничих Бескидах під тиском злої волі тодішніх владомощців, і змушених закорінюватися на інших землях за не вельми сприятливих обставин, і наперекір усіляким бідам і негараздам, вижити і продовжувати жити – таке прагнення творців видання є справді благословенним.

Це видання – творіння не одного дня й року і передбачене на багаторічне користування.

Василь Савчук,
член Національної спілки журналістів України,
та Національної спілки письменників України

Іван Оленич

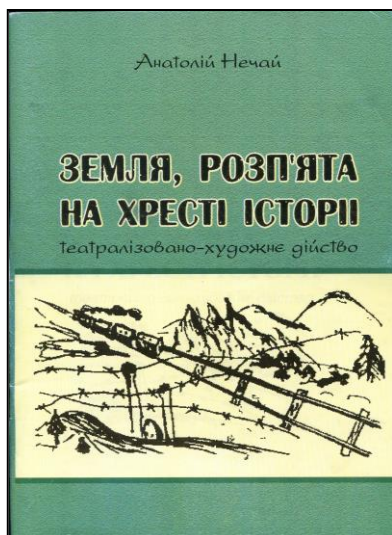

Книга канадського українця Івана Оленича присвячена йогорідному селі Радошиці на Лемківщині. Це не просто синів-ський спомин про Вітчизну, а різнобічно висвітлена на документальній основі історія одного села, в якій сфокусована щас-лива і трагічна доля Лемківщини. Чимало горя і поневірянь зазнали лемки в роки осяяного сталінським «сонцем» тотального комуністичного терору, коли тисячі сімей були насильно вигнані із прадідівських осель розкидані по всьому світові.

Водночас дане видання – цікава етнографічна розвідка, що подарує читачеві рідкісні відомості про господарські традиції лемків, їх обряди, зокрема весільний, записаний у повному варіанті.

Анатолій Нечай

Не по добрій волі, а примусово 70 років тому у 1944–1947 роках насильницьким способом депортували понад 500 тисяч ні в чому не винних людей Західної гілки українського народу, які споконвіку жили в Карпатах із прабатьківських земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя. Хто не хотів покидати свою хижу позбувався життя.

І вибирати довелось їм тоді поміж життям і смертю.

І вибрали життя.

І котилися вози, торохтіли колеса,

Човгали ноги по скривавленій землі своїй.

Не озирались на рідні гори,

Не дивилися на згорені хижи,

Ішли по дорозі німі.

А хто й озирався – нічого не бачив крім сліз...

І Вибігла на гору Мати-Лемківщина скорботна уся.

Впала навколішки, руки здійняла до неба

І до Бога, і затужила, і заридала враз:

–Ой, куди ж ви, куди, діточки!?

І впала на землю. Зомліла.

А вони онімилі йшли і душі свої несли осиротілі...

Пішли на схід, до рідних братів українців.

*...На чужині і сонце не світить так ласкаво і тепло,
і пташки так весело не співають,
і навіть квітка не пахне так, як вдома.*

Були на рідній землі газдами, а чорна чума перетворила їх в злидарів і бідаків.

Бідували, горювали. Ще довгоне розпаковували своїх куферків, надіючись на повернен-ня на рідну землю, дехто з цими думками й помирав, а дехто заливався гіркими сльозами.

Тож скільки горя і біди не зазнали лемки, вони ніколи не втрачали своєї веселої вдачі і передавали її своїм нащадкам...

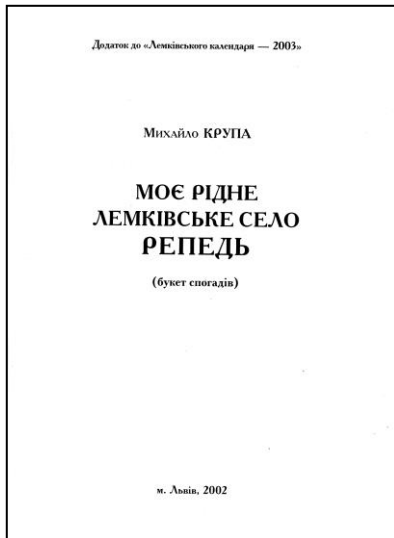
Я твердо знаю: де б мене доля не закинула – завжди буду звернена поглядом до Тебе, свята моя Лемківська ненька, завше буду горнутися до Тебе, завше буду йти на зустріч з Тобою.

Ти дала моїм предкам гордий дух, терпіння і наполегливість. Це передалося і мені. Це успадковують і мої діти, онуки й правнуки.

Мамо любя, Лемківщино, Ти одвічно житимеш у моїм серці, бо у кожній краплі крові є твоя незрима сила. Кожна клітина мого тіла випромінює живе бажання йти і йти до Тебе...

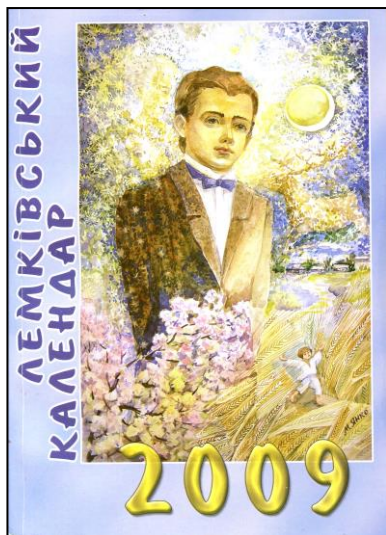
*Марія Куліковська,
голова Тербовлянської районної
організації Всеукраїнського
товариства «Лемківщина».*

Михайло Крупа

Трагедія, яку пережили мешканці західних Карпат – лемки у 1944–1947 роках, не має аналогії на планеті. Після важеї Другої світової війни на Лемківщині почалася страхітлива війна проти мирного українського населення. З благословення «вождя народів» Й. Сталіна здійснено примусову депортацію лемків на Схід (1944–1946) та на німецькі землі Польщі (акція «Вісла», 1947). Лемки не лише втратили власне майно, але й рідний край, цілі села, церкви в них, плебанії, цвинтарі і т. п.

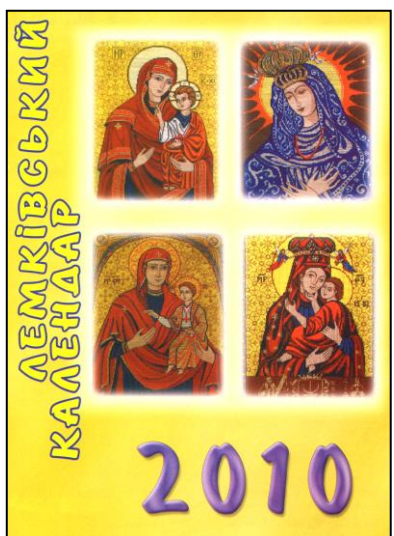
Існує невідкладна потреба опрацювати історію лемківських сіл, замучених й розстріляних постатей, що боролися проти примусового виселення в східні області тодішньої території УРСР.

Дане видання є своєрідним екскурсом в історію Лемківщини, документальним свідченням незнищенності народних звичаїв, культури.

Тут уміщені статті, спогади про села, які зникають з карт світу; про діячів науки, культури, мистецтва – вихідців з Лемківщини, які внесли свою лепту у розвиток загальноукраїнської культури.

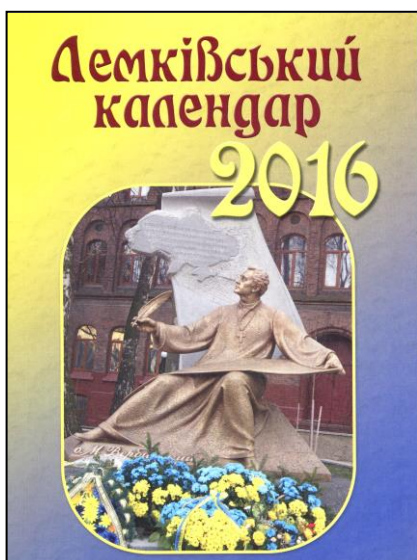
Знову й знову звертаємося до Наших Читачів: «Не лінуйтеся записувати від своїх рідних будь-які відомості про Лемківщину: про село, про власну родину, про школу, про господарку, про сусідів, про культурне і громадське життя. Не будьте байдужими!

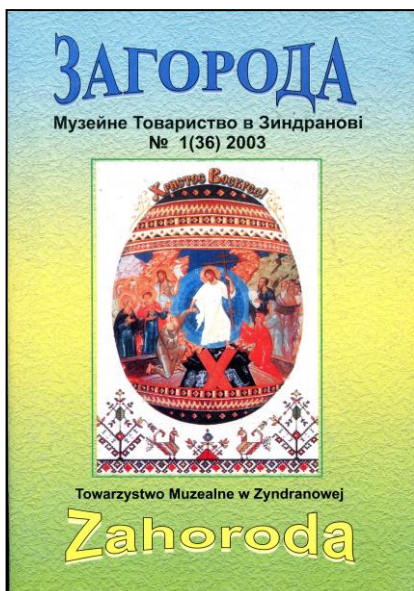
Це видання є своєрідним екскурсом в історію Лемківщини, документальним свідченням незнищенності народних звичаїв, культури, традицій.

І знову минув ще один рік... У ці прекрасні новорічні свята маємо щастя потішити Вас, любі читачі, черговим випуском «Лемківського календаря». Для того, щоб наша історія не стала домислом, мусимо її вивчати і доносити до людей через книги. Саме таким виданням є Лемківський календар. Неможливо перекреслити те, що творилося віками: культура, мистецтво – незнищенні цінності народу. До наших часів дійшли унікальні, неповторні рйстри минулого. У сучасному світі це мистецтво здобуло нового втілення, почало жити новим життям.

*Від імені редколегії календаря
Люба Смериканич*

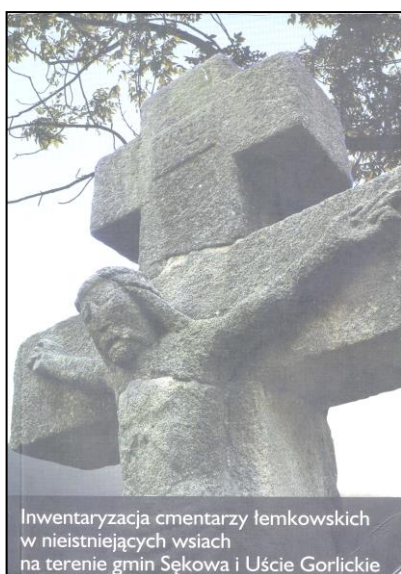

У виданні здійснено своєрідну екскурсію до пам'ятних місць Лемківщини, подано матеріали про цікаві та знакові факти, події, імена, пов'язані з лемківською землею, її історією та культурою. Уміщено нові розвідки в науковій рубриці «Лемкознавство».

У «Загороді» – часописі музейного товариства в Зиндранові (Лемківщина, Польща), яке видає корінний лемко Фецьо Гоч, друкуються матеріали про Лемківщину, лемківські села, відомих лемків, які своєю працею прославляють український народ, який у тяжкі роки депортації допомагав і ділився з лемкам житлом, продуктами харчування та й добрим словом підтримки й порадами.

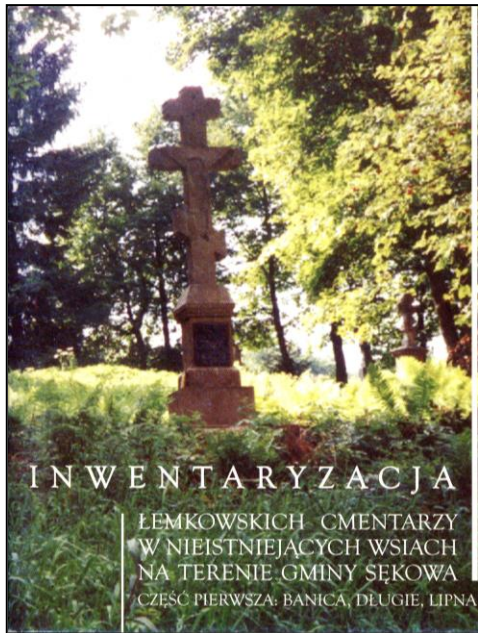
Ks. Roman Dubec, Adam Janczy

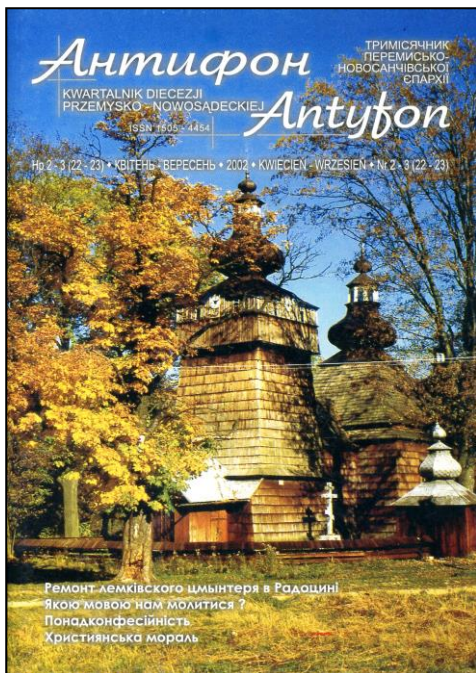
У передмові «Від видавця» наведена інформація, що заставляє задуматись: «На території Низького Бескиду Лемківщини знаходяться численні хрести. Розміщені при дорогах, а також на цвинтарях вони є свідками історії. Свідками, здавалось би, нікими. Натомість придорожні хрести, надгробні пам'ятники на цвинтарях є надзвичайним джерелом інформації. Вони дозволяють нам пізнати імена і прізвища померлих, фундаторів пам'ятників, обставини смерті і навіть номер будинку, в якому жив померлий... Надгробні пам'ятники, хрести промовляють !!! Вчать історії, поваги, вшанування місць вічного спочинку. Єпархіальний осередок православної культури «Елпіс» в Горлицях від початку свого існування, тобто з 2000 р., проводить заходи щодо роботи на спустошених лемківських цвинтарях на території Низького Бескиду. В рамках проекту **«Пам'ять сильніша від смерті»** проведена робота щодо впорядкування цвинтарів в Радоціні, Липній, Довгому, Ріпках, Флоринці.

Ks. Roman Dubec

Спархiальний осередок православної культури «Елпіс» в Горлицях в 2002 р. виступив ініціатором ремонту лемківського цвинтаря в Радоціні. Радоціна є одним з тих місць, які виступають як об'єкт туристичних подорожей шляхами Низьких Бескідів. Водночас вона постає перед туристами як свідчення трагічної акції для лемків — їх примусового виселення з прадідівської землі. Осередок православної культури «Елпіс» в Горлицях виступив з проектом «*Пам'ять сильніша від смерті*» і за допомогою різних організацій, установ і вихідців з Радоціни, яким не байдужий стан цвинтаря не лише у духовному значенні – місце вічного спочинку їх предків, але й як пам'ятників сакральної кам'яної архітектури, багато зробив для впорядкування надгробних пам'ятників. Цвинтар в Радоціні у 2002 р. відремонтований, проведена інвентаризація всіх надгробних хрестів і пам'ятників, нині приступили до спорудження металево-кам'яної огорожі цвинтаря.

З ініціативи Осередка Культури Православної в Горлицях на Лемківщині, в 55-річницю акції «Вісла» розпочато ремонт старого цвинтаря в селі Радоціна. Радоціна до 1945 р. була великим селом на самій границі зі Словаччиною. У 1945 р. всіх мешканців села депортовано в Кіровоградську (нині Кропивницьку) область. Дві церкви зруйновано, знищені всі господарські двори, залишився занедбаний, з розваленими 24 кам'яними надгробними пам'ятками і металевими хрестами лемківський цвинтар.

Осередок організував табір для молоді, яка під наглядом пана Шимона Моджеєвського гарно і фахово посклеювала всі хрести, випростувала ті, які були скривлені і похилені, почистила від моху кам'яні пам'ятники. За всією цією роботою стежив отець Роман Дубець, який керує діяльністю Осередка Культури Православної в Горлицях і є ініціатором ремонту лемківського цвинтаря в Радоціні.

Проведений аналіз лемківських першоджерел дає підставу дійти висновку, що біль лемків, надсянців, холмщаків, підляшців та й усіх депортованих українців за втраченою Вітчизною ятрить ось уже вісім десятиліть і, мабуть, ніколи не загоїться.

Отже, джерельною базою дослідження були Енциклопедичний словник Лемківщини, монографії, довідники, лемківські календарі, архівні матеріали та науково-популярні видання відомих лемків із власних бібліотек авторів монографії.

Усі використані матеріали дозволили авторам монографічної праці «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі» висвітлити питання щодо духовної культури лемків – спорудження храму – лемківської церкви – на загальному фоні короткого викладу історії архітектури лемківської церкви, історії Перемиської Єпархії та переліку парафій, церков і парафіян по Деканатах Перемиської Єпархії на території теперішньої Польщі.

Отже, наведені праці, світлини їх обкладинок та короткі анотації щодо порушених в них питань із життя лемків, окремих лемківських сіл, депортації лемків, надсянців, холмщаків та підляшців лягли в основу джерельної бази даних, які були використані у процесі висвітлення того чи іншого розділу пропонованої монографії.

РОЗДІЛ 3.

РЕЛІГІЙНІ ДІЯЧІ – ВИХІДЦІ З ЛЕМКІВЩИНИ

Незаперечним є той факт,
що Лемківщина дала українській нації
не одну визначну постать.

*Микола Барна
Curriculum vitae. – Тернопіль :
Підручники і посібники. – 288 с.*

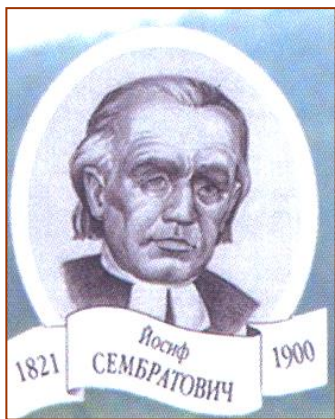
3.1. Видатні релігійні діячі – вихідці з Лемківщини

Релігія (лат. *religio* - побожність) — форма суспільної свідомості, явище з численними різнорідними дефініціями. У 2003 р. світові статистики нарахували приблизно 5 мільярдів людей, які декларували свою активну релігійність, та 4200 реєстрованих релігій. Серед населення світу 32% — це християни, 17,4% — мусульмани, 16,6% — агностики, 14,4% — інші, 13,3% — індійці, 6,3% буддисти. Отже, християн було близько 2 мільярдів [Ен.сл. лем]. В Україні близько 90% людей вважають себе християнами, тобто тими, хто вірять в Ісуса Христа та Євангеліє.

Деякі дослідники схиляються до думки, що на Лемківщині одними з перших проповідників Християнської науки були святі Кирило і Мефодій. Лемки у своїй повсякденній діяльності глибоко шанували і дотримувалися християнських звичаїв. Це в свою чергу в багатьох із них відклало в їх свідомості потребу здобувати вищу релігійну освіту і присвятити себе служінню Богу [Енци. слов. Лемк.].

В цьому параграфі коротко схарактеризуємо діяльність кількох постатей — священнослужителів — вихідців з Лемківщини, які, здобувши вищу релігійну освіту, своєю діяльністю примножили і збагатили християнську культуру Лемківщини та України.

Сембратович Йосиф (1821—1900) — видатний діч духовенства, архієпископ, митрополит, богослов.

Народився 8 листопада 1821 року в с. Криниця Ново-Санчівського повіту (Лемківщина, Польща). Вчився у гімназії в Новому Сончі та Перемишлі. Богословські студії закінчив у Відні, тайну священства прийняв у 1845 р. В 1846 р. отримав у Римі докторат і був призначений префектом Духовної семінарії у Львові та доцентом богослов'я у Львівському університеті. У 1859—1865 рр. — професор цього ж університету. В 1853—1859 рр. був проректором Центральної Духовної семінарії у Відні. Покликаний до папської конгрегації в Римі, отримав призначення на титулярного греко-католицького архієпископа та римського ординарія цього обряду.

У 1867 р. повернувся на батьківщину, став єпископом Перемиської єпархії. 8 травня 1870 р. призначений галицьким митрополитом, архієпископом львівським. Став членом Галицького сейму. Після 1882 р. Й. Сембратович виїхав до Риму, де перебував до кінця життя. Писав богословські праці [37].

Сембратович Сильвестер (Самуїл) — 1836—1898 — видатний діч духовенства,

архієпископ львівський, митрополит, кардинал, богослов, письменник.

Народився 3 вересня 1836 року в с. Дошниця Ясельського повіту (Лемківщина, Польща). Мати із дому Висловська походила з Фльоринки. До народної школи ходив у Яслі, Горлицях і Тарнові, а до гімназії в Перемишлі, Львові, Відні. Богословський і філософський факультет закінчив у Колегії папи Урбана VIII в Римі, де у 1861 р. отримав ступінь доктора. У 1863 р. призначений префектом Духовної семінарії у Львові, а в 1869 р. професором у Львівському університеті. Папа Лев XIII у 1878 р. призначив його єпископом-суфраганом у архієпископа Йосифа Сембратовича, по відході якого у 1882 р. став адміністратором Львівської архієпархії, а від 1885 р. галицьким архієпископом митрополитом.

Від 1895 р. — кардинал.

С. Сембратович був членом палати вельмож і кавалером ордену Залізної корони. Мав вирішальний голос у Галицькому сеймі, будучи заступником крайового маршалка. Намагався наблизити східний обряд до римського шляхом певних реформ. Був прихильником поміркованого крила українського національного руху.

С. Сембратович заснував для священників «Руський Сіон». Він автор численних пастирських послань: в справі тверезості (1885), в справі 900-літнього ювілею хрещення Русі (1888) та ін. Написав статтю «Сходство і різниця ученія Православної і Римської Церкви» (Львів, 1869), промову при посвяченні духовної семінарії (1889) та ряд інших [37].

Коциловський Блаженний Йосафат (1876—1947) — церковний і культурний діяч.

Народився 3 березня 1876 року в с. Пакошівка Сяноцького повіту (Лемківщина, Польща). Закінчивши початкову народну чотирикласну школу, Йосиф Коциловський навчався у Сяніцькій, Самбірській гімназіях, а завершив студії в Ясло, де 1895 р. склав матуру. З 1896 р. він почав навчання у Львівському університеті на юридичному факультеті. З жовтня 1901 р. Йосиф Коциловський розпочав філософсько-теологічні студії у Римі. У 1903 р. клерик Коциловський здобув докторат філософії, а 1907 р. — теології (блгслслов'я), опанував кількома мовами (німецька, італійська, французька, латинська). Освіту здобув у Львові, Римі і Відні. Отримав звання доктора теології і філософії. У 1911 р. вступив до закону Василіанів. У 1915—1916 рр. був директором української духовної семінарії, потім викладачем і проректором

духовної семінарії в Станіславові (нині Івано-Франківськ). Від 1916 р. греко-католицький єпископ у Перемишлі. До юрисдикції єпископату входила також Лемківщина. Видавав тижневик «Український Бескид», в якому друкувалося чимало матеріалів з лемківської проблематики.

Помер у концтаборі під Києвом.

За словами Володимира Бадяка із його книжки «Наш Владика. Життя та посмертні митарства Перемишльського єпископа Йосафата Коциловського. Львів: Вид-во Отців Василіян «Місіонер», 2000. 112 с.»:

«Історія перепоховання останків владика Йосафата Коциловського драматична і курйозна. ... Нації, які шукають своїх подвижників, завжди намагаються возвеличити після смерті, переносячи (якщо не було спеціального заповіту покійного) їх останки в епіцентрі духовно-політичного життя. З Перемишльським владикою поки що все навпаки, в усякому випадку не так, як з його патроном — Йосафатом Кунцевичем. Владика Йосафат Коциловський заслуговує іншого спочинку і про це мусить сказати і Церква і громада» [5, с. 98].

3.2. Отець Анатолій Дуда – священник лемківської церкви св. Володимира і Ольги у Львові – виходець з лемківської родини

Отець Анатолій Дуда (1955) — священник, душ пастир Української греко-католицької церкви в Україні.

Народився 25 вересня 1955 р. в м. Монастириська Тернопільської обл. в лемківській родині. Його мати — Ірина Квасняк родом з Криниці (Лемківщина). Богословську освіту здобув у підпільно-катакомбній Духовній семінарії. У священництво ввели його єпископи Софрон Дмитерко і Павло Василік. З виходом УГКЦ з підпілля та заснуванням в Івано-Франківську духовного інституту А. Дуда поповнив у цьому інституті свою освіту. Деякий час о. Анатолій Дуда був душпастиром у Монастирському районі.

На початку 1991 року загостив до Львова. Він був захоплений ідеєю будівництва лемківської церкви у Львові та пообіцяв надати всебічну допомогу в здійсненні цього задуму. Свою обіцянку отець Дуда виконав блискуче. За сприяння о. Анатолія Дуди 7 квітня 1991 року Його Блаженство Іван Мирослав Кардинал Любачівський з Архієпископом

Володимиром Стернюком освятили місце під лемківську церкву.

На початку вересня 1992 року будівництво храму було завершено. Освятити церкву єпископ Филімон Курчаба, а 6 вересня цього ж року о. А. Дуда відправив тут першу літургію. Від цього часу він незмінний духовний наставник для лемків не лише Лемківщини, але всієї України. За його ініціативою церква стала осередком духовного єднання лемків різних конфесій.

Від самого початку існування лемківської церкви у м. Львові о. Дуда відправляє в ній двічі на місяць (друга і четверта неділя місяця). Заслуговує на похвалу той факт, що о. Дуда, проживаючи на відстані 150 км від Львова, ніколи ще не зірвав відправу, чи хоч би запізнився на неї. При чому він відправляє ще у Тернополі, Івано-Франківську, відвідує лемків у інших областях України, в Польщі. Він став зразковим патріотом у справі розвитку культури лемків, зразковим виконавцем обов'язків Доброго пастиря. Лемківська церква стала надійним осередком духовного відродження, молитви як для лемків греко-католицького віросповідання, так і для православних парафіян.

Незважаючи на ускладнення, церковний парох о. Анатолій Дуда-Квасняк зумів дуже чітко, без будь-яких зривів, організувати відправи, зосередити навколо церкви велику кількість прихильників середовища лемків західних областей України — греко-католиків і православних. Це його неабияка заслуга. Церква святих Володимира і Ольги уже на початок свого функціонування стала надійним осередком духовного і національного відродження.

Отець А. Дуда-Квасняк у своїх проповідях, крім євангельських повчань, приділяє належну увагу справі посіву зерен приязні і любові на лемківській духовній та культурній нивах. Церква стала не лише домом молитви. Тут відроджуються найкращі традиції предків, які збагачують скарбницю культури всього українського народу. Церковний комітет та парафіяни стали ініціаторами й активними учасниками різних заходів лемківських об'єднань, що постійно займаються питаннями суспільного прогресу на ниві культури лемків.

25 вересня 2015 року отцю-мітрату Анатолію Дуді, виповнилося 60 років. Вітання з нагоди ювілею відбулося в церкві святих Володимира і Ольги, що в Шевченківському гаї, 11 жовтня 2015 року. Щирі вітання із 60-ти літтям лунали від прихожан церкви, лемківських товариств, міської влади, єпархіального управління, Глави УГКЦ Святослава. З привітанням також виступила голова СФУЛО Софія Федина, яка передала поздоровлення від Світової федерації українських лемківських об'єднань, а в дарунок копію ікони XVI ст. —

Лемківщині, від себе ж «Богородицю Замилування» із села Лісовате, що на Лемківщині, від себе ж — чарівну лемківську пісню.

Після привітань відбулося частування на місці майбутньої лемківської світлиці, де на честь Ювіляра линули задушевні лемківські пісні.

Поетеса Анна Волошинська Ювіляру присвятила вірша:

До ювілею єгомосця Анатолія

*Єст лемківська церква в Шевченківськiм Гаю,
Про ню не тільки во Львові, а і в краю знають.
Маме єгомосця, що з Тернопільщини,
Церкву й музей заклав для лемківської родини.
Двадцет три роки церковця юш має,
Про живих і мертвих ту молитви складають.
Моляться й співають до єдного Бога,
До з'єднання конфесій ту добра дорога.
Монастириска сун тепер нашов столицьов,
Тисячі ся з'їжджають з України і з-за границі.
Кус побесідують, тужать за горами,
І вигнання споминають не раз зо сизами.
Але сой розрадять, же ту не єст біда,
Каждий може заробити на тот кусок хліба.
Тепер в хижах вельки салі,
А ищи ту буде ліпше, як повтікають москалі.
Наш Єгомосць – солнізант, ми Го ту витиме,
Трудно слів добрати, што сказати маме:
Же єст добрий і уцтивий, ся не гонорує,
Про каждого барз пам'ятат і каждого чест шанує.
Хоц посварит, бо ма правду, та ся не погіват
І молитви складат щиро, навертат до віри.
Ми Го ту витиме не грішми – словами,
Жеби міг нас потішити довгими роками.
Довгими роками, а і довгім віком,
З Іскром Божом най ся світит,
Й щестям Панбіг обдарує,
Цілим коприв'яним міхом.
Всечесний єгомосцю Анатоліє!
А Ви тоти вітанья прийміт і
Най Панбіг даст здоровля на многая і благая літ!*

3.3. Церковні храми м. Тернополя

Місто Тернопіль — не лише адміністративний центр Тернопільської області, але й давній історичний центр краю. Східнословянські племена — предки українців — здавна жили на берегах Серету. В часи Галицько-Волинської держави тут існувало руське городище Топільче (Сопільче). На його місці пізніше розбудовано Тернопіль, перша письмова згадка про якого відноситься до 1540 року. 15 квітня того року датований привілей, виданий краківському каштеляну, коронному гетьману Яну Амору Тарновському на будівництво замку й заснування міста. За свою історію місто знало не одного власника, переживало разом з усім краєм періоди піднесення і розквіту, руйнування і занепаду. але, незважаючи на лихоліття, вистояло, зумівши зберегти свою неповторність. Ровесником міста є тернопільський став. За наказом Тарновського зведено дамбу і греблю, які перегородили Серет. Це дозволило перетворити заболочену долину річки в рукотворний став. Після Другої світової війни став

реконструйовано і його площа сягнула 290 га. Окрасами водойми є «Острівець закоханих» і фонтан. Водами ставу багато років курсує прогулянковий катер «Герой Танцоров» [73].

Місто Тернопіль зі ставом. Вигляд з боку готелю «Тернопіль». Ліворуч видно Надставну церкву [73].

Відомий тернопільський поет Степан Галябарда місту присвятив вірш:

Т Е Р Н О П І Л Ї

На перехресті доль, надій і вір
Стоїть Тернопіль майже в центрі світу.
Колишнього шляхетного повіту
Він досі зберігає ще манір.

Його ще пішки можна обійти,
Вітаючись із друзями за руку.
Тут можна чути дзвін копит по бруку
І озеро уплав перепливти.

Тут гідності зерно ще посівне
Не проросло в складських церковних мурах.
На ринку слів нікого тут не здуриш,
Хай навіть обіцяєш неземне.

Тут кожен пам'ятає ще село,
І височить над душами Почаїв.
І перевеслом батьківських звичаїв
Сумління ще Тернопіль обвело.

Ніхто тут рідним словом не встидавсь,
Тому й хоругви наші не злиняли.
Хоча не раз вітри над ним мінялись,
Та він усе ж Тернополем зоставсь.

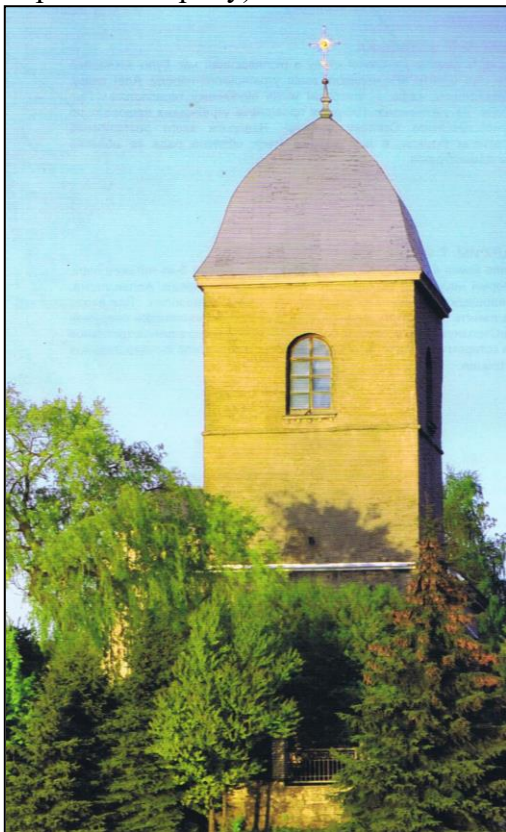
Над ним ясніє небо голубе,
І він стоїть таки у центрі світу.
Прийшов сюди в одне далеке літо
І вже нікуди звідси не піде.

Нині Тернопіль — культурний, навчальний, освітній і духовний центр Тернопілля. В підтвердження сказаному говорять такі факти. В місті діють: Академічний обласний драматичний театр імені Тараса Шевченка, обласний театр актора і ляльки, кілька кінотеатрів. Для здобуття вищої освіти у Тернополі функціонують чотири вищі навчальні заклади: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського, Тернопільський національний економічний університет. В місті є 24 середні навчальні заклади, гімназії, ліцеї та вищі і середні професійно-технічні навчальні заклади.

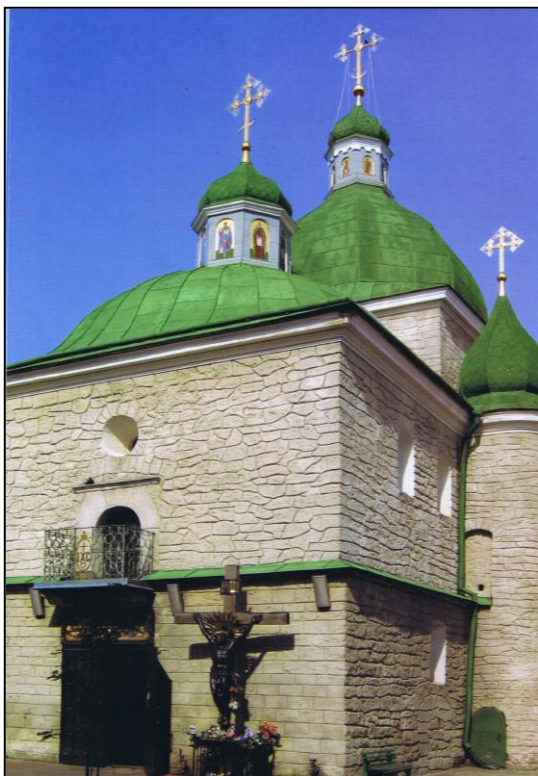
У місті функціонує понад 30 духовних храмів — греко-католицької і православної конфесій. Проте першими духовними храмами Тернополя є : Надставна церква (початок XVII ст.), Середня церква (початок XVII ст.), Архикатедральний Собор Непорочного Зачаття

Пресвятої Богородиці (середина XVIII ст.). Найновішою церквою м. Тернополя є лемківська греко-католицька церква Вознесіння Господнього (введена в дію у 2015 році, а освячена 9 червня 2016 року).

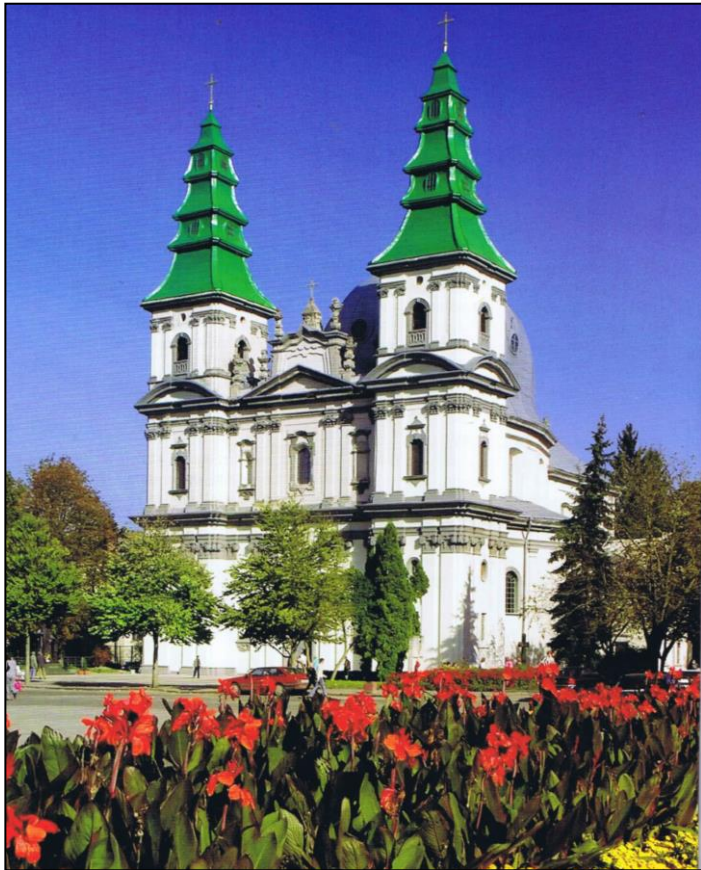

Надставна церква (початок XVII ст.).

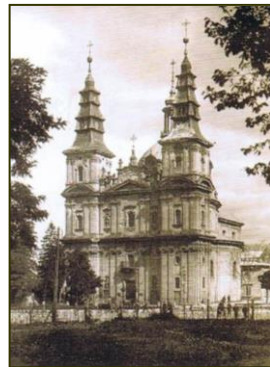

Середня церква (початок XVII ст.).

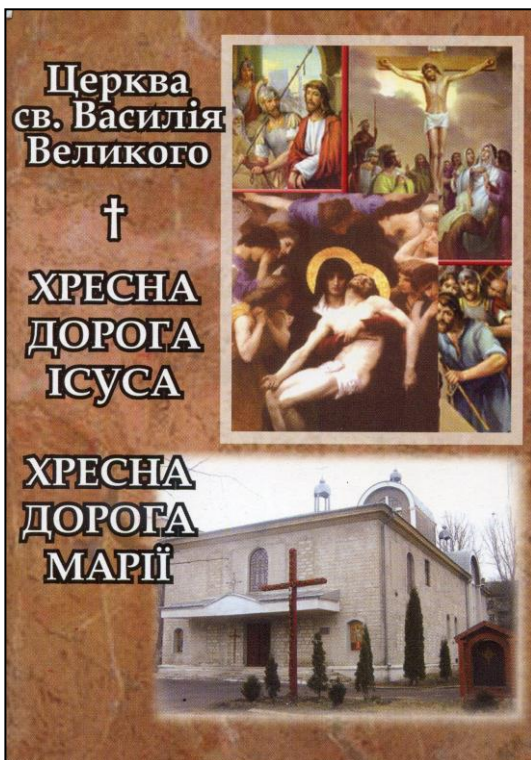

Архикатедральний Собор
Непорочного Зачаття Пресвятої
Богородиці (середина XVIII ст.).

3.4. Церкви м. Тернополя, в яких священниками є вихідці з лемківських родин

3.4.1. Церква св. Василя Великого

О. Степан Левчик. Церква св. Василя Великого. Хресна дорога Ісуса. Хресна дорога Марії. — Тернопіль: Астон, 2009. — 64 с.

Історія Церкви св. Василя Великого бере початок з 1996 року (освячена на Пасху) як кінотеатр «Мир». Я завжди в своїх роздумах відкриваю в Цьому велику силу Бога, що робить справи, які неможливо збагнути нашому розуму: - ще кільканадцять літ тому це був кінотеатр, як ідеологічний інструмент тоталітарної системи, яка постійно боролась із Богом, і нині — храм, як триумф віри і справедливості. Наш Храм – це живий

приклад і велике свідоцтво, куди повинна йти людина сьо-годні. Вибирати між двома доро-гами Правди і Фальшу, Добра і Зла.

3.4.2. Отець Степан Левчик – священник церкви святого Василя Великого у Тернополі – виходець з лемківської родини

Отець Степан Левчик (1970).

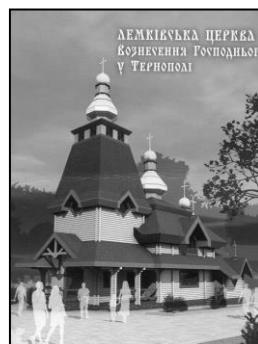
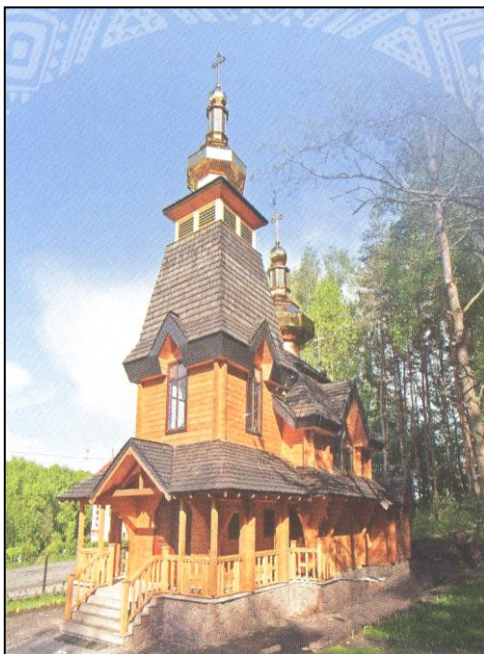

Народився 8 червня 1970 року в м. Тернополі в лемківській родині. Мати — Дзьоба Юлія Степанівна походить із села Ясянка Горлицького повіту Краківаського воєводства. Батько — Левчик Петро Миколайович походить із села Нижня Воля Сянського повіту (Лемківщина, Польща). Мати разом із своїми батьками у 1945 році була депортована в Полтавську область звідки у 1946 р. переїхала в село Прошова Велико-Бірківського р-ну (нині Тернопільський район) Тернопільської області.

Степан Левчик після закінчення середньої школи, у 1991 р. поступив в Люблінський католицький університет (Польща), який закінчив у 1996 році з кваліфікацією магістр богослов'я. Окрім того, закінчив Тернопільський національний економічний університет за спеціальністю фінанси і кредит. У 1996—2001 рр. викладав у Тернопільській духовній семінарії.

У своїх промовах під час Богослужіння в Храмі св. Василя Великого отець Степан, звертаючись до парафіян, промовляє: «Дякую тим, хто йшов не дорогою людського розуму, а дорогою віри і молитви. Це дар від Бога. Це дар Вам, дорогі парафіяни, як свідкам духовного життя. На таких людях стоїть Храм. На них будується майбутнє».

3.4.3. Лемківська греко-католицька церква Вознесіння Господнього у Тернополі

У духовному та культурному житті лемків, надсянців, холмшчаків, підляшців, які мешкають у Тернополі, відбулись істотні події: у 2015 році в Тернополі було відкрито пам'ятний знак до 70-річчя депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя (Польща) на територію УРСР; у місті Тернополі було споруджено і на свято Покрови Пресвятої Богородиці 14 жовтня 2015 року відкрито лемківську греко-католицьку церкву, яка 9 червня 2016 року була освячена і названа лемківською церквою Вознесіння Господнього; опубліковані книги та наукові дослідження відомих лемків: Миколи Мушинки, Івана Красовського, Миколи Барни, Івана Челака, Ігоря Дуди, Степана Антоніва, Василя Антоніва, Андрія

Тавпаша, Марії Тройчак, Ярослави Галик та ін., присвячених Лемківщині. Усі ці події спонукали авторів до написання монографії «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі».

В монографії наведені короткі біографічні статті та світлини першого священника лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі — отця Василя Шафрана та архітектора лемківської церкви — Олександра Івановича Джули – лемка за походженням, а

також короткі біографічні дані парафіян лемківської церкви, котрі коштами та безпосередньою участю долучилися до спорудження лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

3.4.3.1. Отець Василь Шафран – священник лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі – виходець з лемківської родини

Отець Василь Шафран (1978).

Народився 5 травня 1978 року в с. Струсів Тербовлянського району Тернопільської області в лемківській родині. Батько — Шафран Іван Михайлович народився 21.06.1949 року в с. Нагірнянка Чортківського району Тернопільської області. Мати — Куліковська Володимира Радіонівна народилася 12.03.1953 року в с. Струсів Тербовлянського району Тернопільської області. Дідусь — Шафран Михайло із с. Завадка Риманівська Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Дідуся разом із своєю родиною у 1945 році депортували в с. Нагірнянка Чортківського району Тернопільської області.

Отець Василь Шафран закінчив Тернопільську духовну семінарію імені Й. Сліпого і Католицький університет в Айхштеті (Німеччина).

Одружений. Дружина — Шафран Ліля — керівник церковного хору церкви Вознесіння Господнього. Разом виховують трьох діточок: син Павло 09.08.2007 року, донечка Софія 20.03.2009 року, донечка Василина 02.09.2016 року народження.

3.6. Нерукотворний образ Господа нашого Ісуса Христа з Едесси

Паломництво вірних до Нерукотворного образу Ісуса Христа. Собор Святого Юра у Львові 2015 року.

12-15 лютого 2017 року
Марійський духовний центр с. Зарванця

16-22 лютого 2017 року
Архиєпархіяльний Собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці, м. Тернопіль

Молитовна подія відбувається за підтримки «Благодійного фонду Ігоря Гуди «Твори добро»»

ІКОНА СПАС НЕРУКОТВОРНИЙ, СВЯТИЙ ЛИК, ЗОБРАЖЕННЯ З ЕДЕССИ АБО МАНДИЛІОН – НЕОЦІННИЙ СКАРБ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

Нерукотворний образ Господа нашого Ісуса Христа – це особлива ікона Спасителя, зображена в чудесний спосіб нелюдською рукою. Науковці розглядають його як одне із найдавніших зображень лику Христа, які дійшли до наших днів.

Цей образ є особливою реліквією для християн. У Церкві він відомий також як Спас Нерукотворний, Святий Лик, Зображення з Едесси або Мандиліон, що у перекладі означає «обрус».

Історія Нерукотворного образу оповита багатьма переказами. Відомо кілька версій походження цієї святині, з яких найпоширеніші дві. Одна з них говорить про праведну жінку Вероніку, яка отерла обличчя Христа під час хресної дороги. Інша вказує на історію зцілення едеського царя Авгаря ликом Спасителя, зображеного в чудесний спосіб на полотні, яким Христос отер своє обличчя.

Сьогодні цей Нерукотворний образ Господній як неоціненний скарб християнської традиції зберігається у Папській захристі Секстинської Капелли. Щороку він виставляється для почитання після Вечірни у 5-ту неділю Великого посту в базиліці Святого апостола Петра, на балконі над монументальною статуєю святої Вероніки, яка тримає в руках хустину, на якій відбито Христове обличчя.

Нерукотворний образ Господа нашого Ісуса Христа — це особлива ікона Спасителя, зображена в чудесний спосіб нелюдською рукою. Науковці розглядають його як одне із найдавніших зображень лику Христа, які дійшли до наших днів.

Цей образ є особливою реліквією для християн. У Церкві він відомий також як Спас Нерукотворний, Святий Лик, Зображення з Едесси або Мандиліон, що у перекладі означає «обрус». Мандиліон став першою в історії іконою.

Історія Нерукотворного образу оповита багатьма переказами. Відомо кілька версій походження цієї святині, з яких найпоширеніші дві. Одна з них говорить про праведну жінку Вероніку, яка обтерла обличчя Христа під час хресної дороги. Інша вказує на історію зцілення едеського царя Авгаря ликом Спасителя, зображеного в чудесний спосіб на полотні, яким Христос обтер своє обличчя.

Сьогодні цей Нерукотворний образ Господній як неоціненний скарб християнської традиції зберігається у Папській захристії Секстинської Капелли.

Щороку він виставляється для почитання після Вечірні у 5-ту неділю Великого посту в базиліці Святого апостола Петра, на балконі над монументальною статуєю святої Вероніки, яка тримає в руках хустину, на якій відбите Христове обличчя.

За благословенням його Святості Франциска Папи Римського ми, тернополяни, мали унікальну нагоду молитовно приклонитися до Чудотворного образу Ісуса Христа на Тернопільській землі:

**12-15 лютого 2017 року
Марійський духовний центр
с. Зарваниця**

**16-22 лютого 2017 року
Архикатедральний Собор Непорочного
Зачаття Пресвятої Богородиці, м. Тернопіль**

Молитовна подія відбувалася за підтримки «Благодійного фонду Ігоря Гуди «Твори добро».

Пане Ігорю, завдяки Вашим старанням і Вашого благодійного фонду «Твори добро» мешканці міста й області мали унікальну нагоду молитовно приклонитися до Чудотворного образу Ісуса Христа на Тернопільській землі: Від усіх вихідців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя та й усіх мешканців Тернопілля складаємо Вам, пане Ігорю, і Вашому благодійному фонду «Твори добро» слова щирої подяки. Нехай Вас, пане Ігорю, Вашу родину, Ваш благодійний фонд «Твори добро» Господь Бог оберігає, а Ваш бізнес нехай розвивається й процвітає в ім'я українського народу й незалежної України.

По-лемківськи, пане Ігорю, висловлюємо Вам слова глибокої шани й подяки: «Боже, Вам заплат!».

РОЗДІЛ 4.

ПЕРЕДУМОВИ ЩОДО СПОРУДЖЕННЯ

ЛЕМКІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ У ТЕРНОПОЛІ

О, сохрани нас, Боже милий,
Од огня, мору і війни,
Священні прадідів могили,
Хати і храми сохрани.

Василь Хомик
«Лемківська молитва»

4.1. Християнська віра в житті лемків

Християнство (грец. *chrystos* — помазник, месія) — одна з найбільш поширених світових релігій. Християнство пов'язане з євангельськими розповідями про народження на землі, життя, смерть і воскресіння з вознесінням на небо Сина Божого, спасителя Ісуса Христа. Подія ця відбувалася на початку I ст. н. е. у східних провінціях Римської імперії.

Початків християнства на землях сучасної Лемківщини, які входили тоді (IX ст.) до складу Великоморавської держави, належить шукати в місійній праці слов'янських апостолів братів-болгар Кирила і Мефодія. Ця місія мала місце більше ста літ до офіційного введення християнства в Київській Русі через князя Володимира Великого (988).

Історики відносять на XI ст. заснування Перемиського єпископства, до якого у 1442 р. долучено Самбірське єпископство. До Перемиського єпископства належала також Лемківщина, яка оберігала свою індивідуальність в церковних справах.

Після поділу Польщі (1772) Лемківщина відійшла до Австрійської монархії. В цей період вийшли ряд видатних діячів Церкви, серед яких: — Тома Полянський (1796—1869) з Бортного — єпископ черемиський; Йосиф Сембратович (1821—1896) з Криниці — архієпископ львівський і митрополит галицький; Юліян Пелеш (1846—1896) із Смереківця — єпископ станіславський і перемиський; Сильвестер Сембратович (1836—1898) з Дошниць — архієпископ львівський, митрополит галицький, кардинал.

Велику шкоду Християнській Церкві на Лемківщині спричинила Перша світова війна. Ряд церков поруйновано, священників вивезено у концентраційний табір у Талергофі.

Ускладнила становище Церкви німецька окупація Лемківщини (1939—1945). Гинули численні священники. У Карликові був розстріляний о. Малярчик, в Команчі каральним загоном Польського війська був закатований о. Венгринович, в Дошні о. Б. Семків та ін.

Однак найбільшого лиха Християнській церкві принесло більшовицьке «визволення». Проведені жорстокі акції проти духовенства, арешти, зсилки у Сибір. Сотні священників розстріляно. Після акції «Вісла» майно Греко-Католицької Церкви в Польщі перейняла Польська держава, а згодом Католицька Церква у Польщі.

На початку 90-х років XX ст. легалізовано Греко-Католицьку Церкву, якою у Польщі, а також на Лемківщині опікується архієпископ Іван Мартиняк. Православну Церкву на Лемківщині нинішньої Польщі очолює перемисько-новосанчівський архієпископ Адам за походженням лемко [Енци. слов. Лемківщ., с. 652—654].

Християнство, яке почало активно запроваджуватися у сферу людської діяльності з початком нової ери, стало першоосновою духовної культури лемків. Водночас мешканці

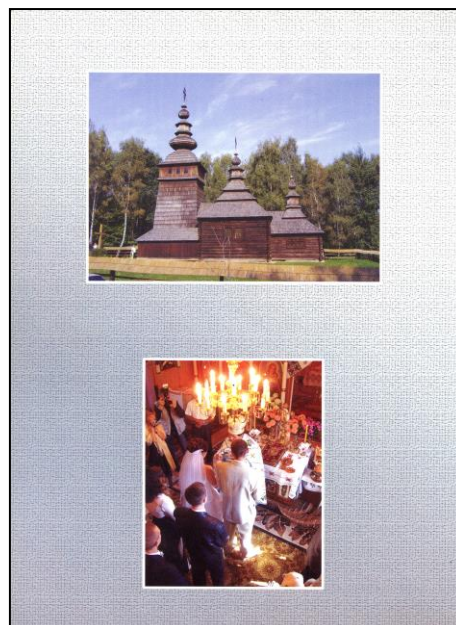
Лемківщини протягом століть збагачували релігійну обрядовість власними самобутніми елементами (проведення вінчання при одруженні в церкві, освячення новонароджених в церкві, проведення в останню путь тих, що упокоїлися також в церкві)[Барна, Радоцина, с.].

Водночас лемки не лише збагачували релігійну обрядовість під час проживання на Лемківщині, але й зберегли в своїх переконаннях, вчинках і діях християнські заповіді, яких вдома їх навчили батьки, а й завдяки глибокій християнській культурі через десятиліття примусової депортації можуть відроджувати релігійну культуру на нових поселеннях в Україні. Так, у 1991—1992 рр. збудована тризрубна лемківська церква св. Володимира і Ольги у Львові. У 2015 р. збудовано аналогічну лемківську церкву Вознесіння Господнього у Тернополі, а в 2016 р. — лемківську церкву в Івано-Франківську, в якій править о. Анатолій Дуда-Квасняк, який понад двадцять років проводив Богослужіння в лемківській церкві св. Володимира і Ольги у Львові і такі ж богослужіння здійснював о. Анатолій Дуда в різних церквах м. Тернополя, коли в Тернополі ще не була збудована лемківська церква Вознесіння Господнього.

На наше глибоке переконання, християнська віра і культура в житті лемків — одна з головних передумов спорудження лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

4.2. Лемківська церква св. св. Володимира і Ольги у Львові*

У 1966 році у Львові розпочато забудову Музею народної архітектури та побуту, на

території якого виділено також лемківську зону. У кожній етнографічній зоні, крім житлового і господарсько-промислового будівництва, головним об'єктом архітектури мала бути експонована характерна для регіону церква. 8 липня 1988 р. у Львові була створена Обласна організація товариства «Лемківщина». Організація товариства «Лемківщина» сприяла реалізації ідеї створення лемківської церкви у

Львові. Улітку 1990 р. група активістів товариства виїхала до Польщі з метою виявлення прототипу для лемківської церкви, яким виявилася церква 1841 р. в селі Котань Ясельського повіту. 20 грудня 1990 р. на засіданні вченої ради і дирекції скансену створено і затверджено комітет з будівництва церкви: Борис Рибак, Іван Гречко, Петро Когут, Марія Матвій. Головою комітету обрано Івана Красовського.

Незабутню допомогу у справі будівництва лемківської церкви надала родина Божени і Олега Іванусівих з Канади, які час від часу відвідували своїх родичів у Львові. Олег Іванусів — автор відомої книги «Церква в руїні», яка здобула велику популярність в Україні. У травні 1990 р. привезено до Львова 300 примірників цієї книги, а у 1991 р. подаровано на потреби церкви 1500 примірників. За виручені кошти, за допомогою членів будівельного комітету Д. Солинки і Я. Швягли, придбано частину будматеріалів.

Велику допомогу в реалізації ідеї побудови лемківської церкви у Львові вніс отець Анатолій Дуда родом з Криниці, який на початку 1991 року загостив до Львова. За його сприяння 7 квітня 1991 р. Його Блаженство Іван Мирослав Кардинал Любачівський з Архі-

єпископом Володимиром Стернюком у супроводі інших церковних діячів освятили Хрест і місце для побудови лемківської церкви.

4.3. Богослужіння отця Анатолія Дуди – Квасняка в лемківській церкві у Львові та в різних церквах м. Тернополя

Для підтвердження назви параграфу 4.3 наведемо цитату із «Енциклопедичного словника Івана Красовського та Івана Челака. — Львів: Астролябія, 2013. — С. 187. Дуда Анатолій»:

«На початку 1991 року о. А. Дуда загостив до Львова. Він був захоплений ідеєю будівництва лемківської церкви у Львові та пообіцяв надати всебічну допомогу в здійсненні цього задуму. Свою обіцянку отець Дуда виконав блискуче. За сприяння о. Анатолія Дуди 7 квітня 1991 року Його Блаженство Іван Мирослав Кардинал Любачівський з Архієпископом Володимиром Стернюком освятили місце під лемківську церкву.

На початку вересня 1992 року будівництво церковного храму у Львові було завершено. Освятив церкву єпископ Филімон Курчаба, а 6 вересня цього ж року о. А. Дуда відправив тут першу літургію. Від цього часу він незмінний духовний наставник для лемків не лише Лемківщини, але всієї України. За його ініціативою церква стала осередком духовного єднання лемків різних конфесій.

Від самого початку існування лемківської церкви у м. Львові о. Дуда відправляє в ній двічі на місяць (друга і четверта неділя місяця). Заслуговує на похвалу той факт, що о. Дуда, проживаючи на відстані 150 км від Львова, ніколи ще не зірвав відправу, чи хоч би запізнився на неї. При чому він відправляє ще у Тернополі, Івано-Франківську, відвідує лемків у інших областях України, в Польщі. Він став зразковим патріотом у справі розвитку культури лемків, зразковим виконавцем обов'язків Доброго пастиря. Лемківська церква стала надійним осередком духовного відродження, молитви як для лемків греко-католицького віросповідання, так і для православних парафіян».

На початку 2005-го року часто чи то влітку, чи то взимку в другу чи четверту неділю ми обидвоє з дружиною своїм автомобілем «Жигулі-Лада-6» їздили в лемківську церкву у м. Львові на Службу Божу, яку завжди своєчасно відправляв о. А. Дуда. Не пам'ятаємо скільки часу так тривало, аж допоки о. А. Дуда на одному із Богослужінь в своєму казанні до вірних промовив: я бачу, що на Службу Божу у Львів приїжджають тернополяни, зокрема професор Микола Барна з Радоцини зі своєю дружиною Любою, яких я добре знаю. Повім всім вам, що першу та третю неділю я відправляю Службу Божу в Тернополі.

О. Анатолій Дуда серед лемківської громади у церкві св. Василя Великого у Тернополі.

О. Анатолій Дуда серед лемків у церкві св. Василя Великого, які прийшли на Службу Божу та на освячення «Дарів природи». 2009 р.

Церква св. Василя Великого у Тернополі, в якій о. Анатолій Дуда на Спаса освячує «Дари природи». 2009 р.

Завжди піднесене хвилювання переповнювало о. А. Дуду та усіх прихожан, коли він виголошував свою промову, яка завжди починалася словами лемківської говірки:

Свава Ісусу Христу! Дорогі браття і сестри, дорогі лемки і нелемки! Гнеска маме велике свято святого Спаса. І так тривало кілька років допоки в Тернополі у 2015 році не побудували свою лемківську греко-католицьку церкву Вознесіння Господнього.

4.4. Обласне товариство «Лемківщина»

Через десятиліття після вигнання з рідних земель, щоб зберегти свою культуру, звичаї, говірку лемки почали утворювати культурно-громадські товариства. У західних областях України, де лемки проживають компактно, 8 липня 1988 року група активістів-лемків створила у Львові обласну організацію товариства «Лемківщина», головою правління якого обрано лемка Петра Когута, заступником — Івана Красовського. Відтак таке ж товариство було утворене в Тернопільській області. За ініціативою журналіста Володимира Барни, який провів велику організаторську щодо створення товариства, 30 січня 1990 року було проведено установчі збори лемків Тернопільщини, на яких було прийнято рішення про створення обласного товариства «Лемківщина». Водночас був ухвалений Статут товариства та обрано його правління, до складу якого ввійшли: В. Барна, М. Барна, Ї. Барна, В. Быгуняк, Л. Блащак, М. Бурдяк, О. Венгринович, І. Дуда, І. Панцьо, Я. Федонюк та ін. На засіданні правління головою Тернопільського обласного товариства «Лемківщина» було обрано Володимира Барну». Правління на своїх перших засіданнях приймало рішення, які здебільшого торкалися організації товариства, зокрема про реєстрацію товариства «Лемківщина» в обласному управлінні юстиції, про печатку і штамп товариства, про відкриття банківського рахунку, про виділення приміщення для товариства, про створення музею при товаристві «Лемківщина», про встановлення телефону, про організацію Тернопільського міського відділення товариства та його відділень у Монастириському, Чортківському, Борщівському та інших районах області.

Багато уваги в товаристві «Лемківщина» приділялося організованим поїздкам лемків по селах Лемківщини, завдяки яким лемки змогли доторкнутися до своїх витоків — рідної землі — та напитися води з джерельної студеньки. Той, хто після депортації хоч раз побував у своїй Вітчизні чи Вітчизні своїх батьків, дідив чи прадідів — Лемківщині, пройшовся її дорогами та стежками, на власні очі побачив скривджений і осиротілий край без його господарів-трударів, той може сиїливо мовити словами українського поета-лемка з Новиці Богдага-Ігоря Антонича: «До тебе, Батьківщино-земле вічна, ведуть усі стежки й усі дороги» [Б. І. Антонич, с. 711].

Завдяки таким поїздкам по селах Лемківщини, організованими Тернопільським обласним товариством «Лемківщина» ще з більшим бажанням в тернопільських лемків пробуджувалася потреба та необхідність щодо спорудження в м. Тернополі лемківської церкви.

І це була одна, і як нам вбачається, з переконливих передумов доцільності будівництва в місті Тернополі лемківської церкви.

4.5. Ідея щодо будівництва лемківської церкви у Тернополі

Нам, авторам цієї монографії, вбачається, що ідея щодо побудови лемківської церкви у Тернополі була сформована сукупністю обставин. В їх основі знаходиться одна з найвагоміших передумов — це відірваність лемків від праматірної землі, за якою вони не перестають тужити ось уже понад сім десятиліть і ця туга з кожним роком не згасає, а навпаки все більше ятрить. Не можна оминати таку важливу складову цієї передумови, як глибока християнська віра і культура та шанобливе релігійне життя представників лемківського народу, їх жива пам'ять про свої витoki: вивчення історії Лемківщини, відвідування місць, де народилися самі або їх батьки чи дідуся та бабусі, догляд за могилами предків і відновлення цвинтарів. Як стверджує лемко Іван Красовський [Лемків. церква], незаперчною передумовою побудови лемківської церкви святих Володимира і Ольги у Львові було створення у Львові 8 липня 1988 р. Обласної організації товариства «Лемківщина». Відкриття 13 вересня 1992 року у Музеї-скансені лемківської церкви святих Володимира та Ольги та участь тернополян у Богослужіннях в лемківській церкві почала формувати думку у лемків Тернопілля, а чому б і нам не спорудити лемківську церкву у Тернополі, адже у Тернопільській області, як стверджує знаний лемко, директор

Тернопільського обласного художнього музею Ігор Дуда [прес.-реліз, програма фестивалю], осіло понад 170 тисяч депортованих у 1945—1947 рр. переселенців із Польщі. Окрім того, підтвердженням сказаному говорить і той факт, що отець Анатолій Дуда, який постійно правив богослужіння у лемківській церкві св. Володимира і Ольги у Львові, зумів протягом тривалого часу проводити такі ж Богослужіння у різних церквах м. Тернополя.

Наведені вище обставини щодо спорудження лемківської церкви у Тернополі можуть бути згруповані у чотири найважливіші критерії мотивації ідеї:

1. Відірваність лемків від праматірньої землі, де протягом століть була сформована глибока відданість християнському віросповідуванню (хрещення новонароджених, церковне взяття шлюбів, щонеділі відвідування церкви, похорони рідних тощо).

2. Спорудження лемківської церкви у Львові та відвідування богослужіння в ній тернополянами.

3. Богослужіння отця Анатолія Дуди-Квасняка у різних церквах м. Тернополя.

4. Створення у Тернополі Обласного товариства «Лемківщина», яке відтак стало основою для створення Всеукраїнського об'єднання «Лемківщина».

Кожний із зазначених критеріїв відіграв велику роль на певних етапах формування у свідомості лемків доцільності та необхідності спорудження лемківської церкви у місті Тернополі. Четвертий критерій «Створення Обласного товариства «Лемківщина», яке заснував Володимир Барна, а відтак його очолив і упродовж майже 20-річного періоду успішно організовує його діяльність лемко родом з Криниці — Олександр Іванович Венгринович, який зумів, як нам вбачається, на основі аналізу вищезазначених критеріїв сформулювати ідею доцільності та необхідності побудови у Тернополі лемківської церкви.

Висунення ідеї щодо побудови лемківської церкви — це лише «увертюра до опери», а сама «постановка опери» — це титанічна праця великого колективу однодумців Олександра Івановича. Для реалізації цієї ідеї необхідно було зробити наступне: по-перше, добитися рішення Тернопільської міської Ради щодо виділення території для побудови лемківської церкви; по-друге, скласти проект лемківської церкви. Для цього Олександр Івановичу доповіли, що є знаючий архітектор Джула Олександр Іванович — лемко за походженням, який може взятися за цю справу; по-третє, організувати пошуки спонсорів, які б змогли виділити певні кошти. За проектом і кошторисом вартість спорудження лемківської церкви становила приблизно 450—500 тис. грн.; по-четверте, організувати збір необхідних коштів від фізичних осіб. До цієї справи були залучені члени обласного товариства «Лемківщина», зокрема, ????. Один із співавторів монографії (Микола Барна) згадує: одного дня до мене на роботу в університет завітали ????, яких я добре знаю по спільній роботі в обласному товаристві «Лемківщина». Микола Васильович Ярема назвав причину їх відвідання мене. Це був день виплати зарплати і питання щодо пожертви на будівництво лемківської церкви було позитивно вирішено. Порадившись з дружиною Любою, яка працює в одному кабінеті зі мною, ми внесли пожертву 1500 грн. До того ми двічі виділили по 1000 грн. на цю благородну справу, про що було відмічено в газеті «Дзвони Лемківщини», по-п'яте, закупівля будівельних матеріалів, головним з яких було придбання дерев'яних брусів і останнє, заключення договору з будівельною організацією про будівництво дерев'яної трибаневої церкви.

Це лише загальні питання, які необхідно було вирішувати голові Обласного товариства «Лемківщина» Олександр Івановичу Венгриновичу та членам комітету з будівництва лемківської церкви, зокрема, Івану Фалатовичу, Марії Буртняк, Василю Пиртку, Теодору Ваньківу та багатьом іншим, які були безпосередньо залучені до спорудження лемківської церкви у Тернополі.

Лемківська греко-католицька церква Вознесіння Господнього у Тернополі — це рукотворна пам'ятка лемків, надсянців, холмцаків, підляшців та й тернополян усім мешканцям міста Тернополя й області за те, що в тяжкі повоєнні роки вони прийняли у свою сім'ю усіх українських переселенців з Польщі, які були депортовані у східні області

тодішньої УРСР, які після повернення у 1946—1947 рр. зі східних областей у Тернопільську область та й усіх тих, які були переселені безпосередньо в різні села Тернопільської області.

За прикладені зусилля тим, хто безпосередньо чи опосередковано шляхом пожертвування прилучився до спорудження лемківської церкви та тернополянам за те, що Тернопільщина стала другою Вітчизною для переселенців, висловлюємо по-лемківськи: «Боже Вам заплат!»

РОЗДІЛ 5.

БУДІВНИЦТВО ЛЕМКІВСЬКОЇ

ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ТЕРНОПОЛІ

Виджу відродження нашої Церкви, вона буде гарніша, величніша від давньої, та буде обіймати цілий наш нарід.

Андрей Шептицький.

Микола Горбаль. Повернення. Роман.

Харків : ТОВ «Видавництво Права людини», 2015. 360 с. С. 339.

Ідея будівництва лемківської церкви у Тернополі була започаткована наприкінці 90-х років минулого століття, після побудови лемківської церкви св. Володимира і Ольги в Шевченківському гаю м. Львова. Вона мала як прихильників, так і противників. Основними мотивами останніх були: Хіба можна побудувати храм у такий трудний час, в економічну кризу? Де взяти лісоматеріал, адже за задумом лемківська церква повинна бути дерев'яною? Хто виділить немалі кошти на будівництво церкви? Де взяти будівельників для спорудження дерев'яного храму? Де взяти обладнання для церкви? — міркували песимісти. Але прихильників було більше і вони не здавалися.

І лише 11 травня 2010 року була зареєстрована релігійна громада «Парафія Вознесіння Господнього» Тернопільсько-Зборівської єпархії Української Греко-католицької церкви. Серії АОІ № 441999.

На цей час було створено і затверджено церковний комітет, який очолив п. Іван Степанович Фалатович із села Малий Ходачків Козівського району, а скарбником комітету було обрано п. Марію Антонівну Запаранюк, які протягом трьох років багато зусиль приклали на виготовлення документації на будівництво церкви, що включала такі основні етапи:

- виділення земельної ділянки для будівництва церкви;
- складення проекту лемківської церкви;
- пошук організацій, де б можна було придбати лісоматеріал;
- підготовка земельної ділянки для будівництва церкви;
- закладення фундаменту;
- зведення (будівництво) церковного храму;
- завершення будівництва лемківської церкви та ін.

5.1. Виділення земельної ділянки для будівництва лемківської церкви

Після реєстрації релігійної громади «Парафія Вознесіння Господнього» Тернопільсько-Зборівської єпархії Української Греко-католицької церкви. Серія АОІ, № 441999 та створення церковного комітету лемківської церкви були всі підстави для клопотання обласного товариства «Лемківщина» перед Тернопільською міською Радою щодо виділення земельної ділянки для будівництва лемківської церкви у місті Тернополі.

Належне необхідно віддати голові обласного товариства «Лемківщина» Олександрю Івановичу Венгриновичу, якого добре знало керівництво Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільської обласної Ради, Тернопільської міської Ради, міський голова міста Тернополя Сергій Надал, як активного організатора щорічних Крайових фестивалів лемківської культури «Дзвони Лемківщини», які відбувалися у м. Монастириську Тернопільської області, на яких завжди були присутні керівники названих обласних і

міських організацій. Тому рішенням Тернопільської міської Ради від ?? 2014 р., протокол № ? було прийнято рішення про виділення земельної ділянки площею 0. ?? га по вул. Львівська № для будівництва лемківської церкви.

5.2. Складення проекту лемківської церкви

Після прийняття рішення Тернопільською міською Радою (від ?? 2014 р., протокол № ?) про виділення земельної ділянки площею 0. ?? га по вул. Львівська № для будівництва лемківської церкви в м. Тернополі перед церковним комітетом постало питання про складення проекту лемківської церкви.

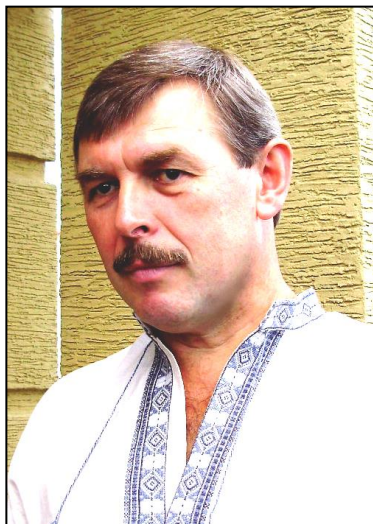
Це питання розглядалося на одному із засідань обласного товариства «Лемківщина». Його голова — Олександр Іванович Венгринович зауважив, що архітектор лемківської церкви повинен бути вихідцем з лемківської родини, оскільки лемківська церква — це не лише архітектурна споруда, а й духовний лемківський Храм, який повинен будуватися в лемківському стилі та передавати живий приклад і бути великим свідцтвом того, що людина сьогодні повинна йти до Бога. Коли запропонували кандидатуру Джули Олександра Івановича — відомого архітектора лемківського походження, то Олександр Іванович Венгринович її одобрив відразу та висловив бажання зустрітися та поговорити з архітектором.

Така зустріч відбулася між головою обласного товариства «Лемківщина» Олександром Івановичем Венгриновичем і архітектором Олександром Івановичем Джулою — лемком за походженням, який закінчив архітектурний факультет Львівського політехнічного інституту. Напередодні їх зустрічі хтось із членів обласного товариства «Лемківщина» жартома зауважив, що питання буде вирішено позитивно, оскільки його вирішуватимуть два лемки, два Олександрі ще й обидва по батькові — Івановичі.

Після їх зустрічі та тривалої професійної розмови про те, що лемківська церква повинна бути дерев'яною 3-бановою. Окрім того, місце, виділене Тернопільською міською Радою під спорудження лемківської церкви в Тернополі — це вулиця Львівська, № ?, яка символізуватиме приїзд після примусової депортації лемків, надсянців, холмщаків і підлящів із прабатьківських земель та повернення депортованих українців із східних областей України на Тернопільщину. Водночас місце спорудження лемківської церкви — це дендропарк, що оточуватиме навколо церкву — це також нагадування того, що церкви на далекій Лемківщині споруджувалися в селах серед чудової природи рідного краю.

5.3. Архітектор лемківської церкви

Джула Олександр Іванович (1965). — відомий архітектор, архітектор лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

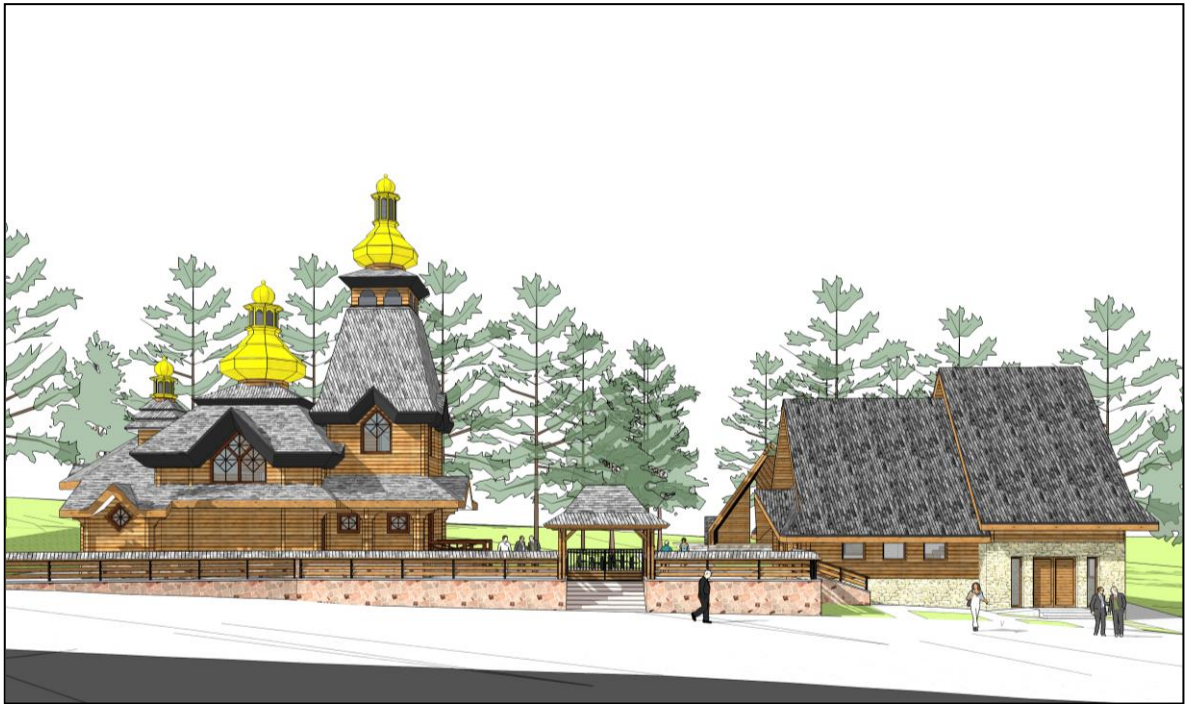
Народився 12 вересня 1965 року в селі Бісковичі Самбірського району Львівської області. Батько — Джула Іван Федорович і дідусь — Джула Федір походять із села Королик Волоський Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). До 1945 р. тут мешкали лемківські родини, яких було насильно виселено — депортовано до УРСР — Тернопільську область [Енциклопед. словн. Лемківщини].

Олександр Іванович у 1989 р. закінчив Львівський політехнічний інститут — архітектурне бюро. Тривалий час працював архітектором у різних організаціях і добре знайомий із проектуванням дерев'яних споруд.

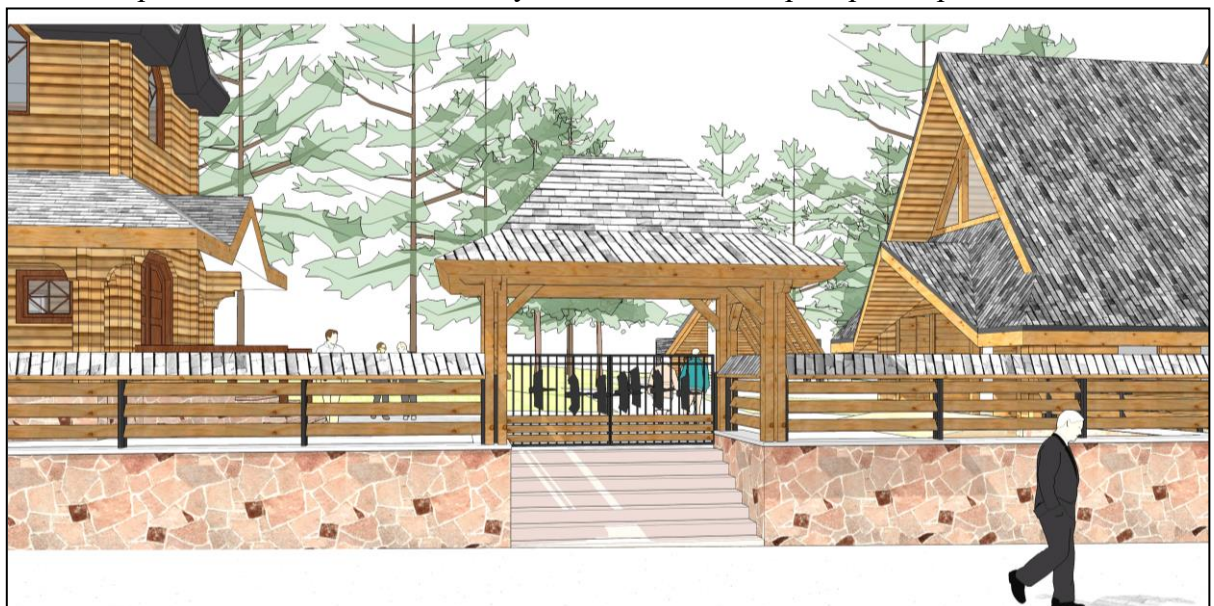
5.4. Проект лемківської церкви

Архітектор Олександр Іванович Джула уважно вислухав поради та зауваження Олександра Івановича Венгриновича і висловив бажання, що йому потрібний якийсь час, щоб зібратися з думками, врахувати висловлені пропозиції щодо того, якою повинна виглядати лемківська церква, а також ознайомитися з місцем, де будуватиметься майбутня церква, оскільки новозбудований лемківський Храм — це не лише культова споруда Тернополя, а й подяка лемків, надсянців, холмщаків і підляшців мешканцям Тернополя та Тернопільської області за те, що в тяжкі роки їхньої депортації корінні мешканці Тернопілля приютили їх в себе та за надану їм матеріальну та духовну допомогу.

Архітектор Джула Олександр Іванович врахував усі побажання Олександра Івановича і завдяки своїй творчій та наполегливій праці відтворив задуми щодо архітектури всього комплексу лемківської 3-банної церкви на ескізах, які нижче наводимо в монографії:

Загальний вигляд дерев'яної 3-банної лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі з катехизаційним будинком. Вхід на територію церкви. Ескіз № 1.

Вхід на територію лемківської церкви Вознесіння Господнього. Ескіз № 2.

Лемківська церква Вознесіння Господнього з катехизаційним будинком. Ескіз № 3.

Катехизаційний будинок з центральним входом до лемківської церкви. Ескіз № 4.

Вхід в катехизаційний будинок. Ескіз № 5

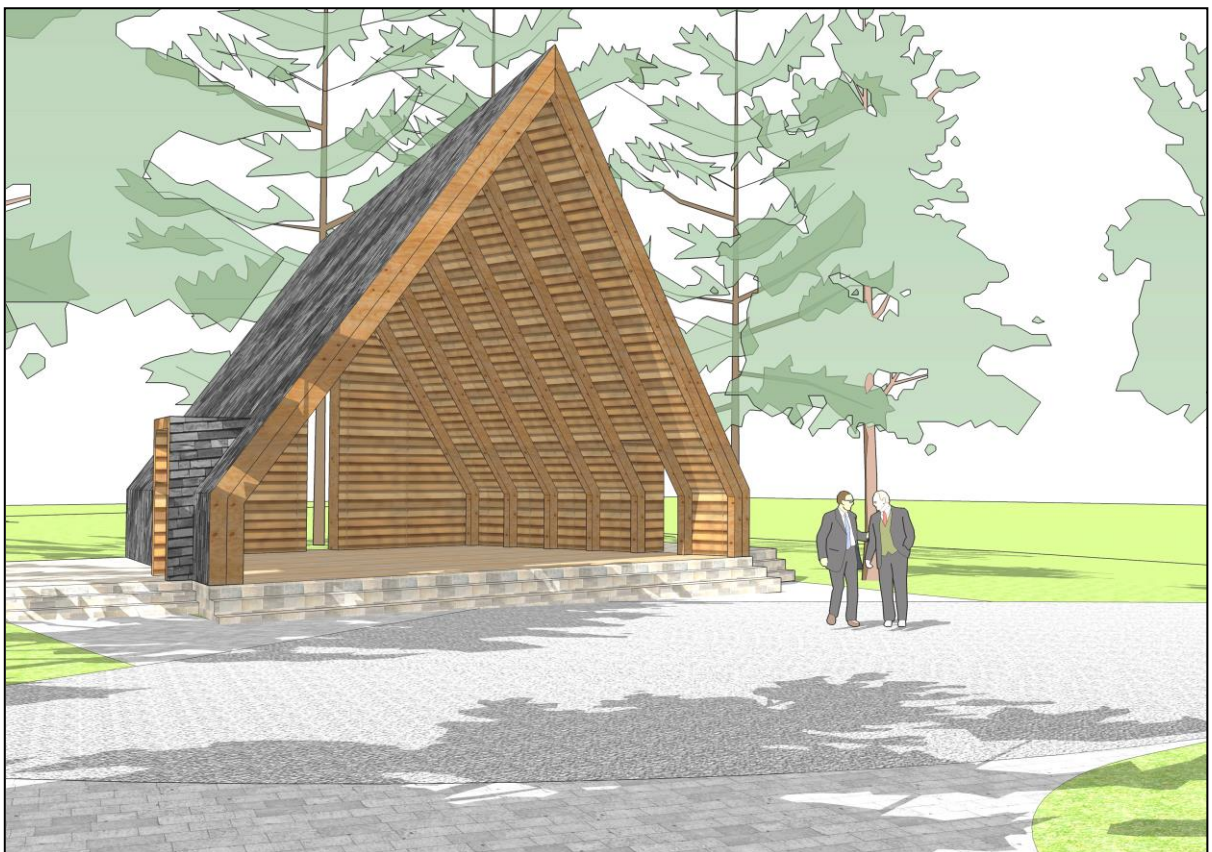

Вигляд зверху на лемківську церкву Вознесіння Господнього, катехизаційний будинок, центральний вхід на територію церкви і сцену. Ескіз № 6.

Вигляд на лемківську церкву з катехизаційним будинком з боку дендропарку. Ескіз № 7.

Крита сцена на території лемківської церкви для проведення театралізованих дійств. Ескіз № 8.

Вигляд усього комплексу лемківської церкви Вознесіння Господнього від дендропарку: 3-банна дерев'яна церква, катехизаційний будинок, крита сцена, центральний вхід на територію церкви. Ескіз № 9.

Отже, як видно із наведених ескізів всього комплексу лемківської церкви у Тернополі, то доцільно зазначити, що архітектор Джула Олександр Іванович вклав у проект лемківської церкви свій талант, професійні вміння, старання та бажання, щоб цей Храм мав не лише естетичний вигляд, а й був окрасою міста Тернополя, пізнання якого розпочинатиметься для приїжджих із споглядання прекрасної дерев'яної споруди — 3-банної лемківської церкви Вознесіння Господнього.

5.3. Розчищення земельної ділянки під будівництво лемківської церкви

Попереду перед колективом однодумців голови Тернопільського обласного товариства «Лемківщина» Олександра Івановича Венгриновича вирисовувалась уся картина будівництва лемківської церкви, що передбачала, ряд підготовчих етапів, першим з яких був етап розчищення земельної ділянки. Зауважимо, що виділена земельна ділянка розташована на окраїні лісопарку по вул. Львівській № 15? На виділеній земельній ділянці росли дерева та кущі, які необхідно було зрізати або вирубати та прибрати, щоб після завершення етапу розчищення земельної ділянки можна було приступити до виконання наступного етапу — закладення згідно проекту фундаменту.

До цієї дуже важливої роботи залучалися члени обласного товариства «Лемківщина», члени церковного комітету та всі бажаючі: лемки, надсянці, холмщаки та підляшці, а також корінні мешканці Тернополя та навколишніх сіл. Велика організаційна робота щодо залучення людей до фізичної праці належить голові церковного комітету Івану Степановичу Фалатовичу, котрий і організовував людей, і сам брав безпосередню участь у виконанні нелегких фізичних робіт: зрізування дерев, розрізування стовбурів дерев, великих гілок тощо. Зазначимо, що незважаючи на свій поважний вік найбільше серед працюючих на

розчищенні земельної ділянки було пенсіонерів, що наочно видно на світлинах, представлених до цього параграфу монографії.

Бригада із чотирьох чоловік (Василь Коруч, Іван Фалатович та ін.) розрізують зрізане дерево тополі на окремі частини для винесення їх за межі земельної ділянки

Член церковного комітету Павло Спьяк справно справляється сокирою при розрубванні зрізаного стовбура дерева

Іван Фалатович, Василь Коруч і ??? розрізали стовбур клена на окремі частини для винесення їх за межі земельної ділянки

?? і ?? ледво підняли нелегкий кусок стовбура і переносять його за межі земельної ділянки

П. Ф. Трач і Василь Коруч виносять частину стовбура дерева, а М. А. Запаранюк підняла велику гілку з цього ж дерева і водночас з ними виносять її за межі зачищеної земельної ділянки

Ярослава Фалатович і Марія Запаранюк виносять гілки, відрізані чоловіками із сухого дерева (на задньому плані)

Василь Коруц готує велику в'язку гілок для винесення, а П. Ф. Трач виносить велику гілку клена гостролистого із зачищеної земельної ділянки

Залишилось зрізати на великій зачищеній земельній ділянці останні дерева. Василь Коруц задумався над тим, як краще зрізати дерево з г-подібним стовбуром

Після завершення напруженої роботи по розчищенню земельної ділянки можна стати чи клякнути на коліно перед об'єктивом фотоапарата: в першому ряду (на колінах) зліва направо: ???, Марія Запаранюк, Іван Фалатович, Микола Спяк; в другому ряду стоять: зліва направо: ???, ???, ???, ???, ???, Парасковія Трач, ???(мужчина); в третьому ряду стоять зліва направо: ???, ???, Ярослав Ворона, Павло Спяк, ???, Іван Комара

Отже, аналізуючи світлини, що відображають весь процес роботи щодо розчищення земельної ділянки під будівництво лемківської церкви, хочемо відмітити, що незважаючи на поважний вік чи стать учасників першого підготовчого етапу будівництва лемківської церкви, в котрий раз переконаємось у великому бажанні всіх учасників спорудити свою церковцю, куди можна буде приходити і молитись до Господа Бога.

5.4. Освячення хреста та місця під будову лемківської церкви

Хрест — предмет і символ культу християнської релігії, що являє собою стрижень з однією або кількома поперечками у верхній половині [30, с. 651]. Після виготовлення і доставлення Хреста необхідно його встановити на постійне місце.

Отець Василь Шафран показує напрям як Хрест повинен стояти на постійному місці.

Його уважно слухають: Іван Фалатович, Борис Войтович, Павло Спяк та ін.

Встановлення Хреста на постійне місце. На задньому плані отець Василь Шафран скеровує вертикальний напрям Хреста на постійному місці.

Хрест встановлений на постійне місце

Отець Василь Шафран і члени церковного комітету моляться після встановлення Хреста на постійне місце

Священики і лемківська громада перед освяченням Хреста на місці будівництва лемківської церкви

Отець Павло ??? освячує Хрест, встановлений на місці будівництва лемківської церкви

Отці Василь Шафран, Павло ? та інші священники, голова обласного товариства «Лемківщина» О. І. Венгринович, голова церковного комітету. І. С. Фалатович та лемківська громада на освяченні місця під будівництво лемківської церкви

5.5. Закладення фундаменту під лемківську церкву

Фундамент під лемківську дерев'яну церкву звичайно закладений з бетону. В цьому велика заслуга спонсора п. Івана Гути, який виділив значні кошти, техніку і наприкінці 2013 року фундамент під будівництво лемківської церкви був закладений.

Екскаватор риє першу канаву під фундамент для будівництва церкви. За роботою спостерігають: отець Василь Шафран, голова церковного комітету Іван Фалатович та ін. На світлинах внизу наведені завершальні роботи по закладенню фундаменту.

Іван Фалатович, Марія Запаранюк, Павло Спяк та ін. члени церковного комітету вирівнюють землю, насапану понад фундаментом під церкву

На завершувальних роботах по закладенню фундаменту під лемківську церкву.
На передньому плані — І. М. Тройчак. На задньому плані — голова церковного комітету
І. С. Фалатович із колегами, які вирівнюють землю за висотою фундаменту

Архітектор О. І. Джула із своїми колегами М. А. Запаранюк, П. Ф. Трач
і П. С. Спяком — активними учасникам закладення фундаменту, пепевіряє
його надійність під запроєктовану ним трибанну дерев'яну лемківську церкву

5.6. Зведення дерев'яних конструкцій на будівництві лемківської церкви

Після закладення фундаменту і завезення лісоматеріалу будівельна бригада Миколи Мороза із Прикарпаття приступила до підготовки дерев'яних брусів для зведення церковного храму. Щодень підготовляли від 10 до 20 брусів, які закладали на підготовлений фундамент.

Отець Василь Шафран з групою парафіян біля Хреста на Великдень 2014 р.
На задньому плані видно зведені дерев'яні конструкції церкви, що будується.

День за днем просувалося будівництво лемківської церкви і незабаром будівельна бригада приступила до встановлення першої бані на постійне місце.

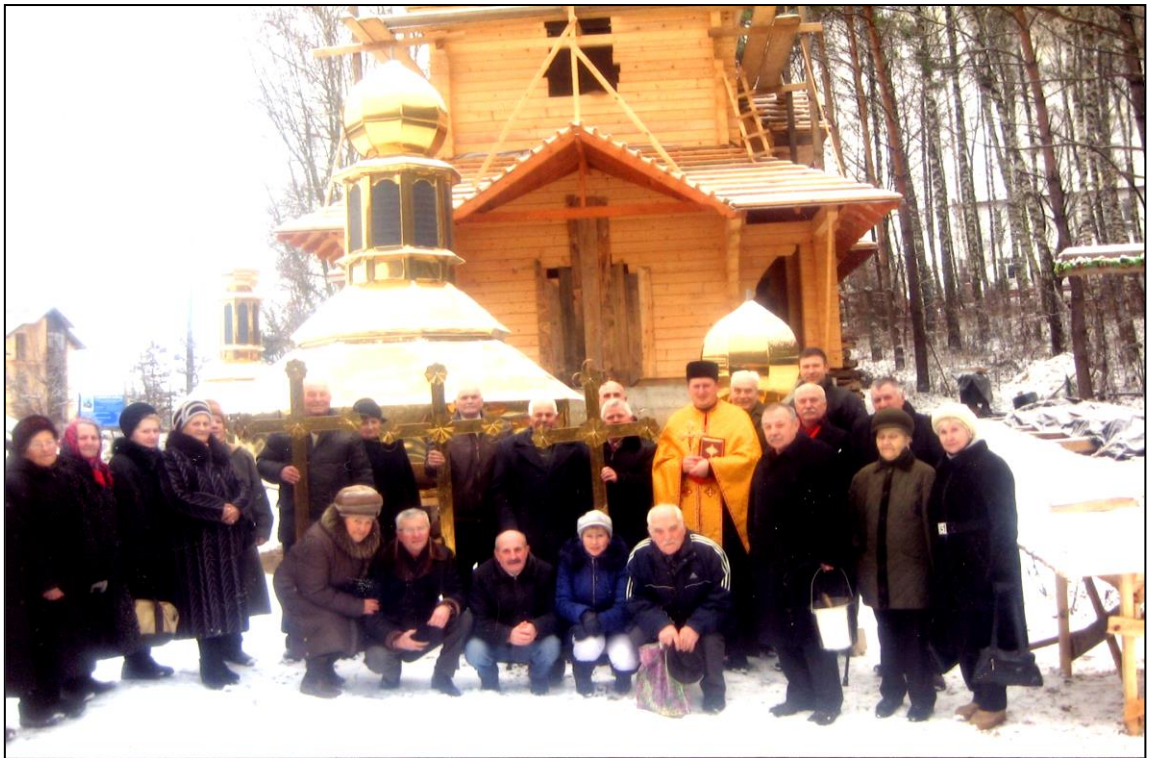
Голова церковного комітету І. Фалатович і члени церковного комітету: А. Татарин, І. Тройчак, П. Трач, В. Коруц, І. Комара, М. Запаранюк, П. Спак та ін. біля Хреста.
Праворуч перша найменша баня, яку згодом встановлять на постійне місце.

Встановлення першої найменшої і найнижчої бані на постійне місце.

Водночас із виготовленням першої найменшої бані майстри виготовляли другу середню і найбільшу третю баню. Тому після встановлення першої бані будівельна бригада завершує дах і підготовляла місце для встановлення другої і третьої бані на постійні місця.

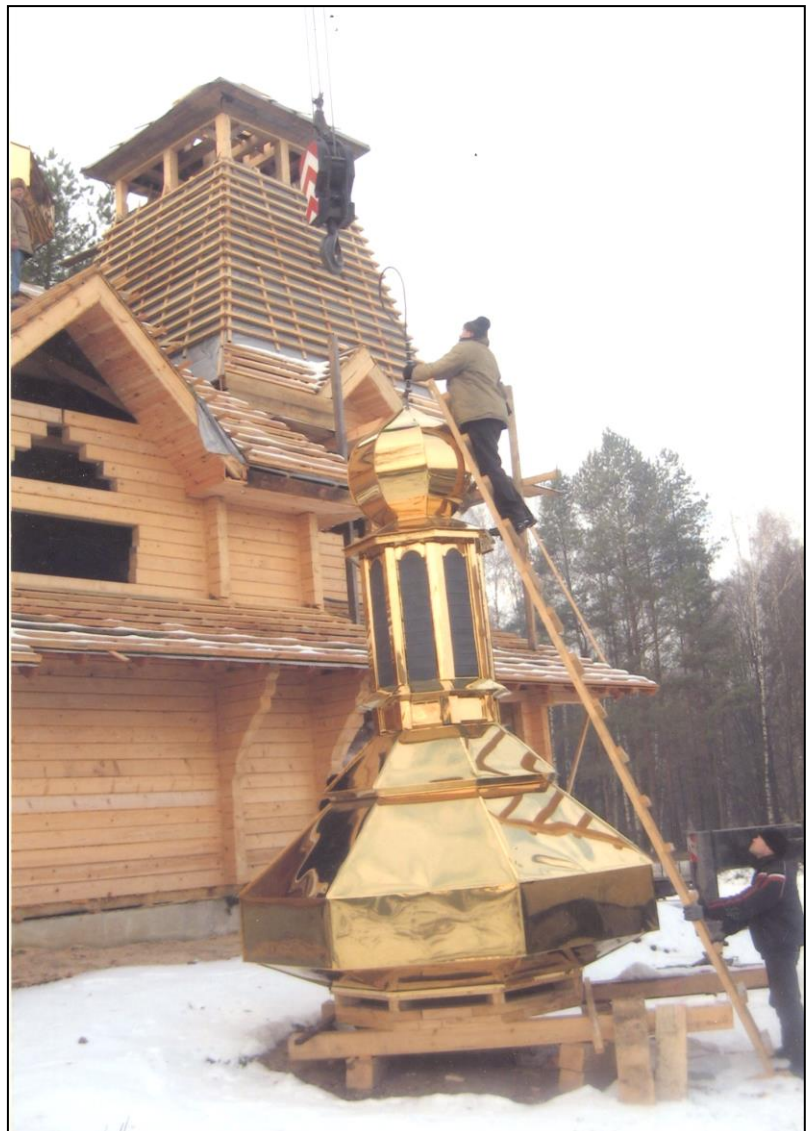
Отець Василь Шафран із парафіянами та будівельниками перед зведеним дерев'яним каркасом церкви. Ліворуч видно готові третя (більша) і друга бані, які невдовзі будуть встановлені на постійні місця

Голова церковного комітету Іван Фалатович і члени церковного комітету після встановлення другої бані на постійне місце. На світлині видно лише основу другої бані.

Підготовка найбільшої третьої бані для підняття і встановлення на постійне місце. На драбині Іван Тройчак надіває петлю на гак автомобільного крана для підняття третьої бані.

Всі три бані встановлені на постійні місця. Бригада будівельників споглядає за якістю своєї роботи
Незважаючи на сніжну і морозну погоду навіть узимку ведуться підготовчі роботи для підняття та вмонтування хрестів на встановлені та закріплені бані на лемківській церкві.

Член церковного комітету Іван Тройчак завжди на найвідповідальнішій ділянці роботи – закріплює металеву решітку з хрестами та необхідними інструментами до гака автомобільного крана для підняття та закріплення хрестів на трьох банях церкви

Після завершення будівельних робіт щодо зведення лемківської церкви, розпочалися внутрішні опорядкувальні роботи: підготовка брусів і дощок для віттаря, облицювальних прямокутних рейок для стиків брусів, закриття отворів між брусами тощо.

Члени церковного комітету та парафіяни підготовляють дошки для настилу підлоги віттаря

Члени церковного комітету: Василь Коруц, Іван Тройчак, Павло Спяк і ??? підготовляють дошки і рейки для встановлення підлоги у віттарю

Після завершення робіт з лісоматеріалом, будівельна бригада приступила до вкладання плитки на підлогу церкви.

Дерев'яна церква, що дістала назву Вознесіння Господнього, побудована за зразком храмів Лемківщини ХІХ століття, стала архітектурною окрасою цього затишного куточка Тернополя. Вона дуже гарна. І в цьому велика заслуга переусім її архітектора Олександра Івановича Джули — лемка серцем і розумом, який вклав у проект свій архітектурний талант, вміння та бажання, всього церковного комітету на чолі з Іваном Степановисом Фалатовичом, а також людей доброї волі, котрі різними способами (безпосередньою участю у фізичних роботах, меценатством та пожертвою певних коштів) прилучилися до її будівництва. За нею — гора, повна дерев, і загальний краєвид дуже нагадує Лемківщину.

Про зведення храму люди мріяли понад два десятиліття. Нарешті будівництво розпочали восени 2013 року. Його очолив житель Великого Ходачкова, колишній теофіпільчанин Іван Степанович Фалатович, а помічником йому був виходець із Слобідки Андрій Татарин.

Володимир Бек — голова Козівської районної організації товариства «Лемківщина», як тільки випадала хоч якась вільна хвилинка, завжди заїжджав до церкви, цікавився, як вона будується — від фундаменту і аж поки її не звели. Тож їхав на її освячення, як до рідної святині.

Зведення храму велось три роки на кошти, зібрані від громадян, парафіян, церковних громад, меценатів, жертводавців. Значну частину зібраних коштів на будівництво церкви передали громадські організації, лемки, корінні мешканці сіл Козівщини і міста Козови. Левову частку пожертвував голова ФГ «Вікторівка – 92» Петро Іванович Пеляк [Дуфенюк, с. 295—298]. До будівництва лемківської церкви у Тернополі також долучилися інші аграрії та підприємці області, зокрема голова ради директорів провідної агропромислової компанії України «Мрія Агрохолдинг», Герой України Іван Миколайович Гута.

Новозведений храм Вознесіння Господнього у Тернополі відкритий для всіх переселенців: лемків, надсянців, холмщаків, підляшців, для всіх людей доброї волі. Він став культурно-духовним центром лемківської громади області і завжди наповнюватиме духовно серця лемків, що народилися на Лемківщині, їхніх дітей, внуків і правнуків та примножуватиме багатогранність етнічної культури українського народу.

РОЗДІЛ 6.

ОСВЯЧЕННЯ ТА БОГОСЛУЖІННЯ В ЛЕМКІВСЬКІЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЬОГО У ТЕРНОПОЛІ

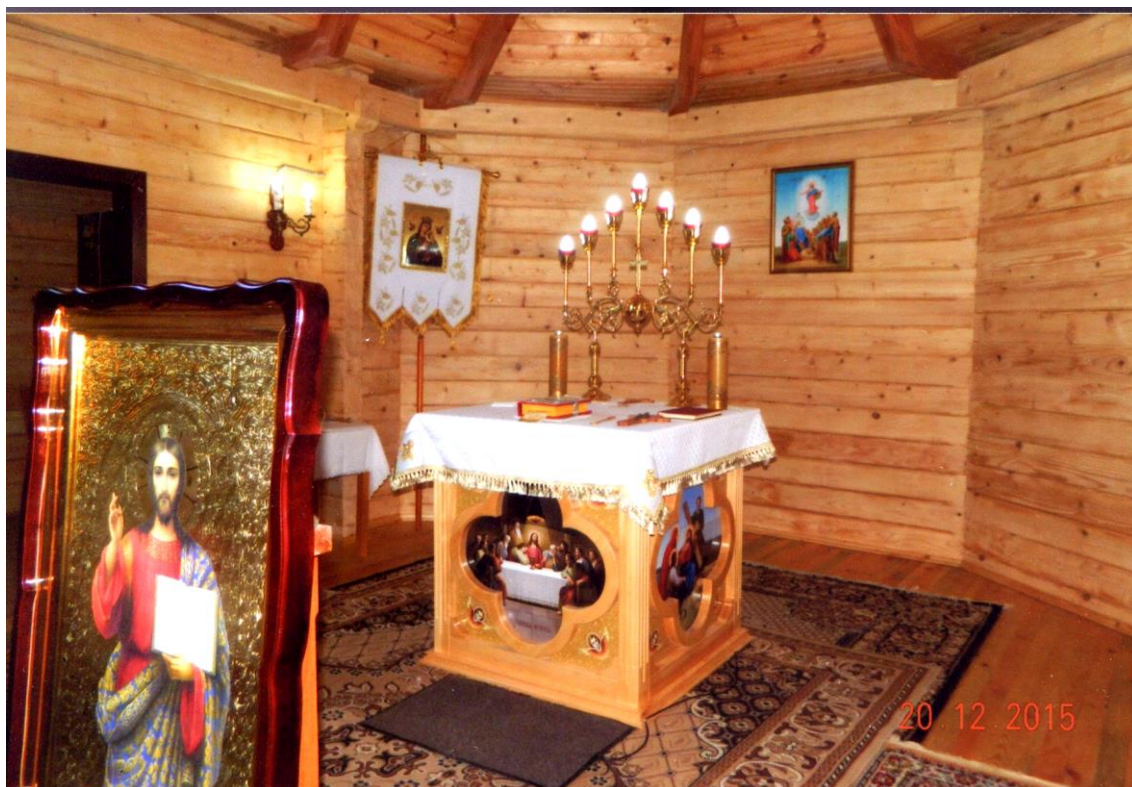
«Не диво тому, що Служба Божа є найконечнішим добром для українського народу. Вона є цілющим джерелом, що ... ублагороднює душу, очищує від вини і освячує, і піддержує в горю. Вона дає натхнення до світлої творчості і високого лету і оптимізму».....

*Діян. 17,28, том XII, ст. 290.
Патріарх Йосиф Сліпий.
Бог Церква Україна.
Тернопіль : «Джура», 2012. С. 6.*

6.1. Відкриття лемківської церкви

Відкриттю лемківської церкви передували дві важливі події: виготовлення і встановлення Престолу і виготовлення та освячення Церковного Дзвону.

Престол — у християнських церквах — високий чотирикутний столик, який стоїть у центрі вівтаря [30, с. 445].

Престол в лемківській церкві, виготовлений майстрами???

14 жовтня 2015 року отець Василь Шафран проводить Святу Літургію з використанням Престолу замість??? у віварі

Другою важливою подією в житті церкви ще до її освячення було освячення Церковного Дзвону.

Дзвін — ударний сигнальний металевий інструмент у вигляді порожнистої зрізаної груші з підвішеним усередині ударником [30, с. 124]. Дзвін для лемківської церкви виготовили в ??? і названий «Олександр–Іван» тому, що ???.

Церковний Дзвін «Олександр–Іван» в лемківській церкві

Отець Василь Шафран освячує церковний дзвін

Виготовлення Престолу і Церковного Дзвону явились дуже важливими подіями в житті лемківської церкви, оскільки з цього часу церква стала постійно діючою і в ній священник о. Василь Шафран щонеділі проводить Богослужіння — Святу Літургію. Дякуємо Господові Богу та всім жертводавцям, парафіянам та всім людям доброї волі за ту допомогу, яку вони надали при спорудженні довгоочікуваного Божого Храму — лемківської церкви, куди тепер приходять молитися всі переселенці із Польщі: лемки, надсянці, холмщаци, підляшці та корінні тернопорляни.

6.2. Освячення лемківської церкви Вознесіння Господнього

У четвер 9 червня 2016 року — свято Вознесіння Господнього — велике свято освячення новозведеного храму — дерев'яної трибанної лемківської греко-католицької церкви у Тернополі. Подія ця набрала широкого розголосу всюди, де живуть лемки.

На свято Вознесіння Господнього у парку поблизу Тернопільського національного економічного університету до новозбудованої церкви на вулиці Львівській, 13 підходили численні групи людей: лемки міста Тернополя, сіл і міст області, лемки Львівщини, Івано-Франківщини, східних областей України, навіть група лемків із Польщі. Були представники майже з усіх районів області. Козівщину представляло понад 80 осіб. Також були представники із Вікторівки, яких очолив Ярослав Масира.

На свято прибули архієпископ і митрополит Тернопільсько-Зборівський УГКЦ Василій Семенюк, отець Василь Шафран — священник лемківської церкви, Степан Барна — голова Тернопільської обласної державної адміністрації, Сергій Надал — міський голова Тернополя, Олег Барна — народний депутат України, керівники обласних організацій та районних державних адміністрацій. На свято прибули також священники інших церков міста Тернополя, діячі культури, літератури, мистецтва, представники Тернопільського обласного телебачення (TV-4), засобів масової інформації, в т. ч. всеукраїнської незалежної громадсько-політичної газети «Вільне життя».

Архієрейську Святу Літургію і чин освячення Престолу та Храму здійснив архієпископ і митрополит Тернопільсько-Зборівський УГКЦ Василій Семенюк. Все дійство своєю урочистою святістю переповнювало Божою благодаттю серця присутніх.

Архієпископа та митрополита Тернопільсько-Зборівського УГКЦ Василя Семенюка, який прибув на освячення лемківської греко-католицької церкви, дівчата в лемківському строю зустрічають з хлібом й сіллю

Відтак отець Василь Шафран, вітаючи Кир Василя Семенюка, запропонував вручити йому (що?) фотографії лемківської церкви Вознесіння Господнього?.

Вручення фотографій лемківської церкви Кир Василю Семенюку (зліва направо): І. М. Дуда, архієпископ і митрополит Василій Семенюк, ????, отець Василь Шафран

Кир Василій Семенюк, виголошуючи проповідь лемківською говіркою, чим викликав зворушливі сльози парафіян, зазначив, що відкриття храму «Вознесіння Господнього» є неабиякою подією для Греко-католицької церкви та всієї України

Під час освячення церкви

Зліва направо: отець Василь Шафран — священник лемківської церкви; Степан Барна — голова Тернопільської обласної державної адміністрації; Кир Василій Семенюк — архієпископ і митрополит Тернопільсько-Зборівський УГКЦ, Сергій Надал — міський голова Тернополя

6.3. Богослужіння в лемківській церкві Вознесіння Господнього

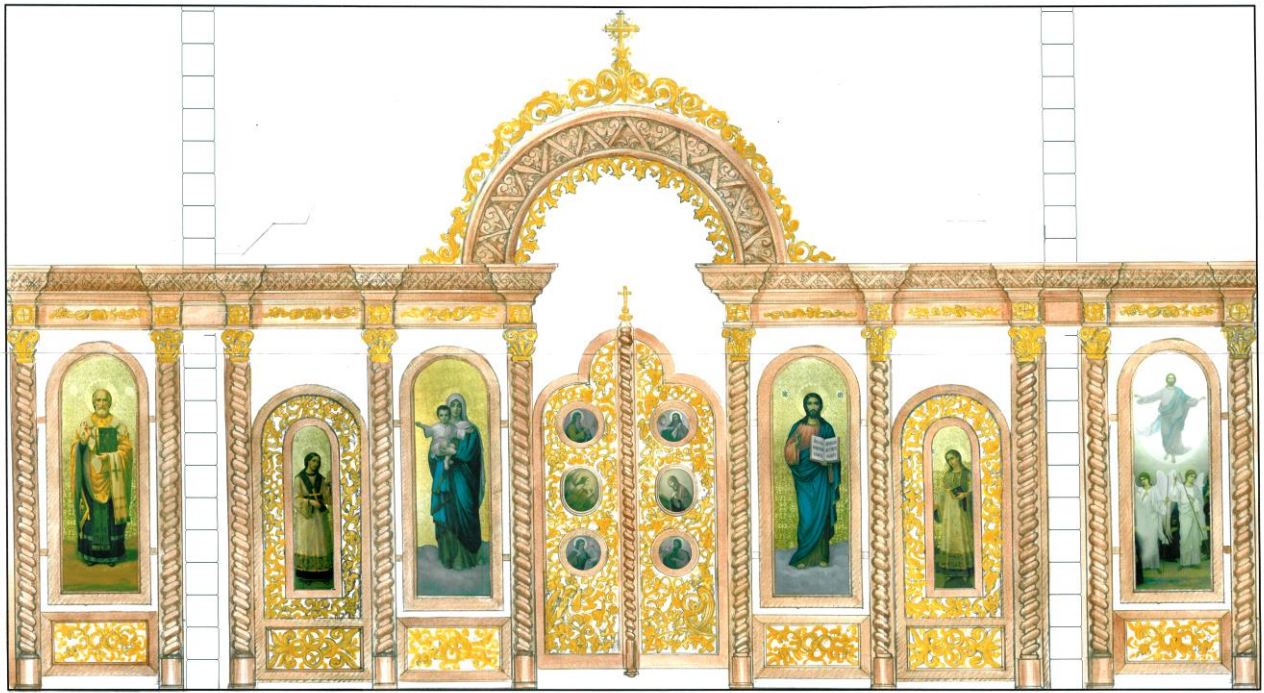
Богослужіння — виконання в церкві релігійних обрядів; відправа, богослужба, служба [30, с. 57].

І так, після освячення лемківської церкви 9 червня 2016 року Кир Васи́лем Семенюком разом з отцем Васи́лем Шафраном, патроном лемківської церкви у Тернополі стало Вознесіння Господнього і з цього часу дерев'яна, тридільна, трибанна церква іменується так: лемківська греко-католицька церква Вознесіння Господнього.

Священником лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього є отець Василь Шафран, який щонеділі о 9 год. править Богослужіння – Святу Літургію.

Іконостас — стіна з розміщеними на ній у певному порядку іконами, що відокремлює вівтар від центрального приміщення церкви [Загнітко, с. 215].

Доцільно зауважити, що іконостас поки що відсутній у збудованій дерев'яній лемківській греко-католицькій церкві Вознесіння Господнього у Тернополі, але він, який зображений на нижченаведеному ескізі, виготовляється в одній із майстерень Прикарпаття, і невдовзі прикрасить інтер'єр церкви.

6.4. Церковний комітет лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі

Церковний комітет — це керівний виборний орган, що відає господарською діяльністю лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі: складення проекту лемківської церкви, організація збору коштів на будівництво церкви, організація підрядної установи щодо будівництва церкви, будівництво церкви, освячення церкви, організація богослужіння в церкві, створення лемківського хору церкви, впорядкування території навколо церкви, організація збору коштів на виготовлення вівтаря, організація проведення свят, зокрема свята «Миколая», відзначення іменин парафіян церкви та багато інших церковних, культурних і господарських заходів.

Церковний комітет лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі було обрано в кількості 25 членів:

1. Венгринович Олександр
2. Войтович Борис
3. Ворона Ярослав
4. Березняк Меланія
5. Гнилюх Ігор
6. Граничний Ярослав
7. Дуда Ігор
8. Запаранюк Марія – скарбник
9. Івасечко Мирослава
10. Комара Іван
11. Комарницька Данута (Даня)
12. Коруц Василь
13. Попик Надія
14. Роговський Роман
15. Спяк Микола
16. Спяк Павло
17. Татарин Андрій – заступник голови правління
18. Трач Парасковія
19. Тройчак Марія

20. Тройчак Іван
21. Фалатович Іван – голова правління
22. Фалатович Світлана Іванівна
23. Царкова Стефанія
24. Черкавський Михайло
25. Юзва Олександра

6.5. Хор лемківської церкви

1. Комарницька Дана
1. Коруц Василь
2. Роговський Роман
3. Трач Парасковія
4. Тройчак Марія
5. Тхорик Михайло
6. Тхорик Неля
7. Фалатович Іван
8. Фалатович Ярослава
9. Фалатович Світлана
10. Царкова Стефанія
11. Шафран Лілія — керівник церковного хору

6.6. Церковна обрядовість — здійснення обряду хрещення

Отець Василь Шафран — священик лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, як сіяч зерен правди Христової, у своїй діяльності окрім щонедільного Богослужіння — Літургії — здійснює і вирішує різні церковні, культурні чи навіть господарські справи. Але попри все перевагу він віддає церковним справам, у тому числі й обряду хрещення.

Такий обряд відбувся???? 2017 року, коли в цей день вперше в церкві було здійснено обряд охрещення ?? внучки парафіянів церкви — Войтовичів Бориса і Марії.

Отець Василь Шафран, батьки охрещеної ??? — ????? та хресними: ????? в лемківській церкві Вознесіння Господнього. ?? ?? 2017 р.

Батьки охрещеної ??? – ?????? : мама — ??? тримає ?? на руках і тато поруч з мамою ??, а також бабуся Войтович Марія та дідусь Войтович Борис і бабуся ??? і дідусь ????? та хресними: мамою ????? і татом ????? з їх донечками: ??? і ??? в лемківській церкві Вознесіння Господнього. ?? ?? 2017 р.

Священик о. Василь Шафран після охрещення ??? на руках у бабусі Войтович Марії, поруч друга бабуса – ???

8.7. Здійснення обряду вінчання при одруженні

?
?
?

8.8. Традиційне відзначення «кормешів»

Кормеш (Кормаш — німець. Kirchmesse, Kirmesse, що є результатом скорочення складного слова Kirchneichmesse — богослужіння з нагоди освячення церкви — утвореного від Kirche – церква, peihen – святий і messe – служба) — богослужіння з нагоди роковин посвячення церкви, тобто храмового свята, після чого наступає час радіння, забави, ярмарку з приводу такої зустрічі (Пор. Етимологічний словник української мови. Т. 1. — К., 1985. — С. 425; А. Bruekner. Słownik etymologiczne języka polskiego. — Warszawa, 1957. — S. 228—229). Храмове свято, кормеш називають інколи відпустом, що є місцевою церковною врочистістю, організованою найчастіше з нагоди свята покровителя храму (відпуст — це теж у латинській Церкві дарування Церквою кари за гріхи під умовою виконання певних релігійних практик).

На Лемківщині кормешом називають день храмового свята та гостину, яку проводять у цей день з особливою старанністю і урочистістю. Мешканці села запрошували на цей день близьку і дальшу родину та приятелів з навколишніх сіл. Давніше мешканці сусідніх місцевостей приходили ще попереднього дня з церковними корутгами. Вранці відбувалося урочисте богослужіння з процесією навколо храму.

Опісля неподалік церкви відбувався ярмарок. Єврейські продавці розкладали на столах різний крам: прикраси до одягу, іграшки, солодощі, булочки вироби, безалкогольні напої та ін. У Сяніцькому повіті існував звичай, що коли під час кормешу вкрасти у продавця-єврея булку чи цукерку — «гріху немає». І тому хлопчики вдавалися до всіляких хитрощів, щоб «поцупити» якусь дрібницю зі стола продавця. У деяких селах існував такий звичай: щоб затримати гостей після відправи і гарантувати їх прихід на гостину, домашні знімализ прибулих головні головні убори і чимдуж повертали додому приготувляти гостину. Господарі прикладали всіх зусиль, щоб гостина якнайкраще вдалася, була веселою. Завжди, коли гості дякували за гостину, господарі дружно відповідали: «Не є за што дякувати, Гостина слаба, а ви будете міцні», Гости з дальших сіл залишалися ночувати. Молодь після гостини виходила на вулицю, збиралася гуртками і співала народні пісні, а у вечері сходилися на забаву (танці). Місцеві «гудаки» (найчастіше цигани) грали цілу ніч в чийомусь (найвигіднішому) боїщі чи веврейській залі.

Після виселення лемків з північної частини Лемківщини (що у межах Польщі) і розсіяні по різних місцевостях в Україні і північно-західній Польщі, свято «кормаш» в середовищі лемків поступово почало зникати [Енцикл слов. Лемківщ., с. 276—277].

До вищенаведеного, особливо останнього абзаца додамо, що свято «кормеша» відзначають дуже урочисто в місті Пустомити, де найбільше лемків живе з села Радоцини. Причому кормеш проводять у ??? — дня храмового свята, приуроченого до освячення церкви св. Косми і Дам'яна. На таких кормашах автори цієї монографії побували не один раз.

Аналогічно відзначають свято кормеша в лемківській церкві Вознесіння Господнього, приуроченого до дня освячення церкви, тобто 9 червня. Це велика заслуга церковного комітету і особливо його голови Івана Степановича Фалатовича та Тройчак Марії Іванівни, які прикладають багато організаційних зусиль, щоб кормеш бідбувався. Особливо таке свято запам'яталося всім парафіянам церкви Вознесіння Господнього, 9 червня 2018 року.

8.9. Відзначення дня Святого Миколая

8.10. Відзначення днів народження та іменин парафіян

РОЗДІЛ 7.

ЖЕРТВОДАВЦІ ТА ПАРАФІЯНИ ЛЕМКІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ

ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЬОГО У ТЕРНОПОЛІ

І дай зело нам на спожиток,
А всі хвороби одверни,
І душі наших милих діток
Од злої скверни сохрани.

Василь Хомик
«Лемківська молитва»

7.1. Жертводавці лемківської церкви

Жертва. Добровільний внесок у вигляді грошей або якихось предметів на користь когось, чогось; пожертвування, пожертва, дар [Загнітко, с. 166].

Пожертвування. Дарунок, внесок у вигляді грошей або яких-небудь предметів на користь якоїсь особи чи установи; пожертва [Загнітко, с. 405].

Виходячи із вищенаведених термінів і їх означення **жертводавці лемківської церкви** — це особи, які внесли добровільні кошти у вигляді грошей на побудову лемківської церкви. До них належать: лемки, надсянці, холмщаки, підляшці, а також корінні тернополяни й мешканці Тернопільської та Львівської областей, зокрема Бойко Орися Петрівна, Криницький Григорій Томкович, Шуркало Володимир Васильович, Тавпаш Андрій Іванович та багато, багато інших жертводавців.

Після складення і затвердження проекту та кошторису на будівництво лемківської церкви дуже відповідальною справою було зібрання відповідних коштів, без яких подальші дії щодо спорудження церкви були б безрезультатні. Для реалізації цього важливого і дуже відповідального питання за пропозицією голови Обласного товариства «Лемківщина» Олександра Івановича Венгриновича був утворений церковний комітет, до складу якого увійшли:

Венгринович О. І.

Дуда І. М.

Бортняк М. ?

Запаранюк Марія Антонівна,

Фалатович Іван Степанович

о. Василь Шафран та ін. (див. персональний перелік членів церковного комітету лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі – розділ ?, с.).

На першому засіданні за пропозицією О. І. Венгриновича необхідно було підготувати лист-звернення до Тернопільської обласної державної адміністрації, ??? та окремих громадян про те, що в м. Тернополі розпочато будівництво лемківської дерев'яної церкви, кошторис на спорудження якої становитиме за попередніми підрахунками приблизно 450—500 тис. грн. Таких коштів ні в обласному товаристві «Лемківщина», ні в Тернопільській обласній державній адміністрації, ні в Тернопільській обласній Раді народних депутатів не було. Такі кошти можна було зібрати лише шляхом пожертвування. Тому на першому засіданні церковного комітету за пропозицією О. І. Венгриновича необхідно було підготувати лист-звернення до Тернопільської обласної державної адміністрації та окремих

громадян про те, що в м. Тернополі розпочато будівництво лемківської дерев'яної церкви, кошторис на спорудження якої становив 450 — 500 тис. грн. Тому тут доцільно назвати дуже активних членів церковного комітету, які приклали великих зусиль для збору коштів на будівництво лемківської церкви у Тернополі, зокрема, це:

1. Венгринович Олександр Іванович
2. Войтович Борис
3. Ворона Ярослав
4. Тройчак Іван Михайлович
5. Фалатович Іван Степанович – голова правління
6. Дуда Ігор Микитович
7. Запаранюк Марія Антонівна
8. Татарин Андрій ???? – заступник голови правління
9. Сп'як Павло та ін.

До жертводавців (за неповними даними, опублікованими у газеті «Дзвони Лемківщини»), належать:

Андрій N
Андріяшик Оксана
Анна N
Антонів Василь Федорович
Антонів Ганна Федорівна
Антонів Степан Федорович
Артем Анатолій
Барна Микола Миколайович
Барна Любов Степанівна
Барна Ольга Миколаївна
Барна Степан Степанович
Барна Олег Степанович
Барна Володимир Андрійович
Бек Надія (Козова)
Березняк Меланія
Бігуняк Володимир Васильович
Бідник (Малецька) Надія Іванівна
Біячко Надія
Богдана N
Бортник Михайло
Бубняк Анна Іванівна
Бубняк Галина
Бубняк Микола Андрійович
Бутницька Ольга Йосипівна
Бойко Орися Петрівна
Бубняк Анна
Василь отець
Венгринович Олександр Іванович
Венгринович Ігор Олександрович
Вікторія N
Вовк Володимир Іванович
Войтович Борис
Войтович-Гецько Ольга
Войтович Марія М.
Войтович Ольга
Володимир N
Волянська Людмила
Ворона Ярослав

Галина N
Гирило Микола Павлович
Глишок Маріанна
Гнилюх Ігор
Гнилюх Оксана
Горбаль Микола Андрійович
Гоцко Михайло
Граничний Ярослав Васильович
Груша Марія
Гута Іван Миколайович
Джула Іван Федорович
Джула Оленксандр Іванович
Дзюбінський Степан
Дзюрбель Андрій
Дика Ірина (Великий Ходачків)
Дольна Марія
Дольні (родина)
Дуда Ігор Микитович
Жилич Микола
Загребельний Волордимир
Запаранюк Марія Антонівна
Запаранюк Роман
Івасечко Мирослава
Катерина N (Тернопіль)
Карп Ольга
Качмар Марія (В. Ходачків)
Кіцак Володимир
Колишак Ольга Максимівна
Коліно Мар'яна
Колодійчук Іван Йосипович.
Комара Іван Степанович
Комаринська Богдана
Комаринський Микола
Король Оксана
Коростинський Михайло
Коруц Василь
Коруц Олег
Криницький Володимир
Криницький Григорій Томкович
Мадара Василь (Чортків)
Маринюк Марія
Марія N
Мар'яна N
Мацевко Богдан
Медвідь Марія
Миколів Петро
Морава Ірина
Неля N
Одрехівський Василь
Озерова Надія
Оленяк Ліда
Оліяр Іван
Ольга N

Оршак (родина)
Панцьо Іван Іванович
Панцьо Стефанія Єлісеєвна
Паряк Ігор
Пасєка Ольга Михайлівна
Пеляк Петро Іванович
Пида Петро Юрійович
Пида Світлана Василівна
Пида Віктор Петрович
Пида Василь Петрович
Попик Надія
Проць Ярослав Іванович
Прус Олександр
Рибісь Ольга
Роговський Роман Васильович
Роман N (Одеса)
Рубай Степан Богданович
Русенко Ярослава
Сардига Василь
Свара Марія
Сидор Ярослава
Сидоряк Іван
Сисак Ірина
Солинко Василь
Сорока Лариса
Спьяк Павло Степанович
Спьяк Павло
Спьяк Петро
Спьяк Микола
Старощак Дмитро
Стех Степан
Стиранка Олександр Михайлович
Столяр Михайло
Тавпаш Андрій Іванович
Татарин Андрій
Теленцьо Василь Юрійович
Ткачук
Трач Парасковія Федорівна
Тройчак Іван Михайлович
Тройчак Ірина Василівна
Тройчак Марія Іванівна
Тхорик Анеля Петрівна
Тхорик Іван Петрович
Тхорик Михайло
Турко Василь Григорович
Фалатович Іван Степанович
Фалатович Ярослава Михайлівна
Фалатович Світлана Іванівна.
Федонюк Ярослав Іванович
Федонюк Лариса Ярославівна
Феленчак Василь Андрійович
Феленчак Ярослав
Фіцула Михайло Миколайович

Царькова Стефанія
Ценайко Ольга Михайлівана
Черняк Омелян
Шевчук Євген
Шкарупа (с. Суковате, Польща)
Шкарупа Артур
Шост Іван
Шуркало Володимир Васильович
Юзва Олександра та багато, багато інших.

Автори цієї монографії наперед просять вибачення за те, якщо дехто із жертводавців не названий у цьому списку. Правління церковного комітету прийняло Вашу пожертву і вона включена у загальну суму на будівництво лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. О. Василь Шафран неодноразово поіменно і не називаючи прізвищ, проголошував: Многая і благая літа жертводавцям, а лемківський хор у Вашу честь виконував: Многая Літа. Многая Літа. Многая Літа ...

Шановні жертводавці! За Вашу пожертву на будівництво лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, нехай Господь Бог Вас і Вашу родину наділить міцним здоров'ям і щоб у Вашому житті завжди вітала Божа Благодать.

7.2. Парафіяни лемківської церкви

Парафія — нижча церковно-адміністративна організація, що об'єднує віруючих, яких обслуговують церковнослужителі одного храму. Парафіяни — віруючі, що належать до якої-небудь церковної парафії [30, с. 345]. Отже, парафіянами греко-католицької лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі є її віруючі.

Ми вдячні Господові Богу за те, що зробив нас свідками та учасниками цього великого Чуда, коли в Тернополі зусиллями та жертвами людей споруджена лемківська церква Вознесіння Господнього, що об'єднує всіх українців (лемків, надсянців, холмщаків і підлящів), переселенців з Польщі, котрі у 1944—1946 рр. за згодою комуністичних режимів двох держав — Радянського Союзу та Польщі та внаслідок проведеної польською державою операції «Вісла» у 1947 р. були насильно вигнані — депортовані (лат. *deportation*, від *deporto* — засилаю, висилаю) — примусове виселення з місця постійного проживання осіб, які визнані соціально небезпечними, примусово виселені з прадідівської землі на чужину.

Один із авторів цієї монографії, Микола Барна у своїй науково-популярній книжці «Радощина в моєму серці. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2011, с. 76» пише:

«Чому ж лемків через понад півтори тисячі років мирного співіснування на своїй рідній Лемківщині визнано соціально небезпечними і на цій підставі депортували — примусово виселили з їх рідних домівок? Адже за Володимира Великого лемки були західною гілкою народу Київської Русі і не ішлося про їх невизнання, а тим більше про вигнання. За князювання Данила Галицького вони належали до Галицько-Волинського князівства і теж їх не виселяли з рідного краю. Не були лемки соціально небезпечними і в подальші сотні літ правління різних урядів та імперій: Австро-Угорщини, Річі Посполитої тощо.

І ось уже понад сім десятків літ ніяк не можу збагнути за що, за яку провину учинена страшна наруга над лемками, котрі з сивої давнини мешкали в лісистих Бескидах? Історичні архівні матеріали свідчать: за зговором між комуністичними урядами Радянського Союзу, зокрема Української Радянської Соціалістичної Республіки та Польським комітетом національного визволення від 9.09.1944 р. була підписана «Угода про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі», що дала «добро» на проведення нелюдської акції — депортації кілька сот тисяч ні в чому невинних людей з їх рідної споконвічної землі.

Далі автор продовжує: «Усеукраїнська щоденна газета «Факти і коментарії». Головний редактор Олександр Швець. № 170 (2938). П'ятниця. 18 вересня 2009 року. Сторінка 31.

наводить такі дані: «**23 вересня 1944 р.** Почалось масове виселення етнічних українців з Польщі в Україну. В угоді, підписаній між Україною і Польщею, комітетом відзначалося, що депортація є добровільною акцією. Однак ні одна із сторін цього принципу не дотримувалась. Операція супроводжувалась терором як з польської, так і з радянської сторони. З 1944 по 1947 рік з Польщі було виселено 482 тисячі 800 українців, кількість загиблих становила більше 30 тисяч людей».

З вересня 1944 р. і по травень 1945 р. в Європі ще точилися запеклі бої на фронтах Другої світової війни. З 23 вересня 1944 р. до її перемоги над фашистською Німеччиною (9 травня 1945 р.) ще відділяло 7 місяців і 16 днів. Рівно через два тижні після підписання зловісної «Угоди ...» почалась нелюдська розправа над мирними людьми, що споконвіку проживали в Лемківщині.

За муки і страждання невинних людей **Пан-Біг їм заплатив** (підкреслене — лемківською говіркою) створенням «польської Солідарності» та проведенням Біловезької зустрічі глав держав Республіки Білорусь, РРФСР та України, що поклали початок розвалу тоталітарних режимів в обох державах. Є ж Бог на світі! За це йому велика шана і подяка від усіх лемків, надсянців, холмщаків та підляшців.

І далі автор з боєм стверджує: «Історія знає суди, на яких судили злочинців за дії проти свого чи чужого народів. Таким міжнародним судом був і Нюрнберзький процес, що засудив дії гітлерівської Німеччини та особистих виконавців злочину проти людства. Шкода, що не відбувся ще один аналогічний Нюрнберзький процес. На його засіданнях обов'язково розглядалось би питання про злочин проти ні в чому не винного лемківського народу. На ньому судили б організаторів та виконавців депортації кількасот тисячного народу, що споконвіків проживав на Лемківщині, Надсянню, Холмщині та Підляшшю. А судити треба було за причинений біль, за муки, страждання, поневіряння! І свідчити було кому... До свідків належу і я — Микола Барна, котрий народився у 1938 р. в селі Радоцина Горлицького повіту Краківського воєводства і котрий разом з батьками у 1945 р. був депортований в село Криштопівка Близнюківського району Харківської області».

У цьому параграфі наводимо за алфавітом прізвища, ім'я та по батькові, рік і місце народження парафіян і декотрих жертводавців, їх біографічні довідки, декотрі зі світлинами, походження їх батьків на Лемківщині та місця переселення лемків, надсянців, холмщаків і підляшців у східні та західні області колишньої УРСР.

Але першу біографічну довідку ми вважаємо доцільно помістити про Іванусіва Олега Володимира, котрий є автором вартісно неоціненної монографії: Іванусів Олег Володимир. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії / Олег Володимир Іванусів. St. Catharines : Видавець «Св. Софія» релігійне товариство українців католиків Канади, 1987. 350 с. кольор. іл.», на котрій духовно виховується молоде покоління лемків.

Іванусів Олег Володимир (1935) — відомий лемко на еміграції, інженер-електрик,

автор книги «Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії. St. Catharines : Видання св. Софії релігійного товариства українців католиків Канади, 1987. 350 с.», громадський діяч: член Українського Технічного Товариства в Канаді, член об'єднання лемків Канади (ОЛК).

Народився в с. Вацевичі біля Дро-гобича Львівської обл. Батько народився в с. Лопівці біля Балигорода Ліського повіту (Лемківщина, Польща). Мати народилася в с. Ростока Велика біля Нового Санча (Лемківщина, Польща). Тобто Іванусів Олег за походженням – лемко. До 1939 р. жив у Новому Санчі, Станіславові (нині Івано-Франківськ). Наприкінці війни та у післявоєнні роки родина перебувала у таборах скитальців в Карсфельді і Берхтесгадені. У 1948 р. переїхала в Канаду в Ледбрідж, а після двох років — до Едмонтону. В Едмонтоні закінчив гімназію, Альбертинський університет. У 1957 р. переїхав працювати у Торонто.

У 1965 р. розпочав з дружиною Боженою поїздки по Європі, які відновив у 1985р. Під час поїздок до місць, де віками народжувалися, жили і у молитві відходили українці та звідкіля у 1947 р. польська держава повезла їх на вигнання.

В Олега Іванусіва зародився невідкладний задум-проект відзначити 1000–ліття Хрещення Русі-України та вписану в нього пам'ять українського етносу на землях, що опинилися в межах Польщі. Разом з дружиною вирішили вкласти заробітки з продажу фірми «Ольман» на видання альбому «Церква в руїні». Усі фотоматеріали він зібрав упродовж чотирьох поїздок по території Польщі, особливо Перемиської Єпархії. Всі матеріали до книжки фбули готові у 1986 р. Представляли вони стан церков у Польщі на території колишньої Перемиської Єпархії — тих, які 1986 р. ще зберігалися (в альбомі кольорові світлини) й тих, що після Другої світової війни були перетворені в руїну (лише на території цієї єпархії їх понад 300, декотрі з них зображені на рисунках Романа Тоделицького). Книга вийшла як 56 том Бібліотеки українознавства НТШ. Видавцем унікального альбому стало Товариство Українців-Католиків «Св. Софія». Презентація видання відбулася в листопаді 1987 р.

Від 1988 р. Іванусіви приїжджали в Україну. У 1990 р. привезли до Львова фотовиставку п. н. «Церква в руїні та 600 примірників альбому». Частину книжок призначили як дар на побудову лемківської церкви св. Володимира і Ольги в Шевченківському гаю (Львів).

Церква св. св. Володимира та Ольги у Львові сьогодні. Зліва направо: Юрій та Марія Зеляновські, Божена та Олег Іванусіви. 2006 р.

Наступного року привезли вони від себе і Товариства «Св. Софія ще 2400 примірників альбому «Церква в руїні». Більшу частину передано для здобуття фондів на завершення будівництва лемківської церкви, інші для товариств «Лемківщина» та «Надсяння» [Енци. слов. Лемк., с. 243—244].

Будівництво лемківської церкви св. Володимира і Ольги у Львові було завершено у 1992 р. У 2006 р. Олег Іванусів з дружиною Боженою відвідали Львів і побували на Богослуженні, яке відправив отець Анатолій Дуда (див. світлину вище). Світлина наведена за книжкою: Іван Красовський. Лемківська церква святих Володимира і Ольги у Львові (до 15-річчя існування). Львів : Видавництво «Мс», 2007. 64 с.: кольор. іл.

Антонів Василь Федорович (1936) — видатний український і російський вчений-

медик, спеціаліст в галузі оториноларингології, доктор медичних наук, професор, академік, заслужений діяч науки і техніки Російської Федерації, голова ради товариства української культури «Славутич», м. Москва, лемко за походженням.

Народився 24.12.1936 року в с. Ославиця Сянського повіту Львівського воєводства. У 1945 р. сім'я, була депортована на територію колишньої УРСР і проживала в селах Качанівка і Полупанівка Підволочиського району Тернопільської області. Закінчивши середню школу, вступив до Чернівецького медичного інституту на лікувальний факультет, конкурс на який становив сімнадцять чоловік на одне місце. Здібності юнак засвідчив упродовж усього періоду навчання, згодом — у Тернопільському медичному інституті, куди перевівся, ближче до рідного дому. З 1961 р. по 1964 р. працював оториноларингологом у Краснодонській районній лікарні на Донбасі. Після цього був зарахований до клінічної ординатури при кафедрі оториноларингології Центрального інституту вдосконалення лікарів, закінчив аспірантуру і захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук. Подальший шлях — праця асистентом, доцентом, професором (1971—1991) в цьому інституті. Талановитого спеціаліста запросили на роботу до Російського університету дружби народів, де він очолив курс оториноларингології і який згодом реорганізував у кафедру. Відповідний навчальний курс кафедра вела також на факультеті фундаментальної медицини в Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова. Під керівництвом авторитетного вченого підготували і захистили дисертації понад 60 кандидатів і докторів наук.

Професор В. Ф. Антонів — автор більше 250 наукових праць, у тому числі семи монографій, дві з яких у співавторстві видані у США, одна — в Україні українською мовою. У клінічну практику він впровадив ряд високоефективних методів хірургічних втручань та діагностики при пухлинах ЛОР-органів. Двадцять один з них захищений авторськими свідоцтвами і патентами. Будучи на посаді завідувача кафедри, виконував водночас обов'язки директора Науково-клінічного центру оториноларингології Російської Федерації (1999—2004). Є головою Центральної атестаційної та Проблемної комісії з оториноларингології при Міністерстві охорони здоров'я РФ. Дійсний член Міжнародної академії оториноларингології та хірургії голови і шиї, Міжнародної академії інформатизації, Української академії національного прогресу.

Видатний учений вносить вагомий внесок у громадську роботу в Україні, зокрема як дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), керівник Ради Товариства української культури «Славутич» (м. Москва) з часу його заснування, в якому організував медичну секцію, що є членом Світової Федерації Українських Лікарських Товариств. Професор [Енци. слов. Лемк., с. 18].

Антонів Степан Федорович (1943) — відомий український вчений-аграрій, ботанік,

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, лінгвіст за покликанням душі і серця, лемко за походженням.

Народився 21.09.1943 року в багатодітній сім'ї Антоніва Федора Андрійовича і Василько Юлії Іванівни в селі Ославиця Сянікського повіту колишнього (до 1939 року) Львівського, а зараз Підкарпатського воєводства, що на Лемківщині, українській етнічній території, яка несправедливо і насильницьким способом вигнання корінного етносу відійшла польській державі.

Пізньої осені на початку зими 1944 року, коли через Ославицю проходила лінія фронту і рідна хата згоріла підпалена німецькими паліями, залишилась велика родина без даху над головою. Довелось жити в чужій хаті Михайла Сікелі, господарі якої залишили рідне село, переселились в Одеську область,

повірівши облудній пропаганді про щасливе життя в Радянській Україні, де ковбаси висять на плотах. Таких родин, що повірили в цю брехню було всього чотири.

Закінчилась війна, мешканці села Ославиця надіялись на спокій. Батько, Антонів Федір, зібрав будівельні матеріали для будівництва нової хати. Наступила весна 1946 року. Ославиця відсвяткувала Великдень, проводились польові роботи по посіву ярих зернових (вівса, шаношші, ячменю, пшениці), посадки бандурків (картоплі). Та найбільше лихо було попереду.

Через тиждень після Великодня Провідна субота та неділя 1946 року (27–28 квітня) є чорними датами для мешканців Ославиці. В перший день люди були насильно зігнані на майдан біля церкви, а в наступний жорстоко вигнані із осель на так зване «добровільне переселення» у Радянську Україну, а їхні хати й все добро було піддано вогню. При цьому багато односельців були замордовані.

Пам'ятний епізод для всієї родини Антонівих в цій трагедії те, що коли для збору речей під час вигнання польські шовіністи дали 50 хвилин. Коли вже все, що можна було зібрати на віз за цих півгодини, посадили на фіру всю сім'ю (п'ятеро малолітніх дітей, бабуня, тато, мама), в т. ч. грудну одномісячну дочку Ганнусю, мама виявила, що немає меншого 2,5 річного Степана. Його не було видно, тільки мелькав образок святої Марії, з яким віщ бігав по квітучому весняному лузі з високими травами. Богородоця є його заступницею покровителькою, бо родився він на другу Пречисту, тому й спасла його в цей трагічний для нашого народу день руками його неня Федіра.

На новому місці в чужині, сім'я оселилась в селі Полупанівка Підволочиського (тодішнього Скалатського) району Тернопільської області. Батьки тяжко почали своє газдування, бо нічого не було. Матеріальні цінності (кірат, молотарка, велика пасіка, кури, качки, ткацький і столярний верстат та інше) пропали від жорстокої депортації, вогню запаленого польськими вояками.

Не встигли батьки взятись за газдівку, як треба було йти «добровільно» в нове ярмо — колгосп.

Антонів Степан протягом 1950—1957 рр. навчався в Полупанівській семирічній школі, а з 1957 по 1960 рік — Староскалатській середній школі. В 1960 році поступив на агрономічний факультет Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, який закінчив у 1965 році і отримав професію вченого агронома.

Працював головним агрономом колгоспу, що в селі Качанівка Підволочиського району Тернопільської області, мешканцями якого були переважно лемки — вихідці із сіл Ославиця, Костарівці, Загір'я, Смільник та ін. Рідне оточення, говірка, атмосфера земляцтва давали наснагу в повсякденному житті. За досягнення в роботі, професіоналізм молодий [Енци. слов. Лемк., с. 19—20; Ст. Ант. Усвід. Лемк., с. 168—171].

Барна Микола Миколайович (1938) — відомий український вчений-ботанік,

дендролог, морфолог, цитоембріолог і еколог рослин, доктор біологічних наук, професор, відмінник народної освіти України, відмінник охорони природи, академік Академії наук Вищої освіти України, заслужений діяч науки і техніки України.

Народився 8 лютого 1938 року в селі Радоцина Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Батько Барна Микола Петрович і мати Барна Пелагія Іванівна (дівоче прізвище Кравчицька) обоє походять із села Радоцини Горлицького повіту Краківського воєводства.

У 1945 р. разом з батьками депортований у село Криштопівка Близнюцького району Харківської області. У 1946 р. разом з батьками переїхав у село Скоморохи Велико-Бірківського р-ну (нині Тернопільського р-ну) Тернопільської обл. У 1961 р. закінчив з відзнакою Львівський лісотехнічний інститут з присвоєнням кваліфікації – інженер лісового господарства. Працював на різних посадах у Велико-Бичківському лісокомбінаті тресту «Закарпатліс». З 1964 по 1967 рр. навчався в аспірантурі в Українському науково-дослідному інституті лісового господарства та агролісомеліорації (нині УкрНДІЛГА імені Г. М. Висоцького). У 1969 р. в Інституті ботаніки АН України захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук, а в 2002 р. в Інституті ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук на тему: «Репродуктивна біологія видів і гібридів родини Вербові (*Salicaceae* Mirb.)». З 1971 року по нині працює в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка: 1971—1975 – викладач; 1975—1996 – доцент, 1996—2014 рр. — професор кафедри ботаніки, водночас 1977—1985 рр. — заступник декана природничого факультету; 1990—2006 рр. — декан природничого та хіміко-біологічного факультету; 2002—2014 — завідувач кафедри ботаніки; 2014—по нині професор кафедри ботаніки та зоології.

Автор близько 400 наукових праць (у т. ч.: 4 монографії, 2 бібліографії, 2 словники, 3 науково-популярні видання, 35 навчальних посібників, 5 методичних рекомендацій, 5 авторських свідоцтв на винаходи). Підготував 7 кандидатів наук.

За досягнуті успіхи в освіті та науці нагороджений, обраний та присвоєно почесні звання: «Відмінник охорони природи України» (1983), «Відмінник народної освіти України» (1987), медаль «Ветеран праці» (1987), Почесна грамота МО України (1995), академік Української Екологічної Академії наук (1995), грант «Соросівський професор» (1998), Грамота Тернопільської обласної державної адміністрації (2000), академік Академії наук Вищої школи України (2005), Грамота почесного члена Українського ботанічного товариства (2006), «Заслужений діяч науки і техніки України» (2006), «Лауреат нагороди Ярослава Мудрого АН ВШ України» (2007) та ряд грамот Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Завідувач відділу наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Ірик Зіновія Йосипівна присвятила М. М. Барні такі прекрасні рядки:

Шановний Миколо Миколайовичу!

<p>Карбує пам'ять дати та події Дух волелюбний лемків береже. В молитві до Пречистої Марії За втраченим біль й розпачі несе.</p> <p>Вам згадується рідна Радоцина – Село дитинства Вашого – завжди,</p>	<p>Ботаніку в житті своїм обрали. Драбина професійна Вас вела</p> <p>Щаблями росту. В наш педагогічний У 71-ім році Ви прийшли, Набули досвід тут багаторічний І успіхів вагомих досягли.</p>
---	---

<p>Що в 45-тім дочку кожду й сина, Згорьована, вела до чужини. Зруйнований Ваш отчий край донині У серці тужить криком журавля. Там річечка Вислока води сині З Бескидів гір на північ понесла.</p> <p>Ви «на хресті історії розп'яту» Вважаєте святою Землю ту, Що Вам дали родину, отчу хату, Вдихнула в душу гідність й доброту.</p> <p>Місцевість мальовнича формувала У Вас високі якості людські. Душа дитяча губкою вбирала Лемківський побут, звичаї, пісні.</p> <p>У 45-тім Вас депортували На Харківщину спершу... У селі Ви Скоморохи далі проживали, Осіли на тернопільській Землі,</p> <p>Що дала Вам прихисток, дім, освіту. Ліотехнічний Львівський інститут Студенту викладацьку «дав» еліту, З якою у світ знань почав маршрут.</p> <p>З відзнакою диплом Ви заслужили За мудрість, наполегливість, знання. Батьки любити Землю Вас навчили – За це від Вас їм дяка неземна!</p> <p>В лісництві інженером працювали, Краса Землі манила Вас, звала,</p>	<p>Викладачем кар'єру починали У нашому тоді ТДП, Професором у 97-ім стали, За працю – нагороди в Вас значні!</p> <p>Відзначений високо вклад в науку: Ви автор монографій, словників... Чимало, вірим, вийде ще із друку, Попереду – багато плідних днів.</p> <p>Й посібників навчальних теж багато . («Занурились в дослідження рослин») Сьогодні – ювілей життєвий, свято!!! І Ви – Галичини свідомий Син!</p> <p>Громадської роботи не цурались, Сказати можна, – зовсім навпаки. В свою дружину ревно закохались, Вона наснагу Вам в житті дає!</p> <p>Ви з нею скрізь: на дачі, на роботі. До Радоцини їздили не раз. Ви Віддані є лемківській спільноті, В якої ще багато є образ.</p> <p>На тих, з чиєї волі покидали Осілі гнізда й Землі Ви свої... Сьогодні земляки Вас привітали З поважним ювілеєм у житті!</p> <p>Бібліотеки нашої вітання Також прийміть з нагоди торжества! Бажаємо снаги Вам, процвітання На многая і благая літа!!!</p>
--	---

Барна (дівоче прізвище Назарко) **Любов Степанівна (1960)** — український вчений–

педагог, методист біології та охорони здоров'я, кандидат педагогічних наук, доцент, відмінник освіти України.

Народилася 26 лютого 1960 року в місті Тернополі. Батько Назарко Степан Семенович походить із села Шляхтинці Тернопільського р-ну Тернопільської обл. і мати Назарко Марія Михайлівна (дівоче прізвище Білик) походить із міста Тернополя. Батьки у тяжкі післявоєнні часи в період депортації лемків з Лемківщини на Тернопільщину допомагали лемкам чим вміли і могли: поради добрим словом, матеріально допомагали в будівництві житла на новому місці поселення лемків, продуктами харчування, одягом тощо.

У 1982 р. закінчила Тернопільський державний педагогічний інститут з присвоєнням кваліфікації вчитель хімії та біології. У 1991 р. у Київському державному університеті

імені Т. Г. Шевченка захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, у 1992 р. їй присвоєно вчене звання доцент.

З 1982 року по нині працює в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка: асистентом, старшим викладачем, доцентом, водночас 1995—2003 рр. — заступник декана хіміко-біологічного факультету; з 1990 р. — по нині працює доцентом кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін.

Автор і співавтор понад 250 наукових праць, у т. ч.: 4 монографії, 2 підручники, 2 бібліографії, 3 науково-популярні видання, понад 40 навчально-методичних посібників для учнів середніх навчальних закладів (гімназії, ліцеї, коледжі) та студентів вищих навчальних закладів України, 5 методичних рекомендацій.

Підготувала одного кандидата педагогічних наук та брала активну участь у підготовці бакалаврів, спеціалістів і магістрів.

Барна Ольга Миколаївна (1967) — відомий український вчений в галузі кардіології,

доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри сімейної медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, голова Асоціації превентивної і антивейджинг медицини, дійсний член Американської академії антивейджинг медицини, Всесвітньої асоціації антивейджинг медицини (WOSAAM), провідний фахівець клініки «Євролаб», головний редактор журналу української лікарської еліти «MEDIX. ANTI-AGING», головний редактор «Health. Medix», керівник центру превентивної медицини.

Народилася 15 травня 1967 року в м. Тернополі. Батько — Барна Микола Миколайович народився в селі Ралоцина Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща), а мати — Задорожна Рома Михайлівна — в селі Козівка Тернопільського району Тернопільської області. Тобто Ольга Барна — 50% — на лемкиня. У 1984 р. із золотою медаллю закінчила Тернопільську СШ № 12 і в цьому ж році вступила в Тернопільський державний медичний інститут, який з відзнакою закінчила в 1990 р., відтак — аспірантуру в професора Б. І. Рудика і в 1993 р. в Інституті кардіології ім. М. Д. Стражеско МОЗ України захистила дисертацію на тему «???» на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.11— кардіологія. Працювала асистентом, доцентом кафедри терапії лікувального факультету Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачовського.

З 2001 по 2004 рр. навчалася в докторантурі в Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця. У 2007 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26. 003.08 при Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця захистила дисертацію на тему: «Особливості патогенезу, клініки, діагностики та лікування ішемічної хвороби серця у жінок залежно від факторів ризику» на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.01.11— кардіологія.

2010—2016 рр. Ольга Барна — професор кафедри діабетології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика. З 2016 р. по нині — завідувач кафедри сімейної медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. Окрім викладацької роботи, багато уваги приділяє науковому пошуку в медицині. В основі своєї діяльності поклала принцип, висловлений Р. Кіплінгом: «Час, наповнений змістом». Підтвердженням сказаного є її активність щодо розробки медичних проектів та їх презентація в засобах масової інформації, видання чотирьох медичних журналів: «Ліки України», «Мистецтво лікування», «MEDIX. ANTI-AGING» та «Health. Medix», де можна почерпнути необхідні знання про сучасні досягнення в різних галузях медицини та, спираючись на ці знання, поліпшити своє здоров'я, попередивши недугу.

Барна Ольга є організатором та учасником багатьох міжнародних медичних конгресів з кардіології, Всеукраїнських з'їздів, конференцій та симпозіумів. Вона організатор та активний учасник Всеукраїнських тренінг–конференцій для практичних лікарів. Підтвердженням сказаному є те, що 28 листопада 2017 р. у Тернопільському академічному обласному українському драматичному театрі імені Т. Г. Шевченка була проведена Всеукраїнська тренінг–програма для лікарів «Мистецтво лікування»: від профілактики до якості життя. Програмою конференції було передбачено:

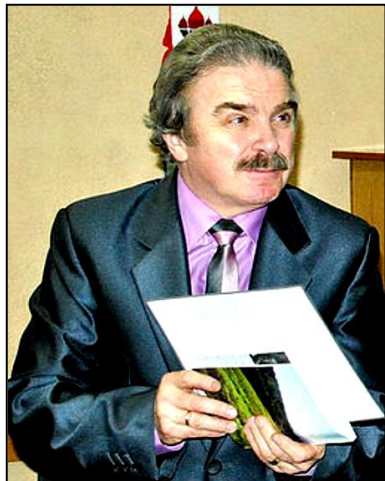

Прийди і отримай:
О. М. Барна – автор понад 150 наукових праць, у т. ч. посібники, методичні рекомендації, наукові статті, авторські свідоцтва на винаходи тощо.

Отже, в родині Миколи Барни, який народився в прекрасному лемківському селі Радоцина Горлицького повіту Краківського воєводства, все повторюється на генному рівні від покоління до покоління. Дочка Ольга Миколаївна, так як і її батько Микола Барна — доктор біологічних наук, професор, який упродовж 12 років очолював кафедру ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, стала доктором медичних наук, професором і очолює кафедру сімейної медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

О. М. Барна – автор понад 150 наукових праць, у т. ч. посібники, методичні рекомендації, наукові статті, авторські свідоцтва на винаходи тощо.

Барна Володимир Андрійович (1953) — відомий український письменник і поет, журналіст, член Національної спілки письменників України, член Національної спілки журналістів України, видатна постать у громадському житті. Походить з виселенців з Лемківщини. Батько— Барна Андрій з с. Кам'янка, мати — Барна (Джула) Євдокія з с. Дальова Сяніцького повіту (Лемківщина).

Народився 2 червня 1953 року в с. Товсте Чортківського району Тернопільської області. У 1960—1970 рр. навчався у середній школі у Товстому. Після закінчення середньої школи поступив на факультет журналістики Львівського університету ім. І. Франка (1970—1975). Після закінчення університету працював у Тернопільському комітеті телебачення та радіомовлення.

Він — автор багатьох передач обласного та загальноукраїнського радіомовлення і телебачення. Його зацікавлення — історія та культура лемків, яким завжди приділяв велику увагу. У своїх радіо і телепередачах розповідає про життя земляків-лемків, учасників художніх колективів, митців, учених. Тривалий час працював завідувач Західноукраїнської філії бюро пропаганди художньої літератури Національної спілки письменників України.

Від 2016 року працює ???
Володимир Барна цікавий поет.

54...

а скільки ж то у світі
душ назбиралось
розтерзаних прощанням
із отчим берегом землі?

Так писав у своїх білих «квадратах – катренах» Володимир Барна. Опублікував чимало віршів з лемківською тематикою. Він — автор кількох збірок, які вийшли у 1991 — 1997 рр., а саме: «В долонях всесвіту», «Бескиди», «Пейзажі душі», «Моє Опілля». В перекладі

польською мовою вийшла збірка «Роса на стиках трав» (1998), білоруською мовою — «Мелодія срібної ночі». Видав книжку нарисів «Лемківщина в серці моїм», опрацював збірку поезій Володислава Грабана (Польща).

Окремі твори В. Барна друкував у газетах «Наше слово», «Літературна Україна», «Літературний Львів», щомісячних журналах «Київ», «Тернопіль», «Дзвін», кварталнику «Лемківщина» (США), лемківських календарях ФДЛ у Львові та в інших виданнях.

Володимир Барна був обраний членом правління товариства «Лемківщина» у Львові, головою відділення цього ж товариства у Тернополі (1990 — 1993). За його ініціативою 6–7 червня 1992 р. у Тернополі відбувся Всеукраїнський конгрес лемків. Організатор різних літературних свят, ювілейних вечорів.

Ось такий він — Володимир Барна — лемко за духом, серцем і розумом, котрий сіє правду про свій Лемківський край, знедолених і зболених лемків за своєю Вітчизною, яких відірвали від прадідівського коріння, але не вирвали Лемківщину із серця.

Бігуняк Володимир Васильович (1943) — відомий український опіковий хірург,

доктор медичних наук, професор, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України, керівник МП «Комбустіолог», професор кафедри ??Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, почесний громадянин м. Тернополя.

Народився 10 квітня 1943 року в селі Баниця Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. разом з батьками насильно був переселений на територію колишньої УРСР, а саме: в село Підзамочок Буцацького р-ну Тернопільської обл.

У 1960 р. закінчив Буцацьку СШ і в цьому ж році поступив до Тернопільського державного медичного інституту, який закінчив у 1966 р. (нині Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського). Відтак закінчив аспірантуру на кафедрі загальної хірургії у професора ??Люльки.

Після закінчення інституту працював у Буцацькій районній лікарні. Від 1970 р. — у Тернопільській міській лікарні № 1. У 1976 р. організував єдиний в Україні обласний опіковий відділ, який очолював до 1995 р.. Від 1992 р. працює в Тернопільському державному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського: викладачем, професором кафедри травматології та ортопедії з курсом комбустіології. У 1996 р. захистив докторську дисертацію, від 1997 до 2006 року — проректор з лікувальної роботи.

В. В. Бігуняк — автор понад 200 наукових праць, у т. ч. авторські свідоцтва на винаходи, патенти України, монографії, навчальні посібники, словники. Наукові розробки стосуються нових методів визначення глибини опіків, можливості їх корекції та лікування, токсичності сироватки крові, кріоконсервування та ліофілізації ксенодермотрансплантатів. В. В. Бігуняк розробив методику виготовлення і використання замінників шкіри для місцевого лікування опікових ран. Організував єдиний у СНД банк ліофілізованих ксенодермотрансплантатів. МП "Комбустіолог", очолюване В. В. Бігуняком, забезпечує замінниками шкіри опікові відділи України. Він автор і співавтор понад 250 наукових праць, серед них монографії, навчальні посібники, довідники, словники, 7 авторських свідоцтв на винаходи, 6 патентів України..

За вагомі досягнення в науці та громадській діяльності В. В. Бігуняк відзначений багатьма нагородами, зокрема у 2003 р. його обрано Почесним громадянином міста Тернополя.

Бідник (дівоче прізвище Малецька) Надія Іванівна (1944).

Народилася 21 листопада 1944 року в с. Сквiртне Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Батьки походять із Сквiртного. У травні 1945 року нашу сім'ю, як і всіх сквiртнянів примусово переселили на територію колишньої УРСР, а саме в села Пірятинського району Полтавської області. Під час переселення мені було шість місяців. У 1946 р. ми переїхали в село Йосипівку Теребовлянського району Тернопільської області.

Бойко (дівоче прізвище Деренковська) Оріся Петрівна (1941).

Народилася 25 липня 1941 року в селі Березовиця Тернопільського р-ну Тернопільської обл. Батько Деренковський Петро походить із села Угрин Чортківського р-ну, мати — Деренковська Євдокія — із села Скоморохи Велико-Біркiвського р-ну (нині Тернопільського р-ну).

У 1962 р. закінчила Бучацький аграрний технікум за спеціальністю зоотехнік. У 1967—1996 рр. працювала на Тернопільському м'ясокомбінаті. Нині — пенсіонерка. Активна жертводавниця та парафіянка лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Дуже позитивним в характері, житті та діяннях Орісі Петрівні Бойко є те, що завдяки її наполегливій діяльності та розяснювальній роботі серед своїх сусідів, не лише вона сама стала жертводавницею та парафіянкою лемківської церкви Вознесіння Господнього, але й залучила до цієї дуже потрібної роботи й своїх сусідів, які мешкають неподалік спаорудженої лемківської церкви.

Це живий приклад того, що участь у спорудженні лемківської церкви брали не лише депортовані українці з Польщі, а й місцеві жителі міста Тернополя та Тернопільської області.

Бубняк Микола Андрійович (1937—2017).

Народився 25 серпня 1937 року в селі Розділля Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Весною 1945 року були насильно переселені на територію тодішньої УРСР, а саме: в Кіровоградську область. Але помінявши гори, вкриті лісом зі струмками чистої джерельної води ніяк не змогли вжитися у степові умови Кіровоградщини і, як більшість пересенців з Польщі, у 1946 році, залишивши все своє майно, привезене із Лемківщини, але взявши корову і козу, вирушили у далеку і незвідану дорогу, яка через місяць пішої ходи привела їх до с. Великий Ходачків Козівського району Тернопільської області, де знайшли незайняту «хижу», в якій поселилися і жили в ній тривалий час. У 1962 р. одружився з Анною Семаницькою родом з Пантної Горлицького повіту.

З 1972 р. працював на Тернопільському авторемзаводі. Народили, виховали і вивчили трьох дітей: синів Андрія і Ігоря і дочку. Всі троє закінчили Львівський університет імені Івана Франка. Сини закінчили геологічний факультет. Нині обидва доктори геолого-мінералогічних наук, професори, а дочка закінчила механіко-математичний факультет.. Працює викладачем математики.

Бубняк (дівоче прізвище Семаницька) Анна Іванівна (1941).

Народилася 19 лютого 1941 року в селі Пантна Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. мама вдова з чотирма дітьми була переселена в село Підлісся Бучацького району Тернопільської області. Закінчила 7 класів Підзамочської середньої школи. Спеціальної освіти не здобула, бо треба було працювати.

У 1962 р. вийшла заміж. Чоловік – Бубняк Микола Андрійович — лемко, який походить із села Розділля Горлицького повіту. Народили і виховали з чоловіком троє дітей. Всі троє закінчили Львівський університет імені Івана Франка. Сини закінчили геологічний факультет. Нині обидва доктори геолого-мінералогічних наук, професори, а дочка закінчила механіко-математичний факультет. Працює викладачем математики.

Нині Анна Іванівна перебуває на заслуженому відпочинку, але активно займається громадською діяльністю: бере участь у будівництві лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, є жертводавцем і парафіянином лемківської церкви.

Бутницька (дівоче прізвище–Костюшко) Ольга Йосипівна (1939).

Народилась 25 травня 1939 р. в селі Боляновичі тепер Мостиського району Львівської області. Тоді це село належало до Польщі. В ньому жили батьки Ольги Йосипівни – Анна та Микола Грохольські. Згодом батьки забрали дитину до Перемишля, де вони жили і працювали.

1 вересня 1945 року пішла до першого класу української школи в Перемишлі, а через два тижні (15 вересня) нашу родину, як і багато інших українців, виселили до України. В товарних вагонах приїхали до Львова. В них на станції прожили три доби поки не виявилось, що Львів для переселенців з Польщі вже був закритий. Тоді нас відправили до Станіслава (нині Івано-Франківськ), де ми оселились і поступово з труднощами прижились. Крім мене в сім'ї був ще брат Роман 1941 р. народження, а в 1946 р. народились дві сестрички-близнята: Марія та Стефанія.

В 1956 році закінчила Станіславську середню школу № 2 і тоді ж поступила в Станіславський педагогічний інститут на спеціальність “Українська мова, літературна та історія”. Після закінчення в 1961 р. навчання працювала на посаді вчителя Марковецької школи Тисменецького району, а потім коректором в обласній друкарні. Протягом у 1966-1971 рр. здобула другу вищу освіту в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова у Львові за спеціальністю “редагування масової літератури”. В зв'язку з сімейними обставинами в 1971 переїхала до Тернополя, де працювала вчителькою в профтехучилищі № 11 та школі № 21.

Батько Костюшко Йосип Михайлович (1909-1984) народився і проживав в селі Ліцава Долишня, що біля Перемишля. В 20 років влаштувався пекарем в одній з пекарень Перемишля. Там працював до переселення в Україну.

Мати Костюшко (Грохольська) Стефанія Миколаївна (1917-1996) народилася 25 лютого 1917 р. в селянській родині села Боляновичі Мостиського району Львівської області. В 1933 році виїхала до Перемишля де в приватних родинах доглядала і допомагала виховувати дітей. В 1938 р. батьки одружилися і створили сім'ю, в якій я виросла і пішла у світ вчительської праці.

Відмітимо, що в Енциклопедичному словнику Лемківщини відсутня інформація про села Ліцава Долішня та Боляновичі, в яких народилися батьки Ольги Йосипівни, а також село Боляновичі, в якому народилася Ольга Йосипівна. Окрім того, відсутня інформація про церкви у названих селах в атласі Олега Володимира Іванусіва. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської Єпархії, окрім короткої інформації на стор. 326: Ліцава Долішня. Церква св. Архангела Михаїла 1904 року, що належала до Бірчанського деканату.

Венгринович Олександр Іванович (1939) — голова Тернопільського відділення

Всеукраїнського об'єднання «Лемківщина», заслужений працівник культури України, відомий громадський діяч.

Народився 23.11.1939 року в с. Криниця (Західні Карпати, Лемківщина, Польща) в селянській родині. Батько Іван, мати Марія з роду Ціхонь. У 1945 р. разом з родиною був переселений на територію колишньої УРСР, а саме: м. Монастирська Тернопільської області. У 1946 р. вступив у перший клас Березовської школи в м. Монастирських і закінчив у 1956 р. середню школу. Лемки, що жили в м. Монастирських, свято оберігали рідні релігійні та культурні традиції.

Після закінчення будівельного технікуму, а згодом інституту — працював на будовах Тернопільщини майстром, виконробом, начальником дільниці, головним інженером, начальником великої будівельної організації, заступником голови Тернопільської облспоживспілки з будівництва, де працювало двох тисяч будівельників. За його участю збудовано сотні магазинів, житлових будинків, заводів, цехів, ресторанів, універмагів та інших споруд.

У січні 1990 р. у м. Тернополі створено Тернопільське товариство «Лемківщина», О. Венгриновича обрано членом правління, а згодом — заступником голови правління.

У 1991 р. О. І. Венгринович — голова оргкомітету з проведення 1-го з'їзду лемків у Тернополі. На другий день на «Співочому полі» відбувся великий концерт — свято лемківської культури. Почали створюватись обласні і районні осередки в Тернопільській, Івано-Франківській, Львівській областях.

Від 1994 р. О. І. Венгринович — голова Тернопільського обласного товариства «Лемківщина».

У 2003 р. у Львові відбувся 3-й з'їзд лемків України, на якому створено Всеукраїнське товариство «Лемківщина», а головою обрано О. І. Венгриновича. Під його керівництвом створено програмні документи обласних, районних і всеукраїнського товариства (ВУТЛ), щодо відродження культури, звичаїв, традицій тощо.

У багатьох областях України створено товариства «Лемківщина». Проводяться всеукраїнські та регіональні фестивалі, у яких беруть участь тисячі краян. Створюються десятки нових мистецьких колективів. На високому рівні проводяться Різдвяні Йорданські свята, собітки, кермеші лемківських традицій. Створюються музеї лемківської культури в Монастирських, Тернополі, Ягольниці, Губиськах, Бережанах, Копичинцях, проводяться мистецькі виставки у Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Києві, Луганську, Монастирських, видається газета «Дзвони Лемківщини», головним редактором якої є І. М. Дуда.

Велика заслуга О. І. Венгриновича як голови Всеукраїнського товариства «Лемківщина» полягає в тому, що за його сприяння та активної організаторської діяльності в м. Монастирських Тернопільської області упродовж багатьох років проводиться лемківська Ватра «Дзвони Лемківщини», в якій беруть участь художні колективи, гурти та солісти з багатьох областей України, зокрема: м. Києва, Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської, Вінницької, Чернівецької та багатьох інших областей України.

Дуже шкода, що за час війни на сході України в лемківській ватрі «Дзвони Лемківщини» в Монастириськах в останні роки не беруть участь лемки з Луганської та Донецької областей.

В лемківській ватрі «Дзвони Лемківщини» в Монастириськах окрім українських колективів художньої самодіяльності беруть участь представники з Польщі, Словаччини, Чехії, Сербії, Хорватії, Угорщини та інших держав.

Неоцінима заслуга Олександра Івановича Венгриновича в тому, що він є організатором, а він і його два сини є спонсорами і активними учасником будівництва лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Лемки, надсянці, холмщаки і підляшці, які мешкають в м. Тернополі та Тернопільській області, нарешті спорудили свою дерев'яну трибанну церкву за проектом архітектора-лемка духом, розумом і серцем — Олександра Івановича Джули

Тепер депортовані українці з Польщі мають свій храм, куди вони приходять молитися і просити здоров'я, щастя і заступництва у Господа Бога лемкам, надсянцям, холмщикам, підляшцям та й усьому українському народу та незалежній соборній Україні.

Войтович Борис Миколайович (1935).

Народився 15 червня 1935 року в селі Устя Руське (Горлицьке) Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Батько Войтович Микола і мати походять із с. Устя Горлицьке. У 1945 році разом з батьками переселений на територію колишньої УРСР, а саме: село Ягільниця Чортківського району Тернопільської област.

Після середньої школи закінчив Дніпропетровський інститут залізничного транспорту за спеціальністю «Тепловози і тепловозне господарство». Після закінчення інституту працював у локомотивному депо м. Чорткова. Пройшов шлях робітничих професій від слюсаря до машиніста тепловоза.

Від 1968 по 1975 рр. на керівній посаді в депо, де багато зробив для покращення роботи локомотивних бригад і їх навчання.

У 1975 році за наказом начальника Львівської залізниці переведений на посаду начальника відділу локомотивного господарства і заступником начальника Тернопільського відділення Львівської залізниці. В цей час у відділенні працювало близько 10 тисяч працівників, з них більше двох тисяч у локомотивному господарстві. За його керівної діяльності на посаді заступника начальника Тернопільського відділення Львівської залізниці було закінчено перехід з паровозної тяги на тепловозну та дизель-поїзди.

Від 1990 року Борис Миколайович на заслуженому відпочинку, але займається активною громадською діяльністю.

Разом з дружиною — Марією Йосипівною Войтович виховали двох синів, мають двох внуків, двох внучок і двох правнучок. Декілька разів всією родиною побували в рідному селі Устя Горлицьке Горлицького повіту на Лемківщині та на лемківській ватрі у Ждині.

Від початку будівництва лемківської церкви Вознесіння Господнього брав активну участь при виконанні фізичних робіт, а також з дружиною є жертводавці та активні парафіяни. Борис Миколайович член церковного комітету.

Войтович Марія Йосипівна (1939) — заступник директора з навчально-виховної

роботи Тернопільської спеціалізованої школи № 17 ім. В. Вихруща з поглибленим вивченням іноземних мов, член опікунської ради при міськвиконкомі, організатор співпраці вчителів із Тернопільським національним педагогічним університетом ім. В. Гнатюка, завідувач кафедри педагогіки та методики на громадських засадах, відмінник освіти України, заслужений працівник освіти України.

Народилась 9 травня 1939 року в с. Нагірнянка Чортківського району Тернопільської області. Закінчила Ягільницьку середню школу із золотою медаллю. Відтак закінчила філологічний факультет Чернівецького державного університету (нині Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича) з відзнакою. У 1961—1981 рр. працювала вчителем української мови та літератури у Чорткові, заступником директора з навчально-виховної роботи і завідувачем міського методичного кабінету у Тернополі. Від 1981 р. донині – заступник директора з навчально-виховної роботи

Багаторічний координатор творчої групи вчителів, яка спрямовує педколектив на розв’язання невідкладних проблем виховної роботи з учнями та співпраці з батьками, зокрема з питань гуманізації навчання, втілення ідей В. О. Сухомлинського, духовно-морального та громадянського виховання учнів. Про досвід цієї роботи доповіла на ІХ Всеукраїнських педагогічних читаннях «Василь Сухомлинський і сучасність. Батьківська педагогіка», за що була нагороджена грамотою Асоціації ім. В. Сухомлинського. Учасник Всеукраїнського конкурсу «Початкова школа ХХІ сторіччя» у номінації «Творчий керівник». Її робота «Школа майбутнього – це школа духовного відродження і духовного розвитку».

Нині очолює творчу групу вчителів, яка працює над проблемою «Формування духовно-моральних цінностей як фундаменту для громадянського становлення особистості у співпраці школи, сім’ї та громадськості через втілення українських національних ідей». Спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист «Основ християнської етики». Координує роботу школи «Батьківської педагогіки». У 2011 р. рішенням міської рнади ТСШ № 17 визнана переможцем у номінації «Школа громадянського становлення», а координатор цієї роботи нагороджена «Малим гербом Тернополя». Її самовіддана праця відзначена медаллю «Ветекран праці», почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, міського голови, обласного та міського управлінь освіти, подяками митрополита В. Семенюка за духовно-просвітницьку роботу.

Марія Йосипівна разом з чоловіком Борисом Миколайовичом Войтовичом є активними жертводавцями та парафіянами лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Вони одні із перших парафіян, котрі 2 жовтня 2016 р. охрестили свою внучку Войтович Марію Олегівну в церкві, до спорудження якої вони приклали багато самовідданої праці, духовно-моральних здібностей, активної допомоги парафіянам у процесі виконання всіх видів робіт за дорученням голови церковного комітету Івана Степановича Фалатовича.

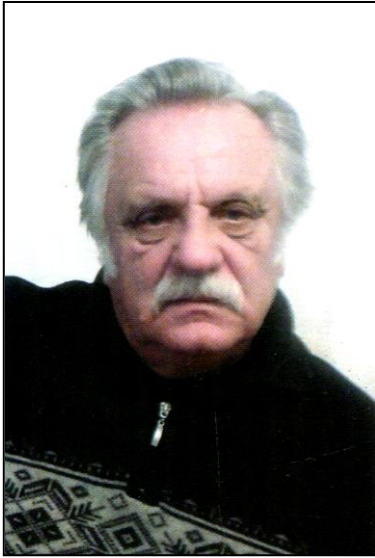
Гирило Микола Павлович (1939).

Народився 10 грудня 1939 року в селі Липовець Сянського повіту Жешівського воєводства. У квітні 1945 р. разом з батьками переселений у с. Вербіїв Бобринецького р-ну Кіровоградської обл. У 1946 р. разом з батьками переїхав у село Жуків (нині Соборне) Велико-Бірківського р-ну (нині Тернопільський р-н) Тернопільської обл.

Тривалий час працював у Тернопільській торговій системі. Нині на заслуженому відпочинку, але бере активну учасць як жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього.

Горбаль Микола Андрійович (1941) — український письменник і поет, композитор,

художник, дисидент, учасник руху шістдесятників, багаторічний політв'язень, політик, громадський діяч.

Народився 10 вересня 1941 року в селі Воловець Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща).

У 1945 р. з матір'ю-вдовою виселено його на територію колишньої УРСР, а саме: в с. Летяче Заліщицького району Тернопільської області.

Закінчив середню школу і музичний відділ Чортківського педагогічного училища. Працював учителем музики в Борщівській восьмирічній школі, керував музичними і хоровими гуртками. Продовжив (заочно) навчання в Івано-Франківському педагогічному інституті, викладав етику в сільськогосподарському технікумі, керував хором лікарів у Борщівській районній лікарні.

На той час припадає початок його поетичної та композиторської творчості. Пише літературною мовою та у лемківському діалекті.

У 1970 р. арештований за поему «Дума» і засуджений на 5 років позбавлення волі в концентраційному таборі суворого режиму і 2 роки заслання. Після відбуття покарання перебував під постійним наглядом. Працював монтером київських ліфтів. Виявив бажання виїхати до США. В результаті провокації у 1979 р. засуджений ще на 5 років. В неволі продовжував творити, написав цикл поезій «Дні і ночі». У 1984 р. перед увільненням знову ж засуджений на 10 років концетраційних таборів особливого суворого режиму. Звільнений у 1988 р. В Канаді 25.09.1983 р. відбувся спеціальний семінар, присвячений творчості ув'язненого поета. Громадськість Канади, зокрема земляки-лемки, боролися за звільнення Миколи Горбаля, збирали тисячі підписів.

У 1990 р. в Києві у самвидаві «Руху» вийшла перша його збірка «Вибрані поезії» з передмовою Н. Світличної. У книжку ввійшли поезії зі збірки «Деталі піщаного годинника» та останні підзбірки «Невільницьких поезій».

Обраний депутатом Київської міської Ради народних депутатів, та депутатом Верховної Ради України (1994 р.), головою крайової організації Української Республіканської партії та головою Київського відділення Всеукраїнського товариства «Лемківщина» [Енци. слов. Лемківщини, с. 146—147].

Граничний Ярослав Васильович (1962).

Народився 7 травня 1962 року в селі Острів Тернопільського р-ну Тернопільської обл. Батько Граничний Василь походить із села Завадка Риманівська Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща), мати — із села Зиндранова Сяніцький повіт (Лемківщина, Польща). У 1985 році закінчив Перший Харківський індустріально-педагогічний технікум. Тривалий час працював у ТОВ «Укр-Ватра». З виходом на заслужений відпочинок почав активно займатися громадською діяльністю: є членом Тернопільського міського товариства «Лемківщина», жертводавець, будівельник і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Гута Іван Миколайович (1956) — Герой України, голова ради директорів провідної агропромислової компанії України «Мрія Агрохолдинг».

Народився 7 березня 1956 р. в с. Васильківці Гусятинського району Тернопільської області У 1964 — 1972 р. навчався у Васильківській середній школі. З 1972 по 1974 рр. навчався у середній школі м. Гусятин. З 1974 р. — навчання у Львівському електротехнічному училищі. 1974 — 1976 рр. — служба в армії, м. Чернівці. 1976 р. — навчався на підготовчому відділенні факультету економіки Кам'янець-Подільського аграрного інституту. З 1976 по 1982 р. студент економічного факультету цього ж інституту (нині Подільський аграрно-технічний університет). 1982—1983 працює головою Круголецької сільської ради Гусятинського району Тернопільської обл. 1984—1985 — заступник голови колгоспу «Перемога», с. Васильківці. Через рік призначений головою цього ж колгоспу, у якому працює з 1986 по 1989 рр. 1989—1992 — заступник директора Гусятинського ПМК. 1992—2005 — голова СФНВГ «Мрія». 2005—2006 рр. — начальник головного управління сільського господарства і продовольства Тернопільської обласної державної адміністрації. З 2006 року — голова ради директорів «Мрія Агрохолдинг», координує питання стратегічного розвитку, куратор аграрного та переробного напрямків. Почесний академік Академії аграрних наук України.

Як голова ради директорів провідної агропромислової компанії України «Мрія Агрохолдинг», домігся, що вона стала одним з найефективніших виробників сільськогосподарської продукції в Україні та світі. Нині «Мрія» — це вертикаль но інтегрований агропромисловий холдинг із власною інфраструктурою і сучасним парком автотранспорту та сільгосптехніки. Продукцію агрохолдингу постачають у більш ніж 20 країн світу, в тому числі найбільшим харчовим компаніям Європи.

Земельні угіддя «Мрії» сконцентровано у Західній Україні, чорноземи якої є одними з найродючіших земель у світі. Агрохолдинг вирощує широкий спектр сільськогосподарських культур: пшеницю, ріпак, кукурудзу, цукрові буряки, картоплю, гречку, ячмінь, горох, сою і соняшник.

За визначний особистий внесок у збільшення виробництва сільськогосподарської продукції на основі впровадження досягнень аграрної науки, прогресивних інтенсивних технологій і нових форм господарювання, розвиток соціальної сфери указом Президента України від 23 листопада 2009 року Гуті Івану Миколайовичу присвоєно звання Герой України з врученням ордена Держави.

Джула Іван Федорович (1940). Народився 24 лютого 1940 року в селі Королик Волоський Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Батько Джула Федір походить із села Королик Волоський Сяніцького повіту, мати — із села Вислочок. Село розміщене між містечками Риманів і Яслиська, закладене з ініціативи вїта містечка Яслиська у 1389 році. Початково називалося «Короликова» (Карликова). В селі мешкали поляки, німці та лемки. У XVII ст. місцеві русини були відтіснені в південну гірську частину села, яке виділилося в окреме лемківське село Королик Волоський. У 1880 р. нараховували 703 мешканці, з яких 405 – римо-католики. У 1945 р. насильно переселений на територію тодішньої УРСР, а саме в Тернопільську область. У 19?? Році закінчив Львівський політехнічний інститут. Працював головним інженером ??? будівельного управління [Енциклопед. словн. Лемківщини].

Джула Олександр Іванович. Народився 12 вересня 1965 року в селі Бісковичі Самбірського району Львівської області. Батько — Джула Іван Федорович і дідусь — Джула Федір походять із села Королик Волоський Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Олександр Іванович у 1989 р. закінчив Львівський політехнічний інститут – архітектурне бюро.

Тривалий час працював архітектором у різних організаціях і добре знайомий із проектуванням дерев'яних споруд. Розробив проект трибаної дерев'яної лемківської церкви і за його проектом у 2016 р. по вул. Львівській, споруджена лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі. Зазначимо, що Олександр Іванович розробив цілий комплекс лемківської церкви, що включає кілька споруд. Після його завершення м. Тернопіль прикрашатиме оригінальний за задумом та архітектурно довершений церковний Храм — символ любові до Господа Бога насильно депортованих із прабатьківських земель на чужину лемків, надсянців, холмщаків і підляшців.

Дуда Ігор Микитович (1940) — мистецтвознавець, директор Тернопільського обласного художнього музею, заслужений діяч культури України, доцент кафедри хорового співу Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Народився 10 березня 1940 року в селі Ганчова Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. разом з батьками був депортований з рідних земель в м. Монастирська Тернопільської області. У 1957 р. закінчив Монастирську середню школу. У 1967-1973 рр. студював мистецтвознавство в Академії мистецтв СРСР (тепер — м. Санкт-Петербург, Росія). Упродовж 25 років займається педагогічною діяльністю в Тернополі: професійно-технічне училище, Республіканська школа декораторів-рекламодавців, факультет мистецтв Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Викладав рисунок, шрифти, історію мистецтва тощо.

З 1991 р. — організатор і директор Тернопільського обласного художнього музею, співзасновник Художньо-меморіального музею Л. Левицького в с. Бурдяківці Борщівського району (1996 р.), музею «Лемківщина» в м. Тернополі (2000 р.), співавтор реорганізації Монастирського музею лемківської культури та побуту (2004 р.).

Автор понад 1000 друкованих праць: монографій, навчальних посібників, словників, нарисів, брошур, путівників, статей, рецензій, афіш, буклетів, емблем, плакатів, програм лемківських з'їздів, конгресів, академій і фестивалів тощо. Найголовніші з них — праці з мистецтвознавства: «Віктор Макаров» (1982), «Художники Тернопільщини» (1994), «Дмитро Шайнога» (1994, 2005), «Діонісій Шолдра» (1995), «Мистці Тернополя» (1995), «Перша Всеукраїнська виставка художників монументалістів у Тернополі» (1996), «Андрій Ткаченко» (1996), «Антін Малюца» (1998), «Тернопільський обласний художній музей. Живопис. Скульптура. Каталог Музейної збірки. Ч. 1» (2007), «Журавлі повертаються додому» (2007).

Праці з краєзнавства та літературно-мистецькі праці: «Бучач» (1985), «Тернопільщина літературна» (1990), «Монастирська» (2006), «Тернопіль. Що? Де? Як?» (1989), «Тарас Шевченко на Тернопільщині» (3 вид., 1990, 1998, 2007), «Земля Тернопільська» (2003), «Буковинська Переберія» (1982-1983), «Літературно-Мистецька Енциклопедія Тернопільщини» (1992-1993), «Дорогами рідного краю» (1988-1990), «Тернопільщина мистецька» (1992-1993), «Вулиці змінюють імена» (1992), «Тернопіль. 1540-1991» (1999-2002), «Тернопільський Енциклопедичний Словник» (2004, 2005, 2007). Свої наукові, художньо-мистецькі статті публікує в газетах, журналах, наукових збірниках Тернополя, Львова та Варшави. Брав участь і виступав з доповідями на 50-ти наукових і науково-практичних конференціях.

Проводив і проводить велику суспільно-громадську роботу: член президії міської, обласної та Головної ради Всеукраїнського товариства охорони пам'яток історії і культури, з 1990 р. — відповідальний секретар Комісії з присудження обласної мистецької премії імені М. Бойчука, з 1994 р. — заступник, з 1999 р. — редактор часопису «Дзвони Лемківщини».

Ігор Дуда — організатор першого в Україні фестивалю лемківської культури (Гутиська, 1998), з 2001 р. — член колегії Всеукраїнського товариства «Лемківщина», з 2002 р. — член президії Світової Федерації українських Лемківських Об'єднань (з 2007 р. — відповідальний секретар), з 1984 р. — член Національної Спілки журналістів України, з 1992 р. — член Національної Спілки художників України, з 1992 р. член Всеукраїнської Спілки краєзнавців України, з 1996 р. — член Міжнародної Асоціації мистецтвознавців, з 1998 р. — член Наукового Товариства імені Шевченка у Львові. Ігор Дуда став лауреатом конкурсу «Людина року — 2004» м. Тернопіль. З 2005 р. він — доцент кафедри факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

За значний внесок у зміцнення культури, освіти та розбудову Української держави Дуда Ігор Микитович нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня.

Запаранюк (дівоче прізвище Сидор) Марія Антонівна (1939) — член церковного

комітету лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, його скарбник.

Народилася 8 лютого 1939 року в селі Суковате, повіт Лісько (Лемківщина, Польща). Тато Сидор Антон походить із села Суковате, повіт Лісько, мати Майкович Анна — із села Репідь.

У 1945 р. переселені куди???

Марія Антонівна у 19?? р. закінчила Тернопільський технікум радянської торгівлі.

Каліщук (дівоче прізвище Тхорик) Анеля Петрівна (1941)

Народилася 1941 року в селі Тисовець, повіт Лісько Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. разом з батьками була переселена в Теребовлянський район Тернопільської області. У 1960 р. закінчила середню школу, працювала робітницею на Тернопільському м'ясокомбінаті, а відтак — на фарфоровому заводі переводчиком рисунків.

Після виходу на пенсію займається громадською діяльністю: бере участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, є жертводавцем і парафіянином цієї церкви.

Колишак (дівоче прізвиє Байса) Ольга Максимівна (1938).

Народилася 20 травня 1938 року в с. Чорне Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Батько – Байса Максим Семенович – незрячий інвалід Першої світової війни, який походить із села Граб Ясельського повіту Краківського воєводства, помер під час операції у 1939 р. Мати – Байса (дівоче прізвище – Баволяк) Євгенія Іванівна 1912 року народження. походить із села Прислоп Горлицького повіту.

Її мама в 1942 р. вдруге вийшла заміж за Барну Миколу Петровича із села Радоцина.

12 липня на свято Петра і Павла 1945 року разом з батьками депортована у село Криштопівка Близнюцького району Харківської області. У 1946 р. разом з батьками переїхала у село Скоморохи Велико-Бірківського р-ну (нині Тернопільського р-ну) Тернопільської обл. У 1954 р. закінчила

7 класів Скоморохівської семирічної школи.

Після закінчення школи працювала в торговій системі м. Тернополя. У 1957 р вийшла заміж за Колишака Омеляна Павловича, родом із села Баличські хатки Мостиського району Львівської області і виїхала на постійне місце проживання до чоловіка.

До виходу на пенсію працювала в торговій системі Мостиського району. Народила і виховала трьох синів: Ігоря 14.09.1958 р., Андрія 2.01. 1960 р. і Романа 25.04.1965 р. Андрій у 2016 р. брав участь у бойових діях АТО в Луганській області, за що отримав посвідчення учасника бойових дій. Виховує сімох внуків: чотири внучки: Ольга 1987 р., Марічка 1989 р., Оленка 1991 р., Наталя 1989 р. і трьох внуків: Андрій 1986 р., Василь 1987 р і Олександр 2008 р. народження.

Вперше після виселення з Лемківщини у рідному селі Чорне, де вона народилася, вдалося побувати разом із сестрою Ганною, зведеним братом Миколою і його дружиною Любою — співавторами цієї монографії у 2003 році, за що я дуже їм вдячна. Але на превеликий жаль рідної двоповерхової хати я не побачила. І не тільки своєї хати, а й жодної хати в Чорному. Залишилась лише недоглянута церква й цвинтар з порозбиваними кам'яними фігурами та поламаними залізними хрестами.

Колодійчук Іван Йосипович (1937).

Народився 2 лютого 1937 року в селі Ріпник Короснянського повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. разом з батьками був депортований в УРСР, зокрема, в село Підзамочок Буцацького р-ну Тернопільської обл.

1956—1959 рр. — служба в армії.

Закінчив Ленінградський сільськогосподарський інститут (мю Пушкін). Після закінчення інституту в 1964 р. працював економістом в Буцацькому районному виробничому управлінні сільського господарства. 1965—1968 рр. — начальник Буцацької машинно-лічильної станції. 1968—1981 рр. Економіст Тернопільського обласного управління сільського господарства. 1981—1992 рр. — завідувач відділом виробничо-масової роботи обкому профспілки працівників сільського господарства. На пенсію вийшов у 1997 р. з посади агронома-економіста Тернопільського районного управління сільського

господарства. Перебуваючи на заслуженому відпочинку, займався громадською діяльністю: член Тернопільського обласного товариства «Лемківщина», будівельник, жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Комара Іван Степанович — літератор, громадський діяч, член Тернопільського товариства «Лемківщина» (від 1990). Член церковного комітету лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Народився 7 липня 1936 року в селі Бортне Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Батько – Стефан, син Андрія Комари зі с. Перегримка, повіт Ясло. Помер у грудні 1935 року. Мати Пелагія, дочка Кіндрата Гбура, померла у травні 1983 року. 24 червня 1945 р. родина Комарів була депортована на Східну Україну в с. Сульжани Комишнянського району Полтавської області. 1946 року переїхали в с. Варваринці Струсівського (нині Тербовлянського) району на Тернопільщині. У 1953 р. закінчив сім класів Струсівської середньої школи. У 1954 р. вступив до Гірничопромислової школи № 9 «Рудника Дзержинського» у мю Кривий ріг Дніпропетровської (нині Дніпровської) області. Після закінчення навчання від 1955 р. працював слюсарем у шахті «Гігант» «Рудника Дзержинського». У 1963–67 рр. навчався на вечірньому відділенні Криворізького технікуму рудникової автоматики, після закінчення якого працював механіком шахти. У вересні 1967 р. одружився з ялюдмилою Білоус економістом родом із м. Віньківці на Хмельниччині. 5 травня 1968 р. народилася дочка Ольга. У 1972 році родина переїхала в м. Чернівці, де працював електрослюсарем на заводі «Електрообутприлад». У 1975 р. родина переїхала до Тернополя, де працював електрослюсарем на обласній базі «Тернопільриба». У 1987 р. вийшов на пенсію.

У 2013—2016 рр. брав активну участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, прихожанином якої є нині.

В Івана Степановича, після відвідання Бортного, на схилі літ пробудилася творчість до поезії. Він написав кілька віршів: «Ватра в Ждині», «Повернення на Батьківщину», «Моя грушка» та ін. 9 липня 2017 р. в Тернопільському краєзнавчому музеї відбулася презентація його поетичної збірки, на якій були присутні друзі Івана Степановича, члени церковного комітету, головою якого є Фалатович Іван Степанович, парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього. Червоною ниткою через усю збірку проходить біль за залишеними горами, рідним краєм, батьківською оселлю тощо. Тому наводимо один із його віршів, в якому автор змалював біль душі і серця, коли він побував у місцях свого дитинства. Вірш «Моя грушка» – це не заліковувана рана сивочолого лемка за залишеною чудовою первозданною природою Лемківщини.

Читаючи вірш Івана Степановича «Моя грушка», замислюєшся і переконуюєшся у великій синівській любові автора-лемка до природи рідного краю.

Моя грушка

<p>Гори, гори лісом вкриті, Гори наші Бескиди. Вже пів віку проминуло, Як я вас не видів. На то важна є причина – Така наша доля, Бо нас з вами розлучила Підла чужа воля. Та всі оті довгі роки Вас не міг забути, Тільки думав удень і вночі, Як до вас вернутись.</p>	<p>Перенесла злі морози, Силу вітровіїв, І зберегла в своїм тілі На зустріч надію. Я кланяюсь тобі низько, Як дівча цілую, І букет диких квітів Сердечно дарую. Ми з тобою однолітки, З дитинства разом жили, Тебе у мій день народження Тато у дворі посадили.</p>
--	---

<p>Повернутись і згадати Буйноквітні весни, Де малим мене водили Мої старші сестри. Як із квіток плели віночки, Як гриби збирали, Яке було у нас дитинство – Про все щоб згадали. От прийшла добра доля, Настали дні веселі, У своє село я приїхав З Господньої волі. Їду помалу, ніби вперше, По рідному селі, І ніяк знайти не можу Своєї оселі. Там не росте, як колись, Лікувальне зілля – Все згадую, мов у сні, Мов аж із похмілля. Де колись стояла хата – Все корчами вкрито, Позаростало бур'янами Там, де колись росло жито. Вже немає на подвір'ї, Студенки–кадоба. Лише стрів отам грушку, Як свою родичку. Добрий день, моє дитинство, Деревце зелене! Ти всі оті довгі роки... Чекала на мене?</p>	<p>Можна було посадити Дуба, чи акацію, Щоби пізніше спожив Плоди його праці я. За це йому вічна пам'ять І царство небесне, Що він думав у той час Про моє майбутнє. Правда я вже постарів, Скроні посивіли, А ти гарно свою крону Зелену порозпустила. Бо так було і так є, І так вічно буде Живуть на світі різний вік Дерева і люди. Що ж, грушечко, радий я Зустрічі між нами, Пригости мене любенька Своїми плодами. Вони тверді та терпкі – Це я добре знаю, Та для мене найсмачніші, Бо з рідного краю. Чи зустрінемося колись, Того я не знаю, А що прийдуть мої діти – Тобі обіцяю. Щоб ти довго ще росла, Вічно зеленіла, І так мило, як мене, Нащадків зустріла.</p>
---	--

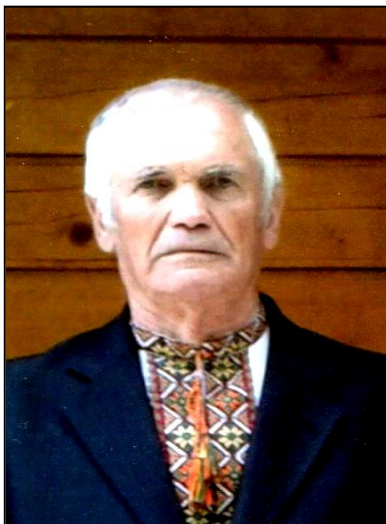
Коростинський Михайло Іванович (1969).

Народився 26 вересня 1969 року в селі Дворіччя Тербовлянського району Тернопільської області. Батько — Коростинський Іван походить із села Дворіччя Тербовлянського району, а Мати Коростинська (дівоче прізвище Петрушко) Олена Степанівна народилася 19 серпня 1945 року в селі Гічвиці Ліського повіту Львівської області. У 1946 р. сім'я була депортована в УРСР, село Дзвиняч Мельнице-Подільського р-ну Тернопільської обл. У 1947 р. переїхали у с. Дворіччя Микулинецького (нині Тербовлянського) р-ну.

У 1985 р. Михайло Іванович закінчив Ладичівську середню школу, а в 1988 р. — Тернопільське професійно-технічне училище № 4. Нині Михайло Іванович займається підприємницькою діяльністю, є активним жертводавцем лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Коруц Василь Миколайович (1941).

Народився 15 квітня 1941 року в селі Кожушне Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Весною 1946 р. разом з батьками був переселений в с. Забойки Тернопільського району Тернопільської області. Ріс у багатодітній сім'ї. Його мати народила десятеро дітей.

Після закінчення восьми класів працював помічником тракториста у колгоспі. У 1962—1963 рр. закінчив автомобільну школу і одержав права водія автомобіля. У 1967 р. закінчив 10 класів вечірньої школи. У 1968 р. одержав права тракториста-машиніста.

У 1963 р. був призваний в Радянську Армію, служив в Азербайджані, де набув спеціальність слюсаря 5-го розряду. Після демобілізації працював водієм Тернопільської облспоживспілки, а з 1972 р. — водієм-випробувачем бурякозбиральних самохідних комплексів КС-6 на

Тернопільському комбайновому заводі. З 1992 по 1997 рр. працював на будівництві плиточником-мозаїчником

У 1975 р. одружився. Батьки дружини – переселені із села Полонне Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). З виходом на пенсію велику увагу в своїй діяльності приділяє будівництву і благоустрою лемківської церкви, бере участь у церковному хорі.

У вільний час читає книжки, любить поезію, якій час від часу присвячує свої поетичні рядки. Один із його віршів пропонуємо Вашій увазі:

Навчіть мене мамо

І книг прочитав я здається не мало,
Вже й батько, я став Ваших коханих внучат,
Та жити ???? навчіть мене, Мамо,
Як Бог все життя ваше довге навчає!
Навчіть мене бути у темряві зрячим,
Навчіть в лабіринті незнаних ідей,
Де розум безсильний, там серцем гарячим,
Очима душі пізнавати людей.
Навчіть мене, Мамо, прощати образи,
Як Ви їх прощали всім завжди і скрізь,
В найбільшому горі, в болючій екстазі,
Навчіть мене, Мамо, плакати мовчки, без сліз.

Навчіть мене, Мамо, тієї молитви,
Що нею Ви нас зберегли у війні,
Навчіть, як Великого Бога хвалити
За хліб і свободу в чужій стороні.

Як Ви, Мамо, хочу бути таким до загину,
Тому Вас від щирого серця молю,
Навчіть мене завжди мою Україну
Любити, як я Вас – О, Мамо, – люблю!

Коруц (дівоче прізвище Базар) Ганна Антонівна (1948).

Народилася 22 травня 1948 року в с. Великий Ходачків Козівського району Тернопільської області. Батько Антон Івановичі і мати Базар Марія Петрівна походять із села Полонна Сянського повіту (Лемківщина, Польща). Весною 1946 року переселені на територію колишньої УРСР, а саме: село Великий Ходачків Козівського району Тернопільської області.

Закінчила середню школу і Перше технічне училище у Тернополі з присвоєнням кваліфікації швей-мотористки. Працювала на Тернопільському баваовняно-прядильному комбінаті.

У 1975 році вийшла заміж за Коруца Василя Миколайовича. Народили і виховали троє дітей: дочку і двох синів.

Після виходу на пенсію займається громадською роботою. З перших днів будівництва лемківської церкви бере активну участь у її спорудженні, Разом з чоловіком є жертводавцями і парафіянами.

Криницький Григорій Томкович (1944) — академік Лісівничої академії наук

України, перший віце-президент ЛАН України, заслужений діяч науки і техніки України, відмінник освіти України, почесний лісівник України, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри лісівництва, проректор Національного лісотехнічного університету України, видатний та знаний в Україні та країнах СНГ вчений-лісівник.

Народився 24 березня 1944 року в с. Ріпки Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща) в лемківській родині. 1946 р. – з родиною депортований на територію УРСР, а саме в с. Лучка Микулинецького району (нині Теревовлянський р-н) Тернопільської області. 1961 – закінчив Микулинецьку середню школу. 1969 – закінчив лісогосподарський факультет Львівського лісотехнічного інституту (нині Національний лісотехнічний університет України). Від 1969 – працює у Львівському лісотехнічному інституті: 1969–1972 – інженер і науковий співробітник; 1972–1975 – аспірант кафедри лісівництва. 1976 – захистив кандидатську дисертацію на тему «Дослідження зв'язку метаболічних електропотенціалів із життєвістю підросту деревних порід». Від 1978 – старший викладач; 1980 – доцент; 1983 – завідувач кафедри дендрології і деревнознавства. 1991–1994 – декан лісогосподарського факультету, від 1994 – донині проректор з наукової роботи Національного лісотехнічного університету України і водночас завідувач кафедри лісівництва. 1993 – захистив докторську дисертацію на тему «Морфофізіологічні основи селекції деревних рослин». Наукові праці Г. Т. Криницького присвячені дослідженню електрофізіологічних процесів у деревних рослин, розкриттю закономірностей сукцесійного розвитку молодняків на зрубках, вивченню фізіолого-біохімічних аспектів життєдіяльності деревних рослин, виявленню індивідуальних особливостей насінноношення дерев лісових порід. Ним розроблені теоретичні і методичні основи нового морфофізіологічного напрямку в лісовій селекції, біоелектричний метод дослідження життєвості дерев, опрацьована морфофізіологічна концепція триступеневого селекційного відбору дерев, розроблена шкала виявлення високопродуктивних дерев за фізіолого-біохімічними показниками. Г. Т. Криницьким розвинуто уявлення про молодий ліс як незрівноважену систему, що швидко розвивається, описані системні принципи його структурно-функціональної організації. Ним вперше в умовах Львівського Розточчя проведені комплексні морфофізіологічні дослідження росту і збереженості географічних

культур сосни звичайної. Близько п'ятнадцяти років Г. Т. Криницький вивчав пострадіаційні закономірності росту і розвитку деревних рослин у зоні відчуження Чорнобильської АЕС. На генетико-селекційній основі ним розроблено заходи щодо підвищення стійкості лісостанів на радіоактивно забруднених територіях.

Автор і співавтор близько 300 наукових праць, у т. ч. п'яти монографій, двох навчальних посібників, шести препринтів, восьми методичних рекомендацій, одного авторського свідоцтва на винахід та двох патентів України, зокрема: «Інтродуценти в лісових культурах Поділля України» (2000), «Экологическая роль дикорастущих плодовых растений в лесных насаждениях» (2003), «Букові ліси Західного Поділля» (2004), «Лісові насадження Вінниччини» (2006), «Стратегія і тактика природоохоронної діяльності лісового заповідни-ка» (2006) та ін. Підготував 7 докторів і 14 кандидатів наук [Бот терм. і понят., с. 306 —307].

Любарська (дівоче прізвище Шевчук) Леся Михайлівна (1964) — поетеса і

письменниця, відома громадська діячка. Очільник трьох громадських організацій.

Народилася 13 червня 1964 року в с. Слобідка Борщівського району Тернопільської області. Батьки: Мати Шевчук (дівоче прізвище Маркович) Дарія Іванівна народилася 20 жовтня 1933 року в селі Луковиця, повіт Лісько, воєводство Жешівське. Батько Шевчук Михайло Іванович народився 12 квітня 1945 року в селі Коритне Вижницького району Чернівецької області.

Закінчила Борщівську школу № 2, педучилище (Росія) – вихователь дошкільного закладу, згодом Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (історія, політологія, міжнародні відносини). Працювала вихователем дитячого садка, оператором локаторної станції Збройних сил України, секретарем у військовій частині.

З дитинства почала писати вірші. З 2004 року, після довгої творчої перерви, почалась потужна творчість, яка триває досі. Написала та видала 19 власних книг, в тому числі 7 дитячих, три прозові та пісенник. Написала ряд сценаріїв до різних свят. Організую та проводжу різноманітні заходи, об'єднуючи людей у спільному слові, пісні, молитві...

Зібрала, упорядкувала та видала 10 колективних поетичних збірників з віршів поетів свого краю та України. Учасниця та ведуча багатьох культурно-масових заходів.

За вагомий внесок у розвиток культури та активну громадську діяльність Леся Михайлівна нагороджувалася, відзначалася та обиралася:

Лауреат Всеукраїнського конкурсу “Барви життя” (2010, Київ),

Диплом та Кубок Першого Всеукраїнського фестивалю “Неспокій серця” (2010, Київ).

Делегат Другого Всесвітнього Конгресу бойків (2010).

Диплом лауреата Всеукраїнського Фестивалю “Червона калина”, як автора пісенних текстів, поета (2013).

Медаль Президента України “20 років Незалежності України”.

Медаль Українського Козацтва “ВІРА” 4 ст. за вагомий внесок у розвиток української культури та активну громадську роботу.

Переможниця обласного конкурсу “Людина року — 2013” в номінації культура та громадська діяльність.

Нагороджена цінним подарунком від міського голови Тернополя за творчу та громадську працю (2015 р.).

Диплом, 1-е місце у 17-у загальнонаціональному конкурсі “Українська мова — мова єднання” у номінації “Квітни, мово наша рідна!”

Лауреат загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання”.

Почесна відзнака “25 років Незалежності України” (Одеса, 2016 р.).

Диплом мистецького фестивалю «Співоче Поле. Тернопіль» (2016 р.).

Диплом фестивалю «Цвіт вишиванки» (Тернопіль, 2017 р.).

Диплом секретаріату НСЖУ «Почесний знак НСЖУ» (Тернопіль, 2017 р.).

«Почесна відзнака міського голови» (Тернопіль, 2017 р.).

Лауреат 18-го загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» за книжку-пісенник «Мелодія вечірньої зорі» (Одеса, 2017 р.).

«Почесний працівник культури України» (Київ, 2017 р.).

Кавалер ордена княгині Ольги 3 ст. (2017 р.).

Ім'я Лесі Любарської серед імен в книзі **“Золота еліта Тернопілля”**.

Активна учасниця Євромайдану.

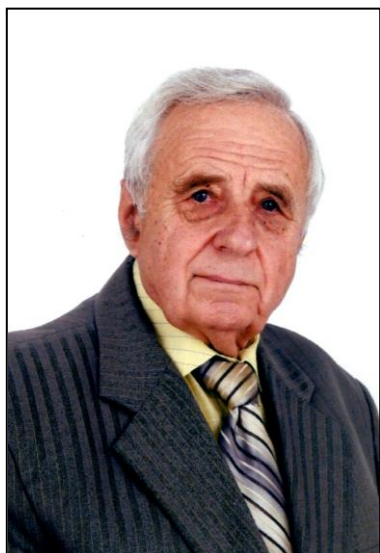
Ось такий послужний список нагород, дипломів, відзнак Лесі Михайлівни за ту велику роботу, яку вона проводить для людей і з людьми в ім'я кращого майбутнього українського народу. За це шановна, Лесю Михайлівно, бажаємо Вам, щоб на Вашому родинному дереві ніколи не в'янули віти і завжди витала Божа благодать!

Дуже шкода, що в «Енциклопедичному словнику Лемківщини» Івана Красовського та Івана Челака. — Львів: Астролябія, 2013 відсутня інформація про село Луковиця Ліського повіту, де народилася Ваша мама. Відсутня також інформація про церкву в селі Луковиця в атласі «Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії» Олега Володимира Іванусіва. St. Catharines: Видваець «св. Софія» Релігійне товариство українців католиків Канади.

Ляховська Ганна Дмитрівна (1939)

Народилася 7 липня 1939 року в с. Вислочок Сяніцького повіту (Лемеївщина, Польща). У 1946 р. переселені в с. Лозова Велико-Бірківського р-ну (нині Тернопільський р-н) Тернопільської обл. Батько Походить із с. Вислочок Сяніцького повіту, а мати з с. Полави Сяніцького повіту. У 1959 р. закінчила Вінницьке медичне училище. Після закінчення медичного училища понад 50 років працювала в медичних закладах на Тернопільщині.

Оліяр Іван Миколайович (1939)

Народився 5 травня 1939 року в с. Одрехова Сяніцького повіту. Батько: Оліяр Михайло і мати ?? походять із села Одрехова. У 1946 р. переселені в с. Слобідка Теребовлянського району Тернопільської області. У 1946—1953 рр. навчався у Слобідків-ській семирічній школі, а в 1954—1956 в Буданівській середній школі. З 1956 по 1958 р. навчався на бухгалтерському відділенні Львівського технікуму харчової промисловості. Після закінчення технікуму з 1956 по 1963 рр. працював бухгалтером спирто-консервного комбінату в с. Кобиловолоки Теребовлянського р-ну. У 1963 р. поступив на спеціальність «фінанси і кредит» Львівського торговельно-економічного інституту. Після закінчення інституту з 1967 по 1969 р. працював на посаді ревізора контрольно-ревізійного управління Тернопільської облспоживспілки. У 1969 р. постановою правління Тернопільської облспоживспілки переведений на посаду викладача Тернопільського кооперативного технікуму, спеціалізація «бухгалтерський облік і фінанси та кредит».

У 1974—1975 рр. заочно навчався на педагогічному факультеті Московського кооперативного інституту. Після закінчення педагогічного факультету працював завідувачем відділення Тернопільського кооперативного технікуму.

У 1969 р вийшов на пенсію. Після виходу на пенсію займається активною громадською діяльністю. Як жертводавець та будівельник брав активну участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Нині є її активним парафіянином.

Панцьо Іван Іванович (1947) — знаний лемко, державний діяч Тернопілля.

Народився 1 травня 1947 року в с. Залав'є Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. Батько Панцьо Іван Данилович 1919 р. народження походить із села Тилява Кроснянського повіту, мати Катерина Іванівна 1921 р. народження також походить із села Тилява Кроснянського повіту. У 1945 р. батьки були насильно перселені на територію тодішньої УРСР, а саме, в село Залав'є Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. Іван Іванович закінчив Тернопільський фінансово-економічний інститут. Працював учителем у с. Підгайчики Тербовлянського району (1965–1967), на комсомольській і господарській роботах. Дві каденції (1987–1990, 1997–2002) працював першим заступником Тернопільського міського голови, керівником обласного тресту зеленого господарства (1990–1997), відтак заступником голови Тернопільської облдерж- адміністрації (2002–2004), помічником консультанта народного депутата (2005–2006), начальником Тернопільського обласного контрольно-ревізійного управління (2007–2012). Від 2012 до 2014 рр. — керівник обласного тресту зеленого господарства.

Іван Іванович Панцьо — заслужений працівник сфери послуг України (1997), член-кореспондент Української екологічної академії наук (1993), депутат Тернопільської міської ради шести скликань.

Нагороджений Почесними грамотами Верховної Ради і Кабінету Міністрів України. Співзасновник Тернопільського обласного товариства «Лемківщина».

Нині І. І. Панцьо – пенсіонер, але його творча енергія та вміння організувати великі справи, постійний лемківський неспокій дозволяють йому активно займатися громадською діяльністю. Спільно з дружиною професором Панцьо Стефаніяєю Єлісеєвною вкладають свій розум, організаторські здібності у будівництво лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Панцьо Іван Іванович і Стефанія Єлісеєвна пожертвували значні кошти на будівництво лемківської церкви, а нині внесли відповідні кошти на спорудження іконостаса.

Панцьо (дівоче прізвище Ковтко) **Стефанія Єлісеєвна (1946)** — відомий український вчений –філолог, кандидат філологічних наук, професор.

Народилася 15 липня 1946 року в селі Лошнів Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. Батько Ковтко Єлисей Юркович і мати Ковтко Варвара Григорівна — родом із села Пстружне Горицького повіту Краківського воєводства. У 1945 році були депортовані на територію тодішньої УРСР, а саме: в село Лошнів Тербовлянського р-ну Тернопільської обл.

Стефанія Єлісеєвна у 1964 р. закінчила Лошнівську середню школу і в цьому ж році вступила на філологічний факультет Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича, який закінчила з відзнакою в 1969 р. з присвоєнням кваліфікації філолога, викладача української мови та літератури.

Працювала у школах м. Тернополя. У 1985 р. на засіданні вченої ради при Ужгородському державному університеті захистила дисертацію на тему: «Антропонімія давньої Лемківщини» на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук . Нині

професор С. Є. Панцьо займає посаду завідувача кафедри української мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Автор близько 300 наукових праць, у т. ч. монографії, навчальні посібники, словники-довідники, зокрема, «Антропонімія Лемківщини: монографія» (1986), «Український словотвір у термінах: словник-довідник» (2007), «Українська мова. Морфеміка і словотвір: навчальний посібник» (2010) та ін.

Нині Стефанія Єлісеєвна перебуває на заслуженому відпочинку, але творчий неспокій дозволяє їй активно займатися громадською діяльністю. Спільно з чоловіком Панцьо Іваном Івановичем вкладає свої організаторські здібності у будівництво лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Панцьо Іван Іванович і Стефанія Єлісеєвна пожертвували значні кошти на будівництво лемківської церкви, а нині внесли кошти на спорудження іконостаса.

Пасєка (дівоче прізвище Сабрам) Ольга Михайлівна (1951)

Народилася дата (число, місяць, рік) в селі (вказіть село, повіт, воєводство). Батько Сабрам Михайло походить із села Устіянова, а мати — Ірина Зінкевич — із села Устрики Долішні. У 1951 році вся наша родина була насильно переселена в село Мариново Березівського району Одеської області. Навчалась у сільській школі. Після школи закінчила Одеський кооперативний технікум. У 196? році приїхала на практику в готель «Тернопіль», де освоювала посаду офіціантки-буфетниці. Коли і куди родина переїхала із Одеської області?. Яку школу закінчила і коли? Коли закінчила Одеський кооперативний технікум? Де і ким працювала після закінчення технікуму? Вказати посади і роки. Чи є членом товариства «Лемківщина»?

Нині перебуває на заслуженому відпочинку, але активно займається громадською діяльністю: бере участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, є її жертводавцем та парафіянкою, яка є прикладом для інших парафіян щодо щонедільного відвідування церкви та шанобливого відношення до християнської етики.

Ольга Михайлівна написала такі поетичні рядки:

Життя

Господь віддав людині все творіння,
І сина єдинородного віддав
На муки за гріхи людські.
Лиш одної тайни нам Господь не відкриває.

Не знаємо ані дня, ані години, коли
Ангел Божий у сурму засурмить,
І солодка смерть положить нас у домовину.
Чи прийме нас у своє лоно наша матінка-земля?

Життя! Яке вагоме слово, а скільки мудрості у ньому,
Краси, цікавості нам сповна вистарчає,
Біда лиш в тому,
Що жити ми не вміємо цікаво.

Під Хрестом

Добре нам, Господи, під хрестом молитися.
Добре нам, Господи, під хрестом в тебе дарів просити.
Навчи нас, Господи єдиний, всім серцем
І всією душею Тебе єдиного любити.

А серця наші зболені, зранені життям,
Розтерзані й обпалені до глибоких ран.
Господи єдиний, з серця біль зніми,
А з наших душ, Господи, Божий храм зроби!

Не осліпи, Господи, серденько моє,
Через терни життя проведи й мене.
Господи, гріхи наші нам прости
На Голгофу Хрест долі нести допоможи.

Пеляк Петро Іванович (1950) — голова фермерського господарства «Вікторія – 92»,

заслужений працівник сільського господарства України, економіст, господарник, менеджер, меценат, «Людина року — 2015».

Народився 15 листопада 1950 року в с. Вікторівка Козівського району Тернопільської області в лемківській родині. Батько — Іван Петрович 19 ?? року походить із с. Котів Новосанчівського повіту Краківського воєводства, Мати — ??? — із с. ?????.

У 1945 р. батьки насильно депортовані на територію колишньої УРСР, а саме: в с. Вікторівка Козівського району Тернопільської області.

Після закінчення школи та Тернопільського фінансово-економічного інституту працював у місцевому радгоспі ім. Мічуріна бухгалтером, заступником головного бухгалтера, а від 1976 року — головним бухгалтером (1969—1986 рр.), начальником ревізійного відділу Козівського районного управління сільського господарства (1986—1992 рр.). Від 1992 року і по нині — засновник фермерського господарства «Вікторія - 92» в с. Вікторівка і його керівник.

25 вересня 1977 року одружився з Наталією Сідельвою, родом із с. Лузанівка Кам'янського району Черкаської області.

Відчуваючи потребу у житлі, 1981 року взяв план під забудову хати, яку разом із дружиною зводили сім років.

Ніколи ні на мить не засумнівався, що вибрав професію сільського господарства, продовжив родинну хліборобську династію.

На початку 2003 року Петро Іванович із групою інших фермерів області проходив навчальний курс у Данському сільськогосподарському консультативному центрі, де українські фермери побачили в дії фермерське господарство процвітаючої країни, а тепер набутий досвід намагаються застосувати у своїх фермерських господарствах.

ФГ «Вікторія - 92» обробляє 3000 га орендованої землі в селах району, постійно досягаючи високих врожаїв зернових і технічних культур. Є одним з найуспішніших господарств району та широко відомим за його межами.

Разом з дружиною народили і нині виховують двоє дітей — Людмилу і Олександра, які закінчили Тернопільську академію народного господарства, створили власні сім'ї. Людмила із чоловіком Мироном виховують двоє дітей: дочку Настю, 2001 року і сина Арсена, із 2008 року. Олександр із дружиною Нелею мають дочку Софійку з 2009 року. Син Олександр

трудиться разом з батьком його заступником у фермерському господарстві. Згодом до роботи в господарстві долучилася і дочка Петра Івановича — Людмила, на посаді економіста. Дружина Наталя, працюючи в районному управлінні Пенсійного фонду, вийшла на пенсію і тепер опікується домашнім господарством та онуками. Петро Іванович також любить понижити онуків, взяти їх із собою в сад, на поле. Він привчає їх до краси навколишньої природи.

Багаторічна трудова та благочинна діяльність Петра Івановича Пеляка неодноразово відзначалася. Зокрема:

1998 р. — фермерське господарство «Вікторія – 92» зайняло 3 місце у конкурсі «Краще фермерське господарство України»;

1999 р. — на Всеукраїнському огляді–конкурсі «Кращий за професією серед керівників АПК України» Петро Пеляк став переможцем;

2000 р. — його ім'я внесено до «Золотої книги України»;

2003 р. — нагороджений іменним президентським годинником;

2004 р. — господарство нагороджено дипломом «Провідне господарство України 2004 року»;

2006 р. — перший серед фермерів області здобув почесне звання «Заслужений працівник сільського господарства України»;

Пида Петро Юрійович (1961).

Народився 8 жовтня 1961 року в селі Білокриниця Підгаєцького району Тернопільської області. Батько: Пида Юрій Степанович народився 26.08 1935 року в селі Вислочок Сянського повіту Краківського воєводства. Мати: Пида (дівоче прізвище Беляк) Ганна Михайлівна народилася 15.01 1939 року в селі Вислочок Сянського повіту Краківського воєводства.

Батьки були переселені у 1946 році на хутір Поплави Підгаєцького району Тернопільської області, а потім переїхали у село Білокриниця Підгаєцького району.

Пида П. Ю. закінчив Львівський ордену Леніна політехнічний інститут ім. Ленінського комсомолу у 1988 р. за спеціальністю інженер-механік. Після закінчення інституту за направленням працював на Тернопільському комбайновому заводі на посаді старшого майстра (1988-1995 рр.), пізніше головним інженером у колгоспі «Відродження», начальником складального цеху 1-ї групи заводу «Сатурн» (м. Тернопіль), директором сільськогосподарського ТЗОВ «Мишковицьке» (с. Мишковиці Тернопільського р-ну), головним інженером ТЗОВ «Тернопільхлібпром та головним інженером «Мрія Поділля» агрохолдингу «Мрія». В цей час перебуває на пенсії.

Одружений, дружина Пида (дівоче прізвище Фаріон) Світлана Василівна народилася 7.07. 1959 р. в с. Ішків Козівського району Тернопільської області. У 1982 р. закінчила. Тернопільський державний педагогічний інститут за спеціальністю «Хімія з додатковою спеціальністю біологія», отримала кваліфікацію учитель хімії і біології. Нині вона доктор сільськогосподарських наук за спеціальністю 03.00.12 – фізіологія рослин, професор, академік Академії наук вищої освіти України, працює завідувачем кафедри ботаніки та зоології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Пида П. Ю. разом з дружиною виховали двох синів: Віктор (30.07.1984 р. народження), який у 2006 р. закінчив фармацевтичний факультет Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського і отримав диплом спеціаліста із відзнакою за фахом 7.110.206 «Клінічна фармація», кваліфікація «Клінічний провізор», у 2007 р. закінчив магістратуру за спеціальністю 7.110.206 «Клінічна фармація» і отримав диплом магістра із відзнакою. 20 січня 2012 р. під керівництвом професора Фіри Людмили Степанівни захистив кандидатську дисертацію на здобуття

наукового ступеня кандидата фармацевтичних наук за спеціальністю 14.03.05 – фармакологія. З 16 квітня 2013 р. і по нині – доцент кафедри фармакології з клінічною фармакологією Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Молодший син Василь (7.12.1985 р. народження) у 2005 р. закінчив історичний факультет Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка і отримав диплом спеціаліста з присвоєнням кваліфікації учитель історії і правознавства. Працює приватним підприємцем.

Проць Ярослав Іванович (1939—2017) — відомий вчений в галузі автоматизації,

кандидат технічних наук, професор, завідувач кафедри автоматизації технологічних процесів і виробництв (1987—2014), директор Центру перепідготовки та післядипломної освіти (2002—2017) Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Народився 5 лютого 1939 року в с. Ришкова Воля Ярославського повіту (Польща). У 1945 р. внаслідок депортації разом з батьками примусово був переселений у с. Козівка Велико-Бірківського (нині Тернопільський) р-ну Тернопільської обл. У 1952 р. закінчив Козівську семирічну школу і в цьому ж році вступив у 8-й клас Баворівської середньої школи, яку успішно закінчив у 1955 р. В період з 1956 до 1958 р. закінчив повний курс Львівського технічного училища за спеціальністю «Наладчик автоматів і автоматичних ліній», після закінчення якого отримав направлення на Львівський верстаторемонтний завод (завод фрезерних верстатів) і завершив працю на заводі інженером-технологом відділу головного технолога. У 1960 р. вступив на механічний факультет Львівського політехнічного інституту, який закінчив у 1965 р. з присвоєнням кваліфікації інженера-механіка за спеціальністю «Технологія машинобудування, металорізальні верстати та інструменти».

Від 1968 р. до останніх днів життя працював у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя: 1968—1977 рр. — асистент кафедри технології металів, верстатів та інструментів Тернопільського філіалу Львівського політехнічного інституту; 1977—1984 рр. — старший викладач кафедри технології машинобудування Тернопільського філіалу Львівського політехнічного інституту. У 1983 р. на спеціалізованій вченій раді Московського вищого технічного училища імені М. Є Баумана захистив дисертацію на тему «Струменеві захвати для автоматизації технологічного обладнання» на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук, а в 2008 р. йому присвоєно вчене звання — професор. Від 1987 до 2014 рр. — очолював кафедру автоматизації технологічних процесів і виробництв Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. Водночас у 2002—2017 рр. обіймав посаду директора Центру перепідготовки та післядипломної освіти.

Галузь наукових досліджень: машино- і приладобудівна промисловість. Основні наукові напрямки – розробка та дослідження струминних елементів.

Автор близько 200 наукових та науково-технічних праць, у т. навчальні посібники з грифом МОН України, методичні рекомендації, авторські свідоцтва на винаходи та патенти України. Підготував 3-х кандидатів наук.

Нагороджений нагрудними знаками «Відмінник освіти України» та «Петро Могила».

Роговський Роман Васильович (1935)

Народився 7 лютого 1935 року в селі Балигород Ліського повіту (Лемківщина, Польща). Батько Роговський Василь Романович і мати Роговська Катерина походять із с. ??? У 1945 р. разом з батьками був переселений на територію колишньої УРСР, а саме ????????????

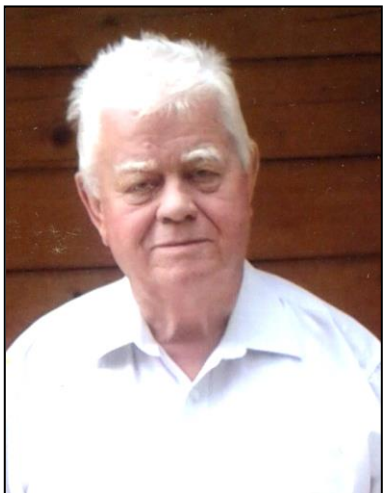
У 1962 р. закінчив Батайське (Ростовська область) військово-технічне училище за спеціальністю технік-механік. Після закінчення училища з 1962 по 2006 рр. працював техніком-механіком в Тернопільському аеропорту. Тепер на заслуженому відпочинку. Бере активну участь у спорудженні лемківської церкви. Є активним будівельником, жертводавцем і парафіянином лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Спак Павло Степанович (1942).

Народився 3 березня 1942 року в селі Ждиня Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). Батько Спак Степан Миколайович походить із села Ждиня Горлицького повіту Краківського воєводства. У 1945 році разом з батьками депортований на територію колишньої УРСР, а саме: ???. У 1969 році закінчив Львівський сільськогосподарський інститут. З 1998 р. до виходу на пенсію обіймав посади заступника директора обласної бази, а відтак голови облагропостачу «Сільгосптехніка». Нині пенсіонер — паламар, активний учасник будівництва, жертводавець і парафіянин церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Спак Микола Степанович (194).

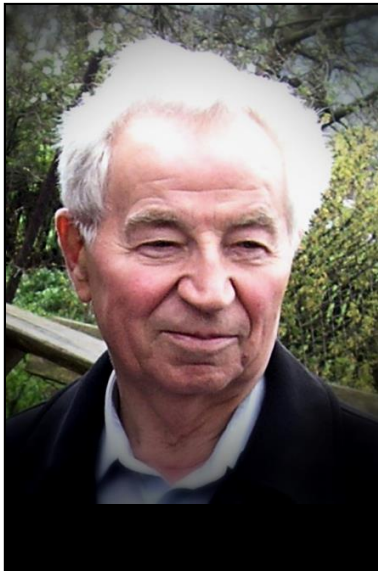

Спяк Петро Степанович (1941).

Народився 3 березня 1941 року в с. Ждиня Горлицького повіту Краківського воєводства. Батьки: батько Спяк Степан і мати Спяк Пелагія походять із с. Ждиня Горлицького повіту Краківського воєводства. У 1945 р. разом з батьками був переселений на територію колишньої УРСР: село Верблюжка Кіровоградської обл. У 1947 р. переїхали в с. Таурів Козіцького р-ну Тернопільської обл. У 1950 р. переїхали в с. Петрики Тернопільського р-ну, де закінчив Петриківську середню школу, а середню освіту здобув у Тернополі. У 1970 р. закінчив Чернівецький фінансово-економічний технікум. Тривалий час працював агрономом-ревізором в страховій агенції «Оранта». Переведений на посаду начальника відділу страхування майна колгоспів і радгоспів. Після виходу на пенсію займається громадською діяльністю: член обласного товариства «Лемківщина», жертводавець, будівельник і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Тавпаш Андрій Іванович (1934) — відомий український державний, суспільний і

громадський діяч, заслужений працівник промисловості України, економіст та юрист, промисловець, лемко серцем і розумом.

Народився 2 березня 1934 року в селі Святкова Велика Ясельського повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща).

У 1945 р. разом з родиною насильно виселений на територію колишньої УРСР, а саме, в Сталінську область (нині Донецька область). У 1946 р. родина переїхала у Львівську область. Після закінчення Львівського технікуму залізничного транспорту працював на локомотивно-ремонтному заводі. У 1966 р. закінчив юридичний, а в 1974 р. — економічний факультети Львівського університету. Від 1974 до 1988 рр. був головою виконкому Галицької районної Ради народних депутатів, а також працював на інших посадах державної адміністрації.

У 1988 р. обраний на конкурсній основі генеральним директором Львівської кондитерської фірми «Світоч», а в 1996 р. президентом акціонерного товариства фірми «Світоч». За його участю відбувся процес роздержавлення фірми, яка була і є серед лідерів кондитерської галузі. Неодноразово обирався депутатом Львівської міської та Галицької районної Ради народних депутатів. Нагороджений орденами «Дружби народів», «Знак пошани» та рядом урядових медалей. Цікавиться літературою з історії України, любить подорожувати особливо Лемківщиною з обов'язковим відвіданням дорогої його серцю Святкови Великої, де він народився.

Велика заслуга А. Тавпаша на ниві розвитку культури лемків України. У 1992—1999 рр. колектив фірми «Світоч» за його ініціативою пожертвував поважну суму коштів на спорудження іконостасу для лемківської церкви святої Володимира і Ольги в Шевченківському гаю та на видавничу діяльність Фондації дослідження Лемківщини у Львові. Як спонсор певною сумою допоміг Товариству «Лемківщина» оплатити гастрольні поїздки народної хорової капели «Лемковина», видати твори поета Р. Вархола, підтримати інші добрі задуми.

А. Тавпаш є активістом Товариства «Лемківщина» і Фондації дослідження Лемківщини у Львові.

Незважаючи на постійне проживання у м. Львові, Андрій Іванович Тавпаш досить часто відвідує лемківську греко-католицьку церкву Вознесіння Господнього у Тернополі чи то з нагоди її введення в дію, чи з нагоди її освячення, чи свята кермеша тощо. Він є активним жертводавцем лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Татарин Андрій Михайлович (1973)

Народився 9 жовтня 1973 року в селі Слобідка Козівського району Тернопільської обл. Дідусь по матері — Куземко Михайло Іванович походить із села Вислік Великий Сяноцького повіту. Бабуся — Рилик Марія Михайлівна походить із села Бібрка Ліського повіту. Батьки матері були депортовані з Лемківщини у 1947 р. у процесі проведення операції «Вісла» і переселені на територію тодішньої УРСР, а саме:

У 1995 р. А. М. Татарин закінчив державний університет «Львівська політехніка» за спеціальністю «Промислове і цивільне будівництво». Після закінчення університету працював завідувачем виробництва в МШБ ПМК-8 в смт. Козова. У 1998 р. закінчив Тернопільську академію народного господарства за спеціальністю «Фінанси і кредит». З 1998 р. працював в Тернопільській державній податковій інспекції. Тепер є приватним підприємцем.

Окрім виробничої займається громадською діяльністю. Є головою Тернопільської міської організації Всеукраїнського товариства «Лемківщина», заступником голови церковного комітету лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Бере активну участь у будівництві церкви, жертводавець і парафіянини лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Теленцьо Василь Юрійович (1937)

Народився 15 березня 1937 року в селі Вислочок Сяницького повіту (Лемківщина, Польща). 15 травня 1945 р. з мамою, двома братами і сестрою був насильно переселений на територію колишньої УРСР, а саме: в село Білоскірка Велико-Бірківського району (нині Тернопільський район) Тернопільської області. Під час нашого виселення Батько Теленцьо Юрій перебував в Урагваю на заробітках. Відшукав нас в Україні і в 1956 р. приїхав до нас і проживав разом з нами. Василь закінчив середню школу № 3 міста Тернополя, відтак закінчив Теревовлянську школу механізації, після закінчення якої декілька років працював трактористом в селах Білоскірка і Грабовець. Брав участь в освоєнні цілини в Казахстані.

Служив у Радянській Армії на Далекому Сході в Петропавловську Камчатському. Понад 40 років пропрацював фрезерувальником на Тернопільському комбайновому заводі.

За сумлінну працю нагороджений урядовими нагородами. Має почесне звання «Заслужений машинобудівник».

У 1962 р. одружився з Кіш Людмилою. Народили і виховали двох синів – Володимира і Юрія, які закінчили фізико-математичний факультет Тернопільського державного педагогічного інституту (нині Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка) і нині обидва працюють у Канаді (провінція Онтаріо, Торонто). Старший син Володимир працює на заводі, забезпечуючи програмне обладнання, а молодший займається будівельним бізнесом. Після смерті дружини 26 жовтня 2013 року, пів року проживає в Україні, а пів року — в Канаді у старшого сина Володимира.

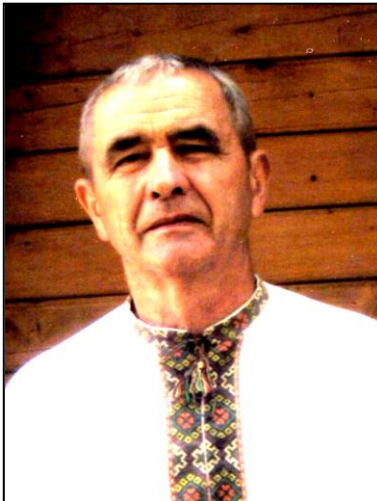
Трач (дівоче прізвище — Ванько) Парасковія Федорівна (1945).

Народилася 15 сянця 1945 року в селі Мисцова Короснянського повіту (Лемківщина, Польща). Батько Ванько Федір Іванович походить із села Мисцова Короснянського повіту, мати — Пільх Анастасія Степанівна також із села Мисцова Короснянського повіту. У 1945 р. сім'я була насильно переселена в Дніпропетровську область. Через рік сім'я переїхала в село Жуків (нині Соборне) Велико-Бірківського району (нині Тернопільський район) Тернопільської області. Закінчила факультет журналістики Львівського державного університету імені Івана Франка (нині Львівський національний університет імені Івана Франка). Понад 30 років працювала редактором газети «Текстильник» Тернопільського підприємства «Текстерно».

Нині на заслуженому відпочинку — пенсіонерка, але активно займається громадською діяльністю: є членом Тернопільського міського правління «Лемківщина» та членом церковного комітету, жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Тройчак Іван Михайлович (1943)

Народився 5 липня 1943 року в селі Королик Волоський Сянського повіту. Батько Тройчак Михайло походить із села Поляни-Суровичні, мати — із села Королик Волоський Сянського повіту.

У 1945 р. разом з батьками депортований на територію колишньої УРСР, а саме:

Іван Михайлович у 1961 р. закінчив Львівське залізничне училище. Працював помічником машиніста паровоза до вересня 1963 р. Відтак служив в Радянській Армії, з якої демобілізувався восени 1966 р. З грудня 1966 по 2014 рр. працював машиністом баштового крану Тернопільського управління будівництва.

Нині — пенсіонер, активний будівельник, жертводавець і парафіянин лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Член церковного комітету, паламар лемківської церкви Вознесіння Господнього.

Іван Михайлович написав такі поетичні рядки:

Грай нам, дзвоне, грай!

Грай нам, дзвоне, грай!
На узліссі серед сосен,
На дзвіниці в Божім храмі із ялиці.
Чути гомін цього дзвона ген далеко, понад край.

Звеселяй ти наші душі,
Наші серця зігривай.
Мелодією свого дзвона
Рід лемківський звеличай.

Щоб лунала музика чудова,
Зоря рясна, світанкова.
Най почують наші гори

Ту ю пісню крізь діброви.

Гра й ти нам у кожну днину,
Але не буди зі сну дитину.
Гра й, най ли не ця пісня весела
Щоб почули її міста й села.

Дзвони нам завзято,
У кожний дім на сято,
Щоб у кожного звучало:
Бім-Бам – усім нам.

Веселіться добрі люди,
Хай нам миром його голос буде.
І любов панує серед нас
У прекрасний час, неповторний час!

Бий, калатай в кожне серце,
Хай яскраво світить сонце.
Гра й нам, дзвоне, гра й!
Нашу рідну Україну звеселяй.

Тройчак Ірина Василівна (1950).

Народилася 15 травня 1950 року в селі Ягільниця Чортківського р-ну Тернопільської обл. Батько походить із села Барвінок Сяніцького повіту, мати — Усьтя Руського (Горлицьке) Горлицького повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1969 р. Ірина Василівна закінчила Чортківське медичне училище. Після закінчення медичного училища працювала медсестрою в Заліщицькому обл. домі дитини. Від 1971 р. в Тернопільській обласній дитячій лікарні, а від 1976 р. в Тернопільській міській лікарні № 2, від 1994 р. — акушеркою жіночої консультації. З виходом на пенсію зайнялася громадською діяльністю: є членом товариства «Лемківщина», жертводавець і парафіянка лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Тройчак (дівоче прізвище — Хомишак) **Марія Іванівна (1950)** — лікар фітотерапевт

нетрадиційної медицини, гомеопат, член Світової асоціації Лікарів-католиків (2005), «Лідер України — 2006» (за версією Асамблеї ділових кіл України), представлена у фотоальманасі «Жінки України. Відомі імена» (2006). Золота медаль якості Асамблеї ділових кіл України (2007).

Народилася 15 травня 1950 року в селі Магдалівка Підволочиського р-ну Тернопільської обл. Батько Тройчак Іван походить із села Яселко Сяніцького повіту Жешівського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. родина Тройчака Івана була насильно депортована в село Магдалівка Підволочиського р-ну Тернопільської обл.

Я ІЗ ЯСЕЛКА

*Я із Яселка, де в золоті колосся,
В пташиний спів були закохані гаї.
Тепер село моїх батьків річками
розбрелось
І на розмову кличе солов'їв.*

*Я з тих країв, де волошкові очі,
Багаті ниви — мудрі і пророчі,
Де пісня над полями луною йшла
Аж ген за небокрай.*

*Лемківська моя доля
Лине журавлями
В знедолений та рідний серцю край.
В мої Бескиди щодень лечу на крилах,*

*Там залишилися дідів й батьків могили,
Там гордий дух і клич Землі Святої
В шматку землі безмежно дорогої.*

Червень, 2002 р.

Тхорик Іван Петрович (1949).

Народився 22 січня 1949 р. в селі Папірня Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. Батьки походять зі села Тисовець повіт Лісько Краківського воєводства (Лемківщина, Польща). У 1945 р. батьки були переселені в Тернопільську область. У 1985 р. закінчив Тернопільський кооперативний технікум. Після закінчення технікуму працював продавцем і водієм у Тернопільському районному споживчому товаристві. Зараз перебуває на пенсії та займається громадською роботою: бере активну участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, є жертводавцем і парафіянином цієї церкви.

Турко Василь Григорович (1934).

Народився 11 вересня 1934 року в селі Завадка Риманівська Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Батьки: батько Турко Григорій і мати походять із с. Завадка Риманівська Сяніцького повіту. У 1945 р. були переселені в Дніпропетровську область, а в 1946 р. переїхали в с. Товсте Заліщицького району. У 1951 р. закінчив 7 класів Товстенецької середньої школи. В цьому ж році поступив у Львівський кінотехнікум, який закінчив у 1955 р. Після закінчення технікуму був направлений на роботу в Струсівський район (нині Тербовлянський р-н), де був призначений заступником завідуючого відділу культури по кінофікації.

Після ліквідації району в 1958 р. працював техноруком широкоформатної кіноустановки кінотеатру «Перемога» м.

Тернополя. З 1961 р. працював електрослюсарем на заводі «Електроарматура». Водночас заочно навчався у Львівському політехнічному інституті. Після закінчення інституту працював інженером-електриком в електромонтажній організації СУ-470 до 1997 р., а від 1999 р. по 2009 р. працював техніком-електриком на станції швидкої медичної допомоги м. Тернополя. Від 2009 по 2011 рр. працював інженером з техніки безпеки Тернопільського обласного фізкультурного диспансеру.

В даний час перебуває на пенсії, але займається громадською роботою: бере активну участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, є жертводавцем і парафіянином цієї церкви.

Фалатович Іван Степанович (1942) — голова церковного комітету лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Народився 17 травня 1942 року в селі Волтушова Сянського повіту Краківського воєводства. Мати Рачинська Катерина Іванівна походить із с. Волтушова, а батько — Фалатович Степан Степанович 1912 р. — із с. Кам'янка Ясельського повіту. Батьки у 1946 р. були депортовані в с. Теофіпілька Козівського р-ну Тернопільської обл. Закінчив 7 класів Теофіпільської семирічної школи та 10 класів Козівської середньої школи. Служив у Радянській армії в Шепетівці, Алтайському краї, Монголії.

Іван Степанович закінчив Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут і Вищу партійну школу (м. Київ). Працював головою Теофіпільської сільської ради, 2 роки заступником голови колгоспу в с. Покропивна, 18 років — в с. Великий Ходачків. У 1968 р. обирався депутатом Козівської районної Ради народних депутатів, нині є депутатом сільської Ради села Великий Ходачків.

Велику увагу як прораб приділяв будівництву лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, оскільки разом з церковним комітетом (25 чоловік) і Марією Запаранюк був засновником лемківської церкви. Нині Іван Степанович він голова церковного комітету, її активний жертводавець і парафіянин.

Фалатович Галина Іванівна (1970).

Народилася 13 серпня 1970 року в селі Теофіпілька Козівського р-ну Тернопільської обл. Батько Фалатович Іван Степанович походить із села Волтушова Сянського повіту Краківського воєводства (Лемківщина, Польща), мати Фалатович (дівоче прізвище Ковальчук) Ярослава Михайлівна — із села Денисів Козівського р-ну Тернопільської обл.

Галина Іванівна закінчила Кременецьке педагогічне училище. Працювала вихователем дитячого садка в м. Тернополі. Нині працює в системі торгівлі. Брала активну участь у будівництві лемківської церкви Вознесіння Господнього. Є жертводавцем і парафіянкою церкви.

Фалатович Сергій Іванович (1975).

Народився 26.01.1975 року в с. Теофіпілька Козівського району Тернопільської області. Батько Фалатович Іван Степанович народився в с. Волшутово Сяніцького повіту (Лемківщина, Польща). Мати Фалатович (дівоче прізвище Ковальчук) Ярославіа Михайлівна, яка народилася в с. Денисів Козівського району Тернопільської області. Вчився в Теофіпільській восьмирічній школі, а закінчив Велико-Ходачківську середню школу. У 1992 р. поступив у Тернопільську академію народного господарства, яку закінчив у 1997 р. Після закінчення академії народного господарства працював головним бухгалтером Тернопільського управління держтехнагляду. Закінчив Тернопільський технічний університет імені Івана Пулюя. Нині працює начальником Тернопільського управління держтехнагляду.

Фалатович Світлана Іванівна (1970).

Народилася 13 серпня 1970 року в селі Теофіпілька Козівського р-ну Тернопільської обл. Батько Фалатович Іван Степанович походять із села Волтушово Сяніцького повіту(Краківського воєводства, мати Фалатович Ярослава Михайлівна — із села Денисів Козівського р-ну Тернопільської обл.

Світлана Іванівна закінчила Тернопільське музичне училище імені Соломії Крушельницької. Учасник і меценат будівництва лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі. Член культурно-освітнього сектору лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, учасник церковного хору та всіх культурних заходів, що проводяться в лемківській церкві та в товаристві «Лемківщина».

Фалатович (дівоче прізвище Ковальчук) Ярослава Михайлівна (1946).

Народилася 8 грудня 1946 року в селі Денисів Козівського р-ну Тернопільської обл. Батьки походять із села Буковець Сяніцького повіту Краківського воєводства. Ярослава Михайлівна закінчила Теребовлянське культосвітнє училище. Після закінчення училища працювала керівником художньої самодіяльності, хору «Просвіта» в с. Дибще, Козова, Теофіпілька, Купчинці, керівник хору «Рідна Лемківщинв» в с. Великий Ходачків. Має відзнаки та заслуги перед державою за відтворення пісень і написанні музики на слова визначних поетів України: Тараса Шевченка, Івана Франка та ін.

Нині – пенсіонерка, керівник лемківського хору села Великий Ходачків, активний учасник будівництва лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, учасник церковного хору, жертводавець і парафіянка. Одна із подвижників проведення у лемківській церкві свята «Миколая»

Ярослава Михайлівна автор ілюстративної праці «Історія будівництва лемківської церкви «Вознесіння Господнє»: фотоальбом. — Тернопіль, 2017. —32 с.: кольор. іл.

Федонюк Ярослав Іванович (1940—2017) — визначний український діяч в галузі

медицини – анатомії людини, академік Міжнародної академії інтегративної антропології (1995); академік Нью-Йоркської Академії наук (1997); академік Академії наук вищої школи України (2004); доктор медичних наук, заслужений діяч науки і техніки України (1996), професор, почесний професор Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського (2012).

Федонюк Ярослав Іванович народився 10 квітня 1940 року у селі Білополе Грубешівського повіту Люблінського воєводства У 1945 р. Ярослав Іванович разом із сім'єю був примусово депортований у Запорізьку область, а згодом, у цьому ж році переїхали у місто Рівне. У 1947 р. Ярослав Іванович пішов навчатися у середню школу № 10 міста Рівне. Після закінчення середньої школи у 1957 році Ярослав

Іванович в серпні того ж року вступив у Рівненське медичне училище на фельдшерське відділення, де навчався протягом двох років.

У 1962 р. Ярослав Іванович вступив у [Тернопільський державний медичний інститут](#) Навчаючись в інституті, займався в наукових гуртках кафедр нормальної анатомії, терапії та хірургії. Роки навчання — це набуття основ наукових досліджень, формування його як молодого науковця.

Закінчивши у 1968 році Тернопільський державний медичний інститут за спеціальністю «лікувальна справа», поступив в аспірантуру на кафедру нормальної анатомії, яку успішно закінчив. У березні 1971 р. у м. Горький (Росія) на засіданні вченої ради Горківського державного медичного інституту імені С. М. Кірова Ярослав Іванович захистив дисертацію на тему «Соединительнотканная строма и сосуды селезенки человека в долеом и сегментарном аспекте» на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 751 – анатомія людини. За матеріалами дисертаційної роботи у 1989 році (м. Москва) вийшла монографія «Клиническая морфология селезенки» (автори: Сорокин А. П., Полянкин Н. Я., Федонюк Я. И.).

З 1971 по 1984 рр. Ярослав Іванович працював асистентом кафедри анатомії людини Тернопільського державного медичного інституту, якою завідував професор В. Г. Ковешніков. Будучи асистентом, а згодом і доцентом кафедри анатомії, Ярослав Федонюк працює над написанням докторської дисертації під керівництвом В. Г. Ковешнікова. З серпня 1984 року був обраний за конкурсом на посаду завідувача кафедри нормальної анатомії Тернопільського державного медичного інституту.

У 1987 році на засіданні спеціалізованої ради з морфологічних спеціальностей при Київському ордена Трудового Червоного Прапора медичному інституті імені академіка О. О. Богомольця Ярослав Іванович захистив дисертацію на тему «Закономерности адаптационно-реадаптационных преобразований скелета при различных режимах двигательной активности» на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.00.02 – анатомія людини. Рішенням Державного комітету СРСР по народній освіті від 29 грудня 1988 року йому присвоєно вчене звання професора кафедри анатомії людини. За час роботи на посаді завідувача кафедри нормальної анатомії (1984 – 2006 роки) створив морфологічну школу, наукові здобутки якої доповідались та публікувались не лише в межах Радянського Союзу (СРСР), Союзу Незалежних Держав (СНД), України, а й в Португалії, Німеччині, Греції, Польщі, Японії, Китаї, Сполучених Штатах Америки (США), Мексиці, Румунії

Під його керівництвом виконано та захищено 2 докторські та 24 кандидатських дисертації. Ярослав Іванович співавтор 1 монографії, 2 винаходів, 3 патентів України на

корисну модель, більше 600 наукових і методичних праць, понад 20 підручників і посібників. Він член редколегій фахових наукових журналів: «Морфологія», «Вісник наукових досліджень», «Вісник Морфології», «Науковий вісник Ужгородського державного університету. Серія: Медицина», «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія», «Клінічна анатомія та оперативна хірургія»; головний редактор щорічника з питань медицини, біології, хімії, аграрії та нових технологій навчання.

За високий професіоналізм, підготовку висококваліфікованих фахівців охорони здоров'я, наукові здобутки, відданість справі Ярослав Іванович нагороджений почесною грамотою Міністерства охорони здоров'я України (2002, 2007), за перемогу в конкурсі «Краща книга року з фізичного виховання і спорту» – почесною грамотою Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (2007); за заслуги перед кафедрою нормальної анатомії з нагоди ювілею 20-ти річчя – пам'ятною медаллю (2004).

Біографічні дані Ярослава Івановича включені у міжнародні видання досягнень ХХ століття в галузі морфологічної науки: «International WHO'S WHO of Twentieth Century Achievement» (5 edition 1998, США), «International WHO'S WHO of Twentieth Century Achievement» (6 edition, 1999, США), а також у видання бібліографічних центрів: «5 000 Personalities of the World» (6 edition, 1996, США), «International Man of Millenium» (24 edition, 1997, England), Ярославу Івановичу присвоєно звання «Людина року» (США, 1997), він обраний людиною тисячоліття у медичній освіті (Кембридж, Великобританія, 2000).

Ярослав Іванович увійшов нарисом до монографії «Видатніші особи ХХ століття: Українці Холмщини і Підляшшя» (1997), до книги «Україна медична. Лікар III тисячоліття» (2002), до Тернопільського Енциклопедичного Словника (2008). Федонюку Ярославу Івановичу присвячена сторінка у Вікіпедії.

У 2015 році Ярослав Іванович пішов на заслужений відпочинок, але знайшов себе як активний жертводавець лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Феленчак Василь Андрійович (1947) — мистецтвознавець, народний артист України,

художній керівник і диригент Галицького муніципального камерного оркестру, доцент кафедри хорового співу факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Народився 20 березня 1947 року в с. Басівка Пустомитівського району Львівської області. У 1965 р. закінчив Чортківську школу-інтернат, у 1971 р. — Тернопільське музичне училище, а в 1982 р. — музичний факультет Таджикицького державного інституту мистецтв з присвоєнням кваліфікації концертний виконавець, соліст оркестру, викладач, артист камерного ансамблю.

Це один із тих лемків-липнянів, які народилися в лемківській родині на чужині після депортації. Батько Василя Андрійовича — Андрій Григорович походить з дуже гарного села Липна (на відстані 2 км від Радоцини). Майже в кожній родині липнян були музиканти, без яких не обходилися ні весілля в навколишніх селах, ні забори. Серед лемків навколишніх з Липною сіл ходили навіть такі поговірки: «На забаві гратимуть липняни», або: «На весіллі грали липняни», «Жодна забава не обходиться без музиків з Липної» і т. д. Це говорило про їх визнану популярність та дуже високу оцінку їх майстерності. Приблизно так само сьогодні говорять про Тернопільський камерний оркестр, який створив і яким керує заслужений артист України Василь Феленчак, але в запитальній формі: «А на концерті гратиме камерний оркестр?». Лише запитання, а воно свідчить про те, що камерний оркестр знають в області та за її межами як високопрофесійний колектив, мистецьку діяльність якого люблять і цінують його шанувальники.

Автор близько 150 наукових праць, у т. ч. лекції-концерти, тематичні концертні програми, аранжовані твори, концерти, твори, оркестровані для камерного оркестру, твори для голосу з камерним оркестром тощо [Радоцина в моєму серці, с. 142—143].

Цей перелік прізвищ можна продовжити і не лише тих, що народилися в лемківських селах до депортації у 1945—1947 рр., але й їх дітей, які народилися в Україні і стали лікарями, інженерами, вчителями, музикантами, журналістами, художниками, скульпторами, священиками, поетами, письменниками, заслуженими та народними артистами України, кандидатами і докторами наук, доцентами та професорами, заслуженими діячами науки і техніки України, що говорить про високу наукову, творчу та духовну потенцію лемківського народу та вихідців із Надсяння, Холмщини, Підляшшя.

Виходячи з вищенаведеного, читачі цієї монографії зможуть переконатися в тому, що такі людські цінності, як любов до ближнього, пожертва, порядність, доброта, терпіння, наполегливість, працьовитість та інші матеріальні й духовні цінності заковані в наших генах і за певних обставин реалізуються в ім'я і блага Людини.

Фіцула Михайло Миколайович (1932—2015) — відомий вчений у галузі педагогіки,

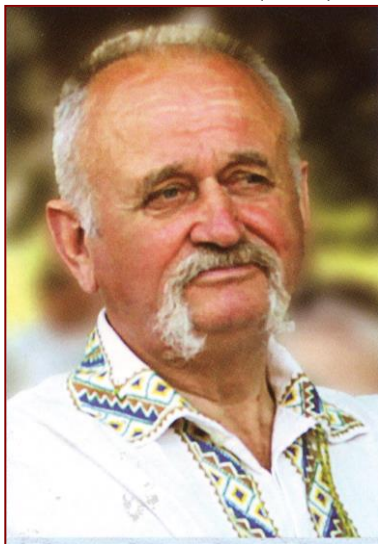

академік Академії наук Вищої школи України (1993), доктор педагогічних наук (1992), професор (1990),

Народився 1 липня 1932 року в селі Посада Яслиська Сянського повіту (Лемківщина, Польща). У 1945 р. разом з батьками був депортований в УРСР, зокрема у село Будилів Козівського р-ну Тернопільської обл. У 1953 р. закінчив Бережанське педагогічне училище, а в 1964 р. — Чернівецький державний університет (нині Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича). Працював учителем Надріччянської школи Бережанського району, вихователем Заліщицького дитячого будинку, Копичинецької дитячої виховної колонії, заступником начальника Бережанської дитячої виховної колонії з навчально-виховної роботи, завідувачем кафедри педагогіки Ніжинського державного педагогічного інституту Чернігівської обл. (1968—1971). У Тернопільському державному педагогічному інституті: завідувач кафедри педагогіки (1971—1977, 1983—1988, 1991—1999), декан фізико-математичного факультету (1977—1979), проректор із навчальної роботи (1990—1999).

Автор понад 200 наукових праць, у т. ч. 17 монографій і навчальних посібників.

Челак Іван (1942) — відомий український державний і громадський діяч, голова Фондації дослідження Лемківщини, член правління Київського товариства «Лемківщина» ім. Б.-І. Антонича.

Народився 12 грудня 1942 року в селі Завадка Риманівська (з присілком Абрамів) Сянського повіту (Лемківщина, Польща), розміщене на віддалі 45 км від Сянока, 20 — від Риманова.

У серпні 1945 р. разом з родиною був депортований в Тернопільську обл. в село Солоне, де почав навчання в школі. З 1955 р. проживав у м. Галичі, куди переїхали батьки і де здобув середню освіту. Навчався в Сторожинецькому лісному технікумі (1958—1962 рр.), після закінчення якого працював у Карпатах. 1962—1965 рр. — служба в Радянській армії. В 1965—1970 рр. продовжив навчання в Українській сільськогосподарській академії за спеціальністю — інженер лісового господарства. Відповідно до фаху працював у

Буському лісгоспі на Львівщині, з 1973 р. — в Держпостачі України, а з 1996 р. — в Держкомрезерві України на посаді начальника управління. Постійно займався громадською роботою. Членом товариства «Лемківщина» став з перших же днів його створення. Основну діяльність на лемківській ниві здійснював у Фундації Лемківщини, зокрема з 2003 р. як її голова. Створив бібліотеку Фундації. У зв'язку з переїздом на постійне проживання до столиці, увійшов до складу Київського товариства «Лемківщина» ім. Б.-І. Антонича, став членом його праління.

Іван Челак у співавторстві з Іваном Красовським підготував великий за обсягом і дуже потрібний словник «Енциклопедичний словник Лемківщини [Текст]. — Львів: Астролябія, 2013. — 751 с., іл. 16 с.»

Незважаючи на постійне проживання у м. Києві Іван Челак є частим гостем у Тернополі чи то з нагоди відкриття, чи з нагоди освячення лемківської греко-католицької церкви Вознесіння Господнього. Він є активним жертводавцем лемківської церкви.

Шуркало Володимир Васильович (1951) — інженер-будівельник, депутат Львівської обласної Ради, керівник приватної будівельної фірми «Весна», лемко серцем і розумом, жертводавець лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

Народився 29 квітня 1951 року в м. Пустомити Львівської області. Батько Василь Шуркало (1926 р.) і мати Єва Шевчик (1924 р.) родом із Радоцини. В сім'ї Шуркалів було троє дітей: Марія (1946 р.) проживає в Канаді (Торонто), Володимир (1951 р.) і Люба (1953 р.) мешкають в Пустомитах.

У 1968 р. Володимир Шуркало закінчив Пустомитівську середню школу. В цьому ж році почав працювати слюсарем на вапняному заводі. Пропрацювавши рік, він у 1969 р. вступає на будівельний факультет (спеціальність «промислове та цивільне будівництво») Львівського політехнічного інституту, який закінчив у 1974 р.

Володимир Шуркало до 1993 р. про Радоцину знав лише з розповідей батьків та родичів. Про свою першу зустріч із селом своїх батьків Володимир згадує: «То був і розпач, і радість. Я був такий схвилюваний, що цілував дерева. Я дуже-дуже відчув там своє коріння і зв'язок з цією землею, де жили мої предки. Ця земля запала мені в душу на все життя. Я з нею живу кожен день!» Після того, як вперше він побував у селі своїх батьків — Радоцині в ньому подвоїлась, а, можливо, потроїлась притягувальна сила, яка тепер постійно зазиває його відвідати святе місце, де стояла батьківська хата і зробити щось для Радоцини: чи почистити студеньку, чи вирубати повиросталі дерева на цвинтарі, чи привести в порядок могили рідних, чи засипати вибоїни на дорозі, чи просто помолитися біля каплички, яку власноруч з радоцинянами відремонтував. З цього приводу він говорить: «Завжди, коли мені дуже тяжко на душі, а в моїй професії такі випадки бувають не рідкими, — каже він, — я сідаю в машину і їду в Радоцину. Тут попрацюю, наберу у бутель воду з криниці і повертаюся до сім'ї в Пустомити. Ця цілюща вода вселяє в мене якусь енергію. Як вода минеться, я знов їду в Радоцину» [Мушинка Лемко на фоні Радоцини]. Ось такий він завзятий, але щирий лемко, лемко з Радоцини.

Його почуття цілком розділяє один із співавторів цієї монографії — Микола Барна, який народився в Радоцині, бо аналогічне я відчуваю, коли буваю в Радоцині чи на місці, де стояла батьківська хата, чи на цвинтарі біля пам'ятного знака, поставленого моєю родиною, чи біля каплички, чи навіть біля мурів народної школи, в якій в свій час навчалися мої батьки. Це зазивають нас до витоків предків надприродні закони, силу тяжіння яких нам поки що не дозволено пізнати. Так тривало, так триває і так триватиме завжди, незважаючи на всі негаразди, що трапляються в житті чи то окремо взятої особи, чи то окремої родини, чи окремого села, чи навіть окремого народу, як це мало місце в трагічні дні депортації лемків з їх рідної Лемківщини. Лише Господові Богу дана можливість керувати цими

законами, а при потребі змінювати і скеровувати їх благодійну силу. Щасливий той, хто відчуває їх дію. Я твердо переконаний, що не всім дана можливість відчувати дію біополя, що з'єднує два Світи, а Володимир Шуркала наділений таким відчуттям.

Володимир Шуркало дуже багато робить для популяризації Радоцини. З його ініціативи в Пустомитах місцева влада одну з вулиць назвала Радоцинська, на якій під № 9 знаходиться керована ним приватна будівельна фірма «Весна». Водночас в Пустомитах за його участю та фінансовій підтримці побудовано церкву та капличку Косми і Дем'яна, що знаходиться на вул. Радоцинській неподалік приватного підприємства «Весна», вісім придорожніх фігур та хрестів, діє самодіяльний хор «Радоцина», для якого його фірма «Весна» безоплатно пошила 27 оригінальних радоцинських костюмів тощо.

Марія Добровольська Володимирі Шуркалі присвятила вірш:

ЗЕМЛЯ ОБІТОВАНА

<p>Лемківцино, рідний краю, Чом я тебе так кохаю? Хоц я там не народився До серця ты мі вселився. Земле моя, любий краю, Лем о тобі я думаю; До твого страдного тіла Мрія моя все летіла.</p> <p>Там до рідного порога, Де не была моя нога: У Бескиды і Карпаты, Де жыли мій отец, мати</p>	<p>Де дідове і прадіды Залишили свої сліды. Сліды предків там zostали, Хоц їх з коріньом вырвали.</p> <p>Там я хочу чесно жыти І свої кости зложыти Під смереком в росі ранній На землі обітованій.</p>
--	---

Володимир Шуркало одружений. Дружина Олена — провізор. Мають двох синів: Володимира та Артема.

Підводячи підсумок параграфів 7.1.2. і 7.2 доцільно зазначити, що до жертводавців і парафіянів лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі належать відомі державні діячі Тернопільщини, видатні науковці вищих навчальних закладів Тернополя, Львова та Львівської області, м. Івано-Франківська та Івано-Франківської області — вихідці з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя та їх нащадки — активні діячі різних галузей науки, культури, медицини, освіти, педагогіки та економіки України, які пожертвами та активною участю у богослужіннях в лемківській церкві Вознесіння Господнього переконують нас у тому, що всі ми є свідками і творцями мирського і духовного життя, що є найбільшим надбання Людини-творця на нашій святій Землі.

7. Лемківські села, в яких народилися лемки, або їх батьки на Лемківщині — парафіяни лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі

1. **Балигород** Ліського повіту – Роговський Роман Васильович, с. 146.
2. **Баниця** Горлицького повіту – Бігуняк Володимир Васильович, с.
3. **Барвінок** Сяніцького повіту – Тройчак Ірина Василівна, с. 308
4. **Бортне** Горлицького повіту – Комара Іван Степанович, Феленчак Ярослав, с. 300
5. **Вислочок** Сяніцького повіту – Джула Іван Федорович, Пида Петро, с. 312
6. **Воловець** Горлицького повіту – Горбаль Микола Андрійович, с. 58
7. **Волтушово** Сяніцького повіту – Фалатович Іван Степанович, с. 310
8. **Ганчова** Горлицького повіту – Дуда Ігор Микитович, с. 54

9. **Дальова** Сянiцького повіту — Барна (дiвоче прiзвище—Джула) Євдокiя — мати Володимира Барни, с. 90
10. **Ждиня** Горлицького повіту – Спiяк Павло Степанович, 59
11. **Жидiвське** Ясельського повіту – Дмитро Солинка.ж
12. **Завадка Риманiвська** Сянiцького повіту – Граничний Ярослав Васильович, Турко Василь Григорович, с. 88, Челак Иван
13. **Зиндранова** Сянiцького повіту – Граничний Ярослав Васильович, с. 303, 309
14. **Камянка** Сянiцького повіту – Барна Євдокiя — мати Володимира Барни, с. 310
15. **Королик Волоський** Сянiцького повіту – Тройчак Иван Михайлович. с. 87
16. **Королик Волоський** Сянiцького повіту – Джула Иван Федорович, с. 87
17. **Королик Волоський** Сянiцького повіту – Джула Олександр Иванович , с. 87
18. **Криниця село** Новосанчiвського повіту – Венгринович Олександр Иванович, с. 31, 301.
19. **Липна** Горлицького повіту – Феленчак Василь Андрiйович, с. 309.
20. **Липовець** Сянiцького повіту – Гирило Микола Павлович, с. 311.
21. **Мисцова** Короснянського повіту — Трач Парасковiя Федорiвна, с. 80.
22. **Ославиця** Сянiцького повіту – Антонiв Степан Федорович, с.
23. **Ославиця** Сянiцького повіту – Антонiв Василь Федорович, с.
24. **Ославиця** Сянiцького повіту – Антонiв ?? Федорiвна, с.
25. **Пантна** Горлицького повіту – Бубняк Анна Иванiвна, с. 68, 306.
26. **Поворозник** Новосанчiвського повіту –
27. **Поляни-Суровичi** Сянiцького повіту – Тройчак Иван Михайлович
28. **Посада Яслиська** Короснянського повіту – Фiцула Михайло Миколайович
29. **Петружне** Горлицького повіту – Панцьо (Ковтко) Стефанiя Єлiсеєвна, с.
30. **Радociна** Горлицького повіту – Барна Микола Миколайович, с. 309
31. **Рiпки** Горлицького повіту – Криницький Григорiй Томкович, с. 307.
32. **Рiпник** Кроснянського повіту – Колодiйчук Иван Йосипович, с. 94
33. **Роздiлля** Горлицького повіту – Бубняк Микола Андрiйович, с. 69.
34. **Святкова Велика** Ясельського повіту – Тавпаш Андрiй Иванович, с.
35. **Сквiртне** Горлицького повіту – Бiдник Малецька Надiя Иванiвна, с. 72
36. **Суковате** Лiського повіту – Запаранюк Марiя Антонiвна, с. 322.
37. **Тилява** Короснянського повіту – Панцьо Иван Иванович, с. 75.
38. **Тисовець** Лiського повіту – Тхорик Анеля Петрiвна, с. 321
39. **Усьтя Руське (Горлицьке)** Горлицького повіту – Тройчак Ирина Василiвна, с. 73, Андрейчин Антон, с. 73.
40. **Чорне** Горлицького повіту – Колишак (дiвоче прiзвище Байса) Ольга Максимiвна, с. 83
41. **Яселко (Ясель)** Сянiцького повіту – Тройчак Марiя Иванiвна, с. 310
42. **Яслиська** Сянiцького повіту – Фiцула Михайло Миколайович, с.

8. Герой Небесної сотні — виходець із лемківської родини

Войтович Назарій (1996—2014) — учасник Євромайдану, студент Тернопільського

кооперативного торговельно-економічного коледжу, Герой України.

Войтович Назарій Юрійович народився 2 червня 1996 року в селі Травневе Збараського району Тернопільської області. Закінчив Травненську ЗОШ I-II ступенів. Навчався на третьому курсі відділення дизайну Тернопільського кооперативного торговельно-еко-номічного коледжу, був єдиною дитиною в сім'ї.

Назар Войтович поїхав до Києва вночі 19 лютого, а вже наступного дня під час протистоянь на Майдані хлопця вбили з вогнепальної зброї. З друзями до Києва прибув пів восьмої ранку, а за дві години на дзвіно від мами замість сина відповіла волонтер Юлія Вотчер із Михайлівського собору, яка повідомила, що Назара вбито пострілом у голову.

Снайперська куля влучила хлопцеві в обличчя і вийшла через хребет. Зі слів одногрупників ще в середу, 19 лютого, Назар був на парах, а ввечері мав тільки віднести до автобуса, який їхав на Київ, речі для столичного майдану. В останню хвилину чомусь вирішив, що й сам поїде. Це рішення коштувало йому життя.

Односельці кажуть, що батьки, для яких Назарчик був єдиною дитиною, переживали і не пускали його в Київ. Вважали, що він може підтримувати прагнення людей до кращого майбутнього для країни на місцевому Майдані. Але наче якась невидима сила тягнула його у вир подій. «Наш Назарчик», «Назарко», — називали хлопця однокласники. Кажуть, що його не можна було не любити. Світловолосий, з веснянкуватим обличчям, сірими добрими очима та щирою усмішкою. Завжди привітний, доброзичливий, співчутливий, інколи — замріяний, заглиблений у свої потаємні думки. Ще навчаючись у початкових класах, Назар зачитувався енциклопедіями, шукаючи відповіді на свої дитячі запитання щодо таємниць живої природи, побудови Всесвіту, природних явищ, а на уроках і під час перерв ділився знаннями з друзями та вчителями. Його цікавило буквально все: зброя козаків і події Другої світової війни, життя видатних людей та старовинні монети, історія рідного краю й принцип побудови повітряної кулі, на підняття якої Назар приходив подивитися пішки з Травневого до Збаража. У школі був старанним, ініціативним учнем, брав активну участь у спортивних і туристичних змаганнях, районних виступах екологічної агітбригади, шкільних театралізаціях, КВК, конкурсах та вікторинах. Любив слухати музику, малювати, подорожувати, творити. Назар умів товаришувати, веселитись, підтримати й поспівчувати, а тому мав багато друзів.

Загинув 20 лютого 2014 в м. Києві, як учасник Євромайдану. Похований у селі Травневе. Панахиду за загибим Назарем Войтовичем відправили 21 лютого в Тернопільському кооперативному коледжі. 22 лютого похований у рідному селі. Провести в останню путь Назарчика та розділити печаль його рідних прийшли близько тисячі людей. У Тернопільському кооперативному торговельно-економічному коледжі студенти й викладачі облаштували Куток пам'яті Назарія Войтовича, де відтворили символічні елементи Майдану: шини, ялинку, бруківку, на стендах розмістили світлини Назара під час навчання, а також графічні роботи його авторства.

У день народження Назара 2 червня 2014 року, односельці, ровесники з музичної школи Тернополя, «Оркестра Волі» та всі, хто його знав і зумів приїхати в с. Травневе, вшанували пам'ять Героя. Священнослужителі на чолі з архієпископом Нестором відслужили літургію в місцевій церкві. До річниці загибелі хлопця у школі відкрили музей пам'яті Героя, де зібрали його картини, атрибути з київського Майдану: бруківку, каски, щити, протигазы, коктейлі Молотова, прапори, шини та інше. Батько Назара намалював на всю стіну картину про Майдан. Відтепер школа села Травневе носить ім'я Назарія

Войтовича, на фасаді навчального закладу встановлено барельєф убитого снайпером хлопця, а також поблизу школи односельці звели Пагорб Гідності Героя «Небесної Сотні».

24 лютого 2015 року на фасаді Тернопільського кооперативного торговельно-економічного коледжу відкрили пам'ятну дошку, яку освятив Архієпископ Нестор. Автор барельєфа — скульптор Роман Вільгушинський. На початку серпня у Збаражі щороку відбуваються спортивні турніри з футболу, волейболу і гирьового спорту «Героям — слава!», присвячений пам'яті Устима Голоднюка та Назара Войтовича. Перший турнір провели 12 серпня 2014 року у 20-річчя від дня народження Устима. Другий турнір — 12 серпня 2015.

Звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (21 листопада 2014, посмертно) — за громадянську мужність, патріотизм, героїчне відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, самовіддане служіння Українському народу, виявлені під час Революції гідності. Медаль «За жертвність і любов до України» (УПЦ КП, червень 2015) (посмертно).

Назару Войтовичу присвячую — наймолодшому Герою Майдану, який загинув 20 лютого 2014 р.

І ростила, й виглядала, ночей не спала,
І чого тебе, мій сину, я не вберегла?
Впав від снайперської кулі на своїй землі,
Не цвістимуть твої весни в рідному селі.

Ти єдиним був у мене, сонечко моє,
Чому ж тобі зозуленька більше не кує?
Біль запікся в моїм серці, так болить-пече,
Хоч у сні схили голівку на моє плече.
Усміхнися, як всміхався. Був щасливий час.
Ти тепер лиш з барельєфа дивишся на нас.
Я посиджу в твоїм сквері... Як без тебе жить?..
Як болить ця порожнеча, синку, як болить...

Все село твоє Травневе в тузі і журбі,
Як могла б, своє серденько віддала б тобі.
Рідну школу, де ти вчився, в нашому селі,
Твоїм іменем назвали учні й вчителі.

Звели Пагорб біля школи... Пам'яті куток
Гарно так облаштували в твою честь, синок.
Я тобі розповідаю, що нового тут,
Що тобі дали «Героя...», «Зірку золоту».
Я всі зорі в синім небі віддала б тобі,
Щоб не було моє серце нині у журбі.
Щоби ти спішив додому кожен вихідний,
Щоб тобою я пишалась, ангелику мій.

Іграшку м'яку, синочку, так ти й не віддав
Дівчині своїй вродливій... Тій, що так кохав...
Не сумуй, твій подарунок збереже вона.
Ти приходь до нас, синочку... Ти приходь у снах...

Пам'ятасш, моя квітко, як ти говорив:
«Мрію, щоб поруч Бандери мій портрет висів...»

Значення не придала я... Ти вже вибачай...
Що тоді у твоїм серці біль був за свій край.

Я тоді не зрозуміла, а ти розумів...
У єстві твоєму, сину, той вогонь горів,
Що спалити міг довкола ворогів усіх...
Як він скоро розгорівся... Йнакше ти ж не міг...

Ти хотів, як наш Бандера, край свій боронить,
Вас незримо вже в'язала та, геройська, нить.
Бо у нас глибоко в серці корінь той святий,
Зветься він САМОПОЖЕРТВА, синку дорогий.

Ти, Назарчику мій любий, так, як твій кумир,
Став Героєм України, символом за мир.
Бо в нащадках патріотів їхня кров тече...
... Ось, метелик сів, синочку, на моє плече...

Наче голос тихий-тихий над моїм чолом:
“Я зустрів тут побратимів... Ми усі разом...
Ось Шухевич, Гонта, Довбуш, славні козаки...
Тут єднає всіх ідея, а не час, роки...

Якось днями — не повірив я своїм очам —
Підійшов до мене, мамо, сам Бандера... сам...
На плече поклав долоню, усміхнувся мені
“Шкода, що лишив так рано справи ти земні.

Бо такі, як ти, дитино, так потрібні там...
Щоб не дати землю рідну в руки ворогам.
Треба, щоб усі забули ворожнечу, зло,
Щоб всі стали під єдине боротьби крило.

Що ж там діється, мій друже? Знов червоний пес
Топче груди українські... Як же він воскрес?
Безперервно чуєм дзвони: дзень-дзелень-дзелень...
Це хоронять цвіт країни кожен Божий день.

Не знаходжу собі місця, рвусь до них у бій.
Хто дозволив їм це пекло на землі моїй?
Я колись попереджав вас: німець відійде,
Більшовизму не позбутись — лихо всім буде»

«Чуєш, мамо? Чуєш, рідна, як ми тут разом?
Думаєш: заснула “Сотня...” тихим, вічним сном?..
Ми за всім спостерігаєм на землі святий,
Як ті сталінські нащадки топчуть прапор мій.

Вчора знов збирали віче і молились всі,
Щоби мир був в кожному домі, на святій Русі.
З нами моляться ангели, навіть Сам Ісус...
Кармелюк був і Шеченко, і Франко, і Стус...

Ми не ділимо́сь на групи, партії, чини,
Бо усі ми тут єдині доньки і сини.
Думаєш, я наймолодший? Є молодший тут.
Чотирнадцять йому, мамо... Той Герой з-під Крут...
Я тобі сьогодні, рідна, стільки розказав...
Вибач, моя найдорожча — горя я завдав.
Обійми за мене батька. Друзям передай,
Щоб любили до знемоги отчий рідний край»

... Ось така була розмова, любі діточки...
А метелик з плеча мого не злітав таки...
Вітерець подув... Метелик крильцями махнув:
“Мені легше, що в цей день я разом з вами був”.

..... ЛЕСЯ ЛЮБАРСЬКА

ПІСЛЯМОВА

Єднаймося лемки! Хай озветься
Нам мами зболена душа.
Допоки ми ще є на світі,
То не гасімо свій вогонь,
Лемківщини онуки, діти,
Одна ж із вами у нас кров!

Люба Смериканич

Минуло декілька тисячоліть з часу заснування Лемківщини в лісистих горах Низьких Бескидів. Минають десятиліття з днів знищення понад 300 лемківських сіл та великої наруги над її мешканцями. В недалеку минувшину Лемківщина — райський куточок на нашій святій Землі, де мешкали великі трударі, наділені Господом Богом великими знаннями творців і великою любов'ю до матінки Землі — їх годувальниці, нині спустошена.

Сьогодні на Лемківщині немає в зруйнованих лемківських селах жодної оселі, жодного будинку чи лемківської хижи, а до депортації в них нараховувалось тисячі господарських дворів, в яких мешкало кілька десятків тисяч лемків. У спустошених селах не залишилось: ні освітніх закладів (були народні школи, читальні ім. Качковського, Просвіти, діяли народні театри), ні жодного із конфесійних приходів (були греко-католицькі та православні церкви, плебанії), ні приміщень громадської управи — сільського старостату. Залишилися лише надругані над могилами цвинтарі — святе місце, де за законами християнської релігії мешканці лемківських сіл віддавали велику шану всім тим, кому Господь Бог призначив останній день буття на цьому Світі і забирав їх у Вічність. Так тривало на лемківській землі упродовж багатьох століть аж до сумнозвісної угоди між двома комуністичними режимами колишнього Радянського Союзу і Польщі «Угоди про евакуацію українського населення з території Польщі до УРСР і польських громадян з території УРСР до Польщі», що поклала початок нової трагедії в центрі Європи — депортації декількох сот тисяч ні в чому не винних людей з їх прабатьківських земель...

У 1945 році один із авторів монографії – Микола Барна разом з батьками, як і сотні тисяч лемківських родин, був депортований на територію колишньої УРСР, а саме, в село Криштопівка Близнюківського району Харківської області. Біль розлуки з рідною землею упродовж понад 70 років несе наш народ. Тривалий час лемки боялися зізнаватися хто вони і звідки вони. Лише за роки незалежності України лемки почали відроджувати історичну правду про свої витоки.

Водночас, незважаючи на трагічні результати сумнозвісної депортації лемків, надсянців, холмщаків і підлящів з прадідівської землі, вони через десятиріччя почали відроджувати свою християнську культуру, яка потаємно весь цей час жила в їх зболених серцях і душах. Нині українцями, переселеними з Польщі на територію Львівської, Тернопільської та Станіславської (нині Івано-Франківської) областей, побудовані церкви у Львові, Івано-Франківську та Тернополі.

Можна з упевненістю стверджувати, що лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі — не тільки центр релігійного життя лемків, але й той осередок, навколо якого гуртується громада, вирішує різні церковні, культурні та мистецькі справи (відзначення ювілеїв, днів народження парафіян) чи навіть господарські справи. Тут часто зустрічаються родичі та знайомі, обмінюються новою інформацією близької чи далекої родини, близьких знайомих, яких ріднило босоноге і напівголодне дитинство. Крім відзначень Різдва, Великодня, Русалія, а також сумних роковин насильницької депортації з рідної Лемківщини, після Богослужінь лемки завжди дізнаються про події, фестивалі, ювілеї лемків-активістів. При церкві можна ознайомитися з книжковими новинками, періодичними виданнями, а також придбати їх.

Започаткована історія лемківської церкви триває у її вчинках та діяннях...

Віriamo, що до неї ніколи не заросте доріжка, що до неї завжди приходитимуть лемки, надсянці, холмщаки, підляшці або їх нащадки та корінні тернополяни і молитимуться до Всевишнього задля заступництва та одержання Божої благодаті.

На завершення хочемо висловити сподівання, що настане той час, коли зболена Лемківщина залікує свої рани і в її селах відродиться життя, як це мало місце понад декілька століть тому, коли в лісистій місцині Низьких Бескидів тут поселилися перші лемки, котрі започаткували чудові лемківські села. В підтвердження вищесказаного доречно навести слова лемка серцем і розумом — великого патріота Лемківщини і Радоцини Володимира Шуркала: «... Тільки буде дозвіл, я зараз же почну будувати і переселюся в Радоцину. Відкрию підприємство, побудую інфраструктуру, об'єкти для туризму, бізнесу. Що мене тягне туди, я і сам не в силі збагнути. Мабуть, оця павловичівська «магнітна сила». А може закодовані гени? Я вірю, що колись вимріяну хату побудую і переселюся туди. І не буду один. Радоцина воскресне і буде жити!»

Аналогічно твердить лемко із Святкової Великої, колишній генеральний директор АТ «Львівська кондитерська фірма «Світоч», заслужений працівник промисловості України Андрій Іванович Тавпаш: «Твердо віriamo у близьку таку прийдешність, і зовсім не тому, що ми, безперечно, цього варті! Ця віра — вже в наших генах від пращурів, вона допомагає пересилити нинішні негаразди, вона додаватиме наснаги нащадкам».

На цю оптимістичну думку Миколу Барну наштовхнув той факт, що у 2009 р. в Радоцині перед поворотом на Конечну зведений будинок, він вже завершений і кілька років приймає туристів, котрі так любляють мандрувати дорогами і стежками Низьких Бескидів. Зведений будинок невдовзі буде мати надійного сусіда, оскільки, побувавши у 2016 р. в Радоцині, я був приємно вражений, що неподалік від місця, де я народився, зведений житловий двоповерховий будинок. На моє запитання: «Хто буде цей будинок?». Мені відповіли, що якась господиня з Нового Торгу. Дуже хотілось би, щоб будинки зводили вихідці з Радоцини, або навколишніх лемківських сіл, які так само, як і Радоцина, сьогодні не існують.

Перше, що доводиться тут бачити лемкам, їх нащадкам і туристам це — пусті поля, що позаростали кряками та здичавілі фруктові дерева — біологічні свідки того, що колись тут жили люди, а також цвинтарі — святе місце лемків, котрі вміють шанувати пам'ять про своїх предків.

І на завершення зазначимо, монографічна праця «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі» писалась добром і з якоюсь ностальгійною теплотою лемком і його дружиною Любою — корінною тернополянкою, тобто представниками двох етносів українського народу: лемком, в якого украдене дитинство і юність (Микола Барна) і другого — галичанки, народженої батьками-тернополянами, які підтримували лемків, допомагали їм в тяжкі повоєнні роки. Сама назва цієї праці спонукала не до прокльонів на адресу кривдників, а тихої молитви, як писав Василь Хомик у «Молитві лемків»:

Молимося в ранню годину
На гонах гір і синіх вод:
— Боже, храни Лемківщину
І наш незламний народ.

ПОДЯКА

В щедрі блаженні години
Єдність і силу нам дай:
Гордо підняти з руїни
Рідний вітцівський наш край.

Василь Хомик
«Молитва лемків»

При завершенні цієї монографії ми навели епіграф із вірша Василя Хомика «Молитва лемків», який через звертання до Господа Бога закликає нас усіх лемків, надсянців, холмщаків і підляшців «гордо підняти з руїни рідний вітцівський наш край...». Усвідомлюємо, що це практично неможливо, але завершуючи Післямову словами Подяки, наводимо слова із книги одного із авторів цієї монографії Миколи Барни. Радоцина в моєму серці. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. — С. 219—220:

«Пам'ятаймо, дорогі брати і сестри, дорогі лемки, що лемківська земля, хоч і роз'ята на хресті історії, але вона свята, бо вона наша, бо ми там народилися!

Пам'ятаймо, що ми вічно були на цій Богом даній Землі як народ з високо піднятою головою!

Пам'ятаймо, що нема кращого неба на світі, як небо Лемківщини!

О, Господи! Я дякую тобі за те, що я народився в селі Радоцина Горлицького повіту, де — за словами видатного лемківського поета Богдана Ігоря Антонича, «...місяць, який світить над моїм рідним селом в Горлицькому повіті, є інший від місяця з-над Парижа, Риму, Варшави чи Москви» [2, с. 911].

Обітцяємо, що пам'ятатимемо про свої лемківські витoki допоки ми іще живі!

Обітцяємо, що пам'ятатимуть про свої лемківські витoki наші діти, внуки та правнуки, бо це одвіку було написано нам на роду!

Не нагнітатиму атмосфери, бо і так душа ятрить. Мені, як і іншим лемкам, надсянцям, холмщакам і підляшцям, так хочеться вкотре вже побувати в селі свого дитинства, поринути в чудовий дивосвіт довкілля і милуватися його красою».

До книжки ввійшли довідки про села на Лемківщині, в яких народилися парафіяни лемківської церкви, або їх нащадки, короткі життєписи церковних діячів та парафіян лемківської церкви, запозичені із «Енциклопедичного словника Лемківщини» Івана Красовського та Івана Челака, інформація про історичні події, світлини та графічні зображення церков у лемківських селах, звідки походять парафіяни лемківської церкви, або їх нащадки, запозичені із альбому Олега Володимира Іванусіва «Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії. — St. Catharines: Видання св. Софії релігійного товариства українців католиків Канади. — 350 с.; іл.», за що авторам цих видань складаємо слова щирої подяки.

Водночас хочемо подякувати всім, хто допомагав нам у зборі та наданні матеріалів для написання цієї монографії. В першу чергу Роману Дубецю – священнику православної церкви в Горлицях за велику роботу щодо впорядкування лемківських цвинтарів в Баниці, Довгому, Радоцині, Липній, Чорному та інших лемківських селах, які нині не існують.

Наша щира подяка належить усім парафіянам лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі, які відгукнулися на наше прохання щодо надання коротких біографічних даних про себе, свою родину та світлини. Всі ці матеріали поміщені в книзі і нагадуватимуть парафіянам та їх нащадкам про посильну працю та пожертву на спорудження лемківської церкви.

Слава Господові Богу, що ми дочекалися і нині маємо свою лемківську церкву, в якій щонеділі отець Василь Шафран – лемко за походженням, духом і розумом відправляє Службу Божу — Святу Літургію. Водночас попереду ще велика робота, внесення пожертви на виготовлення іконостаса, спорудження всього комплексу лемківської церкви Вознесіння

Господнього, огорожі і благоустрою території. Після завершення будівництва всього комплексу, що передбачено проектом, створеним архітектором Олександром Івановичом Джулою — лемком за духом, розумом і походженням, бажано, щоб в лемківській церкві Вознесіння Господнього функціонували катехизаційний клас, релігійний клас для молоді, лемківська бібліотека тощо, який прикрашатиме місто Тернопіль ще одним Храмом, як знак глибокої вдячності працьовитого лемківського народу і всіх насильно переселених, тернополянам і мешканцям Тернопільської області за те, що в тяжкі повоєнні роки вони прийняли на Тернопільщині лемків, надсянців, холмщаків, підляшців та й усіх інших депортованих із їх прабатьківських земель Польщі.

Слова подяки складаємо працівникам Центрального державного історичного архіву України у Львові та Державного архіву Львівської області і передовсім його директору В. І. Куцинді – лемку, який з родиною у тяжкі роки депортації мешкав у Вишнівці на Тернопільщині і котрий з повагою та великим терпінням віднісся до нашого пошуку історії заснування Лемківщини, лемків та їх родин.

Хочемо висловити слова глибокої вдячності радочинянину за духом і покликанням, депутату Львівської обласної Ради Володимиру Шуркалі та голові Львівського обласного об'єднання «Лемківщина» Степану Майковичу, котрі знайшли можливість і відшукали кошти на оплату видання книжки Миколи Барни «Радочина в моєму серці» (2011), без якої не відбулось би видання монографії «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі».

І найбільшу нашу подяку ми складаємо добровільному меценату — Петрові Івановичу Пеляку — лемку серцем і розумом, завдяки вирішальному внеску якого монографія «Лемківська церква Вознесіння Господнього у Тернополі», була видана і дійшла до парафіян та котра засвідчує, що люба розумна ідея, особливо та, що прославляє Господа Бога, втілюється в життя спільною працею.

Водночас автори монографії вибачаються перед парафіянами лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі за те, що інформація про декотрих із них, їх лемківських сіл, в яких вони народилися або народилися їх батьки і лемківських церков, в яких хрестили тих, котрі народилися на Лемківщині, відсутні в цій монографії не з нашої провини, а тому, що така інформація не була надана авторам, незважаючи на неодноразові прохання і нагадування аж до 1 квітня 2019 року, коли був підготовлений сигнальний варіант цієї монографії.

Низький уклін та молитовну вдячність автори монографії складають усім, хто в різний спосіб долучився до будівництва лемківської церкви Вознесіння Господнього у Тернополі.

«А кого ми не згадали через невідання або забуття, або через множество імен, Ти сам згадай, Боже, що знаєш вік та ім'я кожного, кожного знаєш від лона матері його».

Зі Священної Божественної літургії Василя Великого.

**Пройдуть віки і тисячоліття.
Настане божа благодать.
Над книжкою про лемківську церквицю
Нащадок схилить задумане чоло.**

Із творів про Лемківщину

Микола Барна,
Любов Барна,
квітень 2019 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонич Богдан-Ігор. Велика гармонія: (Модерністична поезія ХХ ст.) / упоряд., передм., прим. Дмитра Павличка. Київ : Веселка, 2003. 350 с.: іл.
2. Антонич Богдан Ігор. Повне зібрання творів / Передмова Миколи Ільницького / упоряд. і коментарі Данила Ільницького. Львів : Літопис, 2009. 968 с. + 32 с. ілюстр.
3. Антонів С. Ф. Усвідомлення Лемківщини вісника прадавньої України. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 184 с.
4. Антонів С. Ф. Рослини та істина оріїв. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 284 с.
5. Бадяк Володимир. Наш Владика. Життя та посмертні митарства перемишльського єпископа Йосафата Коциловського. Львів : Вид-во Отців Василян «Місіонер», 2000. 113 с.
6. Барна Володимир. Янгол слова. Поезії. Тернопіль : Горлиця, 2002. 32 с.
7. Барна Микола. Радоцина в моєму серці. *Лемківський календар на 2010 рік. Альманах.* Львів : Сполом. 2009. С. 43–45.
8. Барна Микола. [Рецензія]. «Пам'ять сильніша від смерті». Ks. Roman Dubec, Adam Janczy. Inwentaryzacja lemkowskiach smentarzy w nieistniejących wsjach na terenie gmin Sęnkowa i Uście Gorlicie. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis» w Gorlicach, 2007.322 S. «Просвіта» в національно- культурному житті українського народу (до 140-річчя з часу заснування): матеріали міжнар. наук. конф. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. С. 270–274.
9. Барна Микола. Радоцина кличе. *Лемківський календар на 2010 рік. Альманах.* Львів : Сполом, 2009. С. 45–47.
10. Барна Микола. Curriculum vitae / уклад. Л. С. Барна, Н. В. Герц. Автор передмови академік НАН України К. М. Ситник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 288 с.
11. Барна Микола. Радоцина в моєму серці. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 240 с.: іл.
12. Березовський Орест. Європа–центр (1941–1957). Роман. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 240 с.
13. Бігуняк А. В., Гойсак О. Г. Лемківський словничок. Близько 2200 слів і виразів. Тернопіль : ТОВ «ІВП» Лтд, 1997. 48 с.
14. Блаженніший Патріарх Йосиф Сліпий. Заповіт. Тернопіль: Джура, 2010. 48 с.
15. Бойцун Любомира. Про Тернопіль. Тобі про Тернопіль. Тернопіль : ТОВ «Типографія «Вольф», 2010. 32 с.: іл.
16. Виханський Богдан. Радуйся, Земле! Святкові – і не тільки – роздуми літньої людини. *"Українське слово". Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик.* 29 грудня 2010 року – 4 січня 2011 року. № 52 (3510). С. 16.
17. Галик Ярослава. Лемківщина – край наших предків. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. 192 с. + 20 с. іл.
18. Гать І. Історія Південної Лемківщини. *Лемківщина. Земля – Люди – Історія – Культура* / за ред. Б. Струмінського. Т. 1. Нью-Йорк, 1988. С. 149–212, 241–276.
19. Гонек Ю., Ямелинець С. Лемківщина. Список населених пунктів. Додаток до карти. Львів : Львівська академічна друкарня, 2009. 48 с. :іл.
20. Горбаль М. А. Повернення. Роман. Харків : ТОВ «Видавництво права людини», 2015. 360 с.
21. Григорюк І. П. Барна Микола Миколайович. *Енциклопедія Сучасної України.* Київ : Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України, 2003. Т. 2. Б-Біо. С. 263–264.
22. ДАЛО. Фонд № 34. *Матеріали філософського факультету Львівського університету за 1812—1818 рр. Справа 2256. Jozef Jarupa.* С. 1.
23. ДАЛО. Фонд № 3229. Опис № 11. Справа 13. Списки сімей (ф. № 2) евакуйованих з Польщі на територію УРСР по гмінах Ліпінки, Гладишів Горлицького повіту. *Ешелон 774 відправлений 18.06. 1945 року зі станції Горлиці в Кіровоградську область.*

24. Дем'янова І. Барна Микола Миколайович. *Тернопільський Енциклопедичний Словник / Передмова Геннадія Яворського*. Тернопіль : ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. Т. 1. А – Й. С. 86.
25. Дуфенюк І. В. Життя і долі: історико-публіцистичний нарис. Тернопіль : «Терно-граф», 2017. 400 с.: іл.
26. Дуда Ігор. З історії фестивалів (прес-реліз). *XI Всеукраїнський фестиваль лемківської культури. Програма. 1—2 серпня 2009 р. Монастирицьк*. Тернопіль : «Терно-граф», 2009. 20 с.: іл.
27. Дуда І. М. Лемківський словничок. Тернопіль : Астон, 2011. 370 с.
28. Дуда І. М. Спомнеш моє слово. Лемківські приповідки. Тернопіль : Астон, 2008. 87 с.
29. Енциклопедія Сучасної України. Київ : Координаційне бюро ЕСУ НАН України, 2003. Т. 2. Б–Біо. 872 с.: іл.
30. Загнітко А. П., Щукіна І. А. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.
31. Золота еліта Тернопілля. Лауреати обласного конкурсу «Людина року»; упоряд. В. П. Пласконіс. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2014. 160 с.: іл.
32. Іванусів Олег Володимир. Церква в руїні. Загибель українських церков Перемиської єпархії. *St. Catharines* : Видання св. Софії релігійного товариства українців католиків Канади, 1987. 350 с.: кольор. іл.
33. Комара Іван. Світло зірки. Вірші. Тернопіль : «Бескиди», 2017 39 с.
34. Красовський Іван. Діячі науки і культури Лемківщини. Довідник. Львів: Думка світу, 2000. 95 с.
35. Красовський Іван. Лемківська церква святих Володимира і Ольги у Львові (до 15 – річчя існування). Львів : Фондація Енциклопедії України. Вид-во «МС», 2007. 64 с.
36. Красовський Іван, Тавпаш Андрій. Незабуття Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки... Нариси про лемківські села Святкову Велику, Святкову Малу (Святківку), Свіржову Руську, Котань і Крампну. Львів : Думка світу, 2004. 160 с.: іл.
37. Красовський Іван, Челак Іван. Енциклопедичний словник Лемківщини. Львів : Астролябія, 2013. 751 с.: іл. 16 с.
38. Ковальчук Василь. Лемки: трагедія в центрі Європи на тлі Великої перемоги. *Лемківщина у серці моєму*. Київ : Київський дім, 2002. С. 16–33.
39. Кубійович В. Лемки. Енциклопедія Українознавства. Париж–Нью-Йорк, 1962. Т. 4. С. 1275–1280.
40. Левчик Степан. Церква св. Василя Великого. Хресна дорога Ісуса. Хресна дорога Марії. Тернопіль : Джура, 2011. 64 с.
41. Лемківський календар на 2005 рік: Львів : Інститут народознавства НАН України, 2004. 224 с.
42. Лемківський календар. 2008. Львів : Сполом, 2007. 232 с.
43. Лемківський календар на 2009 р. : Альманах. Львів : Сполом. 2008. 264 с.
44. Лемківський календар на 2010 рік: Альманах. Львів : Сполом. 2010. 264 с. С. 45–47.
45. Лемківський календар на 2016 рік: Альманах / наук. ред. Микола Литвин; [ВТ «Лемківщина», Фондація дослідження Лемківщини у Львові]. Львів, 2015. 252 с.: іл. (Б-ка Лемківщини).
46. Лемківщина. Історико-етнографічне дослідження: У 2-х томах. Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999, 2002.
47. Мушинка Микола. Колеса крутяться. Біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Книга. перша. Спогади / уклад. Олесь Мушинка. Пряшів : Фондація «Карпати», 1998. 204 с.
48. Мушинка Микола. Лемко на фоні Радоцини. До 50–ліття з дня народження Володимира Шуркала. Пряшів : Фондація «Карпати», 2001. 48 с.
49. Мушинка Микола та Олесь. Історія села. Мацина Велика 1337—1997. На основі розповідей Івана Крета, Олександра Кобаси, Яна Качмарчика, Андрія Колтка та Ярослава

- Качура. *Видано до 620-річчя першої письмової згадки про село Мащина Велика*. Пряшів : Фондація «Карпати», 1997. 66 с.
50. Нечай А. Р. Земля, розп'ята на хресті історії. *Сценарій театралізовано-художнього дійства*. Тернопіль, 2006. 76 с.
  51. Німець О. Л. Там, на Лемківщині (До 65-річчя початку депортації лемків). Косів : Писаний Камінь, 2009. 236 с.
  52. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки (незабутні імена української науки). Тези доп. Всеукр. наук. конф., присвяченої 110-річчю від дня народження професора Івана Огієнка (м. Львів, 26-27 трав. 1992). Част. I. Львів, 1992. 416 с.
  53. Оленич Іван. Доля Лемківщини. Львів : Каменяр, 1992. 120 с.
  54. Олійник Юрій. Як поставала моя повість «У лемківській тихій стороні». *Український календар на 1979 рік*. Варшава : УСКТ, 1978. С. 216–217.
  55. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини. Тернопіль : Книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1995. 132 с.
  56. Панцьо Стефанія. Матеріали до словника лемківських говірок (дієсловна лексика). Тернопіль, 1997. Ч. I. 56 с.
  57. Проф. С. М. Стойко. Значення Ужанського національного природного парку у збереженні історично-культурної та етнічної спадщини Лемківщини. *Лемківщина*. 2004. Т. 25, № 2 (97). С. 16–19.
  58. Патріарх Йосиф Сліпий. Бог. Церква. Україна. Роздуми на кожен день / вибір цитат та упоряд. о. Андрій Романків. Тернопіль : Джура, 2012. 72 с.
  59. Світлана Руденко, Оксана Івасюк, Степан Костишин, протоієрей Микола Щербань. Рослини Святого Письма та перспективи створення біблійного саду. Чернівці : Букрек, 2010. 420 с.: іл.
  60. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. Тернопіль, 1997. 346 с.
  61. Словник іншомовних слів / за ред. чл.-кор. АН УРСР О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1974. 776 с.
  62. Собор. На підтримку Православної церкви України. Томос для України. Головний редактор Володимир Ільченко. 31 с.
  63. Стойко С. М. Роздуми про нескорену Лемківщину. *Лемківщина*. 2004. Т. 25, № 4 (99). С. 26.
  64. Ступінська Галина, Битківська Я. В. Фразеологічний словник лемківських говірок / ; за ред. Г. Ф. Ступінської, В. Я. Ступінського. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. 464 с.
  65. Тавпаш Андрій Іванович. Не зміліє криниця добра! (про спонсорську підтримку лемківського відродження). *Лемківщина у серці моєму*. Київ : Київський дім, 2002. С. 51–54.
  66. Тавпаш Андрій. Святкова незнищенність добра. Публіцистичний портрет / упоряд. М. Миколук. Львів : Астрон, 2001. 130 с.
  67. Тарнович Ю. Лемківщина. Матеріальна культура. Краків, 1941. 286.
  68. Тернопільський Енциклопедичний Словник / передмова Геннадія Яворського. Тернопіль : ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. Т. 1. А-Й. 696 с.
  69. Тройчак Марія. Лемківська таємниця. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2009. 216 с.
  70. Туниця Ю. Ю., Бондаренко В. Д., Міклуш С. І. Ювілей професора Григорія Томковича Криницького. Наукові праці Лісівничої академії наук України: зб. наук. праць. Львів : РВВ НЛТУ України, 2013. Вип. 11. С. 244–247.
  71. Український орфографічний словник. Близько 165 тисяч слів / за ред. В. М. Русанівського / уклад. В. В. Чумак та ін. 5-е вид., перероб. і доп. Київ : Довіра, 2006. 940 с. (Словники України).
  72. Фалатович Я. М. Історія будівництва лемківської церкви «Вознесіння Господнє»: фотоальбом. Тернопіль, 2017. 32 с.: кольор. іл.
  73. Флешар І. А. Туристичний Тернопіль. Тернопіль : Видавничо-інформаційний. дім «Діана плюс», СПД ФО Максимів, 2009. 36 с.

74. Хомик Василь. Лемківська молитва. Львів : Вид-во «Край», 1993. 80 с.
75. ЦДІА України у Львові. Йосифінська метрика 1787. Радоцина. Фонд № 19. Опис № 11. Справа № 32. П. 1. На 100 арк. *Грунтові метрики поземельного прибутку, описи границь громади, правила фасіювання нив, сумарії та ін. документи. с. Радоцина.*
76. ЦДІА України у Львові. Францисканська метрика. с. Радоцина. Фонд № 20. Опис № 11. Од. зб. № 250.
77. Цне мі ся за тобом, моя Лемківщино. Дрогобич : Коло, 2006. 68 с.
78. Чура Степан. Лемківщино, в серці тебе я тримаю. Вид. друге, випр.. і доп. Тернопіль, 2009. 128 с.
79. Щерба Анна. Радоцина плаче. Антифон. Тримісячник Перемисько-Новосанчівської єпархії. Криниця. Горлиці. Сянік, 2002. № 2–3. 26 с.
80. Щоткіна Катерина. Любомир Гузар. Хочу бути людиною. Харків : Віват, 2018. 272 с.: іл.
81. Klos Stanislaw. Gorlice i okolice. Przewodnik. Warszawa : Wydawnictwo «Sport i Turystyka», 1976. 208 S.
82. Ks. Roman Dubec. Inwentaryzacja łemkowskich cmentarzy w niestniejących wsiach na terenie gminy Sękowa. Część pierwsza : Banica, Długie, Lipna (stan na 31.10.2002 r). Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis», 2003. 44 S.: il.
83. Ks. Dubec Roman, Janczy Adam. Inwentaryzacja cmentarzy łemkowskich w niestniejących wsiach na terenie gmin Sękowa i Uście Gorlickie. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej «Elpis» w Gorlicach, 2007. 322 S.: il.
84. Mušinka Mikuláš. Kurovský rezbár. Život a dielo Andreja Pavúka. Prešov : Spoločnosť Minoritas Prešov, 2006. 96 S: il
85. Piecuch Andrzej, Harkawy Adam, Janowska Mariola. Opuszczone wsi Ziemi Gorlickiej. Gorlice, 1993. 146 S.
86. Saładiak Andrzej. Pamiątki i Zabytki Kultury ukraińskiej w Polsce. Warszawa, 1993. 510 S.
87. Starzyński Jerzy. Szlakiem nieistniejących wsi łemkowskich. Warszawa : Rutenika, 2006. 124 S.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

<p>А Андрейчин Антон, Андрейчин М. А., Андрій N, Андріяшик Оксана, Анна N, Антонич Богдан Ігор, Антонів В. Ф., Антонів Г. Ф., Антонів С. Ф., Артем Анатолій,</p> <p>Б Байса О. М., Барна В. А., Барна Микола, Барна Любов, Барна Євдокія, Барна О. М., Барна О. С., Барна С. С., Бек Надія, Березняк Меланія, Бігуняк В. В., Бідник Н. І., Біяпко Надія, Богдана N, Бойко О. П., Бортник Михайло, Бубняк А. І., Бубняк Галина, Бубняк М. А., Бутницька О. Й.</p> <p>В Венгринович О. І., Венгринович І. О., Вікторія N, Вовк В. І., Войтович Борис Войтович-Гецько Ольга, Войтович Марія М., Войтович Ольга, Володимир N, Волянська Людмила, Войтович Назарій, Ворона Ярослав</p> <p>Г Галина N,</p> <p>С Сардига Василь Свара Марія Сидор Ярослава</p>	<p>Гирило М. П., Глишок Маріанна, Гнилюх Ігор, Гнилюх Оксана, Голоднюк Устим, Горбаль Микола, Гоцько Михайло, Граничний Я. В., Груша Марія, Гута І. М.</p> <p>Д Джула Євдокія, Джула І. Ф., Джула О. І., Дзюбінський Степан, Дзюрбель Андрій, Дика Ірина, Дольна Марія, Дольні (родина), Дуда І. М.,</p> <p>Ж Жилич Микола,</p> <p>З Загребельний Волордимир, Запаранюк М. А., Запаранюк Роман,</p> <p>І Івасечко Мирослава,</p> <p>К Карп Ольга, Катерина N, Качмар Марія, Кіцак Володимир Ковтко С. Є., Колишак О. М., Коліно Мар'яна, Колодійчук І. Й., Комара І. С., Комаринська Богдана, Комаринський Микола, Комарницька Данута, Король Оксана, Коростинський М. І., Коруц Василь, Коруц Олег, Косів Михайло,</p> <p>Т Трач П. Ф., Тройчак І. В., Тройчак І. М., Тройчак М. І.,</p>	<p>Криницький Володимир, Криницький Г. Т., Куцинда В. І.,</p> <p>Л Любарська Леся</p> <p>М Мадара Василь, Майкович Степан, Малецька Н. І., Маринюк Марія, Марія N, Мар'яна N, Медвідь Марія, Миколів Петро, Морава Ірина, Мушинка М. І., Мацевко Богдан,</p> <p>Н Неля N,</p> <p>О Одрехівський Василь, Озерова Надія, Оленяк Ліда, Оліяр Іван, Ольга N, Оршак (родина), Отець Степан Левчик, Отець Василь Шафран,</p> <p>П Панцьо І. І., Панцьо С. Є., Паряк Ігор, Пасека Ольга, Пида В. П., Пида В. П., Пида Петро, Пида С. В., Попик Надія, Проць Я. І., Прус Олександр,</p> <p>Р Рибісь Ольга Роговський Р. В. Роман N (Одеса) Рубай С. Б. Русенко Ярослава</p> <p>Х Хомик Василь,</p> <p>Ц Царкова Стефанія, Ценайко Ольга,</p>
--	---	--

<p>Сидоряк Іван Сисак Ірина Смериканич Люба, Солинка Дмитро, Спяк А. С., Спяк М. С., Спяк П. С., Солинка Дмитро, Солинка Василь, Сорока Лариса, Старощак Дмитро, Стех Степан, Стиранка О. М., Столяр Михайло</p>	<p>Т Тавпаш А. І., Татарин А. М., Тхорик А. П., Тхорик І. П., Тхорик Михайло, Турко В. Г. Ф Фалатович Г. І., Фалатович І. С., Фалатович С. І., Фалатович Я. М., Федонюк Я. І., Федонюк Л. Я., Феленчак В. А.,</p>	<p>Феленчак Ярослав, Фіцула М. М., Феленчак В. А., Феленчак Я.?, Ч Черкавський Михайло, Черняк Омелян, Ш Шевчук Євген, Шкарупа (с. Суковате, Польща), Шкарупа Артур, Шост Іван, Шуркала В. В. Ю Юзва Олександра</p>
--	---	--

ЛЕМКІВСЬКА ЦЕРКВА
ВОЗНЕСЕННЯ ГОСПОДНЬОГО
У ТЕРНОПОЛІ

